

שאול אריאלי

על סף תהום

אסופת מאמרים שביעית בסדרה

2021-2024

ינואר 2025

שאול אריאלי

על סף תהום

אסופת מאמרים שביעית בסדרה

2021-2024

כל הזכויות שמורות לשאול אריאלי ©

052-4625148 | shaul@orsha.co.il |

www.shaularieli.com

ניתן להשתמש בכל החומר הכלול בספר זה בכפוף לכללי

הציטוט המקובלים

איסוף מאמרים: גילי דקל

מיפוי: רשף מוריה

עיצוב: חבצלת חלפון

דפוס: בארי

נדפס בישראל 2025

לנכדיי

תלם, גון, יער ושדה

תודות

אוסף זה של מאמרים יצא לאור בעזרתם של אנשים אשר ברצוני להודות להם. לשותפיי לחלק מהמאמרים: פרופ' סיון הירש הפלר ופרופ' גלעד הירשברגר, השותפים גם לניהול קבוצת המחקר 'תמרור- פוליטוגרפיה' העוסקת בסכסוך הישראלי פלסטיני, לדר' מעוז רוזנטל ולדימטרי רוטשטיין החוקרים ב'תמרור', לארנון רגולר, לעו"ד מוטי קריסטל, לדר' דפנה מוסקוביץ', למשפטן בשירות הצבור מיכאל בן יאיר, לאור גורן ולעו"ד דני חקלאי.

לגילי דקל, מתאמת המחקר ומנהלת הנתונים של 'תמרור' על קיבוץ המאמרים, ולרשף מוריה המלווה אותי כבר שנים בהכנת המפות מאירות העיניים.

לאנשי עיתון הארץ: לאלון עידן, עורך דעות, על הבמה המקצועית והנדיבה, ולאורית כהנא על עריכת המאמרים במקצועיות אין קץ. כמו גם לעורכי המאמרים בזמן ישראל, JOKOPOST, תלם, על צד שמאל וליברל.

לחבצלת חלפון על עיצוב כריכת הספר ולניר היקר על ההוצאה לאור.

שאול

הקדמה

אוסף זה הוא השביעי בסדרת אוספי המאמרים פרי עטי, ומרכז מאמרים שונים שראו אור בארבע השנים האחרונות (2021-2024). הם נכתבו בשנים קשות למדינת ישראל החווה הפיכה משטרית הפוגעת בדמוקרטיה הליברלית, שיסוי והסתה כנגד תומכי הדמוקרטיה ושלטון החוק, מלחמה בעזה ובלבנון ואובדן ערכי יסוד לחברה מתוקנת.

המאמרים מבטאים ומשקפים בראש ובראשונה את הבנתי, תובנותיי ועמדותיי כלפי התהליכים והאירועים בשנים אלו. לשם מיקוד התמונה, הוספתי לראשונה תרשים מסכם לכל מאמר, לצד מפות ולוח אירועים בדומה לאוספים המוקדמים.

בנוסף, חתמתי את האסופה עם מאמר מסכם ביחס להפיכה המשטרית, שהאסופה השישית של המאמרים, תחת השם "הכתובת על הקיר", הוקדשה לה. עיקר טענתי הייתה כנגד ההתעלמות מהסימנים המעידים והקשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני, בהיותו המניע המרכזי להפיכה המשטרית, כמו שאנחנו נוכחים לדעת בימים אלו.

אני מקווה כי אוסף זה יתרום לקיומו של שיח עובדתי אודות ההפיכה המשטרית, הסכסוך הישראלי-פלסטיני והחברה בישראל.

שאול אריאלי

ינואר 2025

תוכן עניינים:

5 ..... תודות

7 ..... הקדמה

14-16 ..... פרסומי המחבר

17 ..... רשימת המפות

19-82 ..... שנת 2021

1. לא נמאס למחזר מיתוסים עבשים טאוב? שאול אריאלי, הארץ, 26/3/2021

2. בניין הקלפים של טאוב וימיני, שאול אריאלי, הארץ, 16/4/2021

3. כך מעצבים תודעה שקרית של "בריחת הפלסטינים" ב '48, שאול אריאלי,

הארץ, 13/5/2021.

4. בין פעולת כראמה לחמאס, שאול אריאלי וארנון רגולר, הארץ, 27/5/2021

5. כך מספחים את ישראל לגדה המערבית, שאול אריאלי, הארץ, 21/6/2021

6. "ניהול הסכסוך" של נתניהו נכשל, יש לחזור ל"פתרון הסכסוך", שאול אריאלי

ומוטי קריסטל, הארץ, 8/7/2021

7. מי יעצור את אלימות המתנחלים, שאול אריאלי, הארץ, 29/7/2021

8. המתנחלים חוזרים הביתה לישראל, שאול אריאלי, הארץ, 19/8/2021

9. מפת האלימות לאורך כביש 60, שאול אריאלי, הארץ, 2/9/2021

10. בנט, זוכר את הצהרת בלפור?, שאול אריאלי, הארץ, 28 באוקטובר 2021

11. גם לאחר 74 שנים רק פתרון שתי המדינות הוא האפשרי, שאול אריאלי,

הארץ, 25 נובמבר, 2021

12. ואולי ישראל צריכה לחתור ל"זמזום הסכסוך", שאול אריאלי, הארץ,

16 בדצמבר 2021

שנת 2022 83-150

1. שר החוץ לפיד, אתה מבזבז זמן יקר, שאול אריאלי, הארץ, 27 בינואר 2022
2. ישראל מנסה להמציא משטר חדש. העולם לא קונה אותו, שאול אריאלי, הארץ, 17 בפברואר 2021
3. השופט שטיין מחזיר אותנו 40 שנה לאחור, שאול אריאלי, הארץ, 10 במרץ 2022
4. אלימות המתנחלים: האמנם מדובר ב"עשבים שוטים"? שאול אריאלי, הארץ, 31 במרץ 2022
5. אל תתנו למתנחלים לשקר לכם, שאול אריאלי, הארץ, 20 באפריל 2022
6. כך יהפוך צה"ל ל"צבא הגנה לגדר", שאול אריאלי, הארץ, 5 במאי 2022
7. הבעיה היא שהרוב הדומם צמוד לכורסת הטלוויזיה שלו, שאול אריאלי, הארץ, 23 ביוני 2022
8. בזמן שישנתם היהודים הפכו למיעוט בא"י, הארץ, סיון הירש-הפלר, שאול אריאלי, וגלעד הירשברגר
9. הפלסטינים לא יותרו על עזה, שאול אריאלי, הארץ, 25 באוגוסט 2022
10. אלפר, פתרון שתי המדינות מאתגר, אך הוא היחיד שבר יישום, שאול אריאלי, הארץ, 28 בספטמבר 2022
11. ללכת עם ולהרגיש בלי: ממשלות ישראל מכשירות את "הסיפוח הזוחל", הארץ, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר, גלעד הירשברגר 8 ' באוקטובר 2022
12. השקר של "צמצום הסכסוך": בלי ממד טריטוריאלי הוא רק יתרחב, שאול אריאלי, הארץ, 3 בנובמבר 2022
13. על הפלסטינים להתחיל במסע, שאול אריאלי, הארץ, 1 בדצמבר 2022

שנת 2023 151-238

1. להוציא את חב"ד מצה"ל, שאול אריאלי, הארץ, 05 בינואר 2023
2. דרושה התגייסות בסדר גודל לאומי, שאול אריאלי, הארץ, 9 בפברואר 2023
3. הדמוקרטיה היא נס. האם נוכל להציל אותה? גלעד הירשברגר, שאול אריאלי, וסיון הירש-הפלר, הארץ, 09 במרץ 2023

4. הכרעה ולא פשרה. המיתוס המשיחי המסוכן של הציונות הדתית, שאול אריאלי JOKOPOST, 26 במרץ, 2023
5. להחזיר את השלטון לעם. תיקון מערכת הממשל בישראל יתחיל בחיזוקה של הכנסת. שאול אריאלי ודמיטרי רוטשטיין, JOKOPOST, 6 באפריל 2023
6. מפעל ההתנחלויות מסכן את הדמוקרטיה, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר, גלעד הירשברגר, הארץ, 6 באפריל 2023
7. ליל פיטורי גלנט נתן לגנץ הזדמנות שלא תחזור, גלעד הירשברגר, סיון הירש-הפלר ושאול אריאלי, הארץ, 04 במאי 2023
8. ההתנתקות אינה ההפיכה המשטרית. מה בין מתנגדי ההתנתקות לבין מתנגדי ההפיכה המשטרית. שאול אריאלי ודפנה מוסקוביץ, JOKOPOST, 13 במאי 2023
9. עיר מאוחדת חצויה לה יחדיו. על מצבה העגום של ירושלים, בירת ישראל. שאול אריאלי, JOKOPOST, 28 במאי, 2023
10. בנט הכשיר את עליית סמוטריץ ובן גביר, שאול אריאלי, הארץ, 1 ביוני 2023
11. נתוני ביטוח לאומי חושפים את גודל האסון, שאול אריאלי, הארץ, 22 ביוני 2023
12. כך הפכו המתנחלים הלא פופולריים לאליטות החדשות, סיון הירש-הפלר, שאול אריאלי וגלעד הירשברגר, הארץ, 29 ביוני 2023
13. כשסמוטריץ' יהפוך למלך הגדה המערבית, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר וגלעד הירשברגר, הארץ, 27 ביולי 2023
14. מלחמה אבודה - 30 שנה להסכמי אוסלו, שאול אריאלי, ליברל, 30 באוגוסט 2023
15. 30 שנה להסכם אוסלו: לא עוברים תהום בשתי קפיצות, שאול אריאלי, הארץ, 21 בספטמבר 2023
16. המחדל הוא תוצאה של המציאות הכוזבת שיצר נתניהו, שאול אריאלי, הארץ, 19 באוקטובר 2023
17. היום שאחרי-שלוש האפשרויות של ישראל ליום שאחרי כיבוש הרצועה, שאול אריאלי, JOKOPOST, 10 בדצמבר 2023

1. נתניהו לא קרא את ז'בוטינסקי עד הסוף, שאול אריאלי, הארץ, 18 בינואר 2024
2. עד 7 באוקטובר התעלמנו מהבעיה הפלסטינית, עכשיו משלמים את המחיר, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר, גלעד הירשברגר, הארץ, 14 בפברואר 2024
3. "מיתוס סינגפור" מונע מהישראלים להבין את הגורמים האמיתיים ל-7 באוקטובר, שאול אריאלי, תלם, 28 בפברואר 2024
4. תוכנית מדינית או אוסף של סיסמאות בחירות? היום שלפני הבחירות חשוב לנתניהו מהיום שאחרי המלחמה, JOKOPOST, שאול אריאלי, 1 במרץ 2024.
5. שטח C לעולם לא יהיה ישראלי, , שאול אריאלי, גלעד הירשברגר וסיון הירש-הפלר, הארץ, 5 במרץ 2024
6. האם ישראל על סף מלחמת אזרחים? שאול אריאלי, הארץ, 21 במרץ 2024
7. המחיר האמיתי של מפעל ההתנחלות, שאול אריאלי, הארץ, 21 באפריל 2024
8. הסקרים הפלסטיניים שקדמו למתקפה מראים: 2023 הייתה נקודת מפנה, גלעד הירשברגר, סיון הירש-הפלר ושאול אריאלי, הארץ, 9 במאי 2024
9. זה אנחנו שהפקרנו, שאול אריאלי, הארץ, 22 במאי 2024
10. אין שלום וביטחון לישראל ללא עשיית צדק לעם הפלסטיני, וגם לא להפך שאול אריאלי, מיכאל בן יאיר ו אור גורן, הארץ, 20 ביוני 2024
11. כמעט שלא נותר זמן לעצור את נתניהו, שאול אריאלי, הארץ, 4 ביולי 2024,
12. ההתנחלויות: פרויקט הנדל"ן הכושל של ישראל, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר וגלעד הירשברגר, הארץ, 18 ביולי 2024
13. דווקא עכשיו יש הזדמנות היסטורית לשלום. אסור להחמיץ אותה, שאול אריאלי, הארץ, 8 באוגוסט 2024
14. אם ישראל תמשיך להתנער מחלוקת הארץ "הנהר עד הים" יטביע אותה, שאול אריאלי, הארץ, 12 בספטמבר, 2024

15. גם אחרי 7 באוקטובר, ראשי המערכת הפוליטית ממשיכים להתעלם מהסכסוך, שאול אריאלי ומעוז רוזנטל, הארץ, 10 באוקטובר 2024
16. מה באמת העניקה הצהרת בלפור לעם היהודי? שאול אריאלי, הארץ, 31 באוקטובר 2024
17. סכנות הסיפוח: מחיר בלתי נסבל למדינת ישראל, שאול אריאלי, זמן ישראל, 15 בנובמבר 2024
18. למרות תוכנית שמונת היעדים, הימין המשיחי נכשל בגדול, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר וגלעד הירשברגר, הארץ, 28 בנובמבר 2024
19. אין היתכנות לתוכנית הסיפוח ביהודה ושומרון, שאול אריאלי, זמן ישראל, 5 בדצמבר 2024

249-352..... **לוח אירועים**

253-359..... **הכתובת על הקיר**

פרסומי המחבר

שאול אריאלי, **מתאוריה למעשה: יישום ניהול איכות כולל ביחידות צבאיות**. הוצאת מה"ד, צה"ל, 1994.

שאול אריאלי, **חלומות אבן**. הוצאה עצמית, 1993.

רון פונדק ושאול אריאלי, **ההיבט הטריטוריאלי במשא-ומתן הישראלי-פלסטיני על הסדר הקבע**. הוצאת מרכז פרס לשלום, 2004.

שאול אריאלי, **תפסת מרובה לא תפסת: גישות במאבק על גבולותיה של מדינת ישראל**. כרמל, 2006.

שאול אריאלי, **מסעו של סולו**. סער, 2006.

שאול אריאלי, דובי שוורץ והדס תגרי, **עוון ואיוולת: על ההצעות להעביר יישובים ערביים מישראל לפלסטין**, מכון פלורסהיימר, 2005 (ראה אור גם באנגלית ובערבית).

שאול אריאלי ומיכאל ספרד, **חומה ומחדל: גדר הפרדה – ביטחון או חמדנות**. ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2008.

שאול אריאלי, **זכות החשיבה**, אסופת מאמרים ראשונה על הסכסוך הישראלי-פלסטיני, 2010.

Shaul Arieli, **People & Borders, first** collection of articles about the Israeli-Palestinian conflict. ECF, 2010.

שאול אריאלי, **זכות החשיבה**, אסופת מאמרים שנייה על הסכסוך הישראלי-פלסטיני, 2012.

Shaul Arieli, **People & Borders, second** collection of articles about the Israeli-Palestinian conflict. ECF, 2012.

שאול אריאלי, **גבול בינינו וביניכם: הסכסוך הישראלי-פלסטיני והדרכים ליישובו**. ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2013.

שאול אריאלי, **זכות החשיבה**, אסופת מאמרים שלישית על הסכסוך הישראלי-פלסטיני, 2012.

Shaul Arieli, **People & Borders, third** collection of articles about the Israeli-Palestinian conflict. ECF, 2012.

שאול אריאלי, **זכות החשיבה**, אסופת מאמרים **רביעית** על הסכסוך הישראלי-פלסטיני, 2015.

Shaul Arieli, **People & Borders, fourth** collection of articles about the Israeli-Palestinian conflict. ECF, 2015.

שאול אריאלי, **משיחיות על סלע המציאות: מפעל ההתיישבות הישראלי בגדה המערבית, 1967 – 2016**. הקרן לשת"פ כלכלי, 2017 (ראה אור גם באנגלית).
שאול אריאלי, **זכות החשיבה**, אסופת מאמרים **חמישית** על הסכסוך הישראלי-פלסטיני, 2018.

Shaul Arieli, **People & Borders, fifth** collection of articles about the Israeli-Palestinian conflict. ECF, 2015.

שאול אריאלי, **כל גבולות ישראל**. ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2018.

שאול אריאלי, **פרטנר ותוכנית: 'חזון השלום' של הנשיא טראמפ מול חלופת שתי המדינות**. Israel Policy Forum, מאי 2020.

Shaul Arieli, **Understanding the Trump Plan: A Comparative Analysis of the Trump administration's Peace to Prosperity Plan and the Two-State Option**. A Policy Report, 2020.

שאול אריאלי, **אטלס טרומן למפות הסכסוך היהודי-ערבי**. מכון טרומן, האוניברסיטה העברית, ירושלים, (2021 – 2020 האטלס ראה אור **בשבע שפות: עברית, ערבית, אנגלית, צרפתית, רוסית, ספרדית וגרמנית**).

שאול אריאלי, **הכתובת על הקיר**, אסופת מאמרים **שישית**. הקרן לשת"פ כלכלי, 2021 (פורסם גם **בערבית**).

Shaul Arieli, **The Writing on the Wall, sixth** collection of articles about the Israeli-Palestinian conflict. ECF, 2021.

שאול אריאלי, **ככה בדיוק קרה? 12 מיתוסים ישראלים על הסכסוך הישראלי-פלסטיני**. ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2021.

Shaul Arieli, **A Border Between Us: Toward a Solution to the Israeli-Palestinian Conflict**. Books in the Attic & Yedioth Ahronoth, 2021.

שאול אריאלי, **נאחזים בשטח או מאחזים עיניים? השפעת היישובים היהודיים באזור יהודה ושומרון (ההתנחלויות) על היתכנות פתרון שתי המדינות**. תל-אביב, 2022

Shaul Arieli, **Deceptive Appearances: Do the Jewish Settlements in the West Bank Negate the Feasibility of the Two State Solution?** Tel-Aviv, 2022.

שאול אריאלי, **אטלס ההתיישבות העברית בארץ ישראל וההסדרים המדיניים בעת החדשה, 1881-2024**, אפריל 2024, תל אביב.

רשימת המפות

117	מרחב התפר ומכשול ההפרדה	.1
184	ירושלים 1967-2024	.2
207	פיתוח מתוכנן במרחב ירושלים	.3
223	ישובים יהודיים ומאחזים לא חוקיים בגדה המערבית	.4
228	שטח C	.5
234	רצועת עזה ועוטף עזה	.6
260	יישובי חבל ימית ורצועת עזה	.7
293	הצעה לגבול קבע יציב	.8
329	הצעת התנועה הציונית לגבולות ארץ ישראל 1919	.9
332	חזון השלום של הנשיא טראמפ	.10
347	תוכנית הימין המשיחי לממשל טראמפ	.11
362	תוכנית פיל וועדת וודהד	.12
363	פריסת הישובים העבריים בהחלטת החלוקה	.13
364	קווי שביתת הנשק 1949	.14
365	ירושלים 1949-1967	.15
366	מלחמת ששת הימים 1967	.16
367	ההצעה הישראלית בקמפ דייוויד 2000	.17
368	ההצעה הישראלית באנאפוליס 2008	.18

2021

1. לא נמאס למחזר מיתוסים עבשים טאוב? שאול אריאלי, הארץ,

26.3.2021

הוויכוח שמנהל גדי טאוב עם מני מאוטנר מעל דפי "הארץ" ("מאוטנר, על זה היה צריך להיות הוויכוח", "הארץ", 19.3), מעיד שהוא לא למד מאומה ולא שכח מאומה מאז הקו שהציג במאמר שפירסם תחת הכותרת "אגדת הכל-תלוי-בנו" ("הארץ", 6.7.2018): הוא שולף את מה שנראה לו "קלפים מנצחים" בוויכוח מי נושא באחריות להתמשכות הסכסוך הישראלי-הפלסטיני. אלה אינם אלא מיתוסים מההיסטוריוגרפיה הישראלית המשוכתבת של הסכסוך, והם מעיבים על רמת הוויכוח ומטילים צל כבד על הבסיס העובדתי שעליו בונה טאוב את טיעונו. כמו בכל מיתוס, טאוב טווה את האמת לתוך השקר כדי לצבוע את המציאות המורכבת בשחור ולבן. הוא קובע, כי "הסרבנות הפלסטינית נושאת באחריות להמשך קיומו" (של הכיבוש), והגישה הזו מסייעת לגייס תמיכה בהנצחת הסכסוך והכיבוש, בקרב הציבור שאינו מכיר את ההיסטוריה. אתייחס לכמה טיעונים בולטים.

ארץ שוממה וריקה. טאוב טוען, כי "אפשר להזכיר שחלק ניכר מהערבים שהיו בארץ ישראל ב-1948 היגרו לכאן בעקבות תנופת הפיתוח שהביאו אתם החלוצים היהודים והמנדט הבריטי". או במילים המוכרות, המיוחסות לישראל זנגוויל, "עם ללא ארץ הגיע לארץ ללא עם". בכך טאוב מצטרף לבנימין נתניהו, שאמר בכנס בספטמבר 2017, ש"עד לפני שנים לא רבות הארץ הזאת היתה שוממה, והיא היתה עזובה", ולרב שלמה אבינר, תלמידו של הרב צבי יהודה קוק, שכתב בינואר 2009 כי הפלסטינים ברובם "הם חדשים מקרוב באו, סמוך למלחמת השחרור".

ראשית למספרים: במפקד שערכו הבריטים עם תחילת המנדט ב-1922, נמנו בארץ כ-700 אלף ערבים. פלשתינה-א"י המנדטורית לא רק שלא היתה ריקה, אלא עם צפיפות של 27 נפש לקמ"ר. היא היתה מהארצות הצפופות מבין מדינות ערב, שנייה רק ללבנון. כיום, מאה שנה מאוחר יותר, אף על פי שאוכלוסיית העולם גדלה פי תשעה, צפיפות האוכלוסין במדינות כמו קנדה, אוסטרליה, איסלנד, לוב ומונגוליה פחותה מארבע נפשות לקמ"ר, ואיש בעולם לא יטען כי אלו ארצות ריקות מעמים.

ב-25 שנות המנדט גדלה האוכלוסייה הערבית ל-1.3 מיליון. על פי פרסום מ-1947 של יעקב שמעוני, שריכז את הלשכה הערבית בארגון ההגנה, רק 15%-20% מהגידול באוכלוסייה הערבית מקורם היה בהגירה, בין 70 ל-100 אלף בני אדם. לפי דו"ח הוועדה האנגלו-אמריקאית ב-1945, בשנים 1922-1945 צמחה האוכלוסייה המוסלמית מ-589,000 ל-1,160,000, ומתוך זה רק 4% יוחסו להגירה. עיקר הגידול נבע מריבוי טבעי, שהיה מן הגבוהים בעולם, בין היתר בשל עלייה דרסטית בתוחלת החיים.

שנית, לפן הערכי. האוכלוסייה הערבית גדלה בתקופות העליות הציוניות (1881-1948) ב-170%, שיעור הנמוך מהממוצע בשאר מדינות ערב, הרוב מריבוי טבעי. האוכלוסייה היהודית גדלה באותה תקופה ב-3,090%, הרוב מהגירה. למה ליהודים מותר היה להגר לארץ ישראל והגירת הערבים נחשבת לפסולה?

מנהיגי הציונות הכירו את המציאות לאשורה. ישראל זנגוויל כתב ב-1905: "ארץ-ישראל עצמה כבר מאוכלסת היא". דוד בן-גוריון כתב ב-1918: "א"י אינה ארץ ריקה מאוכלוסין... במערב הירדן בלבד יושבים בערך שלושת רבעי מיליון". יוסף חיים ברנר כתב ב-1919: "לצעירינו בכל העולם דרוש עכשיו לדעת את האמת על ארץ-ישראל. דרוש שהם יידעו כי הארץ היא ענייה, מיושבה [מיושבת] מאחרים בכל מקום שאפשר לעשות איזה דבר". יוסף אליהו שלוש, בן לאחד מראשי העדה הספרדית ביפו, כתב ב-1921: "נגיד פה את האמת המרה והאיזומה... התעמולה הציונית תיארה את הארץ מדבר שממה ואין יושב בה". משה דיין כתב ב-1969: "באנו הנה לחבל ארץ שהיה מיושב בערבים, ואנחנו מקימים פה מדינה עברית יהודית. אין אף מקום אחד שלא קם במקום מה שהיה יישוב ערבי קודם".

רק היהודים הביאו קידמה. הגיאוגרף דוד גרוסמן טוען, כי מבחינה מסחרית ארץ ישראל ידעה התפתחות ניכרת ב-30 השנים שקדמו לעלייה הראשונה, כתוצאה מגידול דרמטי במספרם של עולי הרגל, בעקבות ההסכמים בסוף מלחמת קרים (1853-1856) ופתיחת תעלת סואץ. ענף הצליינות הזרים הון לארץ, ויצר לחץ על השלטונות העותמניים לשפר את הדרכים והתחבורה, לייעל את המנגנונים הביורוקרטיים ולדאוג לביטחון האישי. הודות לכך נסללה הדרך מיפו לירושלים ב-1869, והונחה מסילת רכבת ב-1892. פתיחתה של תעלת סואץ ב-1869, שיפרה

גם את יכולת היצוא, והעניקה דחיפה משמעותית לגידולי ההדרים בעשור שקדם לעלייה הראשונה.

עד סוף מלחמת העולם הראשונה נותרה הארץ מרחב של חקלאות פרימיטיבית ותעשייה דלה. מתוך גל הגירה אדיר של מיליוני יהודים שיצאו מרחבי אירופה, רק כ-100 אלף הגיעו לארץ ישראל (ורובם לא נשארו). הם התיישבו ברובם בערים המעורבות, שם היתה עבודה ליהודים. בתקופת המנדט השלטונות הבריטיים סיפקו את עיקר התעסוקה, באמצעות מיזמי תשתית ציבוריים גדולים, שתוכננו ויצאו לפועל לאחר המלחמה. היוזמות הללו גררו ביקורת נוקבת מצד ערביי הארץ, שטענו כי כספי המסים שלהם מתבזבזים על "פתרון בעיית האבטלה היהודית".

בשלב הזה היהודים נחשבו אפוא בעיקר כמי שגורמים למעמסה על כלכלת הארץ, ולא כגורם להבראתה. גם בשנים הבאות המציאות לא היתה שונה בהרבה. בעקבות ההאטה הכלכלית העולמית בתחילת שנות ה-20 — שהיתה מעין גל מבשר לפני המשבר הגדול של 1929 — התארגנה ההסתדרות בקיץ 1927 כדי למצוא פתרון מעשי למשבר התעסוקה: בעזרת כספי הקרנות הלאומיות והלוואות ממשלתיות מטעם ממשלת המנדט נפתחו כמה מפעלים חדשים, והוצעו עבודות מגוונות למובטלים. השיפור הורגש כבר כעבור כשנה, אבל היה זה עדיין בגדר טיפול בסימפטומים, לא מהפכה ואפילו לא מהפך.

התרומה של היישוב העברי החלה רק עם בוא העלייה החמישית (1930–1939) ופיתוח התעשייה, נמל תל אביב ועוד, אך את עיקר התרומה לפיתוח הכלכלה, ובנקודה זו צודק טאוב, העניקה מכונת המלחמה הבריטית.

אין עם פלסטיני. טאוב שואל, רטורית מבחינתו, "איזה עם ישב כאן 'מאות שנים', אם התודעה הלאומית הפלסטינית נולדה רק בתגובה לציונות?". בכך הוא מצטרף לגולדה מאיר, שאמרה ב-1969: "כשאני עליתי ארצה לא היה עם פלסטיני", לבצלאל סמוטריץ' שהצהיר ב-2015: "אין דבר כזה עם פלסטיני, נקודה", וליהודה הראל, ששנה מאוחר יותר כתב: "אני קובע: 'אין עם פלסטיני'".

המזרחן יהושע (שוקה) פורת אכן עמד בהרחבה על כך שהתודעה הלאומית של ערביי ישראל הפלסטינים התפתחה בתגובה להצהרת בלפור. אבל לשאלה איזה עם

ישב כאן מאות שנים יש תשובה ברורה: ב-1,300 השנים האחרונות, מאז כיבוש הארץ במאה השביעית, העם הערבי ישב פה. כך צוין, בצדק, בגילוי דעת שנמסר לווינסטון צ'רצ'יל בעת ביקורו בארץ במארכס 1921: "רציפות היסטורית משנת 634, ורציפות שלטונית (למעט התקופה הצלבנית והעותמנית) תוך השלטת השפה והתרבות [הערבית] ללא זכר לתרבויות אחרות".

ההבטחה הבריטית ב-1915 למלך חיג'אז, חוסיין בן עלי, השקולה במעמדה המדיני-המשפטי להצהרת בלפור, כי עם תום המלחמה תקום ממלכת הערבים בשטחים הערביים של האימפריה העותמנית, לא מומשה. המרחב הערבי חולק למנדטים ולמדינות על פי האינטרסים הבריטיים והצרפתיים בסיום מלחמת העולם הראשונה. כך קמה לראשונה פלשתינה-א"י המנדטורית, בדיוק כמו שאר מדינות האזור. ואם כבר, הרי שיש להשלים את הטענה (הנכונה) של גולדה מאיר, שלא היה עם פלסטיני עד הצהרת בלפור, ולשאול את טאוב אם הכיר עם ירדני, לבנוני, עיראקי, תוניסאי או אלג'יראי, שפיתח תודעה לאומית נפרדת משמעותית לפני תום מלחמת העולם הראשונה. הרי גם כל אלה נאלצו להגיב לחלוקה הקולוניאלית. אבל בעוד שה"עמים" הללו זכו להגדרה עצמית, מהעם הערבי של פלסטין נשלל הדבר במתכוון, אף על פי שהוא נהנה מרוב של 90% באוכלוסיית הארץ, ומבעלות על 90% מאדמותיה הפרטיות. בדו"ח החלוקה נכתב במפורש, כי "עקרון ההגדרה העצמית לא הוחל על פלשתינה בעת שנוצר המנדט ב-1922, בשל השאיפה לאפשר את הקמת הבית הלאומי היהודי".

הוועידה הפלסטינית השלישית, שהתכנסה בחיפה בדצמבר 1920, קיבלה החלטה התובעת מממשלת בריטניה "לכונן ממשלה של בני הארץ האחראית לפני מועצה מייצגת, אשר העם הדובר ערבית שיושב בפלסטין עד ראשית המלחמה יבחר בחבריה, כפי שהדבר נעשה בעיראק ובעבר הירדן". קרי, הגדרה עצמית על בסיס הלאומיות האזרחית המערבית, הרואה כבן האומה כל תושב חוקי במדינה שגבולותיה נקבעו. חשוב להדגיש, כי "העם הדובר ערבית" כלל מוסלמים, נוצרים, יהודים ועדות נוספות.

ישראל נתנה הכל, הפלסטינים תמיד סירבו. טאוב כותב, כי "אפשר גם להתווכח עם תפישת הלאומיות כשלילת האחר, המתעלמת מכך שהציונות קיבלה את הצעות

החלוקה שהועלו ב-1937 וב-1947, ולסירוגין בין 1993 לתוכנית טראמפ". גם כאן מציין טאוב את גרעין האמת שבמיתוס: הפלסטינים אכן סירבו להצעת ועדת פיל ב-1937 (שלא היתה אמורה להביא להקמת מדינה פלסטינית עצמאית, אלא לסיפוח החלק הערבי לעבר הירדן), ולהחלטת החלוקה ב-1947. אבל בנשימה אחת הוא מצרף לסרבנות הפלסטינית את תהליך אוסלו ויוזמת דונלד טראמפ.

נרענן, אם כן, את הידע ההיסטורי. ב-1988 הכיר אש"ף לראשונה בהחלטת החלוקה 181, שבה נקבע כי תקום מדינה יהודית בא"י, ובהחלטה 242, המותירה למדינה הפלסטינית, לאחר שחוסין מלך ירדן נפרד מהגדה המערבית ביולי אותה שנה, רק 22% משטחה של ארץ-ישראל המנדטורית. טאוב ודומיו מתעלמים מהמפנה הדרמטי שחל אז בעמדה הפלסטינית, על רקע שינויים גיאופוליטיים באזור ובעולם כולו.

הפלסטינים, שמאז הצהרת בלפור דבקו בשיח המבוסס על זכויות עקרוניות וטענו כי נגזלה מהם הזכות להגדרה עצמית, הבינו כי עמדה זו, שאינה מקובלת על הקהילה הבינלאומית, הובילה אותם לנכבה ולפליטות מתמשכות. הם נאלצו בעל כורחם לעבור לשיח המבוסס על הלגיטימציה וההחלטות הבינלאומיות. כפי שמחמוד עבאס אמר (בראיון בערוץ "אל-ערבייה" ב-2008): "איננו רוצים לאבד הזדמנות נוספת. לפיכך קיבלנו את חלוקת 1948 ו-1967, שאיננה כוללת יותר מאשר 22% מפלסטין ההיסטורית". עמדה זו הובילה להכרה הדדית ולהכרזה הפלסטינית (1993) כי "אש"ף מכיר בזכותה של ישראל להתקיים בשלום ובביטחון, ומכיר בהחלטות מועצת הביטחון 242 ו-338".

השינוי הזה לא נבע מאהבת מרדכי, והשימוש במונח "פלסטין ההיסטורית" מעיד כי לגישתם הם ויתרו על המולדת בתמורה למדינת פלסטין על פני שטח שהוא 22% ממולדתם. ההגינות ההיסטורית מחייבת לציין, עם זאת, כי גם הצעותיהן ונכונותן של התנועה הציונית ומדינת ישראל לחלוקת הארץ לא נבעו מאהבת ישמעאל, אלא מההבנה כי הרוב הערבי בין הים לירדן לא יאפשר את קיומה של מדינה דמוקרטית ויהודית לפי החזון הציוני.

בפועל, הראשון לנהל משא ומתן על הסדר קבע היה אהוד ברק, בקמפ דייוויד 2000 ובטאבה 2001. בשתי הוועידות הללו, אף כי הפלסטינים הסכימו לפירוז מדינתם, לסידורי ביטחון נרחבים ולאי מימוש "זכות השיבה", ברק דחה את העמדה הפלסטינית, ודרש לספח לישראל 8%–13% ללא חילופי שטחים, ולהשאיר בריבונות ישראל את ירושלים המזרחית (אל-קודס), ואף את הר הבית.

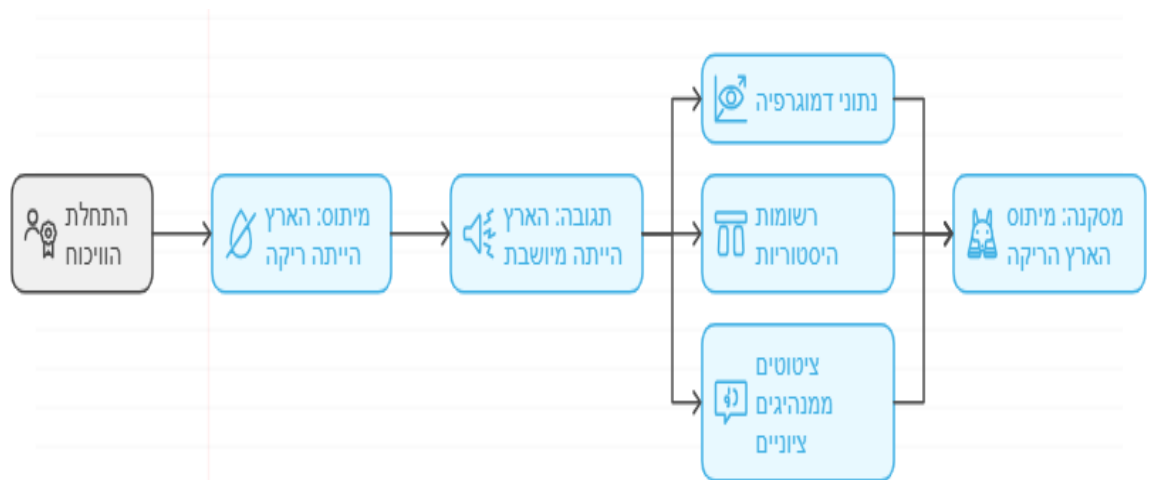
ב-2008, בתהליך אנאפוליס, צימצמו עבאס ואהוד אולמרט את הפערים, אך לא סגרו אותם עד שאולמרט נאלץ להתפטר. בניגוד לברק, שטבע את הטענה ההרסנית "אין פרטנר", אולמרט חזר והדגיש בראיון ב-2012, "הפלסטינים אף פעם לא דחו את הצעותי".

חזון השלום של דונלד טראמפ מינואר 2020 הוא פארסה של ניסיון להגדיר מחדש את פתרון שתי המדינות, ישראל ופלסטין. נשיא ארה"ב לשעבר אימץ במובהק את הנרטיב של הימין הישראלי, הקנה עדיפות לעמדות הישראליות בסוגיות של ביטחון, ירושלים, התנחלויות ופליטים, העניק פרשנות שונה מהמקובל להחלטת מועצת הביטחון 242, בסתירה להחלטות אחרות של האו"ם, והתעלם ממה שהושג בסבבים קודמים של משא ומתן. לדוגמה, יוזמת טראמפ משאירה בריבונות ישראל 93% מירושלים המאוחדת, לרבות 20 שכונות ערביות, הר הבית וכל המקומות הקדושים. הפלסטינים, לפי תוכניתו, יקימו את בירתם במחנות הפליטים ובשלושת הכפרים שהוצאו אל מחוץ לגדר הביטחון, ואף יידרשו להכריז עליהן כ"אל-קודס".

צודק טאוב שעה שהוא מצהיר: "העיסוק שלי בכיבוש אינו אובססיבי דיו כדי לזכות אותי בתעודת יושר מטעם המחנה הנאור. ואכן, אין לי צורך בתעודת יושר כזאת". אבל הוא חוטא בכניעה לעריצות העכשווי והשטחי, המאפיינת את השיח הישראלי שלוקה בחוסר כנות היסטורית בעת בחינת תהליכים ועמדות בסכסוך הישראלי-פלסטיני. כמי שמתיימר להיות שופר אינטלקטואלי של הימין, מן הראוי היה כי את טיעונו יבסס יותר על גרעין האמת במיתוסים, ולא על מרכיב הבדיה בהם.

ההיסטוריון, כפי שמזכיר מוחמד טאלבי התוניסאי, מחויב לקיים ניתוח היסטורי אמין, ש"עשוי לחולל מהפכה במנטליות שלנו... כי כמוהו כמלאכת זמירה של ענפים יבשים ומכוערים הבולמים צמיחה... רק אז נוכל לעצב מחדש את אישיותנו בהווה, ולהגביר

את כוח חיותה, בלי להתנתק מעברנו". במקרה שלנו אפשר לאמץ דברים שכתב לפני שני עשורים ההיסטוריון מרדכי (מורליה) בר-און, שהלך לעולמו בימים אלו: "היום יש ביכולתם של ישראלים, ואף רצוי וראוי להם, לחקור את הפרשות ולספר אותן במלואן, ללא עיוותים, הסתרות והכחשה. תיקון הגרסאות של ההיסטוגרפיה המגויסת של הדור הראשון, לא זו בלבד שהוא אפשרי אלא הוא גם נחוץ... הוא גם מאפשר לדור החדש להבין נכון יותר את מהות הסכסוך של מדינת ישראל עם הערבים".

פיצוח מיתוסים של ההיסטוריה הישראלית-פלסטינית

2. בניין הקלפים של טאוב וימיני, שאול אריאלי, הארץ, 16 באפריל 2021

אש"ף הכיר בנובמבר 1988 בהחלטת החלוקה (181), שמשמעה הכרה במדינה יהודית בארץ ישראל. כעבור חודש הוא הכיר בהחלטה 242, שמשמעה הכרה במדינת ישראל בקווי 1967, מה שמותיר למדינה פלסטינית 22% משטח ארץ-ישראל, כפי שאמר מחמוד עבאס (אבו מאזן) לערוץ 2 ב-2012: "הגדה ועזה זה פלסטין, כל השאר זה ישראל". הכרעות אלה הובילו להכרה הדדית של אש"ף וישראל ב-1993 ולחתימה על הסכם אוסלו.

השינוי הדרמטי שחל עם ההכרה בהחלטות האו"ם לא נבע מאימוץ הנרטיב הישראלי או מוויתור על הנרטיב הפלסטיני, אלא התרחש על אף איתנותו של הנרטיב הזה בתודעה ובעמדה הפלסטינית. בהקדמה להכרזתה על מדינה פלסטינית ב-1988, הודיעה המועצה הלאומית הפלסטינית על הסכמתה לחלוקת הארץ לשתי מדינות "חרף העוול ההיסטורי שנכפה על העם הערבי הפלסטיני". ארבע שנים מאוחר יותר כתב בכיר אש"ף פייסל חוסייני: "כאשר שירטט אש"ף בקווים כללים את תוכניתו, היינו מודעים לחלוטין לכך שתוכנית כזו לא תעשה עם עמנו צדק אמיתי ומוחלט. כי צדק טהור פירושו... שהזכויות ההיסטוריות משמען שיבה לאדמת פלסטין."

כלומר, באש"ף הבינו שהמציאות הגיאוגרפית שהתהוותה — קריסת בריה"מ, "גלות" ההנהגה הפלסטינית בתוניס, צמיחת חמאס, צמיחת הנהגה חלופית בגדה המערבית ועוד — מחייבת שינוי עמדות (בדומה לשינוי שהתבטא בנאום של אריאל שרון להצדקת ההתנתקות מעזה). (השינוי חייב מעבר מתפישה של "הכל או לא כלום" לתפישה של "חצי תאוותו בידו".

באש"ף הבינו כי שלילת ההחלטות הבינלאומיות על ידי הפלסטינים מאז הצהרת בלפור וכתב המנדט, הדירה אותם מהקהילה הבינלאומית ומנעה מהם את האפשרות להשיג את זכויותיהם, שלפי עמדת הארגון נגזלו מהם. המשמעות של הכרה בהחלטות היתה כניסה לקהילה הבינלאומית, בהנחה שזו תסייע למימוש זכויות הפלסטינים במסגרת החלטותיה, ובראשן החלטה 242. אש"ף התייצב לתהליך אוסלו לא עם כתב כניעה ללא תנאי, אלא כשהוא מצויד בהחלטות

בינלאומיות ובפרשנות בינלאומית, הרואה בכל שטחי הגדה ורצועת עזה שטחים כבושים שעל ישראל לסגת מהם, במסגרת הסכם קבע שיושג במשא ומתן ויכלול פתרון צודק לסוגיית הפליטים.

ישראל מצדה, נכנסה לתהליך אוסלו מסיבות של דמוגרפיה, מחיר האינתיפאדה הראשונה, עליית האיום האיראני ועוד. בדומה לתהליך המדיני עם מצרים וירדן, גם עם הפלסטינים ישראל סברה שאינה יכולה לחזור לקווי 1967 בשל שלושה אינטרסים ואילוצים שיש לה מעבר לקווים אלה: ביטחון, המקומות הקדושים בירושלים, והמתנחלים.

האתגר הגדול שעמד בפני הצדדים והמתווכים היה למצוא פתרונות יצירתיים, שמצד אחד יכללו בטווח הפרשנות של ההחלטות הבינלאומיות ויענו על עמדת היסוד הפלסטינית, ומצד אחר יתאימו לאינטרסים ולאילוצים של ישראל — מבלי לתבוע מצד אחד לוותר על הנרטיב שלו ולקבל את האחר.

גדי טאוב ("הארץ", 9.4, (ובן דרור ימיני") ידיעות אחרונות", 2.4, (המשמשים שופרות של עמדת בנימין נתניהו וממשלות הימין, אינם מוכנים לקבל את גישת "חצי תאוותו בידו". גם אם אתעלם מלקט המקורות העיתונאיים מיד שלישית ורביעית שהשניים הציגו אל מול המשנה הסדורה שפרשתי במאמרי, הרי בלב עמדתם ניצבת הדרישה מהפלסטינים להתנער מהנרטיב הלאומי שלהם — זה אשר יוצר את התודעה הפלסטינית ומחבר את העם הפלסטיני, המפוזר בישראל, בשטחים ובמדינות ערב (תארו לכם שהעם היהודי בתפוצות ידרש להוציא מהסידור את התפילה "לשנה הבאה בירושלים")

טאוב וימיני דורשים מהפלסטינים שייכנעו ללא תנאי עוד בטרם תסכים ישראל לקבל את הוויתור הפלסטיני על 78% משטח פלשתינה המנדטורית. הם מבקשים לנהל את המו"מ מתוך תפישה של "משחק סכום אפס", המאפיינת מלחמות ולא ניסיונות לפשרה והסכם. כפי שתיאר זאת בכיר אש"ף אבו עלא בגמר ועידת קמפ דייוויד 2000: "מבחינתנו, פירוש הדבר שנותרים לנו רק 22% משטח פלסטין ההיסטורית, כל השאר שלכם. הכרנו בישראל, בגבולות בטוחים, בסידורי ביטחון. אתם לא ראיתם

בזה ויתור פלסטיני. מבחינתכם הכל שלכם. כאילו שלא היינו כאן מעולם. שמתם את הוויתור ההיסטורי האדיר הזה בכיס והמשכתם להעלות דרישות."

טאוב, ימיני ואחרים נצמדים במתכוון לסוגיית הפליטים כדי להצדיק את אמונתם, לפיה הפלסטינים רוצים בהשמדת ישראל. אפילו הם נאלצים להסכים שבמהלך המו"מ לאורך השנים הסכימו הצדדים על עקרונות ליישוב המתחים בין העמדה הפלסטינית לבין האינטרסים של ישראל בהקשר לסוגיות הליבה האחרות: חילופי שטחים לפתרון סוגיית הגבולות (כמו שנעשה עם ירדן) שישאירו את רוב המתנחלים בריבונות ישראל, פירוז למענה על צורכי הביטחון (כמו שנעשה עם מצרים), וחלוקת השכונות במזרח ירושלים על פי הקו הדמוגרפי.

לכן ארחיב בסוגיית הפליטים, שעליה בונים טאוב וימיני את מגדל הקלפים שלהם, כדי להמחיש את ההבדלים בין שתי הגישות: זו המבקשת פשרה, וזו הדורשת כניעה ללא תנאי.

לשם פתרון סוגיית הפליטים יש להבין שקיימות בתחום זה שתי רמות: האחת עקרונית, ההכרה ב"זכות השיבה"; והשנייה מעשית, מימוש "זכות השיבה" — ויש להבחין בין שתי הרמות בהקשר של האינטרס הישראלי ולפעול בהתאם.

ברמה העקרונית ההנהגה הפלסטינית דורשת הכרה מצד ישראל ב"זכות השיבה" של הפליטים, כפי שהדגיש בתום ועידת קמפ דייוויד 2000 בכיר אש"ף נביל שעת': "אנו בשלב החזרת כל זכות שנגזלה מאתנו ב-1967 וכל זכות שנגזלה מאתנו ב-1948 — לפחות בכל הנוגע לזכויות הפליטים". זהו הנרטיב הפלסטיני. לעמדת הפלסטינים, סוגיית הפליטים היא חלק מהעוול ההיסטורי שהקהילה הבינלאומית גרמה להם, כאשר שללה את זכותם להגדרה עצמית בתום מלחמת העולם הראשונה.

אך מהו האיום האמיתי בהקשר לפליטים מבחינת האינטרס המהותי של ישראל? החשש כי שיבה המונית של פליטים תהפוך את היהודים למיעוט בארץ ותערער את הכלכלה והחברה בישראל.

כאן עלינו לפנות לרמה המעשית, היכולה לגשר על הפער בין התביעה הפלסטינית לבין האינטרס הישראלי, כפי שהבינה ישראל עוד לפני פסגת קמפ דייוויד. חטיבת המחקר באמ"ן הבהירה לממשלת ישראל בשנת 2000, כי "נושא הטריטוריה הוא הסוגיה המהותית בעיני הפלסטינים ואילו זכות השיבה היא (רק, ש"א) קלף מיקוח חשוב מול ישראל."

אפשר להצביע על מפנה בעמדה הפלסטינית כפי שהתבטאה על ידי אש"ף בנוגע למימוש "זכות השיבה" בעת חילופי המכתבים בין אבו איאד, סגנו של ערפאת, לבין משרד החוץ האמריקאי ב-1988, שבהם כתב אבו איאד: "זכות השיבה לא יכולה להתממש תוך פגיעה באינטרסים של ישראל, אלא חייבים להביא בחשבון את המצב שנוצר מאז 1948... אנחנו מבינים ששיבה מוחלטת אינה אפשרית עוד... אין לנו לגמרי לא-מציאותיים כאשר אנו שוקלים כיצד לממש את הזכות הזאת... אסור לה להיות מכשול בלתי ניתן לגישור."

עמדה זו נשמרה בכל סבבי המשא ומתן. באנאפוליס 2008 אמר מחמוד עבאס: "יהיה זה בלתי הגיוני לבקש מישראל לקלוט חמישה מיליון פליטים או אפילו מיליון פליטים... המשמעות של זה תהיה סופה של מדינת ישראל."

והחשוב מכל: עמדה זו באה לידי ביטוי במספרים שבהם נקבו הפלסטינים במשא ומתן, כאשר דרשו שיבה סמלית של פליטים לישראל. תא"ל במיל"א אודי דקל, ראש מינהלת המו"מ עם הפלסטינים באנאפוליס, פירסם לאחרונה: "המספר הנמוך ביותר שבו נקב עריקאת היה 80 אלף פליטים. מחמוד עבאס הסכים לעיקרון שלפיו לישראל, כמדינה ריבונית, תהיה הזכות לקבוע מי ייכנס לשטחה ומי יוכר כאזרח המדינה. כמו כן, הושגה הסכמה בין הצדדים לפיה מרבית הפליטים ייושבו בהסכמה בפלסטין, במדינות ה'מארחות' שבהן הם מתגוררים כיום, או במדינות שלישיות שיביעו רצון ליישב בתחומן פליטים" (המכון למחקרי ביטחון לאומי, פברואר 2021).

אם כך, לפי עדות ממקור ראשון, הפלסטינים דרשו שיבה של בין 80 אלף ל-100 אלף פליטים (מספר שישראל הסכימה לקלוט כבר ב-1949, בוועידת הפיוס בלונדון); כלומר, לא יותר מ-1.5% מכלל הפליטים הרשומים. מול זה הציעה ישראל את

חזרתם של 5,000 (באנאפוליס) עד 40 אלף (בטאבה) פליטים. שני המספרים הללו זניחים לחלוטין עבור ישראל מבחינה דמוגרפית, כלכלית וחברתית. את אלו שסבורים אחרת ניתן "להרגיע" בכך שהסכם קבע יכלול את ביטול התושבות הישראלית של 350 אלף פלסטינים תושבי מזרח ירושלים, בתמורה לקבלתם את האזרחות הפלסטינית, מה שבמאזן הסופי של הסדר קבע יגדיל את שיעור היהודים במדינת ישראל ב-2%-2.5%.

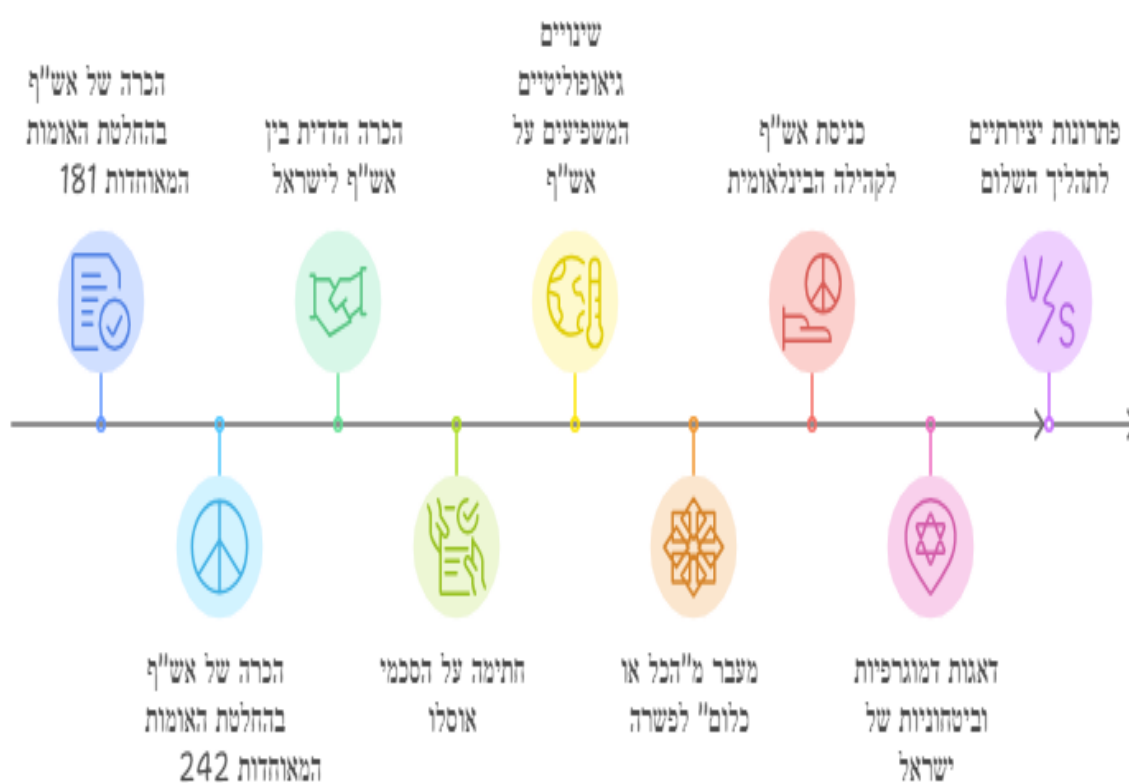
יש שיתעקשו ויטענו שהכרה ישראלית בזכות השיבה תפתח פתח לתביעות פלסטיניות עתידיות (ישראל סירבה להכיר בה עד כה והציעה ניסוחים מרוככים לגבי מעורבותה בסוגיית הפליטים) — אך לא היא. יישום ההסכם, כפי שנוסח בטיטות השונות, ייחשב על ידי הפלסטינים כמימוש של החלטה 194, וייחשב לסוף הסכסוך וקץ התביעות. דבר זה חוזר ומופיע ביוזמת השלום של הליגה הערבית משנת 2002 ובמסמכי העמדה של אש"ף. ובמלותיו של המשורר הלאומי הפלסטיני מחמוד דרוויש: "יש) לחסל את עקבות הנכבה באמצעות פתרון קבע המבוסס על העיקרון של שתי מדינות לשני עמים. הקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל תביא לפיוס היסטורי בין שני העמים" (אפריל, 1998).

המזרחן מתי שטיינברג מציג בחדות במבוא לספרו, "עומדים לגורלם" (ידיעות ספרים), את האיום הטמון בתפישתם של טאוב וימיני, כמו גם של נתניהו וחבר מרעיו: "הראייה הפשטנית המצמצמת את המגוון לכלל מקשה אחת (כגון: 'מטרת הפלסטינים כולם היא להשמיד את מדינת ישראל ויהי מה'), יוצרת, אולי, תחושה של מובן ופשר במציאות כה מורכבת, אך אין היא עולה בקנה אחד עם המציאות המגוונת... (היא) משחקת לידי אלה בצד הפלסטיני החותרים לבטל את השונות ולשוב למטרות המוחלטות המקוריות."

מי שמבקש להגיע להסכם שלום המבוסס על פשרה, חייב למצוא סולמות שיאפשרו לצדדים לרדת מ"העצים" של הנרטיבים שלהם אל קרקע המציאות. כל מי שנצמד לנרטיבים הסותרים של הצדדים וצובע את העולם בשחור ולבן, ומבקש להגיע לפתרון הסכסוך מתוך תפישה של משחק סכום אפס — אינו יכול להיות פרטנר, ומנציח את הסכסוך לפי תפישת הקיצונים בשני הצדדים. הדוגלים בתפישה כזו,

המסירה כל אחריות מצד אחד, מצדיקים בפועל את המשך הסכסוך, ומתעלמים מההידרדרות המוסרית, החברתית, הביטחונית והמדינית של מדינת ישראל כתוצאה מהמשך הכיבוש.

הכרה דיפלומטית והסכמי אוסלו

3. כך מעצבים תודעה שקרית של "בריחת הפלסטינים" ב 48, שאול אריאלי,

הארץ, 13.5.2021

יזהר באר כתב באתר "העין השביעית" על הדרך שבה מעצבת התקשורת תודעה שקרית, גם בלי לשקר (15.12.19, "אין עם מי לדבר ויש מה לעשות"). היא יכולה לעשות זאת גם על ידי מניעת מידע וטיפול בורות. באר מביא כדוגמה סקר של אוניברסיטת פיירלי דיקינסון בניו ג'רזי, שמצא שיש חדשות שגורמות לאנשים לדעת פחות. מסקנתו: אל תסתכלו רק על מה שמספרת לכם התקשורת, אלא גם על מה שהיא לא מספרת, ובעיקר — איך היא מספרת. האם היא מצניעה חלק ממרכיבי הסיפור עד כדי העלמתם, או מבליטה אחרים, באופן שעלול להוביל את צרכניה לגבש תמונת מציאות אפופה בקלישאות פוליטיות, שמסיחות את הדעת.

חנן עמיאור, עורך אתר "פרספקטיבה" לביקורת התקשורת, מראה עיצוב של תודעה שקרית בהקשר למיתוסים המעצבים את תפישתנו על מלחמת העצמאות וסוגיית הפליטים הפלסטינים: המיתוס של "מעטים מול רבים" ומיתוס "הפלסטינים ברחו". במאמרו ("הארץ", 5.5) בתגובה למאמר של אלוף בן ("תפסיקו לפחד מהנכבה", "הארץ", 29.4), כמו בג'ודו, עמיאור מנסה להשתמש בכוחו של היריב כדי להביסו. הוא מנסה למנף את המסקנה של בן — שיש להפסיק לפחד מהנכבה ולעסוק בשאלות המוסריות הקשות הקשורות אליה — ולהפוך אותה על פיה כדי לטעון ש"השאלה המוסרית... אינה קשה אלא קלה. עשינו את הדבר הנכון".

אי אפשר ליישב את הפער בין הטענות באמירה שהאמת עוברת באמצע. על היסטוריונים לסייע למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב לדעת מהו גרעין האמת בכל מיתוס ולהשלימו בעובדות ובנתונים שונים, ולעתים סותרים, במטרה לאפשר להם לקיים הערכת מצב לאומית ולעצב עמדה על בסיס תמונה שלמה ככל האפשר.

את הטענה של עמיאור שערביי ישראל הם אלו שפתחו במלחמה מחזקת העדות שמסר ג'אמל אל-חוסייני, נציג הוועד הערבי העליון, במועצת הביטחון של האו"ם, ב-16 באפריל 1948: "נציג הסוכנות היהודית אמר לנו אתמול כי הם אינם הצד התוקפן. כי הערבים הם שפתחו בלחימה... למעשה איננו מכחישים עובדה זו". גם מדינות ערב הצטרפו ביוזמתן למלחמה. מוסא אל עלמי, ראש מחלקת ההסברה של

הליגה הערבית, אמר מיד לאחר שפורסם דו"ח ועדת החלוקה, ב-31 באוגוסט 1947 כי החלוקה "היא הצעה שהערבים לעולם לא יסכימו לה", והזהיר כי ניסיון לכפות את תוכנית החלוקה "יוביל למלחמה במזרח התיכון".

לדיווח של "האקונומיסט" (2.10.1948, לונדון), שאותו מזכיר עמיאור, בדבר החלטת הערבים לברוח, אפשר להוסיף. אלן קאנינגהם, הנציב הבריטי העליון האחרון, דיווח בדצמבר 1947 לשר המושבות, ארתור קריץ' ג'ונס, כי "ערבים עוזבים את הארץ עם משפחותיהם במספרים ניכרים". בעיתון הפלסטיני "א-סריח" נכתב ב-30 במארס, 1948: "תושבי הכפר הגדול שייח' מוניס ותושבי כפרים ערביים רבים אחרים באזור תל אביב המיטו קלון על כולנו בנוטשם את כפריהם... אנו נמלטים מפני המלחמה".

עמיאור בחר להדגיש את קביעת האקונומיסט, כי "הגורם החזק ביותר (להחלטת הערבים לברוח) היה ההודעות ששידר הוועד הערבי העליון, שקרא לכל הערבים לצאת מחיפה", והתעלם מכך שהקביעה תקפה רק למקרה של חיפה. חשוב מכך — הוא אינו טורח לציין את מה שהסביר ההיסטוריון יואב גלבר בספרו "קוממיות ונכבה" (2004): "עד להפוגה הראשונה היתה מנוסת הפלסטינים תהליך סטיכי. היא לא כוונה ולא נשלטה על ידי שום גורם ערבי, ובעיני הבורחים עצמם היתה פליטותם עניין זמני, שיסתיים עם הפסקת הלחימה. בריחה בעת התנגשויות בין-עדתיות היתה דפוס תגובה מוכר ומקובל במזרח התיכון".

במאמר של עמיאור אין זכר למסמך "תנועת ההגירה של ערביי ארץ ישראל", שנכתב במהלך המלחמה, ביוני 1948, על ידי איש שירות הידיעות של ההגנה (ש"י). הוא תיעד ודירג את הסיבות להתרוקנות הארץ מתושביה הערבים, לפי סדר חשיבותן: הראשונה, "פעולות איבה יהודיות ישירות נגד מקומות יישוב ערביים"; השנייה, השפעת אותן פעולות על כפרים שכנים; השלישית, "פעולות הפורשים", ארגוני אצ"ל ולח"י; ורק הרביעית היא "פקודות של מוסדות ערביים וכנופיות". הסיבה החמישית היתה, "פעולות לחישה יהודיות להברחת התושבים הערבים"; והשישית: "פקודות אולטימטום של פינוי" מצד היהודים.

למסמך מצורף נספח המתאר את הסיבות הספציפיות במקומות רבים: בעין זיתון — "השמדת הכפר על ידינו"; בעלמאניה — "פעולה שלנו, הרבה נהרגו"; בטירה — "עצה יהודית ידידותית"; בערב עמריר — "לאחר שוד ורצח שנעשה על ידי הפורשים"; בסומסום — "אולטימטום שלנו"; בביר סלים — "התקפה על בית היתומים"; בזרנוגה — "כיבוש וגירוש".

עמיאור טוען כי בן מתעלם מהאיסור על הפליטים לשוב, "שהטילו דווקא מנהיגי ערב ובראשם המופתי עצמו". אך אין הוא מציין את התזכיר ששלח המופתי לראש ממשלת מצרים ב-8 במרס, 1948: "לנוכח המצב השורר בפלסטין החלו חלק מתושביה לעזוב... הוועד הערבי העליון נתן דעתו לעניין חמור זה והחליט שלמען האינטרס הפלסטיני אל לאיש לצאת את פלסטין אלא בנסיבות של הכרח... האינטרס הלאומי מחייב שאנשים אלה ישובו לפלסטין כדי למלא את חובותיהם, כפי יכולתם, איש איש בתחומו".

באותו יום שלח המופתי לוועדות הלאומיות תזכיר שבו הדגיש כי הוועד הערבי העליון רואה בעזיבה "עריקה משדה הכבוד וההקרבה... האינטרס הלאומי מחייב את הפלסטינים להמשיך בענייניהם בארצם, ולא לעזוב אותה". כך גם לגבי טענתו כי מנהיגי מדינות ערב עודדו את בריחת הפלסטינים: במאי 1948 סירבה ממשלת לבנון לתת לגברים פלסטינים בני 18–50 להיכנס לשטחה. סוריה נהגה באופן דומה (והורידה את הגיל המינימלי ל-16), ועל מצרים כתב דוד בן-גוריון ביומנו ב-26 בספטמבר, 1948: "בדרום יש להטריד ולהניח את הפליטים מזרחה (להניח להם לצאת אל מרחב שבשליטת הלגיון הערבי, ש"א) — כי לים לא יילכו ולמצרים לא נותנים להיכנס".

במאמר של עמיאור, בתיאור הגורמים לפליטותם של פלסטינים חסרים יותר מכל המעשים של ישראל. הוא מזכיר את הטבח בלוחמי גוש עציון, אך שוכח להזכיר את שכתב בני מוריס בספרו, "לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים, 1947–1949": "המקרים החמורים ביותר של אירועי טבח היו: סאליחה (70–80 קורבנות); דיר יאסין (100–110 קורבנות); לוד (50); דווימה (מאות) ואולי אבו שושה (70)". והוא שוכח גם את הדיווח של ישראל גילי בפני הוועדה המדינית של מפ"ם ב-11 בנובמבר 1948: "(בכפר) סופסאף 52 גברים נקשרו בחבל, שולשלו לבור ושם ירו בהם. 10

נהרגו. נשים ביקשו רחמים. שלושה מקרי אונס... ילדה בת 14 נאנסה. עוד ארבעה נהרגו... בג'יש אשה ותינוקה נהרגו. עוד 11 בסעסע... מקרי רצח המוניים (אף כי, ש"א) הרימו דגלים לבנים (ו)סידרו זבח לצבא. גירשו את כל הכפר. בסאליחה 94... פוצצו עם הבית".

עמיאור מציין, ובצדק, את סיפור חיפה, שהוא הבסיס לנרטיב הישראלי בנושא הפליטים — משום שבחיפה נעשו מאמצים על ידי ראש העיר היהודי שבתאי לוי, באפריל 1948, למנוע את עזיבת הערבים על פי הוראת הוועד הערבי העליון. גולדה מאיר כתבה בספרה "חיי", כי "בן גוריון קרא אלי ואמר: 'אני רוצה שתסעי מיד לחיפה ותדאגי לכך שיתייחסו כמו שצריך אל הערבים הנשארים בחיפה. אני גם רוצה שתנסי לשדל את הערבים הללו שעל החוף שיחזרו'". אך עמיאור אינו מזכיר ולו אירוע הפוך אחד מתוך מאות, שבהם יהודים גירשו ערבים. אפילו לא את הבולט שבהם: ההנחיה לגרש את תושבי לוד ורמלה על ידי בן גוריון, שתורגמה לפקודה של יצחק רבין, קצין המבצעים של מבצע "דני", ב-12 ביולי, 1948: "יש לסלק במהירות את התושבים מלוד בלא הקפדה על מיון הגילים... בצע מיד".

גם טענת עמיאור כי עד לעזיבת הבריטים הערבים "טבחו ביהודים בלא רחם", מתעלמת מתיאורי הטבח שצוינו לעיל ואינה מתיישבת עם התפלגות ההרוגים בשני הצדדים. באפריל 1948 דיווח העיתון היפואי הערבי "א-דיפאע", על "963 הרוגים ערבים, מתוכם 249 לוחמים, לעומת 1,169 הרוגים יהודים, מתוכם 625 לוחמים". אחריו פירסם נתונים דומים הגיאוגרף יהושע בן אריה, שלאחר המלחמה היה שותף לעריכת ספר "המדינה" בענף היסטוריה בצה"ל. כלומר, בעוד שכמחצית מההרוגים היהודים היו אזרחים, בקרב הערבים כמעט שלושה רבעים מההרוגים היו אזרחים.

עמיאור יוצר את הרושם של חזית ערבית רב-מדינית בעלת עוצמה, שהצטרפה לפלסטינים חסרי הרחמים (גם היטלר מגויס על ידו להעצמת הרושם). בכך הוא נסמך על המיתוס המרכזי של "מעטים מול רבים" ומחזק אותו. הוא אינו מציין כי כוחו הצבאי, הארגוני והכלכלי של היישוב היהודי עלה לאין שיעור על כוחם של הפלסטינים. בן גוריון קבע כבר ב-1946 כי "התקפת ערביי ארץ ישראל אינה מסכנת את היישוב העברי". ב-1947 כתב הגנרל העיראקי איסמאעיל ספואת, ראש הוועדה הצבאית של הליגה הערבית: "לציונים בפלסטין יש מפלגות וארגונים מדיניים,

צבאיים ומנהלתיים העומדים על רמה גבוהה מאוד. הם יכולים לגייס 20 אלף חיילים ויש להם 40 אלף אנשי מילואים, קווי אספקה טובים ויישובים מוגנים היטב. לפלסטינים אין דבר מכל אלה".

גם לגבי יתרונו האדיר של צה"ל מול חילות המשלוח של מדינות ערב אמר בן גוריון בישיבת ממשלה ב-17 ביוני, 1948: "פלישת הצבאות הסדירים של מדינות ערב, יכולתנו לעמוד בפני צבאות סדירים אלו, בכל אלה לא היה בשבילי משום הפתעה". ובנאומו בפני ועדת חוץ וביטחון ב-23 בפברואר 1963, אמר: "במלחמת הקוממיות היו הערבים מפולגים... הם גם לא היו מצוידים... מלבד זאת, אם כי זה נראה קצת משונה, לנו היה אז צבא יותר גדול מאשר להם (117 אלף מול 58 אלף חיילים, ש"א)".

ההיסטוריה לא חוזרת על עצמה. החשיבות הגדולה של לימוד ההיסטוריה היא ביישום לקחיה בהווה. הטענה של עמיאור, ש"עשינו את הדבר הנכון", ושזה קרה ב"מלחמה לחיים ומוות", מעידה שהלקחים לא הוטמעו. כיצד יסביר עמיאור את המהלכים שעשתה ישראל לאחר ניצחונה במלחמה: בנובמבר 1949 היא גירשה מאות בדואים אל הרי חברון שבגדה המערבית. בספטמבר 1950 גירשה עוד מאות רבות של בדואים לחצי האי סיני. כעבור חודש הושלם הגירוש של 2,500 ערביי אשקלון לעזה ולירדן. במארס 1951 פונו שני כפרים (800 נפש) מהשטח המפורז המרכזי שמדרום לאגם החולה. באפריל 1951 נהרסו שלושה כפרים ערביים באזור אל-חמה.

כיצד יסביר עמיאור את הפרת הסכם שביתת הנשק עם מצרים על ידי ישראל? בישיבת הממשלה ב-28 ביולי, 1949, בדיון על האפשרות לגרש את ערביי ואדי ערה, שהועבר לישראל על ידי ירדן במסגרת ההסכם, הודה משה שרת שר החוץ דאז: "הפעם הערבים למדו לקח: הם לא בורחים. לא בכל מקום אפשר לסדר מה שסידרו בחורים אחדים שלנו בפלוג'ה שהבריחו את הערבים ללכת אחרי שחתמנו על התחייבות בינלאומית חגיגית".

ב-4 בדצמבר, 1949, כתב מנכ"ל משרד החוץ, וולטר איתן, לשרת, במכתב שהוגדר "סודי, כמוס": ישנה תוכנית לגרש את התושבים הערבים ממספר ניכר של מקומות,

בעיקר בגליל... מספר האנשים אשר יגורשו עולה לעשרת אלפים בקירוב... ראש הממשלה אישר את התוכנית אך לא יפעילנה ללא הסכמתך ובלי הסכמת מר קפלן (שר האוצר, ש"א)". זו לא היתה התבטאות יוצאת דופן. ביוני 1950 אמר משה דיין, שהיה אלוף פיקוד הדרום, בישיבת מפא"י: "צריכה מדיניות המפלגה להיות מכוונת כך שאנו נראה ציבור זה, של 170 אלף הערבים, כאילו טרם נחתך גורלם. אני מקווה שבשנים הקרובות תהיה אולי עוד אפשרות לביצוע טרנספר של הערבים האלה מארץ ישראל".

תזכיר פנימי של הממשל הצבאי מ-1950 מגלה כי ישראל סברה שבמקרה של מלחמה יהיה צורך "לעודד ולתת אפשרות לחלקים מן האוכלוסייה לעבור לארצות שכנות". הוועדה המיוחדת של המועצה לענייני ערבים, שהוקמה ביולי 1952 בראשותו של איסר הראל, הביאה עד מלחמת ששת הימים לעזיבתם של כ-3,000 ערבים ויציאתם מגבולות ישראל. עם זאת, תוכניות מאוחרות ומקיפות יותר שהוכנו לגירוש ערבים — כמו מבצע "יוחנן" (1952–1953) להעברת רבבות ערבים נוצרים מהגליל לארגנטינה ולברזיל, ומבצע "חפרפת" שעיקרו גירוש/טרנספר של ערביי המשולש, ובכללם תושבי כפר קאסם, מישראל לירדן — לא מומשו לבסוף.

זה לא נגמר במלחמת העצמאות. שנים אחר כך, עם תום מלחמת ששת הימים, רעיון הטרנספר כמו קם שוב לתחייה. ישראל ביצעה טרנספר בפועל של תושבים סורים ברמת הגולן: לפי הערכות חוקרים, כ-90–95 אלף מהם גורשו לסוריה. יתר על כן, בשנות ה-80' דרש הרב מאיר כהנא לראשונה, לגרש את הפלסטינים אזרחי ישראל לארצות ערב ומפלגות ימין כמו מולדת (בראשות רחבעם זאבי) ויותר מאוחר האיחוד הלאומי, הכניסו למצע שלהן סעיף הדן ב"טרנספר מרצון" לתושבי הגדה.

אלוף בן לא העלה סתם את קריאתו ללמוד וללמד על הנכבה. מחקר של אנשי מכון "עקבות" גילה כי הועלמו מסמכים מארכיונים שונים, לרבות כאלה שכבר פורסמו. בעקבות זאת התפרסמה במוסף "הארץ" כתבת תחקיר שכללה גם ראיון עם יחיאל חורב, ראש המלמ"ב בשנים 1986–2007 (הגר שיזף, "מערכת הביטחון מסתירה בכספות מסמכים על הנכבה. זה מה שהם מספרים", מוסף "הארץ", 4.7.19). בכתבה נחשף כי המסמכים הוסתרו כחלק ממדיניות ארוכת שנים, שנועדה "לתחזק את המיתוס שהפליטים ברחו. חורב הודה כי "הנושא נבדק מתוך גישה של האם זה

יכול עדיין לגרום נזק ליחסי החוץ של מדינת ישראל ולמערכת הביטחון. אני חושב שזה עדיין אקטואלי. מאז 1948 עדיין אין שלום... אז כן, יכול להיות שנותרו נושאים בעייתיים... בנושא הפליטים לא הכל פורסם".

את החסר במאמר של עמיאור יש להשלים, כי רק כך ניתן להשלים את תמונת ההיסטוריה ולהבין טוב יותר את השלכותיה על המציאות הקיימת. ההיסטוריון מרדכי (מורלה) בר-און כתב בספרו "גבולות עשנים" (2001): "ניתן להניח שרבים מבני דורי חוו חוויות אישיות דומות וניסיונם האישי העמיק את הדימוי של גורמי המלחמה: סרבנות ערבית לקבל את החלטת האו"ם ותוקפנות אלימה שסיכנה את חיינו... הזיכרון הקולקטיבי שעבר עתה בירושה גם לדורות הבאים באמצעות ההיסטוגרפיה שהיתה מקובלת על הצד הישראלי, גובש... על בסיס הדרך שבה הישראלים ראו את אותה חוויה... אילו חזרו הדברים ונשנו היום, הייתי פועל בדיוק כפי שפעלתי בתש"ח... אך משעה שקיומה של המדינה שוב אינו מוטל בספק, אני מסוגל לראות את הדברים מפרספקטיבה אחרת ולהבין שהסכסוך היהודי-ערבי אינו מעשה בצדיקים וברשעים".

איך להעריך באופן ביקורתי את השפעת התקשורת על תפיסת הציבור

מניפולציה תקשורתית

מעצב תודעה שקרית דרך דיווח סלקטיבי

מיתוסים היסטוריים

מחזק נרטיבים מוטלים בהקשרים היסטוריים

4. בין פעולת כראמה לחמאס, שאול אריאלי וארנון רגולר, הארץ, 27 במאי,

2021

המדיניות של ישראל בראשות בנימין נתניהו כלפי חמאס ואש"ף, כפי שבאה לידי ביטוי במבצע "שומר החומות", עלולה להעניק לחמאס את הבכורה בייצוג העם הפלסטיני — בדיוק כפי שפעולת כראמה בירדן במאוס 1968 העניקה לאש"ף את הבכורה בייצוג הפלסטינים. ערפאת הצליח למנף את הכישלון של ישראל בפעולת כראמה לתהליך של דחיקת חוסיין מלך ירדן ממעמדו כמייצג הפלסטינים בגדה המערבית. ובדומה לכך, חמאס מנצל את הדלת שפתחה לו ישראל בירושלים כדי להגדיל את השפעתו בגדה ובקרבת חלק מערביי ישראל, ולדחוק את פתח מבכורתו באש"ף, הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני.

בסוף מלחמת העצמאות, ב-24 באפריל 1950, אישר הפרלמנט הירדני, שכלל גם נציגים פלסטינים, את איחוד הגדה עם ממלכת ירדן. רק עם הקמת אש"ף, ב-1964 בראשות אחמד שוקיירי, התחדש המאבק בין הפלסטינים לממלכה ההאשמית בסוגיית ייצוג העם הפלסטיני.

מיד אחרי מלחמת ששת הימים הארגונים הפלסטיניים ריכזו את מאבקם המזוין נגד ישראל ממזרח לנהר. פעולת כראמה היתה פשיטה צה"לית נרחבת על מפקדת פתח בכראמה שבדרום בקעת הירדן. צה"ל ספג נפגעים רבים, ובנסיגה חפוזה הותיר בשטח ירדן טנקים ושריוניות. אף שהלגיון הערבי ניהל את עיקר הלחימה, ערפאת הפך את הכישלון הצה"לי לניצחון פלסטיני מפואר, והוביל בכך להשתלטות פתח על אש"ף ב-1969.

הדיפלומט והעיתונאי האמריקאי קלוביס מקסוד כתב ב-1997, כי בעקבות פעולת כראמה "נהפך אש"ף בשביל הערבים להתגלמות התקווה שחזרה לפעם... ההמונים הערבים... הפקידו בידי אש"ף את קביעת המדיניות, יצירת המנהיגות וגיבוש אסטרטגיות למאבק המחודש."

ביטוי ברור לכך ניתן בוועידת הפסגה הערבית שהתכנסה ברבאט, מרוקו, באוקטובר 1974, שהכירה באש"ף כנציג הבלעדי והחוקי של העם הפלסטיני. באותו חודש הוזמן אש"ף להשתתף בדיוני האו"ם, בנובמבר 1974 נאם ערפאת באו"ם, ואש"ף קיבל מעמד של משקיף באו"ם ובמוסדותיו.

האינתיפאדה הראשונה, שפרצה בדצמבר 1987, הבהירה לירדן סופית שאש"ף תפס את מקומה. זה, והעובדה שראש הממשלה יצחק שמיר טרפד את הסכם לונדון, שגובש על ידי שמעון פרס וחוסיין באותה שנה כדי להתחיל בתהליך מדיני בין שתי המדינות — היו מהסיבות המרכזיות להחלטת ירדן, ביולי 1988, לנתק את כל הקשרים החקיקתיים, המנהלתיים והמשפטיים עם הגדה המערבית. בכך השלים אש"ף את המהפך.

חמאס הוקם על ידי אנשי האחים המוסלמים ברצועת עזה בראשות השייח אחמד יאסין עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה, אחרי שצברו כוח בשנות ה-80, בעידוד ישראל שראתה בהם אלטרנטיבה לאש"ף.

עד 2006 ניהל חמאס מלחמת חורמה בישראל ובהסכמי אוסלו. החלטת חמאס, לאחר התנתקות ישראל מעזה ב-2005, ליטול חלק במאבק הפוליטי על הנהגת העם הפלסטיני על ידי השתתפות בבחירות לפרלמנט הפלסטיני ב-2006, היתה מהלך בעל חשיבות רבה. מנהיג חמאס איסמעיל הנייה הסביר זאת כך: "חמאס נמצא בנקודה שבה הוא עובר ממצב של סיפוק צורכי הארגון ותומכיו, למצב של סיפוק צורכי כל התושבים. חמאס אינו מעוניין בהשתלטות מקומית, הוא מעוניין ביצירת שינוי היסטורי רחב... (ו)מכוון את מאמציו לכניסה לממשלת הרשות הפלסטינית וליצירת אש"ף חדש". כלומר, חמאס ביקש לגזול את מעמדו של אש"ף כנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני.

חמאס, שהשתלט צבאית על הרצועה ב-2007 והתפצל מהרשות הפלסטינית, לא הצליח לחולל את השינוי ולרשת את אש"ף — לא בקרב הפלסטינים ולא בקהילה הבינלאומית, שרואה בו ארגון טרור. לפיכך בחר לשנות את האסטרטגיה ולהשתלט על אש"ף מבפנים.

מנהיג חמאס, יחיא סינוואר, הציע ב-2017 למחמוד עבאס לנהל את הרצועה, כפי שהציע לו קודמו, הנייה, ב-2014, לפני "צוק איתן". מהלך זה, שנתפש לכאורה כצעד אחורה, נחשב בעיני סינוואר לצעד יעיל — שישחרר אותו מאחריות לתושבי רצועת עזה ויאפשר לו לפרוץ מגבולותיה הצרים לגדה המערבית, למזרח ירושלים, לישראל ולמדינות האזור.

גם בסוגיית הזרוע הצבאית הלך סינוואר כברת דרך משמעותית ואמר ב-2017: "אנחנו כעם עדיין בשלב השחרור הלאומי, ולא יכולים לוותר על הנשק שלנו. הנשק שלנו צריך להיות תחת מטרייה לאומית כוללת, שבה ישתתפו כל הפלסטינים, והמטרייה הזאת היא אש"ף". סינוואר הכיר במה שרוב שרי ממשלת ישראל אינם מכירים: אש"ף, למרות חולשתו, הוא הפלטפורמה הטובה ביותר לחמאס כדי לפרוץ מגבולות עזה לגדה.

מן העבר השני, בעשור האחרון ישראל שיתפה פעולה עם חמאס, כפי שעשתה בשנות ה-80. מדיניות נתניהו חותרת לשימור שלטון חמאס והמשך הפיצול של הרשות הפלסטינית. די להזכיר את דבריו בפורום סגור של אנשי הליכוד ב-11 במארס 2019: "העברת הכסף (לחמאס) היא חלק מהאסטרטגיה להפריד בין הפלסטינים בעזה ובגדה. כל מי שמתנגד להקמת מדינה פלסטינית צריך לתמוך בהעברת הכספים מקטאר לחמאס. כך נסכל את הקמתה של מדינה פלסטינית". מאז 2012 אישר נתניהו לקטאר להעביר לעזה במצטבר כמיליארד דולר, ומחצית הסכום לפחות הגיעה לחמאס.

ישראל פתחה את הדלת לחמאס בדרך למהפך אפשרי בייצוג הפלסטינים, בכמה צעדים שגויים שעשתה בירושלים בחודש הרמדאן, כמו הצבת המחסומים בשער שכם, ביטול הכריזה בהר הבית ועוד. כמו כן, היא איפשרה לעבאס לבטל את הבחירות בגין האיסור הישראלי על הצבת קלפיות במזרח ירושלים. נתניהו העניק במתנה לחמאס את הפלטפורמה הנוחה שמזוהה איתה יותר מכל — הממד הדתי. חמאס חטף זאת בשתי ידיים כדי לזכות ביוקרה כמגן ירושלים ואל-אקצא. במקביל, בכך ניתן האות לפלסטינים — בישראל, בגדה, במזרח ירושלים ובעזה — להתפרצות אלימה, גם אם שורשיה של זו אינם נעוצים רק בממד הדתי, אלא

באפליה, בהתעלמות החברתית, במצוקת הדיור והתעסוקה, במשבר הזהותי, בהתעמרות המתנחלים ובהתעלמות הקהילה הבינלאומית, ובראשה ממשל ביידן.

בעימות התגלה כי עבאס הוא האיש המבודד ביותר במזרח התיכון: מבודד בהקשר הכלל-ערבי, משום שלא שוחח עם מנהיגי ערב לתיאום עמדות סביב המשבר הנוכחי; מבודד במפלגתו, פתח, שהתפצלה בגללו לשלושה מחנות (תומכיו, רשימת אל-קידוה-ברגותי, ותומכי מוחמד דחלאן), ששניים מהם החלו לפעול ביחד להחלפתו לקראת הבחירות, וביתר שאת בעקבות ביטולן.

באש"ף מצבו עגום. בעלי בריתו הם שישה ארגונים קיקיוניים, חסרי נוכחות ציבורית. ארבעה ארגונים אחרים באש"ף שיש להם נוכחות ברחוב הפלסטיני חברו למתנגדיו או אימצו את עמדות חמאס. בשנה שחלפה עבאס גם איבד שניים מסמלי אש"ף בעולם: המזכ"ל סאיב עריקאת שהלך לעולמו, וחנאן עשראווי, שפרשה בהפגנתיות בשל התנהלותו הדיקטטורית. עבאס אמנם נהנה מלגיטימציה מוסדית בהיותו יו"ר אש"ף, אך הוא איבד את הלגיטימציה הנשענת על בחירות, משום שנבחר פעם אחת ויחידה, ב-2005. לגיטימציה הנובעת ממאבק בישראל (כמו שיש למוחמד דף, למרואן ברגותי ואחרים) — מעולם לא היתה לו.

הסכמת פתח וחמאס בספטמבר שעבר להקים מועצה לאומית פלסטינית (מל"פ) חדשה, שתחליף את זו שפתח שולט בה מאז 1968, היא האיום הגדול ביותר על עבאס ופתח. במל"פ החדשה 350 חברים; 132 מתוכם חברי הפרלמנט שהיו אמורים להיבחר בבחירות שבוטלו. חמאס, כבר לפני האירועים האלימים, היה צפוי להיות המפלגה הגדולה ביותר בפרלמנט החדש, ולזכות, לפי סקרים, ב-50-60 מושבים, שהם כ-15% מהמל"פ החדש. יתר חברי המל"פ אמורים להיבחר באופן שטרם נקבע מקרב הקהילות שמחוץ לשטחים, שלרוב תומכות במתנגדי עבאס ובמועמדים עצמאיים. פתח היה צפוי להפוך למיעוט קטן. אך האיום על עבאס ופתח אינו מתמצה בחמאס בלבד. הסיפור הפלסטיני החם ביותר בימים אלה הוא ה"בלתי משויכים" (בערבית: אלקוואאם אלמוסתקלה) — צעירים מיליטנטים נלהבים שהיו הגרעין הקשה של המפגינים במזרח ירושלים, בישראל ובגדה בחודש האחרון. מדובר בפעילי רשת עם מאות אלפי עוקבים. הם צפויים להיות לשון מאזניים בכל

פרלמנט או מל"פ עתידיים, במסגרת מפלגות עצמאיות, ויחד עם הכוחות האופוזיציוניים בתוך פתח וחמאס הם צפויים להוביל בתוך זמן לא ארוך לחיסול הנוכחות הציבורית של המחנה ההולך ונעלם של תומכי עבאס. בניגוד לעבאס, צעירים אלו מתעבים את התיאום הביטחוני והאזרחי עם ישראל, ולהוטים לקבוע אג'נדה כלל-פלסטינית חדשה, מנותקת מהסכמי אוסלו, הכוללת אף את מאבק ערביי ישראל לשוויון אזרחי מלא.

בשבועות האחרונים עבאס נראה יותר ויותר כגרסה של שוקיירי, שסיים כאיש מותש, שהסתכסך עם רוב מנהיגי ערב, עד שלבסוף פרש מאש"ף חסר השפעה. במקביל פעילות חמאס ו"הבלתי משויכים" דוחקת אותו ואת מרכיבי פתח הנאמנים לו אל מחוץ ללגיטימציה הציבורית.

עבאס לא יוכל להתעלם לאורך זמן מחמאס ולבלום את כניסתה לאש"ף במודל שהוסכם בינה לפתח. בעיקר משום שבנוסף לתמיכה בחמאס מצד מדינות מוסלמיות כטורקיה, איראן וקטאר, גם תמיכת הציבור הפלסטיני נתונה לה. הוא תופש אותה כמי שעמדה בגבורה בכל סבבי הלחימה נגד ישראל, ובמיוחד ב"שומר החומות". חמאס בדרך לזכות בבכורה במל"פ ולצדה "הבלתי משויכים".

ישראל בראשות נתניהו תוכל אז לגלגל עיניים ולטעון שאין פרטנר פלסטיני להסדר קבע, תוך התעלמות מכך שהיא במו ידיה יצרה את המציאות הזו. בהעדר יוזמה של ממשל ביידן, הדבק במדיניות של בת יענה, הסכסוך ייצבע בגוונים דתיים, בדיוק כמו שרוצים הקיצונים, כמו בצלאל סמוטריץ', איתמר בן-גביר ואחרים. מלחמת חורמה. אנחנו או הם. ישראל, יחד עם ארה"ב ומצרים, יכולה עדיין לבלום את התהליך אם תנקוט מדיניות הפוכה לחיזוק אש"ף והחלשת חמאס. מדיניות כזאת עשויה להוביל את חמאס — שבשנים האחרונות הפגין סימנים לנכונות לפשרה — להשתלב בתהליך מדיני תחת ההסכמים שאש"ף חתם עליהם עם ישראל.

חמאס הוכש דומיננטיות על ייצוג פלסטיני

5. כך מספחים את ישראל לגדה המערבית, שאול אריאלי, הארץ, 21 ביוני

2021

מכתב רבני הציונות הלאומנית-המשיחית, שבו קראו "לעשות הכל כדי למנוע את הקמת הממשלה, "והנחיות ראש הממשלה בנימין נתניהו לשרי הליכוד לתקוף את התקשורת "המשתפת פעולה עם השמאל", מצטרפים לאירועי הטרור האחרונים בישראל בין יהודים וערבים. כל אלו הם ביטוי לתהליך שהחל לפני יותר מעשור, שבו הלאומנים המשיחיים, תחת שלטונו המאויים של נתניהו, מבקשים להפוך על פיו את המשטר הדמוקרטי בישראל, כדי לאפשר את הרחבת גבולותיה. להבנתם, לא ניתן יהיה לספח את הגדה המערבית כל עוד ישראל תקיים משטר דמוקרטי שבו הפלסטינים יחזיקו באזרחות הישראלית.

הם ממקדים את מאמצייהם בניסיונות למחוק את הקו הירוק בכל היבט — תודעתי, חברתי ומשפטי — ולהפוך את ארץ ישראל כולה לזירת המאבק בפלסטינים, ואת המשטר הצבאי שבשטחי הגדה למשטר בפועל של המדינה כולה, שבו ניתן יהיה לדחוק את הפלסטינים אל מעבר לנהר הירדן. במלים אחרות, בעשור האחרון, היהודים הישראלים שחוצים את הקו הירוק מערבה לישראל, עושים זאת לראשונה לא כדי לחזור למדינתם הריבונית, אלא כדי לכבוש אותה ולהפוך אותה לידוקרטיה.

בספרו "הזיות הסיפוח (2020) "מתאר חגי ארליך את הניסיונות הכושלים שעשו לאורך ההיסטוריה מדינות האזור לספח אליהן מדינות ושטחים תחת סיסמאות ורעיונות שאינם מתיישבים עם המציאות המדינית, הדמוגרפית והמרחבית: הניסיון המצרי לספח את סודאן תחת הסיסמה "אחדות עמק הנילוס" (מהמאה ה-19); הניסיון הנוצרי בלבנון לספח מרחבים מוסלמיים תחת הסיסמה "לבנון הגדולה"; והפנטזיה הפלסטינית לקיים מדינה ערבית מ"הים ועד הנהר."

כך גם לגבי הזיית "ארץ-ישראל השלמה". לאחר החזרת סיני למצרים בהסכם השלום מ-1979, ופינוי רצועת עזה וצפון השומרון בתוכנית ההתנתקות ב-2005, נשארה ישראל עם החלום לספח את הגדה המערבית (ורמת הגולן). אך מדינית, דמוגרפית ומרחבית, ישראל נכשלה כמו מדינות ערב הנ"ל: רוב מדינות העולם

מכירות בפלסטין כמדינה משקיפה באו"ם ובמוסדותיו, ושום ממשל אמריקאי לא יאפשר מהלכי סיפוח בגדה. היחס הדמוגרפי בגדה בין יהודים לפלסטינים הוא 86:14, והיחס המרחבי הוא 98:2 — לטובת הפלסטינים. למרות הגידול השנתי הקבוע בעשורים האחרונים של כ-14 אלף נפש בקרב הישראלים בגדה, המגמות הרב-שנתיות מעידות על דעיכת מפעל ההתנחלויות (שנמצא על סף מאזן הגירה שלילי), על שינוי בהרכב האוכלוסייה (40% חרדים) ועל ירידה מתמדת בדירוג החברתי-כלכלי (שליש מהתושבים מדורגים באשכול 1).

לפיכך, מזה כעשור, תחת כנפי נתניהו כראש ממשלה, נפתלי בנט, איילת שקד, בצלאל סמוטריץ' ואחרים מובילים מגמה הפוכה — סיפוחה של ישראל לגדה המערבית. אין זה מפתיע. כבר ב-1988 כתב בועז עברון בספרו "החשבון הלאומי", כי המתנחלים אינם מחפשים להשתלב באוכלוסייה הפלסטינית בשטחים, ו"מטרתם האמיתית אינה שיעבוד הערבים, אלא גירושם. כך שהצלחתם (בסיפוח השטח, ש"א) לא תביא לשום ערבוב אוכלוסיות". חשוב יותר, הוסיף עברון: "כפי שנתברר (ממקרים אחרים, ש"א)... עושות קאסטות שליטות אלו יד אחת עם כוחות הריאקציה ועם חוגים מיליטריסטיים בתוך 'ארץ האם' ומנסות לחולל הפיכות צבאיות וליצור משטרים פשיסטיים וריאקציוניים בארץ האם... התוצאות עלולות אפוא להיות קרע לאומי, דיקטטורה או מלחמת אזרחים וחורבן בארץ האם."

בכדי למוטט את הדמוקרטיה הישראלית קבעו הלאומנים-המשיחיים מספר יעדים. הראשון הוא בית המשפט העליון, שתפקידו להגביל את השררה השלטונית — על בסיס חוקי המדינה הדמוקרטית-ליברלית וברוח מגילת העצמאות, תוך כיבוד המשפט הבינלאומי — ובכלל זה לדחות את הגחמות המשיחיות ולמנוע פגיעה במיעוטים. שקד גאה בכך שהובילה את היוזמה לפגוע בסמכויות בג"ץ, בנימוק ש"נדמה כי בשנים האחרונות קבלת החלטות המשילות אינה מסורה בידי העם ונבחריו בכנסת אלא בידי מערכת המשפט" (כנס עורכי הדין, מאי 2015).

התשתית המשפטית לתהליך של הסיפוח ההפוך נבנית מחוקים אנטי-דמוקרטיים, ובראשם חוק ההסדרה (שבוטל), חוק הלאום, פסקת ההתגברות, חוק "ההתיישבות הצעירה" ועוד. כל אלה נועדו להבטיח שבכל רחבי א"י תינתן עדיפות מוחלטת

להתיישבות היהודית (לפי נתוני "שלום עכשיו", 99.76% מאדמות המדינה שהוקצו להתיישבות בגדה הוקצו ליהודים), וניתן יהיה להפקיע אדמות פלסטיניות פרטיות לצורך בניית יישובים ליהודים (מאז קום המדינה הקימה ישראל 930 יישובים ליהודים בא"י ואפס לערבים) והכשרת עשרות מאחזים בלתי חוקיים.

היעד השני הוא מערכות החינוך. לבנט, לשקד ולסמוטריץ' ידוע כי עמדותיהם הפוליטיות של בני הנוער ישפיעו על המערכת הפוליטית, ועל האופי והמשטר של ישראל בשנים הבאות. הם מבקשים להחיל על כל הילדים חינוך יהודי (דתי-משיחי) וציוני (לאומני). זה כולל את "אהבת המולדת" המחייבת סיפוח של הגדה, המשך השליטה בעם אחר, ובידוד בינלאומי, עד ש"נרגיל את העולם". זהו עולם חינוכי שבעטיו כתב ישעיהו ליבוביץ את האזהרה החריפה: "כשאדם מקבל את הדעה ש'המדינה', 'האומה', 'המולדת', 'הביטחון' וכו' הם הערכים העליונים, ושהנאמנות ללא-תנאי לערכים האלה היא חובה מוחלטת וקדושה — הוא יהיה מסוגל לבצע כל מעשה תועבה למען אינטרס מקודש זה, ללא נקיפת מצפון."

החתימה ליעד זה מתבטאת בהקצאת המשאבים לחינוך הדתי-לאומני-משיחי. כזכור, סמוטריץ' כתב ב-2011 במאמר "מגיע לנו יותר", במגזין "בשבע": "ראוי שהמדינה תשקיע יותר תקציבים בחינוך של הציונות הדתית. מדוע? מפני שעל בניה הוטלה המשימה — להנהיג את עם ישראל". סמוטריץ' אף התחייב לפני הבחירות האחרונות כי אם יהיה חבר בממשלה שתקום, הוא יבצע רפורמה רחבה בחינוך, והכריז על הוזלה של 30%–50% בשכר הלימוד בישיבות התיכונים ובאולפנות.

גם גדעון סער ושי פירון היו שותפים להקצאת משאבים לחינוך הדתי-לאומני-משיחי. לפי נתוני משרד החינוך, בין 2012 ל-2016 הגדיל המשרד את התקציב לתלמידי תיכון דתיים בשיעור החד ביותר בהשוואה לשאר המגזרים — והתקציב הגיע לשיא של 33 אלף שקל לתלמיד בשנה. סכום זה גבוה ב-22% מהתקציב של תלמידי תיכונים ממלכתיים, וב-67% מהתקציב של תלמידי תיכון ערבים.

היעד השלישי: בנט טען כי למען א"י (כלומר, סיפוח השטחים) יש לשנות את עם ישראל ואת מדינת ישראל. הוא וחבריו מתמקדים ב"התנחלות בלבבות" הישראלים

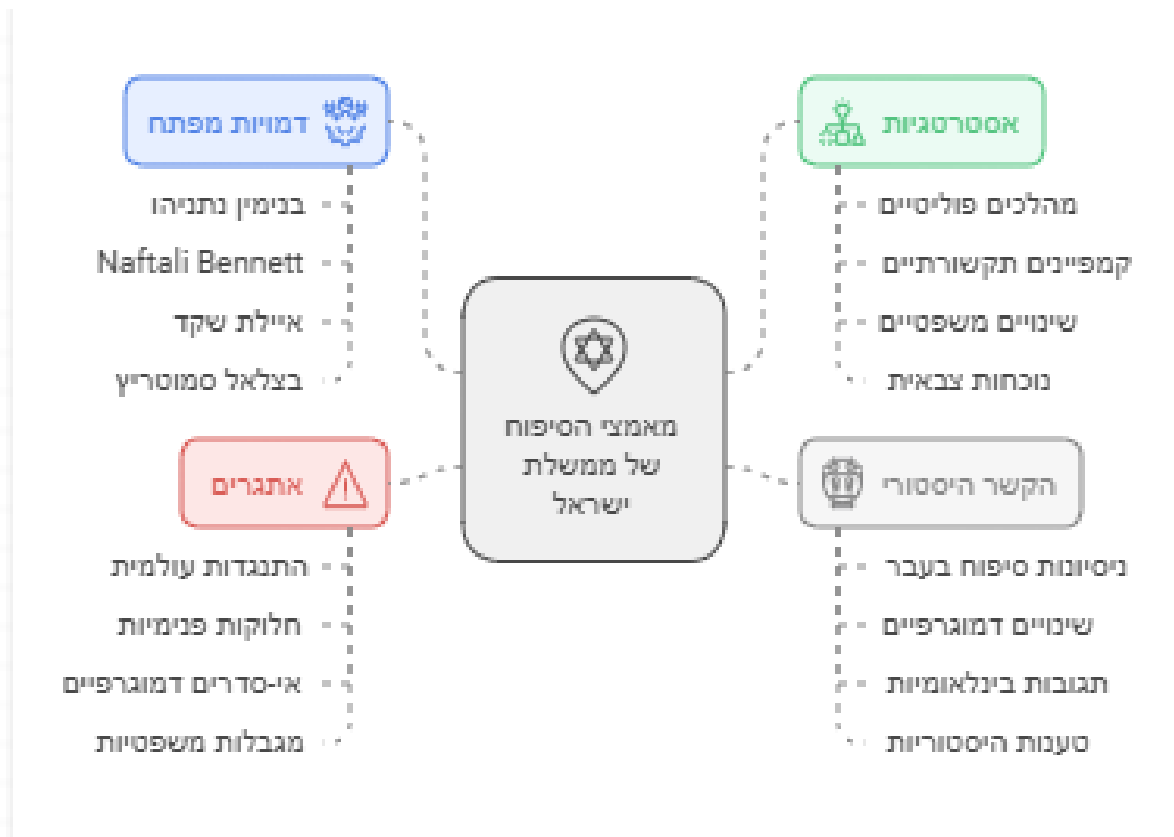
שחיים בתחומי הקו הירוק. את האוטובוסים של הפורעים היהודים שהגיעו לערים המערבות מההתנחלויות הקדימו הגרעינים התורניים. אמנון בארי מ"יזמות אברהם" כתב על כך בפוסט בפייסבוק בחודש שעבר: "באלימות בין ערבים ויהודים בשבוע האחרון, הגרעינים הם 'פלוגות החוד' שפתחו את הדרך והכינו את התשתית והלוגיסטיקה לגדודי מתנחלים וכהניסטים לפלוש במאורגן לערים כדי לפגוע בערבים. ראינו את זה השבוע בעיקר בלוד אבל גם ביפו, רמלה ועכו... בשלוש השנים האחרונות הועברו רק לגרעינים המובילים תמיכות ממשלה בסכום של 20.5 מיליוני שקלים... תחקיר עומק של ארגון מולד מ-2014 מעלה כי רק באותה שנה זכו 68 גרעינים התיישבותיים ותורניים לתמיכות של 24 מיליוני שקלים. מאז התמיכה בהם רק צמחה וגדלה עוד."

היעד הרביעי הוא התקשורת. זו לא נמלטה גם עתה מנחת זרועם של נתניהו ובעלי בריתו ושופרותיהם. לאחר שנותרו מספר כלי תקשורת שאינם נתונים לשחיתותם והשפעתם, "מונה" יאיר נתניהו לצייר מטרות על גבם של עיתונאים עצמאיים שאינם הולכים בתלם החנופה, ההטעיה, ההתקרנפות, הפטריוטיות המעושה ועוד. לאלו התלוו באירועים האחרונים אינספור איומים וניסיונות פגיעה באנשי תקשורת שביקשו לדווח על ההתארגנויות האלימות של כנופיות של יהודים שתיכננו לפגוע בערבים.

תהליכים אלו סופם להוביל לכינון מדינה יודוקרטית בעלת מאפיינים שמתקיימים כיום בשטחי הגדה המערבית, או במקרה הפחות גרוע, בדומה למודל של ירושלים-המאוחדת החרדית-לאומנית, בעלת רוב אנטי-ציוני, ענייה, גדושה כנופיות אלימות, סובלת מהתנגשויות לאומיות ומקיימת משטר מפלה כלפי תושביה הלא-יהודים — שבתוך שנים ספורות יהפכו לרוב.

את המגמות האלה מניעים פוליטיקאים התופשים את העולם כזירה שבה שולטים תודעת "העם הנבחר" וההיגיון של "משחק סכום אפס". זהו מצעד ממשלתי אנטי-דמוקרטי, הגורס: אם לא שיכנעת — תשמץ, תשתיק ותוציא אל מחוץ לחוק. על החרדים לעתידו של המפעל הציוני להפנים כי הקו הירוק נפרץ שוב, אך הפעם

מערבה. המאבק כבר אינו על עתיד ההתנחלויות, אלא על העתיד של מדינת ישראל, אופייה ומשטרה.

6. "ניהול הסכסוך" של נתניהו נכשל, יש לחזור ל"פתרון הסכסוך", שאול

אריאלי ומוטי קריסטל, הארץ, 08 ביולי 2021

ממשלת ישראל החדשה מכילה בתוכה פערים מדיניים ואידיאולוגיים עצומים. שיקום ע"י החורבות שהותירו הממשלות של נתניהו ושותפיו בעקבות החלשת הממשל, כרסום הדמוקרטיה, והרס המרקם החברתי, הוא האתגר הראשון במעלה העומד בפני ממשלת בנט-לפיד. ואולם, הכישלון של תפישת "ניהול הסכסוך" שהוביל בנימין נתניהו, מחייב את הממשלה לקבל בהקדם הכרעה מדינית, שעיקרה חזרה לתפישת של "פתרון הסכסוך".

ההבדל בין ניהול הסכסוך לפתרון הוא במיקוד המאמצים. בניהול הסכסוך מתמקדים בהנמכת הלהבות, הארכת הזמן בין סבבי לחימה, והפרדה בין השאיפות הלאומיות של הפלסטינים לבין שאיפותיהם האישיות לפרנסה וחופש תנועה — זאת לשם חיזוק ההתיישבות היהודית ויצירת תנאים לסיפוח הגדה המערבית או חלקה. פתרון הסכסוך, כרוך בהסכם קבע שבו יידרשו הצדדים לוותר לעד על חלק משאיפותיהם, ובה בעת יקבלו מענה לסוגיות שבשורשי הסכסוך.

ישראל נכשלה בהשגת יעדיה במסגרת ניהול הסכסוך: ברצועת עזה היא נאלצת להתמודד עם חמאס, שיכולותיו מתעצמות, מפעל ההתנחלות בגדה המערבית רחוק מאוד מהשגת התנאים שיאפשרו סיפוח לישראל, והמרכיב הטריטוריאלי במשנה של הימין המדיני אבד עם החלפתו של דונלד טראמפ בג'ו ביידן.

מציאות מדינית זו מעמידה את ישראל בפני הכרעה בין שתי אפשרויות ביחס למשטר שלה. באפשרות הראשונה, ישראל תוכל לדבוק במדיניות הסיפוח הזוחל, אך זו תאיץ את דחיקתה לעמדה של מצורעת בקהילה הבינלאומית, תפגע בברית האסטרטגית עם ארצות הברית, תהרוס את היחסים עם ירדן ומצרים, תביא את חמאס לעמדת המנהיגות באש"ף, תהפוך את הסכמי אברהם לאות מתה, תעצים את המתח הלאומי בקרב ערביי ישראל, תרחיק את יהדות ארה"ב מישראל, ותגביר את האנטישמיות בעולם. העולם לא יתרגל לסיפוח, בניגוד לטענות של ראש הממשלה נפתלי בנט. ישראל תוגדר כבעלת משטר אפרטהייד והקהילה

הבינלאומית תתייחס אליה בהתאם, באופן שיגבה מישראל מחיר כלכלי, ביטחוני וחברתי גבוה.

באפשרות השנייה, ישראל תוכל להיכנס לתהליך של שיקום יחסיה עם הפלסטינים: להסדיר את נושא רצועת עזה ולבצע מהלכים שיחזקו את היציבות והמשילות של הרשות הפלסטינית בגדה המערבית, ויכוננו מנהיגות מאוחדת שתייצג את העם הפלסטיני, ותהיה מוכנה לחדש את המשא ומתן ולחתום על הסכם קבע על בסיס ההחלטות הבינלאומיות. מדיניות זו תהיה כרוכה בהיערכות לאומית נרחבת להיפרדות מדינית ופיסית מהפלסטינים. ככל שישראל תדבק באפשרות הראשונה, ותימנע ממעבר לאפשרות השנייה, המחיר שהיא תידרש לשלם ילך ויאמיר. לכן על הממשלה לחזור למדיניות של פתרון הסכסוך. אולם כאן יש לבחון מהם שורשי הסכסוך בינינו ובין הפלסטינים.

בתיאוריה של יישוב סכסוכים נדרשת תשומת לב לביורור העובדות, אך יותר מכך יש להבין את הפרשנות שניתנת להן על ידי הצדדים, ואת התודעה הציבורית המתעצבת לאורה במהלך השנים.

התודעה הישראלית בנויה על נרטיב הרואה ב"פלשתינה-א"י" — שכללה את מרחב ארץ ישראל ועבר הירדן המזרחי (ועידת סן רמו 1920) — את הבית הלאומי שהובטח לעם היהודי בהצהרת בלפור. ההבטחה נשענה על ההכרה הבינלאומית ביהודים כעם בעל זכות טבעית להגדרה עצמית במולדתו ההיסטורית, אך התעלמה במודע מן הערבים שהיוו את הרוב המכריע בקרב תושבי הארץ, ברוח הדברים שכתב שר החוץ הבריטי, ג'יימס בלפור, באוגוסט 1919: "הציונות... בעלת חשיבות עמוקה פי כמה משאיפותיהם ומדעותיהם הקדומות של 700 אלף הערבים היושבים בארץ עתיקה זו."

לפי הנרטיב הישראלי, מאז 1920 "ויתרה" התנועה הציונית פעמיים לטובת הערבים. הוויתור הראשון היה ב-1922 עם הוצאת עבר הירדן מתחולתה של הצהרת בלפור, וכינונה של אמירות עבר הירדן. אולם האמת ההיסטורית היא, שב-1922 שר המושבות הבריטי, וינסטון צ'רצ'יל, חזר והדגיש: "ממשלת הוד מלכותו רוצה להפנות

תשומת לב לעובדה שנוסח ההצהרה הבינלאומית (הצהרת בלפור) אינו מתכוון שפלשתינה בכללה תהפוך להיות בית לאומי יהודי, אלא שבית לאומי כזה יוקם בפלשתינה". ואכן, מהלך בריטי זה זכה לאשרור חבר הלאומים.

הוויתור השני היה בהסכמה להחלטת החלוקה בכ"ט בנובמבר 1947, שבה נקבע כי לצד המדינה היהודית, שתשתרע על 55% משטח הארץ, תקום גם מדינה ערבית על 45% מהשטח. אולם גם כאן אין מדובר בויתור של התנועה הציונית. ראשית, דוד בן גוריון הוא שהעלה את הצעת החלוקה במכתבו לשר החוץ הבריטי ארנסט בוויין בפברואר 1947: "הסידור המיידני האפשרי היחיד, הוא הקמת שתי מדינות (בא"י), אחת יהודית ואחת ערבית."

שנית, הגבולות שהוצעו בהצעת החלוקה היו הדרך היחידה להעניק את השטח הגדול ביותר למדינה היהודית מבלי להפר את הצהרת בלפור ואת כתב המנדט. בשניהם הותנה שהמדינה היהודית תקום "תוך שמירת הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי פלשתינה, ללא הבדל גזע ודת". בשל המאזן הדמוגרפי בפלשתינה, שהיה ביחס של 1:2 לטובת הערבים, גבולות החלוקה יצרו בשטח שיועד למדינה היהודית רוב יהודי זעום, 55%, שנועד לאפשר את זהותה היהודית של המדינה במשטר דמוקרטי. בן גוריון היטיב לבסס את המעמד של החלטת החלוקה, בהכריזו על הקמת המדינה "על יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות."

מנקודה זו ואילך חתרה הנהגת ישראל להרחבת גבולותיה בהתאם לנסיבות. הסירוב של ערביי הארץ לקבל את החלטת החלוקה, ויציאתם למלחמה יחד עם מדינות ערב, איפשרו לישראל להרחיב את גבולות המדינה ולהעמידם על 78% משטח פלשתינה. ביוני 1948 הכריז בן גוריון בישיבת הממשלה: "החלטת 29 בנובמבר מתה. המלחמה תקבע את גבולות המדינה". 19 שנה מאוחר יותר, בצעד חסר תקדים, הכיר האו"ם (החלטה 242, לאחר מלחמת ששת הימים) בגבולות אלו (הקו הירוק), ודרש שישראל תיסוג במסגרת הסכם שלום רק משטחים שנכבשו ב-1967.

הנרטיב הפלסטיני שונה לחלוטין, וחובה עלינו להכירו גם אם איננו מסכימים לו. בעיניים פלסטיניות, שורש הסכסוך טמון בהצהרת בלפור, שניתנה לעם היהודי שלא

ישב בארצו, ולא לערביי הארץ, שהיו רוב מוחלט בה. זאת בניגוד לרעיון ההגדרה העצמית שקבע לאחר מלחמת העולם הראשונה, כי "ארץ שייכת לתושביה ולא לכובשיה."

בספרו "שאלת פלסטין", כתב אדוארד סעיד, מבכירי הוגי הדעות הפלסטינים, על הצהרת בלפור: "הצהרה שכוחה אינו ניתן לתפישה, אלא למי שמודע בבירור לדמוגרפיה ולמציאות האנושית של פלסטין". ובאמנת אש"ף (1964) נאמר כי "התוקפנות נגד האומה הפלסטינית ואדמתה החלה בשנת 1917."

בראיה פלסטינית, כל האירועים מאז 1917, לרבות מלחמת 1948, היו רצף אחד של מהלכים להגנה עצמית על זכויותיהם שנגזלו ב-1917. במשך שנים הפלסטינים שללו את ההחלטות הבינלאומיות המכירות בזכויותיו של העם היהודי ופסלו את כל ההצעות לחלוקת הארץ. "אמרנו לעולם כי איננו מסכימים שפלשתינה הקטנה תחולק, וכי אנחנו מתכוונים להילחם נגדה (החלטת החלוקה)", הכריז ג'אמל אל-חוסייני, נציג הוועד הערבי העליון במועצת הביטחון של האו"ם באפריל 1948. וב-1964, נכתב באמנה הפלסטינית: "חלוקת פלסטין משנת 1947 והקמת ישראל בטעות יסודן."

שינוי עקרוני ומשמעותי בעמדה הפלסטינית התרחש בנובמבר 1988, כשאש"ף קיבל את החלטת החלוקה המכירה במדינה יהודית, ואת החלטה 242, המעגנת את ריבונות ישראל על השטחים שנכבשו במלחמת העצמאות. לאחר 71 שנה הפלסטינים עברו משיח המבוסס על הזכויות העקרוניות, ובראשן הזכות להגדרה עצמית בכל פלשתינה-א"י, לשיח המבוסס על ההחלטות הבינלאומיות, והתקבעה בקרבם תפישה עדכנית ליישוב הסכסוך: "תפישת ה-78-22". לשיטתם הם ויתרו על 78% מ"המולדת פלסטין" לטובת כינון מדינת פלסטין על 22% משטחה, ולא סנטימטר פחות. אחמד קריע (אבו עלא) אמר ב-2000: "קווי 1967 הם הגבול... נהיה נכונים לדבר על שינויים קטנים בקווים אלה ובלבד שיהיו הדדיים ושווים באופן מוחלט באיכות ובגודל."

המתח בין הנרטיב הישראלי לנרטיב הפלסטיני עלה שוב ושוב בניסיונות להגיע לפתרון הסכסוך תחת הממשלות של אהוד ברק (קמפ דייוויד 2000) ואהוד אולמרט (אנאפוליס 2008). מדוע? מאחר שהנרטיב שהשתרש בתודעה הישראלית לאחר מלחמת ששת הימים, כבר עלה מדרגה עד תהליך אוסלו: שטחי הגדה והרצועה נהפכו מ"שטחים כבושים" ל"שטחים במחלוקת". סיפוח מזרח ירושלים היה לעובדה מוגמרת, ויתרה מכך: יצחק רבין אמר בכנסת באוקטובר 1995: "גבולות מדינת ישראל יהיו מעבר לקווים שהיו קיימים לפני מלחמת ששת הימים... בראש ובראשונה ירושלים מאוחדת". לפני ועידת קמפ דייוויד אהוד ברק סבר כי מטרת המו"מ היא: "חלוקה צודקת של שטחי יו"ש". ולאחרונה, תוכנית המאה" של טראמפ, בהנחיית נתניהו, הציעה לנגוס בגסות ב-22% שעבור הפלסטינים נתפשים כמָעט שנותר.

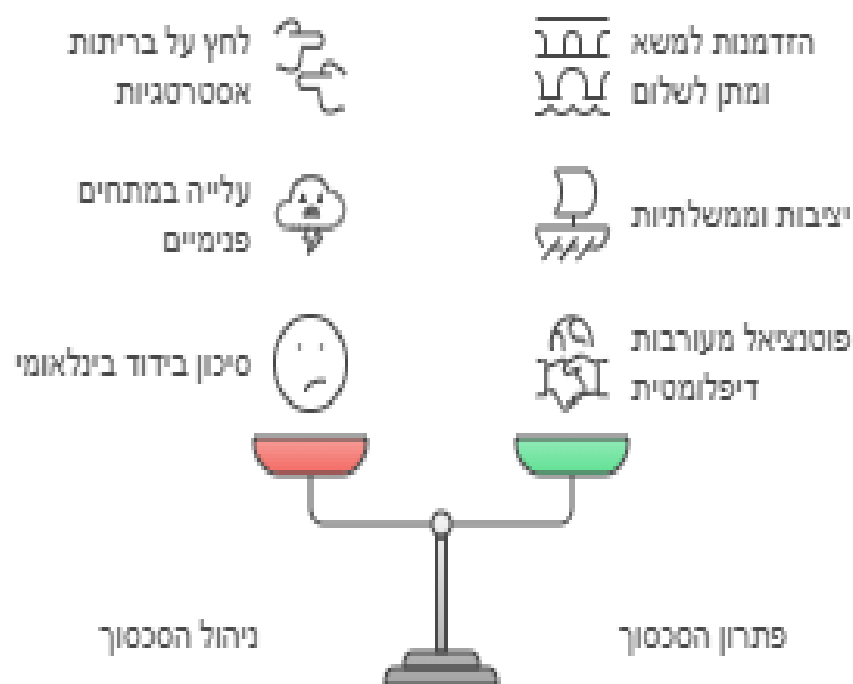
העשור האחרון, שהתאפיין בקיפאון מדיני, ובשליטה ישראלית בשטחי C, המשתרעים על פני 60% מהגדה, הולידו הצהרות שהסיגו את התודעה הישראלית צעד נוסף לאחור: שטחי C נתפשים כיום בעיניים ישראליות כשייכים לישראל, וכך בנט חוזר ומכריז על רצונו בסיפוחם — ולא היא. אלה שטחים כבושים. אך התודעה הישראלית החדשה, שהתפתחה על רקע הצהרות כאלו, רואה בסיפוח שטחי C מהלך הוגן, משום שבשטח זה מתגוררים 450 אלף יהודים וכ-100 אלף פלסטינים. זאת, למרות שלמעלה ממחצית האדמות הן בבעלות פרטית פלסטינית.

במונחים של משא ומתן ברור כי במציאות כזו לא מתקיים "מרחב הסכמה". לא רק בין עמדות הצדדים, אלא בעיקר בין התפישות המקבעות את התודעה ציבורית. ועדיין, הבשורה הטובה היא שמרחב הסכמה או בשלות פוליטית להסכם, הם דברים דינמיים. אולמרט, למשל, רוויזיוניסט ציוני, הבין שלא ניתן להשיג את כל שלושת יעדי הציונות — ארץ ישראל, דמוקרטיה ורוב יהודי — ואמר ("מעריב") ב-2012: "מובן שאם יכולתי לחיות בכל חלק מאדמת ארץ ישראל, וגם לחיות בשלום עם שכנינו, וגם לשמור על אופייה היהודי של מדינת ישראל, וגם לשמור אותה כמדינה דמוקרטית, וגם לזכות בגיבוי של כל הקהילה הבינלאומית — אז הייתי עושה את זה. אבל זה בלתי אפשרי... מנהיגות אחראית חייבת... להסיק את המסקנות

הדרושות, להתנער ממדיניות של פופוליזם זול ולנהוג באחריות ובכבוד ראש, ולא לחפש פופולריות מהירה וקלה."

גם מהעבר השני יש התפכחות וקריאה לאחוז בעמדות פרגמטיות. "אנו נלחמים בישראל וחותרים (להביא) לקיצה, שעה שהיא עובדה קיימת וישות ממשית, שיש לה יחסים בינלאומיים וקשרי ידידות עם רוב מדינות העולם", כתב ב-2018 אוסאמה ימאני, משפטן ובעל טור ביומון הסעודי "עוכאט".

ומה הלאה? חשוב להמשיך להקנות ידע ולהציג לציבור את הנרטיב של הצד השני. על פי "מדד השלום" האחרון שפירסמה אוניברסיטת תל אביב (מאי 2021) אף כי 57% מהציבור תומכים בניהול מו"מ עם הפלסטינים, 68% אינם מאמינים כי זה יוביל לשלום עם הפלסטינים. כמו כן, אף כי 63% מתנגדים ל"המשך המצב הקיים", 46% סבורים שיש לו את הסיכוי הגבוה ביותר להמשיך ולהתקיים. כאשר המנהיגות והציבור מבינים את מקור הסכסוך, גם אם אין הם מסכימים או מקבלים את עמדת הצד השני, נפתח פתח לשינוי. הציפיות מהמו"מ הופכות ריאליות. המחירים הנדרשים להסכם קבע מובנים יותר. ההצהרות המעצבות את דעת הקהל הופכות אחראיות, שקולות יותר. "ניהול הסכסוך" או בשמו האחר "המשך המצב הקיים", הופך יקר מדי ומיותר, והדרך ליישוב הסכסוך נסללת.

בחירה בין אסטרטגיות ניהול הסכסוך לפתרון

7. מי יעצור את אלימות המתנחלים, שאול אריאלי, הארץ, 29 ביולי 2021

ההיסטוריה אינה חוזרת על עצמה, רק אפשר ללמוד את לקחיה. עם זאת, מעטים הם המקרים שבהם נדרש ליישם לקחים מאירוע היסטורי בפרק זמן של חיי אדם. כעת מתדפק על דלתה של ממשלת ישראל הצורך לטפל באלימות של כמה מהמתנחלים כלפי הפלסטינים וכלפי כוחות הביטחון. שכן בדומה לאלימות היהודית נגד הערבים בימיה הראשונים של המדינה, גם היום אלימות המתנחלים מתקיימת ב"אווירה", הנוצרת ממעשיהם או ממחדליהם של מקבלי ההחלטות וקובעי המדיניות.

דיווחי התקשורת ודו"חות של ארגונים שונים מעידים שממשלת ישראל נמנעה בשנים האחרונות מלהתמודד עם אלימות המתנחלים בעיקר כנגד הפלסטינים, אך גם כנגד כוחות צה"ל בגדה המערבית: באלימות זו נכללים תקיפה גופנית, תקיפת כלי רכב הנוסעים בכבישים, תקיפת בתי תושבים, גרימת נזק לרכוש פרטי, נזק לעצים ולגידולים חקלאיים ולרכוש חקלאי אחר, ואיומים, גם איומים בנשק. ארגון "בצלם" לבדו תיעד, כבר במחצית הראשונה של 2021, 162 אירועים אלימים. זהו גידול ניכר ומתמשך לעומת 2020, שבה תיעד הארגון 122 אירועים אלימים. יניב קובוביץ' (דיווח) "הארץ", 10.1, (ש"מנתוני מערכת הביטחון עולה כי בשנת 2020 דווחו כ-370 אירועים אלימים מצד ישראלים בגדה, כאשר יותר מ-10% מהם – כ-42 מקרים – הופנו כלפי שוטרים וחיילים. לפי הנתונים, 206 מ-370 מקרי האלימות הללו דווחו כפשעה לאומנית...; כ-120 מקרים דווחו כאלימות גופנית כלפי פלסטינים והשאר סווגו כתקיפה של אנשי כוחות הביטחון. היום הודיע צה"ל כי מתנחל תקף את מפקד סיירת גולני בהפגנת מחאה על מות אהוביה סנדק.

ארגון "שוברים שתיקה" פירסם בימים אלו עצומה, שחתומים עליה 100 חיילים קרביים במילואים, הקוראת לשר הביטחון ולשר לביטחון הפנים "לפעול עכשיו ובנחישות כנגד תופעת אלימות המתנחלים". כמו כן פירסם הארגון חוברת שכותרתה "מגויסים", ובה 36 עדויות של חיילים על אלימות מתנחלים בשנים 2012–2020, ובכלל זה אלימות נגד חיילי צה"ל, וכן תיאורים של סמל בגדוד הסיור של הצנחנים וסמל במינהל האזרחי של אירועים שהתרחשו ביצהר ב-2014 וב-2016.

ממשלת ישראל בראשות בנימין נתניהו שתקה על פי רוב ולא פעלה למיגור התופעה. קובוביץ מדווח כי גם לאחר שהתריעה מערכת הביטחון לפני הדרג המדיני כי השתיקה והגיבויים המהוססים של מנהיגי הימין בעניין האלימות עלולים להביא לידי הסלמה ניכרת, לא חל כל שינוי במדיניות. לדברי מקור ביטחוני, מערכת הביטחון מזהה בשנתיים האחרונות עשרות ניסיונות פגיעה מכוונים נגד כוחותיה, לאחר עשור שבו היה מספרם נמוך הרבה יותר. בשנתיים האלה מתקיימת ה"אווירה" המתאימה להסלמה. קובוביץ מצטט גורם בכיר במערכת הביטחון, שלדבריו מי שמכונים "נערי הגבעות" ניזונים מ"השיח הקיצוני שנותן לגיטימציה לטרור ולפגיעה אלימה בכוחות ביטחון".

גם המדיניות של הנהגת היישוב העברי ומדינת ישראל במלחמת העצמאות, שכונה לצמצם את מספר הערבים במדינה, הולידה את ה"אווירה" הציבורית, וזו נמשכה גם לאחר שוך הקרבות והחתימה על הסכמי שביתת הנשק. בהפוגה הראשונה אמר בישיבת ממשלה שר החוץ משה שרתוק (17 ביוני, 1948): "ההזדמנות שפותח לפנינו המצב הנוכחי לפתור אחת ולתמיד ובאופן יסודי את הבעיה המציקה ביותר של המדינה היהודית (הרוב הערבי, ש"א), מרחיקה לכת מעבר לכל מה שציפינו. אפילו אין למנוע תסיסה מסוימת, הרי עלינו לנצל ככל האפשר את הסיכוי שזימנה לנו ההיסטוריה באופן מהיר ובלתי צפוי כל כך".

קצרה היריעה מלתאר את כל מעשי הגירוש שהיו, בד בבד עם בריחת פלסטינים, בזמן המימוש של מדיניות לא־רשמית זו. בכללם מעשי זוועה רבים שהוסתרו וטווחו, וגם המעשים שנחשפו לא הסתיימו בענישה מרתיעה. למשל, ב-1 בנובמבר, 1948, לאחר כיבוש הכפר חולה שעל גבול לבנון, ריכזו חיילי חטיבת כרמלי עשרות גברים ודחקו אותם לאחד הבתים. אחרי כן ירו עליהם ופוצצו את הבית. בין 34 ל-58 גברים נהרגו בפעולה. מפקד הפלוגה האחראי הועמד לדין ונשפט לשבע שנות מאסר, אולם בפועל לא ריצה את עונשו.

בעשור האחרון, מדיניות ההחרשה של ממשלת ישראל מזכירה את אזלת היד של ממשלות ישראל לאחר קום המדינה. על פי נתוני ארגון "יש דין", 91% מהחקירות בגין עבריינות לאומנית נגד פלסטינים בשנים 2014–2019 נסגרו בלי שהוגש כתב

אישום. 82% מתיקי החקירה בגין עבריינות לאומנית נגד פלסטינים בשנים 2005–2019 נסגרו בשל כשלים של המשטרה. מתוך 1,252 תיקי חקירה שהטיפול בהם הסתיים בין 2005 ל-2019, רק 100 הסתיימו בהגשת כתב אישום. 736 תיקים נסגרו בעילת "עברייני לא נודע" (64% מכלל התיקים שנסגרו). כלומר המשטרה קבעה כי בתיקים האלה נעשתה עבירה פלילית, אך היא כשלה באיתור חשודים בביצוע העבירה. מתוך 63 עבירות של אזרחים ישראלים ביישובים פלסטינים בשנים 2017–2020 הוגשו למשטרה תלונות ב-60 מהמקרים. מתוכם היתה חקירת המשטרה ב-38 תיקים. 38 חקירות אלו לא הניבו אפילו כתב אישום אחד.

ה"אווירה" שנוצרה הכתה כבומרנג לאחר מלחמת העצמאות במדינה שביקשה לעמוד על רגליה. העימות בין יהודים לערבים לא הסתיים עם תום המלחמה. ישראל סבלה בשנים אלו מתופעת ה"מסתננים". בתחילה אלה היו פליטים שרצו לחזור לבתים ולכפרים שעזבו בזמן המלחמה, או לעבד את הקרקעות שהיו שייכות להם, ואחר כך ביצעו מסתננים מעשי שוד ורצח) גידי וייץ, "הארץ", 2.4.2016. (על רקע זה רבו מעשי הרצח של ערבים בידי יהודים. דוד בן גוריון מתאר בישיבת הממשלה ב-1951 את השפעת ה"אווירה", את התפישה הציבורית ואת עמדת הממשלה: "בכלל, מי שבידו נשק משתמש בו, בייחוד כשיש אצלנו עכשיו גם עולים וגם מבני הארץ, החושבים שיהודים הם אנשים אבל ערבים אינם בגדר אנשים, והכל מותר כלפיהם ויש החושבים שזוהי מצווה להרוג ערבים, ושכל מה שהשלטונות טוענים נגד רצח ערבים אינו רציני וזוהי רק העמדת פנים שאסור להרוג ערבים, אולם למעשה יש ברכה בזה כי יהיו פחות ערבים בארץ."

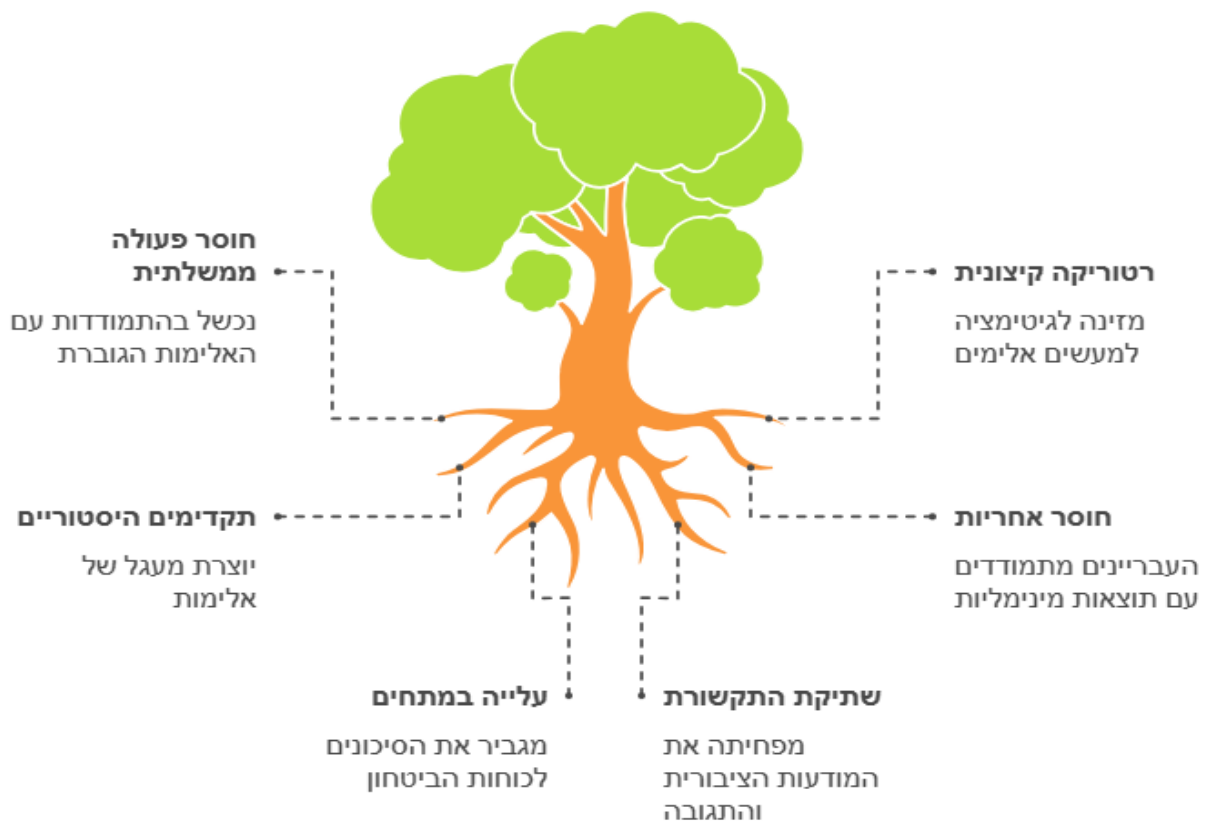
אלימות קשה זו כלפי הערבים — כפי שהמשיך בן גוריון: "המצב הוא מחריד בשני שטחים: 1. מעשי רצח 2. מעשי אונס" — השפיעו רבות על דיוני הממשלה בעניין ביטול עונש המוות. בן גוריון סבר, "שכל זמן שלא ייתלה חייל יהודי בגלל זה שהוא רוצח ערבים, מעשי הרצח לא יחדלו". "כאז כן היום, על ממשלת ישראל הנוכחית לפעול בנחרצות למיגור האלימות נגד פלסטינים בכל הכלים העומדים לרשותה, ולשם כך אין צורך להשיב את עונש המוות. שר הביטחון, בני גנץ, מיהר והשיב לחיילים שחתמו על העצומה של "שוברים שתיקה": "אני מאמין ובטוח כי מכתבכם

נובע מתוך ראייה פטריוטית של אהבת העם והמולדת". גנץ התחייב, כי "ההנחיה הברורה לצה"ל היא לפעול אקטיבית לשמירה על הביטחון והסדר ביהודה ושומרון", והתעקש, למרות כל העדויות, כי "הפרות הסדר מהצד היהודי, שגם אם הינן חריגות יותר, קיימות ומטופלות."

ממשלת ישראל אינה יכולה לצפות למחילה אם לא תפנים את הלקחים הברורים מההיסטוריה הקצרה של מדינת ישראל. גולדה מאיר כבר ניצלה ב-1951, כשהיתה שרת העבודה, את מנת הסליחה, כשהודתה "לא עשינו את מה שהיינו צריכים לעשות, בייחוד בנקודה זו של מעשי פשע נגד ערבים". על הממשלה לפעול בנחרצות, כדי שלא נגיע בגלל מיעוט קטנטן וקיצוני לרגע דומה לזה שתיאר בן גוריון באותה ישיבת ממשלה ב-1951: "נעשים דברים איומים בארץ. עוד מעט יגיע הרגע שלא נוכל לשאת את פנינו לעולם."

הגברת אלימות המתנחלים נגד הפלסטינים

8. המתנחלים חוזרים הביתה לישראל, שאול אריאלי, הארץ, 19 באוגוסט

2021

"המציאות הזו ברורה כבר שנים, גם לתומכי ההתנחלויות. כבר זמן רב מאוד יודע רוב הימין הפוליטי, שאי־אפשר לדבר עוד על סיפוח והחלת החוק. שבמצב הדברים הקיים שאיפה כזאת איננה בתחום האפשרי", כתבה ב-1992, פרופ' ורד נועם, כלת פרס ישראל בחקר התלמוד ("קץ הזמן הצהוב", "נקודה" 61). זאת, המשיכה נועם במאמרה, בשל המחיר הכרוך בכך, "מתן מעמד אזרחי מוגדר לכמעט שני מיליון ערבים", המאיים על הרוב היהודי ועל הזהות היהודית של מדינת ישראל.

לפיכך, כבר ב-1978 הגה ראש הממשלה דאז מנחם בגין, את תוכנית האוטונומיה, כדי לזכות ב"נדוניה" (רוב השטחים) בלי ה"כלה" (הפלסטינים), בלשונו של לוי אשכול. נפתלי בנט ואיילת שקד המשיכו בקו הזה, וב-2012 השיקו את "תוכנית ההרגעה" שכוללת סיפוח של שטחי C, שבהם חיים מעט פלסטינים. בנימין נתניהו, ששימש אדריכל של "חזון השלום" של הנשיא דונלד טראמפ שהושק ב-2020, ניסה שוב להקים אוטונומיה פלסטינית מוגבלת.

נדמה כי האמת הזו בדבר אי־יכולת לספח את הגדה המערבית נכונה עוד יותר כיום. ההכרה ההדדית בין ישראל ואש"ף, הסכמי אוסלו והקמת הרשות הפלסטינית ב-1993-1994, כמו גם ההכרה הבינלאומית הגורפת בפלסטין כמדינה משקיפה באו"ם ב-2012, ועמדת ממשל ג'ו ביידן — כל אלה לא יאפשרו זאת. בפני ישראל שוב עומדות שתי אפשרויות לשמירת ההגמוניה היהודית: לשלוט בשטחים ולקיים משטר אפרטהייד או להיפרד מהם לשתי מדינות.

הציבור בישראל, המודע לברירה, תומך ברוב קטן בפתרון שתי המדינות, אך מזה יותר מעשור כבר אינו מאמין בהיתכנותו בשל מה שהוא תופש כשני מכשולים: האחד, היעדר "פרטנר" פלסטיני (עניין שעסקתי בו רבות במאמרים אחרים). התפישה שההתנחלויות ההולכות ומתפשטות, שינו את המצב בגדה באופן בלתי הפיך.

הציבור, שרובו המכריע לא טורח לחצות ברגליו את הקו הירוק, מולעט כבר שנים רבות בפייק ניוז מהימין המתנחלי, ומתעלם מהנתונים שמפרסמת מדי שנה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). החודש התפרסמו הנתונים הדמוגרפיים של האזור לסוף 2020, והם מפוצצים שוב את בועת המציאות המדומיינת שלפיה ההתנחלות היא מפעל מצליח. ראשי המתנחלים עצמם והימין הפוליטי כבר אינם מאמינים בבועה, אך הם ממשיכים לתחזק אותה במהלכים נואשים של חקיקה לא דמוקרטית, בשתיקה לנוכח אלימות נגד פלסטינים, ובניסיונות עקרים לעבות את ההתנחלויות המבודדות, החסרות כל השפעה דמוגרפית ומרחבית.

הלמ"ס הראתה גם הפעם, את המשך המגמות של העשור האחרון ב-46 ההתנחלויות הגדולות בגדה, אלה שמספר תושביהן עולה על 2,000 נפש. לראשונה מאז 1967 אנו עדים למאזן הגירה כללי שלילי בהתנחלויות הללו. מספר הישראלים שעזבו את ההתנחלויות הללו ב-2020 גדול ב-1,040 ממספר אלה שעברו אליהן. בכל ארבע הערים היהודיות, שבהן מתגוררים 44% מהאוכלוסייה היהודית במחוז יו"ש יש מאזן הגירה שלילי: במודיעין עלית, העיר הגדולה ביותר, שאוכלוסייתה חרדית — מינוס 815. באחותה החרדית, ביתר עלית, העיר השנייה בגודלה ביו"ש — מינוס 442. העיר השלישית בגודלה, מעלה אדומים, שאוכלוסייתה מעורבת, מחזיקה בשיא — מינוס 853. אריאל, העיר הקטנה ביותר — מינוס 327. יש לציין שבמניין תושבי אריאל מופיעים לא פחות מ-573 ערבים, ואחריה מעלה אדומים עם 73 ערבים.

הריבוי הטבעי בכלל איו"ש, העומד על 10,546 נפש, יחד עם הגירה מחו"ל, של 568 נפש, מפצים על מאזן ההגירה השלילי, ומעמידים את הגידול השנתי על 10,074 נפש. אולם זהו גידול של 2.46% בלבד — הנמוך ביותר מאז תחילת ההתנחלות ב-1967! ומקור כולו, לראשונה, בריבוי הטבעי.

מקורות הריבוי הטבעי מחזקים אף הם את תמונת הכישלון. 53% מכל הריבוי הטבעי ב-46 ההתנחלויות הללו היה בשתי הערים החרדיות. מה שמאפשר להן לקזז את ההגירה השלילית בקרבן ולהמשיך ליהנות מגידול שנתי גבוה — 3.1% במודיעין עלית ו-3.4% בביתר עלית. שתי ערים אלו, שתושביהן כבר מהווים כ-35% מכלל

המתנחלים בגדה, מדורגות בתחתית הדירוג החברתי-כלכלי ונסמכות לחלוטין על סיוע ממשלתי. לעומתן, בשתי הערים שבהן הילודה קטנה בהרבה, אריאל ומעלה אדומים, ירד ב-2020 מספר התושבים עקב גידול שלילי, -4.7% ו- -0.8% , בהתאמה.

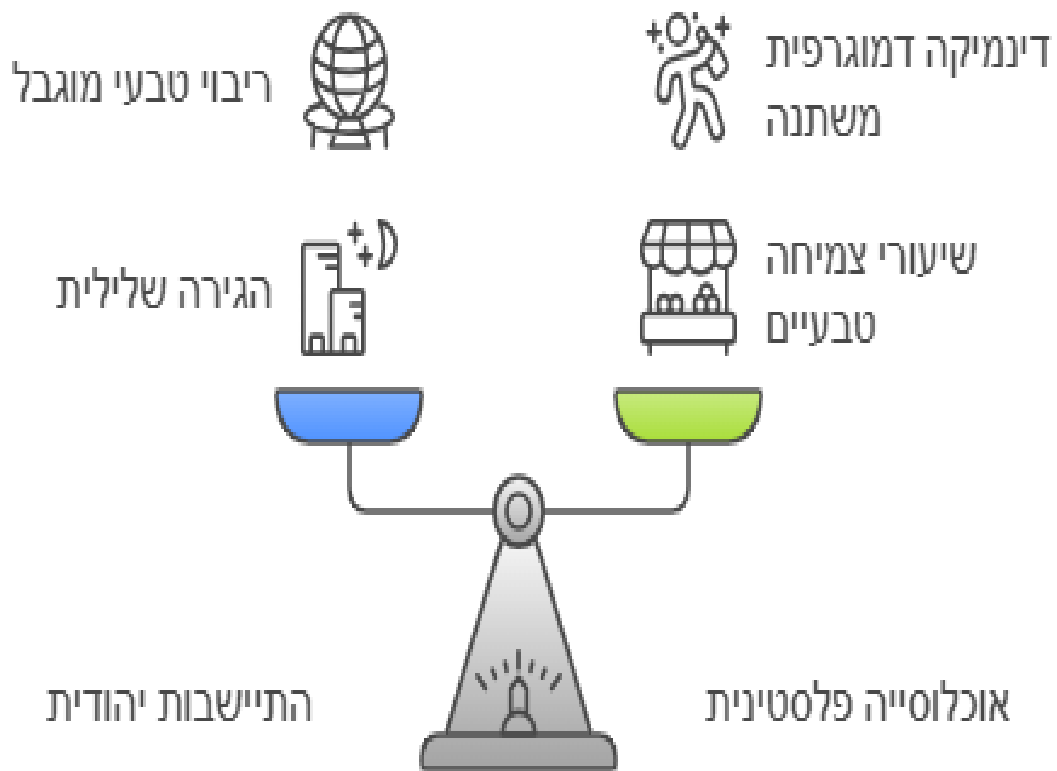
הערים הגדולות אינן לבד ברשימת ההתנחלויות שבהן מאזן הגירה שלילי. לא פחות מ-21 התנחלויות מתאפיינות במאזן הגירה שלילי – כלומר, 54% מהיישובים הגדולים בגדה. יישובים כמו נווה דניאל ומצפה יריחו סובלים מגידול שנתי 0% . ביישובים אלעזר, כפר האורנים, בית אל ואלון שבות היתה ירידה במספר התושבים.

הנתונים המלאים על כלל ההתנחלויות, שיתפרסמו בקרוב, לא צפויים לשנות את התמונה העגומה, משום שב-46 היישובים הגדולים מתגוררים כ- 88% מהאוכלוסייה, וב-82 ההתנחלויות הנותרות, הקטנטנות והמבודדות, מתגוררים כ- 12% (בכחצית מההתנחלויות חיים פחות מאלף תושבים בכל אחת).

מנתונים חלקיים שכבר התפרסמו עולה שב-25 התנחלויות (20% מכלל ההתנחלויות) היה ב-2020 גידול שנתי שלילי. בבקעת הירדן ה"אסטרטגית" ובצפון ים המלח, המשתרעים על שליש מהגדה המערבית, חיים רק 7,618 ישראלים ב-26 התנחלויות, שמספר התושבים הממוצע בכל אחת מהן קטן מ-300. בהר חברון המאזן הדמוגרפי בין יהודים לערבים הוא 50:1, ומשכם צפונה עד לעמק יזרעאל חיים בשמונה התנחלויות קטנטנות 5,634 ישראלים בלבד.

בסתירה לנתונים לעיל, ממשלת בנט-לפיד אישרה השבוע לכנס את ועדת התכנון העליונה באיו"ש, שצפויה לאשר בנייה של 2,200 דירות חדשות בגדה, רבות מהן ביישובים מבודדים, בנימוק של "גידול טבעי" (מושג לא ברור). על הממשלה להבין ולהפנים שגם השנה, לאחר עשור של ממשלות ימין מובהקות ותמיכה של ממשל טראמפ, הנתונים מלמדים שכל ניסיונות ההחייאה של ההתנחלויות, בעלות של עשרות מיליארדים יקרים להם זקוק הציבור הישראלי בתחומי הקו הירוק, נידונו לכישלון מרחבי ומדיני. ההתנחלויות אינן מאיימות דמוגרפית ומרחבית על הדומיננטיות הפלסטינית, וגם לא על פתרון שתי המדינות; הן הופכות ל"חצר

האחורית" של מדינת ישראל, שאליה מוסללות האוכלוסייה החרדית הענייה והנתמכת, ואוכלוסיית המתנחלים המשיחית-לאומנית. שתי אוכלוסיות אלה הן נטל ביטחוני, כלכלי, מוסרי ומדיני על ישראל, ללא כל תוחלת עתידית, למעט במסגרת של הסדר קבע, שבו תוכל ישראל לשמור בריבונותה את מרבית המתנחלים.

השוואת מגמות דמוגרפיות ביהודה ושומרון

9. מפת האלימות לאורך כביש 60, שאול אריאלי, הארץ, 2.9.2021

בתשובה לפנייה שקיבל מ-100 חיילים ביולי בעניין אלימות המתנחלים כתב שר הביטחון, בני גנץ: "רובם של המתיישבים ביהודה ושומרון הם אנשים נורמטיביים ושומרי חוק" ("הארץ", 21.7). בחינה מדוקדקת של 423 אירועים שונים של אלימות מתנחלים שתועדו על ידי ארגון "בצלם" בין 1 בינואר 2020 ל-31 ביולי 2021 מלמדת, כי גנץ אכן צדק.

עם זאת הבחינה מבהירה, כי כיום לא מתממשת הנחיית שר הביטחון לצה"ל, שנכח ברוב האירועים, "לפעול אקטיבית לשמירה על הביטחון והסדר ביו"ש, תוך הפעלת כלל הסמכויות המסורות לחיילי צה"ל בחוק ובשיתוף ותיאום מלא עם משטרת ישראל". ראש הממשלה, הכנסת, והציבור הישראלי צריכים לפעול נגד מבצעי האלימות ולהבטיח הצלחה בהתמודדות עמם.

כל האירועים המתועדים — ירי, תקיפת בתים, תקיפה גופנית, נזק לרכוש ונזק לגידולים — התרחשו בגב ההר, לאורך כביש 60, למעט אירועים ספורים (במשכיות בצפון בקעת הירדן). כביש 60 משמש ציר מרכזי בגדה המערבית, ולאורכו הוקמו בנקודות שונות התנחלויות של הזרם הדתי לאומי, "גוש אמונים" לדורותיו, במטרה לבתר את הרצף הטריטוריאלי הפלסטיני ולמנוע הקמת מדינה פלסטינית בת קיימא.

בלב האזורים שבהם היו האירועים האלימים נמצאות 19 התנחלויות (שהן 15% מכלל ההתנחלויות ביו"ש). התנחלויות אלה — שלחלקן נלווים כמה מאחזים לא חוקיים — פזורות משבי שומרון בצפון הגדה ועד סוסיא בדרומה. המובילות, מתוך 19 ההתנחלויות, בריבוי האירועים בסביבתן, בעיקר אירועי ירי ותקיפה, הן יצהר וברכה, עלי ושילה, היישוב היהודי בחברון, מעון וסוסיא. ב-19 ההתנחלויות הללו גרו בסוף 2020 57,400 ישראלים, שהם 12.6% בלבד מכלל האוכלוסייה הישראלית ביהודה ושומרון.

הנתון הבולט והמובהק ביחס ל-19 התנחלויות אלו הוא העובדה, שבבחירות האחרונות, במארכ 2021, מפלגת "הציונות הדתית" בראשות בצלאל סמוטריץ', איתמר בן גביר ואורית סטרוק, היתה המפלגה הגדולה ביותר ב-16 מהן (וברובן אף קיבלה יותר מ-50% מקולות הבוחרים). "ימינה", בראשות נפתלי בנט ואיילת שקד,

היתה המפלגה השנייה בגודלה ברוב ההתנחלויות הללו, והיא אף נהנית מהבכורה בהתנחלות אחת. מאפיין נוסף בולט ביישובים הללו הוא דירוגם הכלכלי-החברתי הנמוך. 37% מדורגים בשליש התחתון של הסולם (אשכולות 2-3), וכולן, למעט נווה צוף (אשכול 6), מדורגות בחצי התחתון של הסולם (אשכולות 2-5).

אם מיקום האירועים מעיד על מבצעהם, הרי שחלק ממצביעי הציונות הדתית בהתנחלויות אלו מנסים לממש את היעדים המרכזיים של המפלגה — "ארץ ישראל השלמה, סיפוח יו"ש וריסון שיפוטי" — בניגוד לחוק. לאחר שנכשלו בהשגת רוב יהודי ודומיננטיות מרחבית במסגרת החוק הישראלי, ה"גמיש" מאוד לטובתם, הם מנסים להשיג זאת בדרכים אלימות ופסולות, ויעשו כל שביכולתם כדי למנוע הסדר עם הפלסטינים.

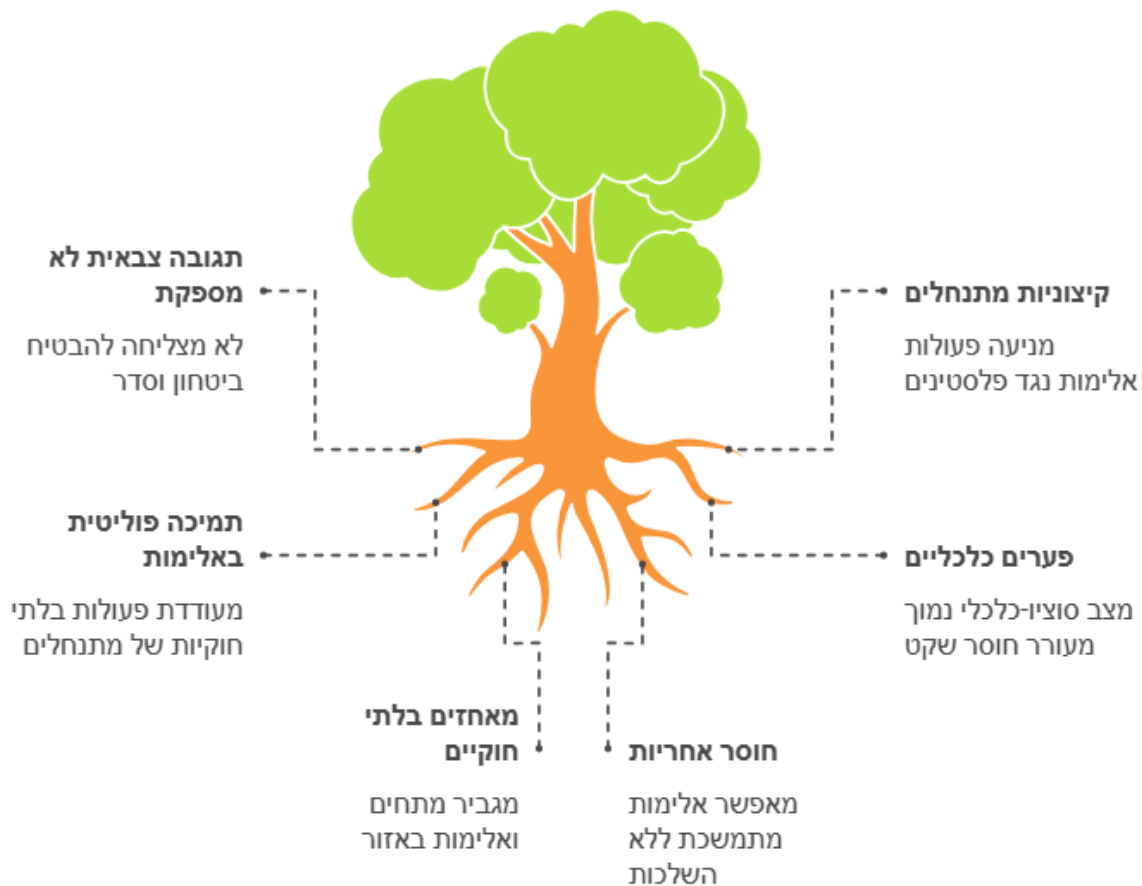
במשא ומתן עם הפלסטינים לא דרשה ישראל מעולם לספח אף לא אחת מההתנחלויות הקטנות והמבודדות הללו, שהוקמו בעומק השטח המאוכלס בצפיפות על ידי הפלסטינים. את חלקן ביקש אריאל שרון לפנות במסגרת תוכנית ההתנתקות ב-2005, כדי ליצור רצף טריטוריאלי פלסטיני, שיקל על הרשות הפלסטינית למשול בגדה המערבית, גם בלא הסדר קבע.

עיקרי המדיניות של הציונות הדתית תוארו בראיון שנתן סמוטריץ' לערוץ 7 בספטמבר 2017, ובו הדגיש בין היתר, כי תוכניתו היא "התוכנית היחידה שלא מוכנה להשאיר קולקטיב ערבי עם רצון למימוש שאיפות לאומיות כאן בארץ ישראל... ולכן אסור שיהיה כאן קולקטיב ערבי כלשהו... למי שחושב שהוא יישאר כאן וימשיך לחתור תחת קיומנו והזהות היהודית שלנו הוא יפגוש צה"ל נחוש. אחרי ההכרעה התודעתית תבוא גם ההכרעה הצבאית... אני רוצה לשחזר את מה שקרה בתש"ח משני צדי הקו הירוק... הדרך היחידה להגן על המדינה היהודית היחידה בעולם היא לגדוע את התקווה של הצד השני".

על ראש הממשלה, נפתלי בנט, לצאת באמירה ברורה נגד המיעוט האלים, להנחות את כוחות הביטחון לפעול בהתאם לכך, והכי חשוב, להבטיח כי ההנחיה תמומש. ושר הביטחון, שכתב במכתבו ש"אל לנו כחברה, לאפשר לבודדים המבקשים להפיץ

את אש השנאה בינינו ומול שכנינו, לתת את הטון", להבטיח, כי צה"ל לא יאפשר למיעוט אלים לזכות להצלחה בפעילותו. צריך להבטיח, שהנוכחות של צה"ל באירועים תתורגם למעורבות פעילה למניעתם ולמעצר של המעורבים בהם, בשיתוף פעולה עם המשטרה והשב"כ. אתגר גדול יותר עומד לפני הכנסת והציבור הישראלי: עליהם להכיר בהשלכות הקשות של האג'נדה של הציונות הדתית ושל התבטאויות מנהיגיה, אשר יוצרות אווירה המעודדת את ההתנהגות האלימה, ולהדיר אותם מהמערכת הפוליטית בישראל.

עלייה באלימות לאורך כביש 60

10. בנט, זוכר את הצהרת בלפור?, שאול אריאלי, הארץ, 28 באוקטובר

2021

אין כמו הצהרת בלפור, שהשבוע מציינים 104 שנים למסירתה ללורד רוטשילד על ידי שר החוץ הבריטי, כדי להדגיש עד כמה מדיניותו של ראש הממשלה נפתלי בנט ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני, סוטה ממחויבותה ההיסטורית של התנועה הציונית. הכרזות דובריו ומקורביו כי "אין שום תהליך מדיני עם הפלסטינים וגם לא יהיה", שמשמען המשך הכיבוש והסיפוח הזוחל, מעידות על מהפך בחזון הציוני, ובהעדפת ארץ ישראל על פני הדמוקרטיה והזהות היהודית של מדינת ישראל — שהן שלושת היסודות של הציונות. מדיניות זו מטעה רבים וטובים, כמו יואל זינגר ומני מאוטנר (הארץ, 22.10), ומובילה אותם למסקנה שפתרון שתי המדינות אינו אפשרי עוד, ולהצעת פתרונות אחרים בלתי ישימים ("קונפדרציה היא אסון", "הארץ", 2.7.2019).

ממשלת בריטניה אכן ראתה בעין יפה "הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל", והתחייבה בהצהרה כי תשתדל "להקל על השגת מטרה זו"; אך היא גם קבעה במפורש כי זה מותנה "בתנאי ברור שלא ייעשה שום דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות בארץ ישראל". כלומר, היא תתמוך בהקמת מדינה לעם היהודי בפלשתינה-א"י המנדטורית — תוך אי-החלה של עקרון ההגדרה העצמית על פלשתינה — בתנאי שזו תקיים שוויון זכויות אזרחי ודתי מלא. הצהרת בלפור, שהיא הבסיס החוקי לתביעה הציונית, נכללה בכתב המנדט ב-1920 ואושרה על ידי חבר הלאומים ב-1922, אשר חזר והדגיש כי ההתחייבות להקמת מדינה לעם היהודי ניתנת "תוך שמירת הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי פלשתינה, ללא הבדל גזע ודת."

עסקת החבילה הזו היתה ברורה ומקובלת על חברי ההנהגה הציונית. לפיכך, בעת שעמדו בפני הצורך להכריע בין שלושת יסודות הציונות, תמיד העדיפו דמוקרטיה בעלת זהות יהודית, הנשענת על רוב יהודי, על פני ארץ ישראל כולה. כך בתגובה של התנועה הציונית להצעת ועדת פיל ב-1937, להחלטת החלוקה ב-1947, ולהסכמי שביתת הנשק ב-1949. וגם אחרי הקמת המדינה, כפי שהצהיר מנחם

בגין ב-1972: "הציונות... אלה יסודותיה בא"י, אשר זכותנו עליה אינה ניתנת לערעור, יהיה רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושוויון זכויות לכולם". והוא המשיך והתחייב: "לא סטינו, ולא נסטה, מתורה זו... בה מקופלת צדקת ענייננו."

הסירוב של בנט לקיים תהליך מדיני עם הפלסטינים, ותמיכתו בהמשך הבנייה והפיתוח של ההתנחלויות, הם בעצם הכרזה רשמית על משטר מפלה של מדינת ישראל, המעניק זכויות על פי מוצא לאומי, ומונע זכויות מחלק מתושבי הארץ. משטר כזה סותר את הצהרת בלפור ואת ההתחייבות שנטלה על עצמה התנועה הציונית (כמו גם את הכרזת העצמאות). על כך עמד באופן ברור לפני ארבע שנים ג'ונתן אלן, סגן השגריר הבריטי באו"ם, בנאומו לציון 100 שנים להצהרת בלפור: "בואו נזכור שהיו שני חלקים להצהרה, החלק השני לא קיים."

הדברים אינם חדשים. כאשר בנט השיק ב-2012 את "תוכנית ההרגעה" של הבית היהודי, שכללה סיפוח של שטחי C בגדה המערבית, הוא טען שזהו הפתרון המועדף משום שסיפוח הגדה, כמו פתרון שתי המדינות, "אינם ישימים, ושניהם מסכנים את עתידה של מדינת ישראל מסיבות ביטחוניות, דמוגרפיות וערכיות". כדי לשמור על סדר העדיפות הציוני — מדינה דמוקרטית עם רוב יהודי — בהצעתו אז, הוא הקפיד להבטיח "אזרוח" מלא של 50 אלף פלסטינים המתגוררים בשטחים שיסופחו, משום ש"כך נשמוט לחלוטין את הקרקע מתחת לטיעון האפרטהייד."

לרוע מזלם של בנט, איילת שקד, בצלאל סמוטריץ' וחבריהם, ולמזלה הטוב של מדינת ישראל, מהלכי הסיפוח שנשענו על ההנחה כי ממשל דונלד טראמפ יתמוך בהם, לא יצאו לפועל. בחירתו של ג'ו ביידן לנשיאות ארה"ב סתמה את הגולל על האפשרות של סיפוח רשמי. בהעדר אופציה כזו, בנט, המתנגד לפתרון שתי המדינות, בחר שוב להנציח את הסיפוח הזוחל ואת המשטר המפלה, משום שהוא עדיין מאמין, כדבריו שנאמרו על סיפוח שטחי C, שאף כי "העולם לא יכיר בריבונותנו שם (בשטחים, ש"א)... לא נורא. הוא יתרגל עם השנים". כלומר, העולם על פי בנט ימשיך לקבל לנצח את הקיפאון המדיני, הכיבוש והמשטר המפלה.

בהעדר אפשרות לספח חלקים מהגדה המערבית בלי סיפוח מלא של כלל תושביה, המדיניות הזו של בנט, תוביל את ישראל למדינה דו-לאומית עם רוב ערבי ותרסק את החזון הציוני. החלופה היחידה האפשרית היא פתרון שתי המדינות לשני העמים על בסיס החלטות האו"ם 242 ו-338, והפרמטרים שנקבעו במו"מ בין ישראל ואש"ף באנאפוליס, 2008.

האתגר הגדול העומד בפני החברה הישראלית בעניין זה הוא היכולת להפנים כי מדיניות הסיפוח הזוחל מלווה במכוון במאמץ ליצור תמונת מציאות מעוותת ביחס להשפעה של ההתנחלויות על פתרון שתי המדינות. תמונה זו אומצה על ידי רוב הציבור הישראלי, לרבות אלה שתומכים בשתי המדינות, ומבינים שהוא הפתרון המועדף להבטיח שמדינת ישראל תהיה דמוקרטית, בטוחה, עם רוב יהודי וחברה במשפחת העמים.

גם זינגר ומאוטנר נפלו במלכודת ההטעיות הזאת, מה שהוביל אותם להמליץ על פתרון קונפדרטיבי. הם, כמו אחרים, מתבססים על שורה של הנחות ונתונים שגויים. ואילו בדקו אותם באמצעות נתוני הלמ"ס הרשמיים ומפה פשוטה, היו מונעים מעצמם ומהקוראים את המשך ההטעיה — המשרתת את מדיניותו של בנט.

לטענתם, "מספר המתנחלים (ללא מזרח ירושלים) גדל ליותר מ-500 אלף". אבל לפי נתון רשמי של הלמ"ס, בתחילת 2021 חיו באיו"ש 451,257 ישראלים. הם טוענים כי "לאחר הסכם אוסלו פוזרו ההתנחלויות לאורך ולרוחב יהודה ושומרון, כולל בסמיכות לריכוזי אוכלוסייה ערבית ואפילו בתוכם". עובדתית, מאז הסכמי אוסלו, ואף קודם, מאז שממשלת רבין קיבלה ב-1992 החלטה האוסרת על בניית התנחלויות חדשות, הוקמה רק התנחלות חדשה אחת: עמיחי, למפוני עמונה, על פי החלטת ממשלת נתניהו ב-2016, ומתגוררים בה 208 ישראלים.

אם כוונתם לעשרות המאחזים הלא חוקיים שנבנו, הרי לאלו — שמחציתם סמוכים לכביש 60 ומחציתם בתחומי ההתנחלויות הקיימות — אין השפעה על המאזן הדמוגרפי ועל השליטה המרחבית. המאחזים המשמעותיים "הולבנו" על ידי

ממשלות נתניהו כשכונות בהתנחלויות, למעט שלושה שהוכרו כיישובים — רחלים, סנסנה וברוכין, ובשלושתם מתגוררים פחות מ-3,000 איש.

למעשה, כל ההתנחלויות שבגדה הוקמו בסמוך לריכוזי האוכלוסייה הפלסטינית, למעט בבקעת הירדן ובצפון ים המלח (שם חיים פחות מ-7,000 ישראלים), אבל זה קרה לא אחרי אוסלו, אלא החל מסוף שנות ה-70, עם אישורה של תוכנית אריאל שרון בממשלת בגין הראשונה באוקטובר 1977, ותוכנית מתי דרובלס מהחטיבה להתיישבות ב-1979. ולמעט היישוב היהודי בחברון, המונה פחות מאלף נפש וחי בקרב עיר בת רבע מיליון פלסטינים — לא נבנתה שום התנחלות בתוך היישובים הפלסטיניים. השפעתם של היישובים בגב ההר, שם היחס הדמוגרפי בין ישראלים לפלסטינים הוא 1:30, על הרציפות הפלסטינית בטלה בשישים.

בניגוד למה שטענו מאוטנר וזינגר, 73% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק (לרבות במזרח ירושלים) גרים ביישובים שאינם רחוקים יותר מחמישה ק"מ מהקו הירוק ורובם מתגוררים בצמוד לקו הירוק. אם היו בוחנים את נתוני הלמ"ס לשנה האחרונה, שבה נמשכת מגמה בת יותר מ-20 שנה, הם היו מגלים שבאזור יו"ש קיים מאזן הגירה שלילי; ושהגידול השנתי נשען כולו על ריבוי טבעי שיותר ממחציתו נתרם על ידי שתי הערים החרדיות, מודיעין עלית וביתר עלית, הממוקמות על הקו הירוק. כלומר, גם אם ישראל תתעקש להמשיך את מדיניות נתניהו, לבנות דווקא בהתנחלויות הקטנות והמבודדות ולסלול מערך כבישים עוקפים, הכל בעלות של עשרות מיליארדים, שיעורם של החרדים בשתי הערים החרדיות באוכלוסיית המתנחלים יילך ויגדל, וכך משקלם של היישובים הצמודים לקו הירוק בכלל האוכלוסייה שביו"ש.

שלישית, מאוטנר וזינגר מבלבלים בין יוזמת טראמפ שהושקה בינואר 2020, נתמכה על ידי נתניהו ונשללה על ידי כל העולם, לבין קו הגבול שהוצע על ידי ישראל בטאבה ב-2001, ביוזמת ז'נבה ב-2003, באנאפוליס ב-2008, ולבסוף גם על ידי "תנועת מפקדים למען ביטחון ישראל" ב-2017. על פי יוזמת טראמפ אכן נוצר גבול מפותל ולא מעשי באורך 1,800 ק"מ, תוך "יצירת שורה של איים ישראליים ופלסטיניים אקס-טריטוריאליים", כפי שכתבו השניים; אך לפי קו הגבול שהציעו כל ארבעת הנ"ל

מדובר בהארכה סבירה של הגבול, ללא כל מובלעות בצד הישראלי או הפלסטיני, תוך שמירת הרציפות הטריטוריאלית של שני הצדדים, ללא פגיעה במרקם חייהם.

בשלוש נקודות מאוטנר וזינגר צודקים: ישראל אכן הגדילה את מספר הישראלים שנידרש לקלוט מחדש בתחומי הקו הירוק מ-19 אלף ב-1993 ליותר מ-100 אלף כיום. אך בעבודות מטה שערכו ארגונים שונים (כמו תנועת "מפקדים למען ביטחון ישראל") נמצא כי אפשר לתת מענה מיטבי לקליטתם בישראל בהיבטים של תעסוקה ודיור. כפי שהם טוענים, במקומות מסוימים אכן יידרשו פתרונות קונפדרטיביים, כמו באגן ההיסטורי בירושלים. אך פתרונות אלו ידועים וכבר הוצעו במסגרת סבבים של משא ומתן בין הצדדים. הם גם צודקים באומרם ש"הקמת מדינה דו-לאומית תהיה מעשה טירוף", כי זו אכן תהיה מדינה שמתנהלת בה מלחמת אזרחים מתמדת.

אם כך, האתגר הגדול ביותר העומד בפני החברה הישראלית הוא להוסיף להיתכנות הפיסית-מרחבית של פתרון שתי המדינות, הקיימת לגמרי בגדה ובעזה, במסגרת תרחיש של חילופי שטחים של 4%, את ההיתכנות הפוליטית החסרה כל כך. בלעדיה לא יהיה ניתן לממש את האפשרי. אימוץ מדיניותו של בנט ומסכת ההטעיות והשקרים, משמעם לוותר על האפשרות להחזיר את ישראל למסלולה ולקיים בה את החזון הציוני — זאת בניגוד לפתרון שתי המדינות. פתרון זה ישאיר את ישראל נאמנה להצהרת בלפור, לכתב המנדט ולהחלטת החלוקה, שהם הבסיס המדיני המשפטי והמוסרי להקמת מדינת ישראל ולהבטחת עתידה.

11. גם לאחר 74 שנים רק פתרון שתי המדינות הוא האפשרי, שאול

אריאלי, הארץ, 25 נובמבר, 2021

בהחלטת החלוקה של האו"ם (181) מכ"ט בנובמבר 1947 נכתב: "ישנם היום בפלשתינה כ-650 אלף יהודים וכ-1.2 מיליון ערבים, השונים זה מזה באורח חיים ובאינטרסים הפוליטיים שלהם". ומאחר ש"התביעות על פלשתינה, הן של הערבים והן של היהודים, שתיהן בעלות תוקף ולא ניתן ליישב אותן זו עם זו", המסקנה היא, ש"מכל ההצעות שהוצעו, החלוקה היא המעשית ביותר". מה הוביל את האו"ם למסקנה זו? והאם המציאות ב-2021 מובילה לאותה מסקנה — שדרושה חלוקה — או שמא כיום רלוונטיים יותר ליישוב הסכסוך פתרונות אחרים שאינם בהכרח חדשים, כמו קונפדרציה או מדינה אחת?

חשוב לזכור שחלוקה לא היתה הבחירה הראשונה של הצדדים. הם פתחו במאבק על הארץ מתוך תפישה של משחק סכום אפס. בני מוריס, בספרו "מדינה אחת, שתי מדינות: ישראל ופלסטין", ציין כי הערבים התבטאו בנוסח: "אנחנו נזרוק את היהודים אל הים — או שהם ישלחו אותנו בחזרה למדבר". או כפי שקבע דוד בן גוריון ב-1919: "אנחנו רוצים כי א"י תהיה לנו בתור אומה. הערבים רוצים כי הארץ תהיה להם בתור אומה" (בספרו "ארץ ישראל").

בכדי לממש את יעדה — הקמת מדינה דמוקרטית בעלת זהות יהודית בכל ארץ ישראל — חתרה ההנהגה הציונית להשיג רוב יהודי בארץ, כפי שאמר זאב ז'בוטינסקי בנאומו בקונגרס הציוני ב-1931: "הארץ תהיה לארץ היהודים באותו הרגע בו יהיה רוב יהודי בה". במקביל, ההנהגה היתה מודעת למציאות הדמוגרפית בארץ, שבה הערבים היו 90% מהאוכלוסייה, ובמהרה העלתה פתרונות פשרה, זמניים או קבועים.

יהודה מאגנס מתנועת "ברית שלום", ביקש ב-1925 "לסלול דרך של הבנה בין עברים וערבים לצורות חיים משותפות בא"י על יסוד שוויון מלא בזכויותיהם הפוליטיות של שני הלאומים". ז'בוטינסקי כתב ב-1926: "א"י העתידה צריכה להיות בנויה, מבחינת הזיקה המשפטית, כמדינה דו לאומית". ובן גוריון אמר בנאום ב-

1924 בעין חרוד: "בוודאי יש ליישוב הערבי בארץ הזכות להגדרה עצמית, לשלטון עצמי... ורק ברית העובדים העברים והערבים תכונן ותקיים את ברית העם העברי והערבי בארץ."

חלופת החלוקה הועלתה באופן רשמי על ידי הבריטים ב-1937. הוועדה המלכותית בראשות הלורד פיל סיפקה ב-7 בינואר, 1937, את ההסבר לכך: "סכסוך שאינו ניתן לדיכוי פרץ בין שתי עדות לאומיות... אין כל דבר משותף ביניהן. שונות הן זו מזו בדתן ובלשונן. חייהן התרבותיים והחברתיים. דרכי מחשבתן ואורח חייהן רחוקים אלה מאלה לא פחות משאיפותיהן הלאומיות". ולפיכך המליצה הוועדה על חלוקת הארץ למדינה יהודית קטנה ולשטח ערבי שיסופח לעבר הירדן.

כעבור עשר שנים, בפברואר 1947, הציג בן גוריון, שתמך ברעיון החלוקה, לארנסט בוויין, שר החוץ הבריטי, את עמדתו לגבי הדרך ליישוב הסכסוך: "הסידור המיידית האפשרי היחיד... הוא הקמת שתי מדינות, אחת יהודית ואחת ערבית". ועדת החלוקה (אונסקו"פ), לא מצאה לנכון ב-1947 לשנות את ההערכה של ועדת פיל בדבר אי־היתכנות של קיום פוליטי משותף, ורק מיעוט מקרב חבריה הציעו מדינה דו־לאומית פדרלית. רוב חבריה דבקו בחלוקה כדרך המעשית ביותר.

האתגר הגדול של תרגום החלוקה המדינית לגבולות קונקרטיים עמד בפני פאול מוהן, סגן הנציג השבדי באונסקו"פ. הוא ביקש "לאחד שני רעיונות שאינם ניתנים ליישוב". הראשון היה חששו מפני "עוינות יהודית-ערבית", שהוביל להפרדה בין האוכלוסיות. אך העדר רצף בפריסת היישוב העברי הולידה את החלוקה הבעייתית של כל אחת מהמדינות לשלושה אזורים המחוברים ביניהם בשתי נקודות. חלוקה זו, שהשאירה במדינה היהודית מיעוט ערבי גדול — 45% — וחוסר היכולת להפריד בין תשתיות הארץ ומשאביה, הולידו את הרעיון השני: "שיתוף פעולה יהודי-ערבי", שהביא לטביעת המושג "איחוד כלכלי" בהחלטה. משמעותו היתה שימוש, ניהול ופיתוח משותף של שתי המדינות בתחומים כלכליים שונים: מכס, מטבע, תשתיות, נמלי אוויר וים, פיתוח כלכלי, מים ועוד. כמו כן, לכל בן מיעוט במדינתו ניתנה האפשרות להחזיק באזרחות של המדינה השנייה. ההיסטוריה ידועה: העוינות הביסה את התקווה לשיתוף פעולה.

ומהי המציאות כיום? ראשית, פרישת האוכלוסייה והמאזן הדמוגרפי כיום שונים לחלוטין משהיו ב-1947. מאז 1949 ישראל נהנית מרצף טריטוריאלי ממשלה ועד אילת, ומרוב יהודי מכריע ויציב של כ-80%. גם בשטחי המדינה הערבית — פלסטין — המצב שונה כיום. ברצועת עזה לא חיים יהודים מאז 2005; ובגדה המערבית (לרבות מזרח ירושלים) אמנם יש 670 אלף יהודים, אך 80% מהם גרים בסמוך לקו הירוק, ובחילופי שטחים של 4% ניתן יהיה לספחם לישראל. לעומת זאת, פתרון של קונפדרציה — המאפשר תושבות, מגורים ותנועה ברחבי כל הארץ — ישנה את פרישת האוכלוסייה ויחדיר את החיכוך האלים, כדוגמת אירועי מאי 2021, לשגרת החיים הקונפדרטיבית.

בנוסף, המאזן הדמוגרפי ישתנה. כיום חיים ברחבי פלשתינה-א"י המנדטורית 48% יהודים, שעל פי התחזית של הדמוגרף סרג'ו דלה-פרגולה, שיעורם יקטן בהדרגה עד לשליש ב-2050. עם שיבת הפליטים, המתחייבת מפתרון הקונפדרציה, שיעור היהודים יצנח באופן דרמטי. במציאות כזו יתרחש בתוך זמן קצר מעבר מקונפדרציה למדינה אחת, ערבית, עם מיעוט יהודי קטן בתוכה.

שנית, הפערים הכלכליים בין הצדדים הם אדירים, בניגוד לשוויון שהתקיים ב-1947. לפי המדד החברתי כלכלי של הלמ"ס, כיום ב"מדינה היהודית" חיים בשליש התחתון 16% מהאזרחים היהודים ו-89% מהאזרחים הערבים. לעומת זאת, כל האוכלוסייה הערבית בגדה ובעזה ב"מדינה הערבית" שתיווצר, תשתייך לתחתית אשכול 1. ישראל נמצאת במועדון היוקרתי של 20 הכלכלות המובילות בעולם, עם תמ"ג לנפש בסך 43.7 אלף דולר. התמ"ג לנפש ברשות הפלסטינית הוא 4,928 דולר (נכון ל-2020). הפערים נשמרים בכל התחומים: צריכה לנפש, שיעור אבטלה, יצוא, שכר ממוצע ועוד. ולבסוף, ב"מדינה היהודית" נמצאים כל נמלי האוויר והים, תחנות הכוח, מתקני ההתפלה והמוביל הארצי, מסילות הרכבת, הכבישים המהירים, הכורים הגרעיניים, אזורי התעשייה הגדולים ומרכזי הסחר הבינלאומיים.

האם חסידי רעיונות הקונפדרציה באמת סבורים שחברה ערבית, המונה מיליוני עניים שנהנים מחופש תנועה ומגורים בכל הארץ, תוכל לחיות בשלום וללא חיכוך עם החברה היהודית העשירה ממנה עשרת מונים? האם אינם מבינים כי תושבי

"המדינה הערבית" יסרבו לשמש "חוטבי עצים ושואבי מים" בעבור "המדינה היהודית", מה שיוביל למלחמת אזרחים מתמדת? במלים אחרות, המציאות של היום של קיטוב כלכלי לפי שיוך לאומי, אינה מאפשרת קונפדרציה.

שלישית, הנרטיבים הלאומיים המנוגדים, שכל אחד מהם גורס שהארץ "כולה שלי", לא השתנו. אש"ף, גם בקבלו את הצורך להתפשר ולהסתפק ב-22% מהארץ (הגדה המערבית ורצועת עזה), על פי החלטות האו"ם, הדגיש כי אין בכך שינוי בנרטיב הלאומי שלו. בהקדמה להכרזה על הקמת מדינת פלסטין ב-1988 הודיעה המועצה הלאומית הפלסטינית של אש"ף על הסכמתה לחלוקת הארץ לשתי מדינות, "חרף העוול ההיסטורי שנכפה על העם הערבי הפלסטיני". בקרב חמאס, אף כי ניתן לראות סימנים לפשרה ונכונות לחלוקה, נושא הפליטים לא הוכרע.

מנגד, בקרב הישראלים לא התפוגגה השאיפה לארץ ישראל השלמה. בספטמבר 2016 הכריז נפתלי בנט: "החלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מא"י הריבונית". ובאפריל 2019 הכריז ראש הממשלה לשעבר, בנימין נתניהו: "נחיל בהדרגה את הריבונות הישראלית על חלקים ביהודה ושומרון".

כל עוד בשני הצדדים יש מי שממשיכים לטפח חלומות לאומיים, נדמה כי פתרון הקונפדרציה, שאינו מבטיח הפרדה ושליטה בלעדית בגבולות, בהגירה ובהתיישבות, אינו ישים, ויאיים על החזון הציוני של מדינה דמוקרטית בעלת זהות יהודית.

האתגר הגדול אפוא, אינו בממד המרחבי הפיזי — כי פתרון שתי המדינות על בסיס הפרמטרים שהנחו את המו"מ באנאפוליס 2007 עדיין אפשרי — אלא בממד הפוליטי. התנאים להיתכנותם הם נכונות של ממשלת ישראל לאמץ מחדש את פתרון שתי המדינות, ויכולת של הפלסטינים להציג כתובת אחת מוסמכת ולגיטימית לניהול משא ומתן, ולחתימה על הסכם קבע.

ראשי ממשלת ישראל הקודמים הבינו את הצורך בחלוקה והיפרדות. כך הכריז יצחק רבין ב-1995: "אני רואה בעניין ההפרדה נושא מרכזי". אהוד ברק אמר ב-2000

כי הוא "רואה בהפרדה צורך לאומי עליון של הדמוגרפיה, הזהות והדמוקרטיה הישראלית". שרון אמר ב-2003: "האמנתי וקיוויתי שנוכל להיאחז לעד (בשטחים, ש"א)... אך המציאות המשתנה בארץ, באזור ובעולם חייבה אותי להערכה אחרת ולשינויי עמדות". ואהוד אולמרט אמר ב-2007: "או שתי מדינות או שישראל גמורה."

נראה כי התבונה המגולמת בהחלטת החלוקה, בדבר הצורך שכל אחד משני הצדדים יישאר עם "חצי תאוותו בידו", תקפה גם עתה בחלוף 74 שנים. בלשון ההחלטה: "רק באמצעות החלוקה יכולות שתי השאיפות הלאומיות המנוגדות האלה לבוא לידי ביטוי ממשי ולאפשר לשני העמים לתפוס את מקומם כאומות עצמאיות."

12. ואולי ישראל צריכה לחתור ל"זמזום הסכסוך", שאול אריאלי,

הארץ, 16 בדצמבר 2021

המושג "צמצום הסכסוך", שבו השתמש ראש הממשלה נפתלי בנט, מעמיק את הפער בין הרטוריקה של ממשלת ישראל למדיניותה בפועל. בנט מזכיר יותר ויותר את ימיו הראשונים של ראש הממשלה לשעבר, בנימין נתניהו, שידע לספק לממשל האמריקאי מראית עין של נכונות למו"מ ולפתרון הסכסוך, אך בפועל עשה את ההיפך, כפי שהודה מאוחר יותר. נקווה כי בנט לא יתפתה להכריז על "סיפוח הדרגתי של יו"ש".

הכשל בשימוש במושג הזה נעוץ באי־הגדרת הסכסוך כסכסוך לאומי בין שני עמים, ובהתייחסות אליו במושגים של אלימות ומצוקה כלכלית. הסכסוך הוא על הזכות להגדרה עצמית של כל אחד מהעמים במולדתו — ארץ־ישראל ופלסטין — בכפוף להחלטות הקהילה הבינלאומית, ולא על גודל התמ"ג הפלסטיני או על מספר הפלסטינים העובדים בישראל. פתרון הסכסוך הוא בינארי: או שישראל, בהמשך להכרה הבינלאומית המבוססת על החלטות האו"ם 242 ו-338, תכיר בזכות העם הפלסטיני, כפי שאש"ף הכיר בזכותה בהכרה ההדדית ב-1993, ותאפשר הקמת מדינה פלסטינית עצמאית, או שלא. זכות זו אינה מידת מכנסיים שאפשר לצמצם ולהרחיב לפי גחמות החייט.

גם אם נקבל את הפרשנות השגויה לגבי ה"סכסוך", ברצוני להעלות כמה תהיות: האם סלילת כבישים עוקפים להתנחלויות מבודדות בלב האוכלוסייה הפלסטינית מפחיתה את החיכוך בין האוכלוסיות? האם הריסה מסיבית של בתי פלסטינים בשטחי C, שנבנו על אדמות בבעלותם (אך ללא אישור המינהל האזרחי), תורמת להפחתת האלימות?

האם הבנייה המתוכננת של שכונת עטרות בלב הכפרים הפלסטיניים בצפון ירושלים תפחית את החיכוך? האם הבנייה בגבעת המטוס ובהר חומה תתרום לשקט ביטחוני? האם הבנייה המתוכננת בשטח E1 (מבשרת אדומים) לא תגדיל את טבעת החנק שישראל כורכת סביב מזרח ירושלים, ותפריד בין דרום הגדה לצפונה? האם

הבנייה המתוכננת ב E2-(גבעת עיטם) לא תחנוק את בית לחם מדרום ותגדיל את החיכוך בין אפרת לכפרים הפלסטיניים הסמוכים ולבית לחם? האם הרכישות והעבודות המתבצעות בסילוואן, והפינוי בשמעון הצדיק יתרמו לפיוס בין העמים? האם קידום של אלפי יחידות דיור חדשות, רובן בהתנחלויות המבודדות, יתרום ליציבות?

ועוד: האם מינוי שר ייעודי להתיישבות ישפר את השיח עם הרשות הפלסטינית? האם קידום חוק "ההתיישבות הצעירה", המתייחס לכמה מ-135 המאחזים הלא חוקיים — שחלקם על אדמות בבעלות פלסטינית, ואת חלקם המדינה התחייבה לפנות בפני האמריקאים ובפני בג"ץ, אך לא עשתה זאת — מצמצם את הסכסוך? האם המשך הבנייה של 70 חוות חקלאיות, חלקן על אדמות בבעלות פלסטינית — שחלק מהרועים שלהן גולשים במתכוון לאדמות המרעה והחקלאות של פלסטינים — מצמצם את החיכוך?

האם האלימות של חלק מהמתנחלים, שהגיעה לשיאים חדשים בשנתיים האחרונות, תורמת לרגיעה בשטח? האם בנט הודיע למחוללי הטרור היהודי כי בכוונתו לסכל את מימוש מטרתם: הגברת החיכוך והאלימות כדי לגרום לעימות רחב היקף, שבסיומו, כך הם חולמים, צה"ל יגרש את הפלסטינים לירדן ("נכבה שנייה")?

היעדר אומץ ונכונות להתמודד עם הבעיה האמיתית מוביל לנקיטת פעולות חסרות כל היגיון. אחת ה"הקלות" שנקטה הממשלה במסגרת מדיניות "צמצום הסכסוך" גובלת בהפקרות ביטחונית ובריאותית. גדר הביטחון, שהושקעו בה יותר מ-20 מיליארד שקלים, נהפכה למסננת. כל יום חוצים את הקו הירוק לישראל, ללא כל הפרעה, יותר מ-100 אלף עובדים פלסטינים לא מורשים. המעבר כה נוח ומהיר עד שעובדים בעלי אישור מעדיפים לעבור בפרצות בגדר, ללא בידוק ביטחוני ותו ירוק, מאשר להמתין בתור במעברים המוסדרים, שבבנייתם ישראל השקיעה מיליארדים, ואף הקימה את רשות המעברים היבשתיים במשרד הביטחון לתפעולם.

גם אם נכונה הטענה של גורמים בממשלה ובמערכת הביטחון, כי מתן פרנסה לפלסטינים יתרום לשמירה על השקט הביטחוני, מדוע לא לבצע זאת תוך בקרה

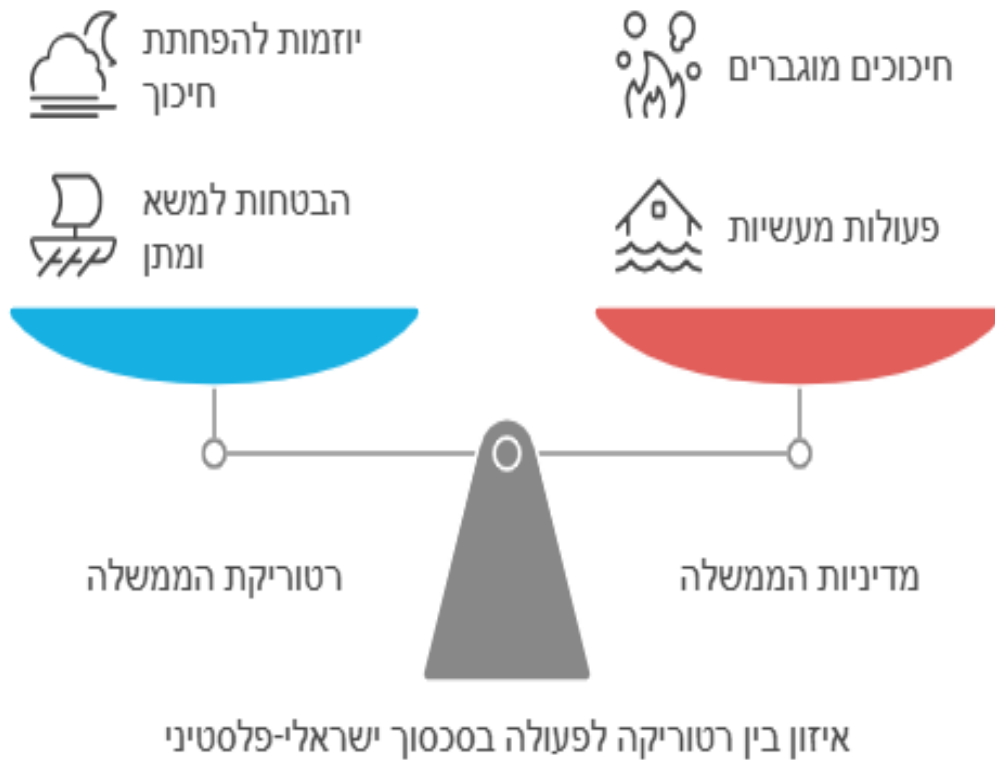
ביטחונית ובריאותית? האמת היא, שישראל מעדיפה שהפלסטינים ימשיכו להיות כוח העבודה הזול שלה — שבין יתר הצרות שהוא גורם דוחק את רגלי העובדים הערבים אזרחי ישראל — מאשר לאפשר להם לפתח ולעבד את אדמותיהם הפרטיות, שהן לא פחות מ-52% משטחי C, כי לפי "תוכנית ההרגעה" של בנט מ-2012, על ישראל לספח אותם.

הביטוי "צמצום הסכסוך" מצטרף לפנתיאון המושגים החלולים והמכובסים של הממשלה, ומחליף את המושג "ניהול הסכסוך". אין זה מפתיע שטבע אותו מיכה גודמן, שהודה שהוא לוקה ב"עצלנות מוסרית" וסבור כי "הדרך היחידה לשמור על צדק היא לוותר על קצת צדק". "יש להניח, שמי שבמשך עשור טחו עיניו מראות את השכנים שמתחת לביתו, בחאן אל-אחמר, חוטא גם בהפקרות מוסרית, משום שאינו יודע כיצד ישראל מיישמת בפועל את מודל "צמצום הסכסוך". ברובע היהודי בחברון למשל, ישראל "צימצמה" את החיכוך על ידי הפיכת לב חברון לעיר רפאים אטומה, שבה נסגרו מאות חנויות של פלסטינים, ועשרות אלפים מהם נאלצו להעתיק את מגוריהם לשטח שבאחריות הרשות הפלסטינית. זאת, כדי לאפשר לקומץ מתנחלים — שנוהגים באלימות כלפי הפלסטינים וחיילי צה"ל — לחיות כאדוני הארץ.

גודמן מתעלם מכך שישראל אינה מקיימת בחברון את התחייבויותיה, כמו פתיחה מחדש של השוק הסיטונאי הפלסטיני, בין היתר משום שבנט, כשהיה שר הביטחון, קידם תוכנית לבניית מגדל קומות על גג השוק לטובת מתנחלי שכונת אברהם אבינו. או אולי גודמן דווקא כן מכיר את משמעות המודל של "צמצום הסכסוך" ו"קיום משותף", ורואה בו את הדרך המתאימה למימוש חזונו, לפיו "בעוד עשור, ישראל תשלוט על הפלסטינים פחות מאשר היום".

צמד המלים "צמצום הסכסוך", שנראה מתוחכם, אינו אלא מושג חלול ומכובס, המביא את גלגול העיניים של בנט (וגודמן) לשיאים חדשים של ניתוק ממה שקורה בשטח, מהמשפט הבינלאומי ומהחלטות בינלאומיות, מהחוק הישראלי ומאמות מידה מוסריות. אולי כדאי לממשלה להתקדם צעד נוסף ולהודיע כי ישראל תחתור מ"צמצום הסכסוך" ל"זמזום הסכסוך". זה גם נשמע יותר שמח וגם מתיישב טוב עם עמדות היסוד ועם עולם הדימויים של ראש הממשלה, שסבור כי הבעיה עם

הפלסטינים אינה ניתנת לפתרון וכי עדיף לחיות עם "רסיס בישבן" מאשר להוציא אותנו ולהסתכן בנכות — שהוא וגודמן מניחים שתיגרם בכל מקרה של פתרון הסכסוך והקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל.

שנת 2022

1. שר החוץ לפיד, אתה מבזבז זמן יקר, שאול אריאלי, הארץ, 27 בינואר

2022

בתדרוך לכתבים צבאיים בתחילת החודש הצהיר ראש הממשלה המיועד, יאיר לפיד: "גם כשאהיה ראש ממשלה לא נקיים משא ומתן עם הפלסטינים". (3.1) בכך הצטרף לראש הממשלה, נפתלי בנט, שאמר בראיון ל"ניו יורק טיימס" באוגוסט שעבר: "הממשלה הזו לא תספח (שטחים) ולא תקים מדינה פלסטינית". ההצהרה של לפיד משרתת בעיקר את השקפתו של בנט, שמוכן להסתפק בסטטוס קוו, שאינו אלא המשך הסיפוח הזוחל, המתבטא גם היום בבנייה נרחבת ביו"ש. אך היא אינה מתיישבת עם הצהרותיו של לפיד על הצורך "בגירושים הכרחיים" ולא עם תמיכתו בפתרון שתי המדינות. בהנחה שהרוטציה תתקיים, הצהרה זו מבטיחה כי לשנתיים המבוזבזות של בנט יתווספו עוד שנתיים עקרות, שבהן ישראל תמשיך לצעוד בדרך לאובדן החזון הציוני והפרטנר הפלסטיני.

ההיסטוריה של הסכסוך מלמדת כי בתנועה הציונית התקיימו בתחילה שני קווי מדיניות: כינון מדינה דמוקרטית יהודית בכל א"י, או מדינה אחת לכל תושבי הארץ. את הקו הראשון, ההגמוני, היא ניסתה להשיג באמצעות שילוב של שלוש אסטרטגיות פעולה עיקריות: עלייה והתיישבות, שלום כלכלי, וטרנספר מרצון או בכפייה של פלסטינים. אף אחד מקווי המדיניות, ואף אחת מהאסטרטגיות לא הצליחו ליישב את הסכסוך או להשיג את שלושת היעדים המרכזיים של התנועה הציונית, א"י, דמוקרטיה, רוב יהודי. כך נולד קו מדיניות שלישי: חלוקה לשתי מדינות.

החלטת ממשלת בנט-לפיד לאמץ קו מדיני המתעלם מהצורך ליישב את הסכסוך משאירה את הזירה הפוליטית חשופה לגורמים המבקשים לקדם את קווי המדיניות והאסטרטגיות שנכשלו בעבר, ואין בהם כדי להביא בשורה כיום. והממשלה כולה מתעלמת מקו המדיניות השלישי, שהוא המסקנה המתבקשת מכישלון ההאחרים, שנתמך כיום על ידי רוב הציבור, ועדיין לא מוצה. התעלמות זו מעודדת קו מדיניות רביעי — אפרטהייד — שאותו מציע חלק קטן מהציבור היהודי והוא מאיים על החזון הציוני.

למימוש החזון הציוני אימצה התנועה הציונית קו מדיניות של הקמת מדינה דמוקרטית בעלת זהות יהודית בכל א"י. האסטרטגיה הראשונה לשם כך היתה עלייה המונית והתיישבות. העובדה שערב הקמת המדינה היהודים היו רק שלישי מאוכלוסיית הארץ פירושה שאסטרטגיה זו נכשלה מסיבות שונות, ובראשן "איחורו הפטאלי של העם העברי בבניין הארץ" (כדברי מרדכי נמיר בספרו מ-1936), צמיחת התנועה הלאומית של ערביי א"י, מדיניות "הספר הלבן" השלישי (1939) והשואה.

האסטרטגיה השנייה של התנועה הציונית היתה לחתור להמרת השאיפות הלאומיות הפלסטיניות ברווחה כלכלית. הרצל כתב ביומנו ב-1899: "כשתאפשר הגירה של יהודים שיביאו את האינטליגנציה שלהם, את חריפותם הפיננסית ואת כישורי היזמות שלהם לארץ, אין ספק שרווחתה של הארץ כולה תהיה התוצאה המשמחת". את כישלונה של אסטרטגיה זו הסביר ז'בוטינסקי ב-1923 ב"קיר הברזל": "ההזיה על כך, שהם יסכימו מרצונם להגשמת הציונות תמורת נוחיות תרבותית או חומרית, שעתיד להביא להם המיישב היהודי... הצגת דברים כזאת אין לה שום יסוד". כיום הזיה זו חוזרת ומוצאת לה מקום בשיח המדיני, החל בחזון השלום של דונלד טראמפ ועד למדיניות של "צמצום הסכסוך" ו"שלום כלכלי" שאימץ בנט.

האסטרטגיה השלישית היתה טרנספר מרצון או בכפייה של הערבים. ב-1937 אמר ברל כצנלסון בתגובה להצעת ועדת פיל כי "עניין העברת האוכלוסין עורר אצלנו ויכוח: מותר או אסור. מצפוני שקט בזה לגמרי, טוב שכן רחוק מאויב קרוב". יוסף ויץ כתב ביומנו ב-1940: "אין כאן מקום לפשרות! להעביר את כולם. אין להשאיר אף כפר אחד, אף שבט אחד, רק בדרך זו, טרנספר של ערביי ישראל, תבוא הגאולה."

אסטרטגיית הטרנספר מרצון נכשלה עד להחלטת החלוקה. הפלסטינים התנגדו לה נחרצות. "כבר ב-1934", כתב אמין אל-חוסייני במאמר מ-1954, "התקשרו שליחים בריטים אתי אישית ועם אישים פלסטינים לאומיים אחרים, והציעו שערביי פלסטין יעברו לעבר הירדן המזרחי — שם ינתן להם שטח אדמה כפול מזה שהיה בבעלותם. כן הציעו שהיהודים ישלמו להם את כל הכספים הדרושים למימוש ההצעה. היה רק טבעי שהערבים ידחו הצעה מגוחכת זו."

אבל אסטרטגיית הטרנספר בכפייה זכתה להצלחה על רקע מלחמת העצמאות, שפרצה לאחר שהערבים דחו את החלטת החלוקה. ב-17 ביוני 1948 כתב משה שרת ביומנו: "ההזדמנות שפותח בפנינו המצב הנוכחי לפתור אחת ולתמיד ובאופן יסודי את הבעיה המציקה ביותר של המדינה היהודית (רוב ערבי, ש"א), מרחיקה לכת מעבר לכל מה שציפינו. הרי עלינו לנצל ככל האפשר את הסיכוי שזימנה לנו ההיסטוריה באופן מהיר ובלתי צפוי כל כך". והתוצאה: המאזן הדמוגרפי בסוף המלחמה התייצב בתוך הקו הירוק על 84:16 לטובת היהודים. אסטרטגיה זו לא נשכחה, ומאז מלחמת ששת הימים היא מלווה את השיח הפוליטי בישראל, מרעיונות הטרנספר של רחבעם זאבי ועד להצעות של בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר.

כישלון כל שלוש האסטרטגיות הניע את ההנהגה הציונית לזנוח את קו המדיניות הראשון ולהסכים לויתור על חלק מהארץ. גם כיום הן חסרות היתכנות: שיעור היהודים שחיים בין הים לירדן הוא 48% בלבד וצפוי לרדת לשליש ב-2050. דחיית הפלסטינים את יוזמת טראמפ מעידה כי ל"שלום כלכלי" או "צמצום הסכסוך" אין פרטנר פלסטיני, ולטרנספר מרצון או בכפייה אין כל סיכוי. לפיכך, לבנט ולאחרים המאמינים שהזמן משחק לטובתנו, נגיד שבטווח הבינוני והארוך לקו מדיניות זה אין כל היתכנות.

במקביל לקו המדיניות הראשון, קו מדיניות שני להקמת מדינה אחת דמוקרטית נתמך על ידי חלק קטן מההנהגה הציונית, אנשי "ברית שלום". יהודה מאגנס כתב ב-1925, כי יש "לסלול דרך הבנה בין עברים וערבים לצורות חיים משותפות בא"י על יסוד שווי שלם בזכויותיהם הפוליטיות של שני העמים". קו זה נכשל משום שהמציאות הדמוגרפית והמרחבית בא"י לא איפשרה הקמת מדינה בעלת רוב יהודי. דוד בן-גוריון כתב לבנו עמוס ב-1937: "מה שאנו רוצים הוא לא שהארץ תהיה שלמה ואחידה, אלא שתהיה יהודית. אין לי כל סיפוק מא"י שלמה — כשהיא ערבית". תובנה זו הביאה אותו לתמוך בהקמת מדינה יהודית בחלק מהארץ, יחד עם חיים ויצמן, שאמר בקונגרס הציוני בציריך באותה שנה: "הברירה לפנינו היא לחיות כמיעוט בכל א"י או להיפך לרוב בחלק מהארץ". כיום חסידי המדינה האחת מתעלמים מכך שהמציאות הדמוגרפית של 2022, בתוספת הפליטים הפלסטינים

שיזכו כצפוי לשיבה לארצם, משמעה מימוש החזון הפלסטיני של מדינה — דמוקרטית או איסלאמית — בעלת רוב ערבי מוצק.

כישלונותיהם של שני קווים אלו הולידו את החלוקה כקו מדיניות שלישי. בן גוריון כתב בפברואר 1947 לשר החוץ הבריטי, בוויין: "הסידור המייד האפשרי היחיד הוא הקמת שתי מדינות, אחת יהודית ואחת ערבית". האו"ם קיבל בכ"ט בנובמבר 1947 את החלטת החלוקה, 181, שלא מומשה. ניתן להעריך כי גם להצעה זו לא היו סיכויים גדולים להבטיח את יישוב הסכסוך ויציבות, כי את החלוקה המדינית, המאתגרת מבחינת הרצף הטריטוריאלי, ליווה איחוד כלכלי נרחב, מורכב, ובלתי ישים על רקע העוינות בין הצדדים. כיום, אף שהמציאות הרבה יותר מורכבת ומקוטבת ממה שהיתה ב-1947, אנו עדים לחידוש של רעיון של איחוד כלכלי/קונפדרציה בתצורות שונות, המאיימות על החזון הציוני.

בשנים האחרונות נשמעים בקרב הציבור היהודי קולות הקוראים לאמץ קו מדיניות רביעי, ולקיים אתנוקרטיה יהודית, כלומר, אפרטהייד. המשפטנית רות גביזון התייחסה לכך וכתבה ב-2009: "בעתיד הנראה לעין, העם היהודי לא יכול לקיים את עצמו כראוי — פיסית, זהותית ותרבותית — בלי מדינה יהודית. אבל כדי לקיים מדינה יהודית דמוקרטית חייב להיות במדינה רוב יהודי גדול. בלי רוב יהודי גדול אי אפשר ליישב את המתח בין ריבונות שאינה ניטרלית — ריבונות יהודית — לבין משטר דמוקרטי ממשי המעניק זכויות אדם מלאות לכל אזרחיו."

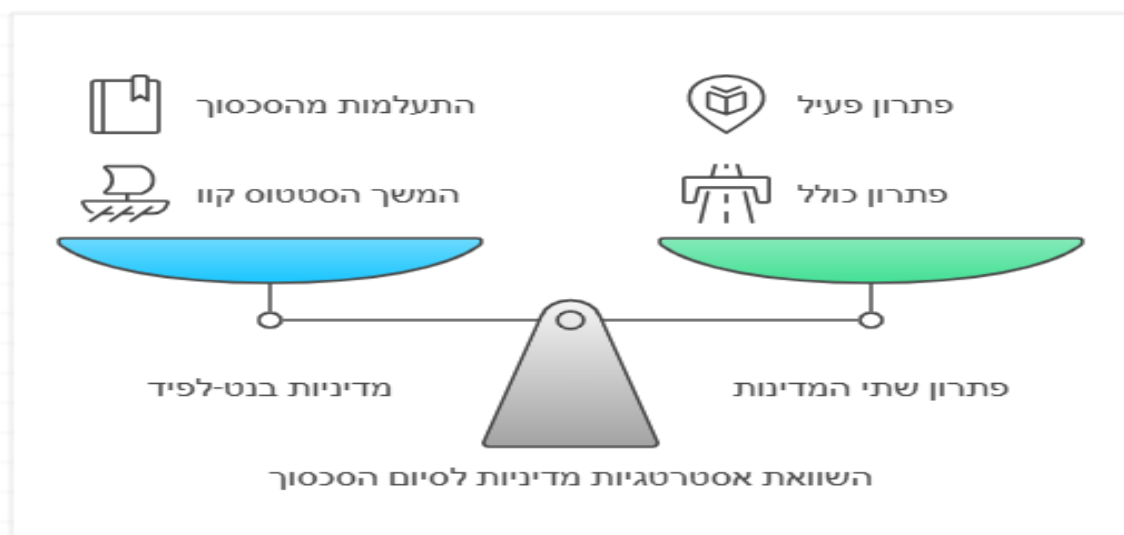
תובנות אלו ביחס לכישלון שני קווי המדיניות הראשונים ולחוסר ההיתכנות של הרביעי נטמעו בציבור הישראלי-יהודי המבקש לממש את קו המדיניות השלישי. בסקרים שערכה ד"ר ציפי ישראלי מהמכון למחקרי ביטחון לאומי ב-2021 נמצא כי 53% מהציבור תומכים ב"פתרון של שתי מדינות לשני העמים" (קו המדיניות השלישי). 61% תומכים בדעה "שעל מדינת ישראל לבצע כעת צעדי היפרדות מהפלסטינים כדי למנוע מציאות של מדינה דו-לאומית אחת" (כלומר, תומכים בקו המדיניות השלישי ושוללים את קו המדיניות השני). 9% תומכים "במדינה אחת ללא מתן זכויות שוות לפלסטינים בשטחים" (קו המדיניות הרביעי), ורק 5% תומכים "במדינה אחת דו-לאומית שוויונית" (קו המדיניות השני). ראוי להדגיש בפני בנט

ולפיד כי רק 18% מהציבור סברו ש"האופציה הטובה ביותר עבור ישראל" היא "המשך המצב הקיים."

עמדות אלו צריכות להתממש במדיניות הממשלה ומחייבות לאמץ מחדש חלוקה מלאה (עם סידורים קונפדרטיביים מוגבלים) לשתי מדינות, על בסיס קווי 1967. חלופה זו, התואמת את עמדת היסוד הפלסטינית בתהליך המדיני מאז 1988, הוצעה על ידי ישראל לראשונה רק באנאפוליס 2008, וגוועה במהירות עם בחירתו של בנימין נתניהו לראש ממשלה ב-2009.

בנט שגילגל עיניים מעל קברו של בן-גוריון וטען לזכותו של ראש הממשלה הראשון בשל "הנאמנות שלו לציונות", מעדיף להתכחש לצורך בהפרדות מדינית בהסכם מהפלסטינים, אך לפיד חייב להפוך את הצהרות ההפרדות למעשים ולא לבזבז ארבע שנים יקרות, שבהן הסכנה להיעלמות הפרטנר הפלסטיני גדולה מאוד. פגישותיו עם המועמדים לרשת את מחמוד עבאס הן צעד חשוב בכיוון הזה, אך אין בהן די.

האחריות למדיניות ההתעלמות הזו, אינה רק על בנט ולפיד, אלא על כל חברי הממשלה התומכים בפתרון שתי המדינות, כמו מרב מיכאלי וניצן הורוביץ. לממשלה שבשל הרכבה הקואליציוני אינה מסוגלת להתמודד עם הבעיה החשובה ביותר – הסכסוך הישראלי-פלסטיני – אין זכות קיום, גם אם היא הצליחה להרחיק את נתניהו מהמערכת הפוליטית.

2. ישראל מנסה להמציא משטר חדש. העולם לא קונה אותו, שאול אריאלי,

הארץ, 17 בפברואר 2021

בתחילת החודש התבשרנו על דו"ח אמנסטי, הקובע כי מדינת ישראל מקיימת משטר של אפרטהייד כלפי הפלסטינים. דו"ח זה עלול להתברר כטריילר לדו"ח של ועדת החקירה לסכסוך הישראלי-פלסטיני, שהקימה מועצת זכויות האדם של האו"ם לאחר מבצע "שומר החומות". הדו"ח צפוי להתפרסם ביוני וצפוי גם הוא להגדיר את ישראל כמדינת אפרטהייד. הגדרה זו עלולה להוביל להדרת ישראל מאירועים בינלאומיים, בהם תחרויות ספורט ואירועי תרבות. על ממשלת ישראל להסיר את האיום הזה על ידי קביעת מדיניות ברורה ביחס לגדה המערבית ויישומה בנחישות.

המדיניות המבולבלת של הממשלה ביחס לעתיד הגדה המערבית — לא נספח, אך גם לא נקים מדינה פלסטינית; נשמור על הסטטוס קוו, אך נמשיך להרחיב את ההתנחלויות; נאכוף את החוק, אך לא על כנופיות הפורעים היהודים והמאחזים הלא-חוקיים; נדבר עם מחמוד עבאס, אבל רק על מה שאנחנו רוצים ולא ננהל מו"מ; נשמור על ירושלים מאוחדת אך נשקיע רק בשכונות היהודיות — אינה מקובלת יותר בקרב הקהילה הבינלאומית. זאת, למרות שהיא המשכה של המדיניות שנקטו הממשלות הקודמות, שניסו להצדיק את פעילותן במושגים מכובסים, המתעלמים ממעמדה המשפטי והמדיני של הגדה המערבית.

ישראל מקיימת מאז 1967 מאבק רטורי המבוסס על מונחים מכובסים, שמבקש לקבוע כי השטחים הכבושים הם שטחים "מוחזקים" או "משוחררים", כדי להצדיק את פעולותיה, שסותרות את המשפט הבינלאומי וההחלטות הבינלאומיות. נדמה כי השיח הרטורי הזה איבד מחשיבותו בעשור האחרון, כי המציאות בפועל מוכרעת על ידי מנהיגות המתנחלים ועל ידי מיעוט אלים ופורע חוק מקרבם, שעה שהממשלות תומכות בקיומו של "מערב פרוע" זה, או מתעלמות ממנו.

ממשלות ישראל היו מודעות מאז ומתמיד למעמד המשפטי של הגדה ולחוק המחייב בה. במברק "סודי ביותר" שנשלח במאוס 1968 משרד החוץ ליצחק רבין, אז שגריר ישראל בארה"ב, נכתב: "הקו העקבי שלנו היה ועודנו להתחמק מדיון עם

גורמים זרים על המצב בשטחים המוחזקים על בסיס אמנת ז'נבה... הכרה מפורשת מצדנו בתחולת האמנה תבליט בעיות קשות מבחינת האמנה לגבי פיצוץ בתים, גירושים, התיישבות ועוד."

הבנה זו לא הפריעה לממשלות העבודה לפצוח במפעל ההתנחלות — המפר את עיקרון הזמניות של דיני הכיבוש — בטענה שמדובר בצורכי ביטחון והשטחים "מוחזקים" עד להסדר מדיני. "הממשלה אימצה לה מדיניות ביטחונית מוגדרת, היכן ראוי להתיישב והיכן לא", כתב רבין ("פנקס שירות", 1979). טענת הביטחון התקבלה על ידי בית המשפט העליון. "ערה אני לעובדה שמדובר באכלוס אזרחי... על רקע זה מתקבלת על דעתי טענתו של האלוף אורלי, כי נוכחות אזרחית בנקודות הרגישות הללו הוא הפתרון ההכרחי", פסקה השופטת מרים בן פורת (בג"ץ בית אל, 1978). במקביל הממשלה שיתפה פעולה עם ההתנחלות הלאומנית משיחית. ב-27 בספטמבר, 1967, כותב אל"מ שלמה גזית ללשכת הרמטכ"ל מכתב "סודי". הנדון במכתב הוא "היאחזות בגוש עציון", והוא מפרט: "לכיסוי לצרכי המערכת המדינית תופיע ההיאחזות של הנוער הדתי בגוש עציון כהיאחזות נחל צבאית. הנחיות בקשר לכך תימסרנה למתיישבים במקום."

בג"ץ ביקש לקטוע את כפל הלשון ומדיניות המרמה בתיק אלון מורה ב-1979, שבו שינה את פסיקתו וקבע כי לא ניתן לתפוס שטחים פלסטיניים בבעלות פרטית להקמת התנחלויות בנימוק שהדבר נובע מצורכי ביטחון. בג"ץ גם נתן עדיפות לשלטון החוק על פני "ההבטחה האלוהית". "בעתירה זו יש תשובה ניצחת לטיעון שמגמתו לפרש את הזכות ההיסטורית המובטחת לעם ישראל בספר הספרים כפוגעת בזכויות קניין לפי דיני הקניין הפרטי", קבע השופט משה לנדוי.

הקהילה הבינלאומית פסלה את המדיניות הישראלית לאורך כל השנים, והשיא היה בהחלטת מועצת הביטחון של האו"ם 2334, מ-23 בדצמבר 2016, שקבעה כי "ההתנחלויות שהקימה ישראל בשטחים הפלסטיניים הכבושים מאז 1967, כולל מזרח ירושלים, אינן בעלות תוקף חוקי, מהוות הפרה בוטה של המשפט הבינלאומי". כמו כן התייחסה מועצת הביטחון למטרות מפעל ההתנחלות והדרכים להשגתן, וגינתה את כל הצעדים "שמטרתם לשנות את ההרכב הדמוגרפי, האופי והמעמד של

השטח הפלסטיני שנכבש ב-1967, כולל מזרח ירושלים, כולל בין היתר את בנייתן והרחבתן של התנחלויות, הבאת מתנחלים ישראלים, הפקעת קרקעות, הריסת בתים ועקירת אזרחים פלסטינים, תוך הפרה של החוק ההומניטרי הבינלאומי וההחלטות הרלוונטיות". בהחלטה תמכו 14 מתוך 15 המדינות החברות במועצת הביטחון, למעט ארה"ב, שנמנעה מלממש את זכות הווטו שלה במועצה. כעבור שנה ישראל לא שעתה לאזהרת סגן השגריר הבריטי, בנאומו באו"ם לציון 100 שנה להצהרת בלפור, שאמר במלים עדינות כי מתקיים אפרטהייד: "בואו נזכור שהיו שני חלקים להצהרה, החלק השני (העוסק בשוויון זכויות, ש"א) לא קיים."

בעשור האחרון ממשלת ישראל — בהיעדר כל סנקציה בינלאומית נגד מדיניותה ולמרות שבג"ץ קבע שהשטחים כבושים וחלים עליהם דיני הכיבוש הבינלאומיים (בג"ץ "אלפי מנשה" 2005) — בחרה להמשיך ביתר שאת את ההפרות שצוינו בהחלטה: היא אישרה הקמת התנחלות חדשה (עמיחי) ו"הלבינה" 22 מאחזים לא חוקיים, העמיקה את ההפרדה בין שתי מערכות המשפט — לישראלים ולפלסטינים — הגדילה בשליש את מספר המתנחלים, אישרה בניית אלפי יחידות דיור חדשות, הקמת 67 חוות חקלאיות והקמת אזור תעשייה ענקי בשומרון, הקצתה 13 מיליארד שקל לסלילת כבישים, והרסה אלפי בתים של פלסטינים.

בעשור האחרון ישראל גם מעלה עוד יותר בחובתה העיקרית לפי המשפט הבינלאומי — לדאוג להשבת החוק והסדר. ראשית, היא מקיימת 135 מאחזים שאינם חוקיים גם על פי החוק הישראלי. על חלקם היא התחייבה במפורש בפני האמריקאים ובפני בג"ץ כי תפנה אותם, אך לא עשתה מאומה בעניין, להיפך. היא השלימה עם סלילת הכבישים וחיבורם לרשת החשמל. ובשנים האחרונות, תחת השם המכובס "התיישבות צעירה" ישראל מנסה להסדיר את מעמדם ואת התשתיות שלהם באמצעות חוקים אנטי-דמוקרטיים.

שנית, הממשלה לא פועלת כנדרש נגד כנופיות הפורעים היהודים שמפעילות אלימות נגד פלסטינים, ישראלים, חיילי צה"ל ושוטרי משטרת ישראל. ב-12 החודשים האחרונים נרשמו כ-700 מקרי אלימות מצדם. בלב האזורים שבהם היו אירועים אלימים שוכנות 19 התנחלויות — שלחלקן נלווים מאחזים לא חוקיים —

משבי שומרון בצפון הגדה ועד סוסיא בדרומה. למרות המידע המדויק, לא מתקיימת הנחיית שר הביטחון לצה"ל, שחייליו נכחו ברוב האירועים: "לפעול אקטיבית לשמירה על הביטחון והסדר ביו"ש, תוך הפעלת כלל הסמכויות המסורות לחיילי צה"ל בחוק ובשיתוף ותיאום מלא עם משטרת ישראל."

יתרה מכך, בישיבת הממשלה בחודש שעבר העלה הרמטכ"ל אביב כוכבי טענה שגויה מבחינה משפטית, לפיה לחייל צה"ל אין סמכות לפעול כשוטר ולעכב ולעצור מתנחלים אלימים עד לבוא שוטרים למקום. לאחרונה אף הולכות ומתרבות העדויות והתלונות על התעלמות חיילים מאלימות המתנחלים, ולעתים אף על השתתפותם במעשים. ההטיה הברורה של צה"ל לטובת המתפרעים מפירה את הקביעה של בית המשפט העליון כי "המפקד הצבאי צריך לאזן בין הצרכים הביטחוניים לצורכי התושבים המקומיים."

מבחינת הממשלה, שהתחייבה לשינוי, הגדה אינה "שטח כבוש", והראיה שהיא פועלת בניגוד למשפט הבינלאומי ולהחלטות בינלאומיות, ואינה מעוניינת להסדיר את עתידה במו"מ. "לא נקיים מו"מ עם הפלסטינים" ו"הממשלה הזו לא תקים מדינה פלסטינית" התחייבו ראש הממשלה נפתלי בנט וראש הממשלה החליפי יאיר לפיד. היא גם אינה רואה בגדה "שטח מוחזק" (עד לפתרון מדיני) שהרי היא מפירה את עיקרון הזמניות על ידי הרחבת ההתנחלויות, המאחזים והחוות, והכפפת התחבורה והפיתוח בגדה לצורכי ישראל. הממשלה גם לא רואה בגדה "שטח משוחרר" שהרי התחייבה בהסכמי אברהם ובהצהרת ראש הממשלה ש"הממשלה הזו לא תספח". ועל הענקת זכויות שוות לפלסטינים אין מה לדבר.

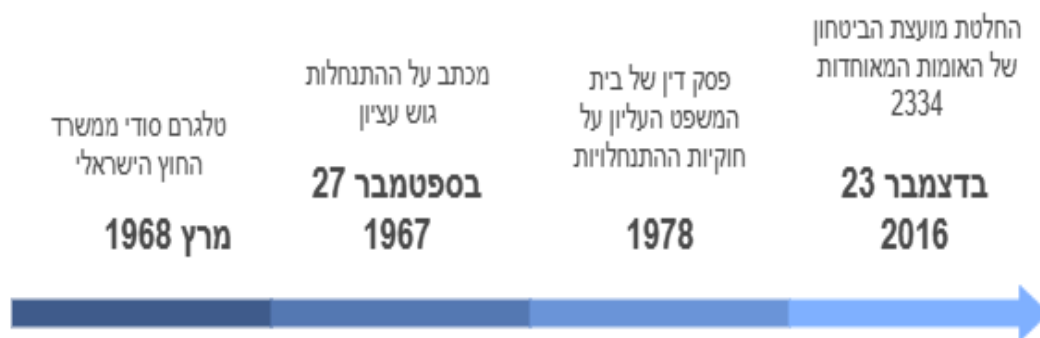
אם כך המעמד של הגדה המערבית הוא של שטח מופקר שתושביו הפלסטינים מופלים לרעה: הרשות הפלסטינית אינה יכולה לאכוף חוק וסדר ברוב שטח הגדה, משום שסמכותה חלה על 40% בלבד מהשטח) שטחי A ו- B, שמחולק ללא פחות מ-169 איים המופרדים על ידי עשרות מסדרונות הכפופים לניהול ושליטה של ישראל. בשטח C שבשליטה של ישראל, היא מקיימת שתי מערכות משפט: אחת לישראלים ואחת לפלסטינים. בעולם מכנים זאת אפרטהייד. לא רק שישראל אינה אוכפת את דיני התפיסה הלוחמתית, היא גם מתעלמת מחוקיה שלה ומהחלטות

הממשלה. היא מאפשרת למיעוט קיצוני לקבוע את אופי המשטר שלה ואת תדמיתה בעולם כולו. נראה כי אומת הסטארט-אפ מנסה להמציא סטארט-אפ בדמות משטר חדש, אלא שבניגוד להייטק ולחקלאות, העולם לא ממש מעוניין ב"חידוש" הזה, ורואה בו פשוט אפרטהייד.

לחברות של ישראל במשפחת העמים ולמניעת הפיכתה למצורעת בעולם יש חשיבות בל תשוער. לבנט, הסבור כי "העולם יתרגל" לכל הגחמות של ישראל, נזכיר את הדברים שאמר ראש הממשלה דוד בן גוריון בראיון שנתן ל"הארץ" (2 באוקטובר, 1959): "מי שסבור שכיום אפשר לפתור בכוח צבאי בלבד שאלות היסטוריות בין עמים, אינו יודע באיזה עולם אנו חיים... כל שאלה מקומית נעשית כיום לבינלאומית, ומשום כך יחסינו עם עמי העולם אינם פחות חשובים מאשר כוחנו הצבאי, שעלינו להוסיף לטפחו, כדי להרתיע התקפות וכדי לנצח אם ניאלץ להילחם."

המאבק המשפטי והפוליטי של ישראל על ההתנחלויות ביהודה ושומרון

3. השופט שטיין מחזיר אותנו 40 שנה לאחור, שאול אריאלי, הארץ, 10

במרץ 2022

בשבוע שעבר (28.2) כתב שופט בית המשפט העליון, אלכס שטיין, בפסק דין של בג"ץ שדחה עתירה פלסטינית נגד חידוש צווי תפיסה צבאיים במבנה בחברון, כי "נוכחות יהודית אזרחית מהווה חלק מתפישת ההגנה המרחבית של צה"ל". אם קביעה זו תהפוך לתקדים משפטי היסטורי, היא עלולה להניע את גלגלי הזמן 40 שנים לאחור, וליצור מציאות שבה התירוץ הביטחוני יספק מטרייה רחבה ביותר לגזילת אדמות פלסטיניות לטובת הרחבת ההתנחלויות. זוהי נסיגה מסוכנת מהמשפט הבינלאומי, המבטלת אף את תקדים בג"ץ אלון מורה מ-1979, שעיצב את התנהלות המדינה ביחס להקמת התנחלויות על ידי תפיסת מקרקעין פרטי בגדה מערבית.

בג"ץ דחה את העתירה נגד חידוש צווי תפיסה צבאיים שמאפשרים לצבא להמשיך להחזיק במבנה בחברון, שנבנה ברובו על קרקע פלסטינית פרטית, לאחר שחלק מהשטח הוחרג ב-2018 מצו התפיסה הצבאי — שהוצא בשנות ה-80 לצורך הקמת מוצב צבאי ("פלוגת המתקנים") — כדי להקים שכונה יהודית חדשה (רובע חזקיהו עם 31 יחידות דיור), בנימוק שנוכחות יהודית היא חלק מתפישת ההגנה המרחבית של צה"ל) הגר שיזף, "הארץ", 1.3.1.

בתשובה לטענת העותרים כי החרגת הצו ב-2018 לטובת התיישבות יהודית בשטח מעידה שהצורך הצבאי הוא נימוק סרק, שטיין הוסיף וכתב בפסק הדין, ש"נוכחותם של אזרחי המדינה המחזיקה במקרקעין תפוסים תורמת תרומה נכבדה למצב הביטחוני שבאותו שטח, ומקילה על הצבא את מילוי תפקידו". השופט הפנה בחלק זה לשני פסקי דין מסוף שנות ה-70 שנחשבים מרכזיים בדיון המשפטי על התנחלויות — פסק דין בית אל (1978) ופסק דין אלון מורה (1979). בשני תיקים אלה נדונה הקמת התנחלויות על קרקע פלסטינית פרטית על בסיס צווי תפיסה צבאיים.

בפסק דין בית אל כתב השופט אלפרד ויתקון: "אין צורך להיות מומחה לענייני צבא וביטחון כדי להבין שאלמנטים חבלניים פועלים ביתר קלות בשטח המאוכלס אך ורק אוכלוסייה אדישה או אוהדת כלפי האויב, מאשר בשטח שבו נמצאים גם בני אדם העשויים לעקוב אחריהם ולהודיע לרשויות על כל תנועה חשודה. אצלם לא ימצאו מחבלים מחבוא, סיוע וציוד. הדברים פשוטים ואין צורך לפרט". האם בפסק הדין הזה "גייס" ויתקון את האזרחים לפעילות צבאית של מעקב, תצפית ודיווח? האם במגויסים נכללים גם נשים, ילדים וטף? האם ה"גיוס" הזה לא הופך אותם בעיני הפלסטינים ורוב העולם למטרות לגיטימיות במאבק הפלסטיני נגד הכיבוש, למרות שהם אזרחים חפים מפשע? האם חובת הדיווח היא סלקטיבית ואינה כוללת דיווח על כנופיות הטרור היהודיות שמוצאות אצל המתנחלים "מחבוא, סיוע וציוד?"

בפסק הדין אלון מורה בג"ץ הפך את מדיניותו בנושא הפקעת אדמות, וציווה לפנות התנחלות ולהשיב את האדמה לבעליה. הטיעון שההתנחלות משרתת צורך ביטחוני כשל כאשר התברר כי שר הביטחון באותה עת, עזר ויצמן, והרמטכ"ל לשעבר, חיים בר-לב, מתנגדים לו, וכי מיקום ההתנחלות נבחר על ידי המתנחלים ולא על ידי הצבא. מאותו יום ב-79' קציני צבא הפסיקו לחתום על תצהירים המאשרים כי הקמת התנחלויות ממלאת צורך ביטחוני, ולמעשה הטיעון הזה לא הועלה עוד. גם המתנחלים עצמם נמנעו מלטעון לתכלית צבאית ביטחונית של ההתנחלויות, והעדיפו לטעון לזכות אלוהית: "התנחלנו... משום שנצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו... ההתנחלות עצמה... איננה נובעת מטעמי ביטחון ומצרכים פסיים, אלא מכוח הייעוד, ומכוח שיבת ישראל לארצו", הצהיר מנחם פליקס, מראשי גוש אמונים, בשם המתנחלים. שופט בית המשפט העליון משה לנדוי שלל גם את הטענה הזו: "בעתירה זו יש תשובה ניצחת לטיעון שמגמתו לפרש את הזכות ההיסטורית המובטחת לעם ישראל בספר הספרים, כפוגעת בזכויות קניין לפי דיני הקניין הפרטי."

ולבסוף, ב-1982 הבהיר השופט אהרן ברק מהו צורך צבאי המאפשר הוצאת צו תפיסה לקרקע פרטית כאשר קבע: "אין המפקד הצבאי רשאי לשקול את האינטרסים הלאומיים, הכלכליים, הסוציאליים של מדינתנו שלו, עד כמה שאין בהם השלכה על

האינטרס הביטחוני שלו באזור או על האינטרס של האוכלוסייה המקומית. אפילו צורכי הצבא הם צרכיו הצבאיים ולא צורכי הביטחון הלאומי במובנו הרחב" (בג"ץ 393/82, ג'מעית אסכאן אלמעלמון נ' מפקד כוחות צה"ל). כיצד אם כן עונה השכונה המתוכננת ברובע חזקיהו בחברון על צורכי הצבא? היא אמנם עונה על צורכיהם של 800 המתנחלים, אך לא של 250 אלף הפלסטינים החיים בחברון.

יתרה מכך, איך מתיישבת הקביעה של שטיין כי נוכחות המתנחלים "תורמת תרומה נכבדה למצב הביטחוני... ומקילה על הצבא את מילוי תפקידו", עם המציאות בשטח? ראשית, בשל נוכחות הישראלים בחברון, צה"ל נמצא בתוך העיר, ולא נערך רק מחוצה לה, כפי שהוא נוהג בשאר ערי הגדה, בהתאם להסכם אוסלו. הצבא נאלץ להציב חייל כמעט על כל מתנחל בעיר, גם אם לעתים חלק מהמתנחלים מפעילים אלימות נגד חיילי צה"ל. שנית, הנוכחות הישראלית בחברון היא שיוצרת את החיכוך היומיומי עם הפלסטינים, שמצאו את עצמם בסופו של דבר מסולקים אל מחוץ לבתיהם ולמתחמי המחיה והפרנסה שלהם. איך מציאות זו מתיישבת עם "האינטרס של האוכלוסייה המקומית"? שלישית, מעקב אחרי אירועי אלימות המתנחלים בשנתיים האחרונות, הן כלפי הפלסטינים והן כלפי כוחות הביטחון, מעלה כי היישוב היהודי בחברון ניצב בצמרת האזורים בגדה המערבית הרוויים אלימות מסוגים שונים.

חשובה מכל היא השאלה על מה ביסס השופט שטיין את קביעתו. האם הוגש תצהיר של מפקד בכיר בצה"ל הטוען שקיים צורך ביטחוני להקים את רובע חזקיהו? הרי

צה"ל מקדיש 90% מכוחותיו בגדה המערבית לשמירה יומיומית על הישראלים המתגוררים בה. כוחות רבים שומרים עליהם ועל צירי הגישה להתנחלויות, גם כאשר מדובר במאחזים לא חוקיים. יתרה מכך, בירור שערכתי עם שלושה מאלופי פיקוד מרכז לשעבר מלמד, כי על כיתת הכוננות של תושבי היישוב לפעול אך ורק בתחומי היישוב בשגרה ובחירום. ההגנה המרחבית היא באחריותו הבלעדית של צה"ל. למען הסר ספק, ההתנחלויות בגדה אינן נוטלות כל חלק במערך ההגנה של צה"ל במלחמה. המדיניות הנהוגה על ידי צה"ל היא לפנות אזרחים הנמצאים בכל מרחב לחימה אפשרי. כך בגבול הצפון וברמת הגולן, וכך בעוטף עזה.

פסק הדין של שטיין סותר את המלצות שני דו"חות המאחזים, של עו"ד טליה ששון (2005) ושל שופט בית המשפט העליון בדימוס אדמונד לוי (2012), אשר שללו לחלוטין את הקמתן של התנחלויות על אדמה פרטית בבעלות פלסטינית. יהיה זה עצוב אם פסק הדין הזה יהפוך לאבן דרך בהתפתחות של פסיקת בג"ץ בהקשר לגדה, ולתקדים שיכשיר מחדש את תפיסת האדמות בבעלות פרטית פלסטינית לצורך בניית התנחלויות חדשות בשם הביטחון ובניגוד למשפט הבינלאומי ולהחלטות האו"ם ומועצת הביטחון.

תקדים משפטי המאיים על זכויות האדמה הפלסטיניות

4. אלימות המתנחלים: האמנם מדובר ב"עשבים שוטים"? , שאול אריאלי,

הארץ, 31 במרץ 2022

הפלישה הרוסית לאוקראינה, שבמוקד השיח הישראלי, מסיטה את תשומת הלב — שגם כך היתה מועטה — מהאלימות המתמשכת של כנופיות הטרור היהודי בגדה המערבית. רק בשבועיים האחרונים התבשרנו, בין היתר, שחיילים הותקפו באלימות בחומש, הוקם מאחז לא חוקי (שכבר פונה פעמיים) על אדמות הכפר בתיר, הוצתו חמישה כלי רכב בכפר ג'אלוד, ונוקבו צמיגים של מכוניות ורוסו כתובות נאצה בכפר תורמוס עיא. לפי המשטרה, תושבי הכפר דיווחו שהכתובות כללו סמלי מגן דוד ואיומים בנוסח "לא נשתוק על רצח אחים".

בעוד שהטרור מצד פלסטינים, אזרחי ישראל ותושבי השטחים, כמו בפיגועים האחרונים בבאר שבע, בחדרה ובבני ברק, מוביל, בצדק, לניתוחים רחבי יריעה של ארגון האם, מקורותיו והאידיאולוגיה שלו — הרי שלטרוריסטים היהודים מתייחסים בדרך כלל כאל "עשבים שוטים" שמחוץ למחנה.

השיח בחברה הישראלית בנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני מתאפיין מאז ומתמיד בשימוש בשלל מונחים מכובסים. מ"שטחים משוחררים", דרך "התנחלויות ביטחוניות" ועד ל"צמצום הסכסוך" ו"התיישבות צעירה", אבל המושג "עשבים שוטים" בולט, ומלווה אותנו כבר זמן רב. לאחרונה הוא מיוחס לכנופיות הטרור היהודי, ל"נוער הגבעות" ולחלק מדרי המאחזים הלא-חוקיים. האומנם מדובר ב"עשבים שוטים" או שמא זהו קצה קרחון הניזון מבסיס רחב ו"לא שוטה" השקוע מתחת לפני המים?

אותם "עשבים שוטים" לכאורה הם הידיים שחוטאות באלימות ובהפרת החוק, אבל מנהיגיהם, המעצבים את דעתם ומשפיעים על מעשיהם, גם אם לא במפורש, נשארים מחוץ לטווח האשמה והאחריות. העשבים השוטים יוצאים, בהשראת מנהיגיהם, נגד כמעט כל מה שמדינת ישראל ביקשה לסמל עם הקמתה.

ראשית, בהקשר למשטר: הכרזת העצמאות אפיינה את המשטר של מדינת ישראל כדמוקרטיה ליברלית (גם אם מונח זה לא מופיע בהכרזה עצמה). זה החזון של מקימי המדינה. אבל לעשבים השוטים יש חלום אחר, משיחי, ביחס למשטר של ישראל. הוא הוגדר על ידי חנן פורת (בהקדמה לספר "כנגד כל הסיכויים"): "לפנינו עוד יעדים כבירים שהם חלק אינטגרלי של הציונות, ובראשם: הקמת 'ממלכת כוהנים וגוי קדוש', השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש". וכפי שאמר בני קצובר מראשי המתיישבים בראיון ב-2012: "הייתי אומר שכיום לדמוקרטיה הישראלית יש תפקיד אחד מרכזי והוא להיעלם מהשטח, והיא חייבת להתפרק ולהתכופף בפני היהדות."

ביטויים מעשיים מצד המנהיגים לרוח לא־דמוקרטית כזאת ניתן לראות לדוגמה בהצבעות הכנסת. ב-2016 הצביעו איילת שקד, נפתלי בנט, מירי רגב, יריב לוין וזאב אלקין נגד קידום הצעת חוק להוספת עקרון השוויון לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ונגד קידום הצעת חוק לאיסור אפליה על רקע גזע, דת, לאום, נטייה מינית וכו' בעת מכירה או השכרה של דירה. ובפברואר האחרון תרמה רגב לחיזוק רוח זו כשאמרה במליאת הכנסת: מדינות דמוקרטיות יש מספיק. עוד מדינה דמוקרטית, זה לא מה שצריך."

שנית, הפגיעה בשלטון החוק. העשבים השוטים פוגעים בפלסטינים מתוך כוונה לגרש אותם. ב-1979 הסביר מנחם פליקס, מראשי "גוש אמונים" לבית המשפט העליון בבג"ץ אלון מורה: "התנחלנו... משום שנצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו... שכן מצונו 'והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה'. ושם מפרש רש"י 'והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה...'. העשבים השוטים לא מסתפקים בפלסטינים ופוגעים גם בכוחות הביטחון. לעניין החובה, לשיטתם, להתנגד לכל פינוי — נזכיר כי הרב צבי יהודה קוק (הרצי"ה), האב הרוחני של גוש אמונים לדורותיו, הוא זה שהוסיף את הוויתור על שטחים לשלוש עבירות "ייהרג ובל יעבור": "החיוב של 'והורשתם את הארץ וישבתם בה'... היא מצוות עשה דאורייתא ברורה ומוחלטת, כלל ישראלית, שעל הארץ הזאת, לכל גבולותיה אנו מחויבים במסירות נפש. כשמגיע מצב של כפייה, אם תהיה מצד

גויים או אילו, חלילה, מצד יהודים בגלל שיבושי פוליטיקה ושיבושי דעות — כולנו מחויבים להיהרג ולא לעבור! על יהודה ושומרון, על רמת הגולן — זה לא ילך בלי מלחמה!", אמר בראיון ל"מעריב" ב-1974.

העשבים השוטים רואים בפלסטינים פולשים, טרמפיסטים, כפי שהסביר להם ב-2019 הרב שלמה אבינר, מחשובי הרבנים הלאומיים-דתיים: "מאחר שלפני ההתיישבות הציונית עמדה הארץ בשימונה ברובה הגדול, לא פגעו היהודים בשום זכות מוסרית של שלטון ריבוני של ערביי א"י... ולא עוד, אלא שרובם הם חדשים מקרוב באו, סמוך למלחמת השחרור."

חבר הכנסת לשעבר אריה אלדד, הסביר במאמר מ-2016 כי "גם אלו מאתנו המכירים בקיומו של "עם פלסטיני" אינם יכולים להתכחש לעובדה כי כבר קיימת מדינה פלסטינית בירדן... ירדן היא מדינת הלאום הפלסטינית ואין שום צורך — גם לא לשם יישום זכות ההגדרה העצמית — להקים עוד מדינה כזו, ודאי לא בלב המולדת שלנו."

פגיעתם של העשבים השוטים בגידולים החקלאיים של הפלסטינים וברכושם שואבת לגיטימיות מהקביעה של הרב שלמה גורן שכתב ב-1992: "דינם של אזורים אלו, לפי דין תורה, כא"י תחת שלטון יהודי לכל דבר ויש על כולה ריבונות, קניין ובעלות יהודית..."; ומקביעתו של הרצי"ה, אחרי מלחמת ששת הימים, כי "הארץ הזו היא שלנו, אין כאן שטחים ערביים ואדמות ערביות, אלא אדמות ישראל, נחלת אבותינו הנצחית, והיא בכל גבולותיה התנ"כיים שייכת לשלטון ישראל."

גם ליחסם של העשבים השוטים לבית המשפט העליון יש אבות רבים. ב-2015 אמר ח"כ בצלאל סמוטריץ' על אחד מפסקי הדין של בג"ץ: "פסק הדין ההזוי הזה הוא מסמר נוסף בארון קבורה של בית משפט עליון שחצן שאינו יודע את מקומו... בית המשפט העליון משמש במודע ומרצון כלי ניגוח פוליטי בידיהם של ארגוני השמאל הקיצוני, שמנסים לפגוע בהתיישבות ביהודה ושומרון". רגב הוסיפה באותה תקופה: "אם בג"ץ לא יאפשר לנו לחזק את ההרתעה ולהעניש בחומרה את המרצחים הוא יישא באחריות להמשך גל הטרור". וח"כ מוטי יוגב הציע באותה שנה: צריך להרים

כף D-9 על בית המשפט העליון. הגיע הזמן להעמיד את הרשות השופטת על מקומה ולהראות לה מי הריבון. הזנב מכשכש בכלב."

שלישית, העשבים השוטים מתוגמלים על ידי שולחיהם הסמויים או המיתממים. כך, פינוי התנחלות עמונה, שכל כולה גניבה והפרת החוק, עלה למשלם המסים הישראלי 137.5 מיליון שקלים. 40 מיליון מהם הועברו למפונים כדי שיוכלו "לשקם את חייהם". דוגמה נוספת, בשתי המועצות האזוריות הגדולות מטה בנימין ושומרון יש "חגיגה" כפולה, במימון כספי המסים: במטה בנימין יש לא פחות מ-48 מאחזים לא חוקיים (נוסף לשבעה שהולבנו ונהפכו לשכונות ויישובים חוקיים). במועצה האזורית שומרון יש 35 מאחזים לא חוקיים (בנוסף לחמישה שנהפכו לשכונות וליישובים חוקיים). המועצות הללו מתייחסות למאחזים הלא-חוקיים כאל יישובים חוקיים לכל דבר ועניין, והן מממנות ומחזקות אותם ומספקות להם שירותים. הן גם נהנות ממענקים ממשלתיים באופן חסר פרופורציה למספר תושביהן ולדירוג הכלכלי-חברתי שלהן. לפי דו"ח מבקר המדינה מ-2017, המועצה האזורית מטה בנימין למשל, מקבלת מהמדינה מימון של 66% מתקציבה, לעומת ממוצע של 48% בקרב כלל המועצות האזוריות בישראל.

"עשבים שוטים" לא היו יכולים לשרוד בגינה שהיתה מטופלת על ידי גננים שזו אחריותם. הם צומחים וחוסים בצלם של אילנות גבוהים. ניתן למתוח קו ישיר בין התבטאויות ומעשים של נבחרים ומובילי דעת קהל לבין אלו של המכונים "עשבים שוטים". בכל אירוע אלים עלינו לשאול מי היה אחראי להזנתו ומהר מאוד נבין שהאחריות אינה מתחילה או נגמרת בעשבים השוטים. עצוב לגלות שהאיום שהם מציבים על המשטר, על הזהות ועל העתיד של מדינת ישראל אינו זוכה לתשומת לב ראויה מהציבור — זולת התעוררות זמנית שהיתה לאחרונה — ולמעט המחאה האמיצה של קומץ ישראלים ברחבי הארץ, העניין היה שוקע בתהום השכחה.

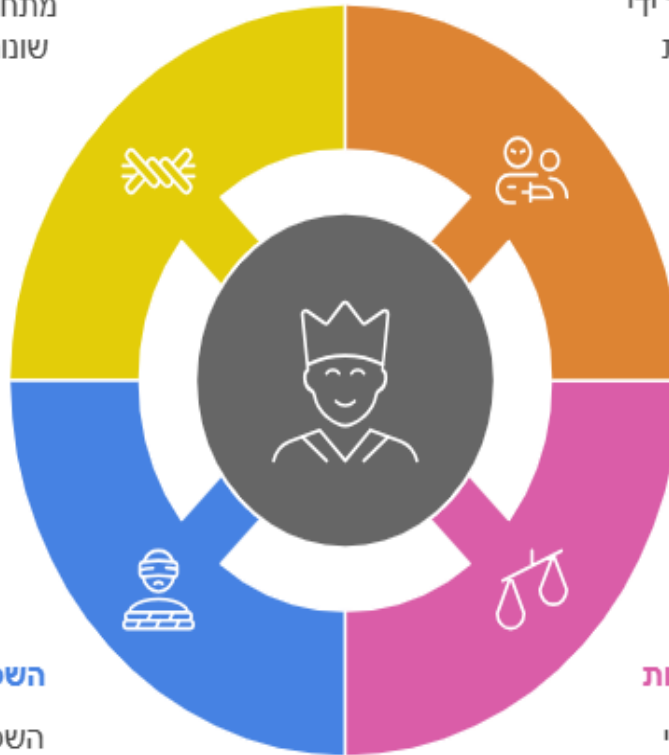
השפעות של אידיאולוגיות לא דמוקרטיות

אתגרים חברתיים

מתח גובר בין קבוצות
שונות בתוך החברה
הישראלית

אלימות של כנופיות

פעולות אלימות על ידי
קבוצות קיצוניות
יהודיות בגדה
המערבית

השפעות פוליטיות

השפעה על מדיניות
והחלטות ישראליות
על ידי מנהיגים
קיצוניים

הפרות דמוקרטיות

התנגדות לחוקי
ולערכי הדמוקרטיה
הישראלית

5. אל תתנו למתנחלים לשקר לכם, שאול אריאלי, הארץ, 20 באפריל 2022

מאחורי כל מיתוס יש מטרה פוליטית. ככל שהיא רחוקה יותר מהמציאות כך קטן רכיב האמת שבמיתוס וגדל בו רכיב הבדיה, שיוצר מעטפת של טיעונים ופרשנויות מוטות, ומאפשר למיתוס להעביר מסר חברתי-פוליטי באופן רגשי, שאינו עומד במבחן העובדות.

וככל שהמטרה הפוליטית דחופה יותר, כך חסידי המיתוס ישתדלו לטפח אותו ביתר שאת. אין כמו הדו"ח השנתי של מועצת יש"ע עם הנתונים הדמוגרפיים על הישראלים שחיים באזור יהודה ושומרון, כדי להמחיש זאת. הדו"ח מבקש להצביע על השגשוג הישראלי באיו"ש, כדי לקבע את המיתוס שההתנחלויות הפכו את פתרון שתי המדינות לבלתי אפשרי, והנה עוד מעט אפשר יהיה לספח את האזור בלי לפגוע בחזון הציוני של מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי. למיתוס זה יש הצלחה כבירה באתוס של החברה הישראלית — יותר מ-80% מקרב התומכים בפתרון שתי המדינות סבורים כי הוא אינו אפשרי, בעיקר בשל הצלחת מפעל ההתנחלות.

מדי שנה מתפרסם הדו"ח עם נתונים סלקטיביים ביותר, המעוררים בקורא תחושה שמדובר בעוד שנה מוצלחת למפעל ההתנחלות הישראלי. את ה"הצלחה" הזאת סיכם בחודש שעבר ראש מועצת יש"ע, דוד אלחיאני, בערוץ 7, במלים: "אנחנו שמחים לבשר שהשנה אנחנו צפויים לחצות את הרף של חצי מיליון תושבים ביהודה ושומרון."

אך כמדי שנה, מספר שבועות לאחר פרסום הדו"ח של מועצת יש"ע, גם הלמ"ס מפרסמת את נתונה (22.3), ואלה מראים כי הדו"ח של מועצת יש"ע מגלה טפח חיובי ומסתיר טפחיים שליליים, והופכים את חגיגת הניצחון ההתיישבותי לפארסה. אחרי בחינת הנתונים והמגמות שבדו"ח הלמ"ס, גרעין האמת בדו"ח מועצת יש"ע הולך ומצטמק, הקערה מתהפכת על פיה ומתקבלת תמונה עגומה למדי עבור חסידי המיתוס הנ"ל.

אחד: הגידול השנתי באזור גבוה מהגידול בתוך הקו הירוק. גם אם נתוני הדו"ח ל-2021 אינם זהים לנתוני הלמ"ס — הדו"ח מציין גידול של 3.3% באיו"ש בעוד

שהלמ"ס מציין גידול של 2.6% בלבד, והדו"ח מונה תוספת של 15,890 נפשות בעוד שהלמ"ס רק 11,805 נפשות — הטענה נכונה. הגידול השנתי בתוך הקו הירוק הוא 1.7%.

משלב זה מתחילה הטעיה על ידי הצגת נתונים סלקטיבית. להלן אציג דוגמה אחת שממנה ניתן להקיש על שאר הנתונים. על פי הדו"ח של מועצת יש"ע, בארבע הערים היהודיות באיו"ש (מודיעין עלית, ביתר עלית, מעלה אדומים ואריאל) היה גידול שנתי של 2.6%, ואוכלוסייתן מהווה 43% מכלל האוכלוסייה היהודית באיו"ש. נתון זה משקף גידול שנתי גבוה מאשר בישראל, ולכאורה מאושש את הטענה בדבר הצלחת מפעל ההתנחלויות. נתעלם מכך שהלמ"ס מציין גידול של 2.4% ושהאוכלוסייה בערים אלה מהווה כמעט 46% מכלל האוכלוסייה היהודית באיו"ש, ונתרכז במה שמועצת יש"ע ביקשה להסתיר על ידי הצגה אחודה של ארבע הערים, ללא הבחנה ביניהן וללא ירידה לפרטים.

ראשית, כל ארבע הערים סובלות כבר כמה שנים ממאזן הגירה פנימי שלילי, שהשנה עמד במצטבר לכולן על מינוס 1,154 איש. כלומר, עזבו את ארבע הערים 1,154 נפשות יותר משהצטרפו אליהן. שנית, מספר תושבי מעלה אדומים בסוף 2021 — 37,533 — היה נמוך ממספרם בסוף 2020, 37,846. כלומר, מעלה אדומים לא רק סובלת כבר עשר שנים ברציפות ממאזן הגירה פנימי שלילי, לאחר שבעשור האחרון עזבו אותה 5,105 תושבים יותר משעברו אליה (937 מתוכם בשנה האחרונה), אלא גם סובלת מגידול שנתי שלילי כבר שנה שנייה ברציפות. המצב באריאל דומה. גם ב-2021, כמו בשמונה מ-11 השנים האחרונות, אריאל סבלה ממאזן הגירה שלילי של מינוס 217. לולא הגיעו אליה 77 עולים חדשים, אריאל היתה מסיימת גם את 2021, בדומה לקודמתה, עם גידול שנתי שלילי. כלומר, ב-2021 נוספו לאריאל 59 נפשות בלבד. תהליך זה הפך אותה להתנחלות החמישית בגודלה (במקום הרביעית) אחרי גבעת זאב, שזכתה לתוספת חרדית גדולה.

בניגוד לטענות, מגמה זו בערים אינה קשורה לאימתן אישורי בנייה. אלחיאני הוסיף בראיון, "אנחנו חייבים לוודא שאישורי התוכניות ממשיכים כרגיל". וב-7 בינואר, 2021, כתב מנכ"ל מועצת יש"ע יגאל דילמוני במאמר ב"הארץ": "רק לפני כשנתיים

אושרו מאות יחידות באריאל, והשנה במעלה אדומים. את האכלוס שלהן נתחיל לראות בשנה הקרובה". כלומר, ב-2021.

ומה לגבי הערים החרדיות? גם שם ההגירה השלילית ב-2021 ממשיכה את המגמה שהיתה בשתיים משלוש השנים האחרונות. את מודיעין עלית, העיר היהודית הגדולה באיו"ש, ואת ביתר עלית, העיר השנייה בגודלה, עזבו בשנה שעברה, בהתאמה, 280 ו-477 איש יותר מאלו שעברו אליהן. אך בניגוד לשתי הערים החילוניות, הקטנות יותר, שתי הערים החרדיות נהנות משיעור גבוה מאוד של ריבוי טבעי (לידות פחות פטירות). בשתי הערים נוספו לא פחות מ-5,638 נפשות. הריבוי הטבעי בערים החרדיות מהווה 88.2% מכלל הריבוי הטבעי בארבע הערים. חשוב יותר — הוא מהווה 84.3% מכלל הגידול השנתי בארבע הערים. כלומר, מאזן ההגירה הפנימי השלילי הגבוה מקוזז על ידי הריבוי הטבעי הגבוה מאוד, שמקזז גם את הגידול השנתי השלילי של אריאל ומעלה אדומים. במלים אחרות, זה הטיח שבו מועצת יש"ע סותמת את החורים הגדולים בדו"ח שלה.

יש ויגידו, אין זה משנה את השורה התחתונה, כי מספר הישראלים באיו"ש רק גדל. על כך כמה הערות: הראשונה, עלייה בשיעור החרדים בקרב אוכלוסיית איו"ש פירושה המשך הירידה בדירוג הכלכלי-חברתי של האוכלוסייה הישראלית כולה באיו"ש. שיעור הישראלים באיו"ש המדורגים באשכול הנמוך ביותר (מספר 1) — כולם תושבי שתי הערים החרדיות — גדול פי 10 משיעור הישראלים בתוך הקו הרוק המדורגים באותו אשכול. זה קורה בין היתר, משום ששיעור האוכלוסייה החרדית באיו"ש גדול פי ארבעה מאשר בישראל. ריבוי טבעי גבוה ומאזן הגירה שלילי מצעירים את האוכלוסייה. במודיעין עלית 66.2% מאוכלוסיית העיר, ובביתר עלית, 63.2% — מתחת לגיל 19. כלומר, אוכלוסייה זו היא ענייה ביותר, גם ביחס לחברה החרדית בכללותה בישראל, בכל מדד — דירוג חברתי כלכלי, משכורת ממוצעת, זכאות לבגרות, אחוז אקדמאים ועוד. ההשלכות של המגמות הללו ברורות. אוכלוסיית איו"ש הופכת חרדית, צעירה, ענייה ונתמכת יותר ומשתלבת פחות. מציאות זו רחוקה ת"ק פרסה ממה שמנסים לצייר לנו בדו"ח מועצת יש"ע.

שנית, הריבוי הטבעי בשתי הערים החרדיות מהווה לא פחות מ-47.8% מכלל הגידול באיו"ש. ללא שתי ערים אלה הגידול השנתי באיו"ש היה נמוך מהממוצע בתוך הקו הירוק. בכל הצעה שהוגשה על ידי ישראל ועל ידי הפלסטינים במשאים ומתנים השונים, שתי הערים, הצמודות לקו הירוק, אמורות להסתפח לישראל במסגרת חילופי שטחים (ותושביהן נכללים ב-80% מהישראלים תושבי איו"ש שיישארו בריבונות ישראל). כלומר, אין בגידול של הערים החרדיות כדי לשנות את גבולות הקבע שהוצעו הן על ידי ישראל והן על ידי הפלסטינים; וגם בתוספת השולית של ישראלים להתנחלויות הרחוקות מהקו הירוק אין כדי לשנות גבולות אלה.

שלישית, למרות הריבוי הטבעי הגבוה, מאזן ההגירה הפנימי השלילי מקטין את הגידול השנתי, שאינו מצליח לשנות את המאזן הדמוגרפי — שבו יש לפלסטינים בגדה המערבית רוב מוצק של 86% מכלל האוכלוסייה.

אולי נוכל לסלוח לאלחיאני שביקש להקדים את העתיד כשהבטיח כי השנה ייחצה הקו של חצי מיליון התושבים באיו"ש, אף שלפי נתוני הלמ"ס אוכלוסיית איו"ש מנתה בסוף השנה שעברה 465 אלף איש — ולא 491 אלף כמצוין בדו"ח של מועצת יש"ע — ובקצב הגידול השנתי הממוצע יידרשו לפחות עוד שלוש שנים כדי להגיע לחצי מיליון. אך לא נוכל לסלוח לו ולמועצת יש"ע על ההסתרה המגמתית של נתונים המובילה להטעיה. מי יודע יותר טוב מאלחיאני, שהוא גם ראש המועצה האזורית ערבות הירדן, על כישלון ההתיישבות באזורו. לאחר 55 שנות התנחלות בבקעת הירדן — שנדחפה גם על ידי אתוס הביטחון, ולוותה בהשקעה של מיליארדים, מספר תושבי המועצה, המשתרעת על 15% משטח הגדה — הגיע בסוף 2021 ל-6,128 תושבים בלבד. מצב דומה שורר גם בשכנתו מדרום, המועצה האזורית מגילות ים המלח. זו משתרעת על פני 8% משטח הגדה, אך חיים בה רק 2,058 נפשות בשישה יישובים.

נתוני הלמ"ס מראים כי מערך ההתנחלויות סובל בשנים האחרונות ממגמות שליליות בכל הקשור לגידול הדמוגרפי, למקורות הגידול, לדירוג הכלכלי-חברתי ולמאפיינים כלכליים שונים. אם יימשכו המגמות הקיימות, אוכלוסיית איו"ש תורכב בעתיד מרוב חרדי, מיעוט של דתיים-לאומיים, ומעט מאוד חילונים. זוהי אוכלוסייה שתהפך

לחטוטרת ביטחונית וכלכלית על גבה של מדינת ישראל: ענייה, חסרת מקורות תעסוקה עצמאיים, ונסמכת על ישראל שבתחומי הקו הירוק בכל היבטים — תעסוקה, שירותים, תמיכה ממשלתית ועוד.

אם כן, האתגר המדיני הגדול העומד בפני הצדדים אינו בממד המרחבי־פיסי — כי בממד זה פתרון שתי המדינות על בסיס הפרמטרים שהנחו את המו"מ באנאפוליס ב-2007 עדיין אפשרי — אלא בממד הפוליטי. התנאים להיתכנותם הם נכונות של ממשלת ישראל לאמץ מחדש את פתרון שתי המדינות, ויכולת של הפלסטינים להציג כתובת מוסמכת לגיטימית אחת לניהול מו"מ ולחתימה על הסכם קבע.

הדרך לעשות זאת היא להראות לציבור הישראלי, התומך בפתרון שתי המדינות, כי ההיתכנות לכך קיימת, והטענה כי מערך ההתנחלויות הוציא אותה מכלל אפשרות אינה נכונה. חידוש האמונה של הציבור בהיתכנות פתרון שתי המדינות ישפיע דרמטית על ההנהגה הישראלית — הן זו שתומכת בפתרון אך נמנעת ממנו מחשש שתאבד את מצביעיה, והן זו שמתנגדת לו — ויאפשר להניע מחדש את גלגלי התהליך המדיני.

6. כך יהפוך צה"ל ל"צבא הגנה לגדר", שאול אריאלי, הארץ, 5 במאי 2022

לפני כחודש (10.4) החליט הקבינט לבנות חומה לאורך 40 קילומטרים, במקום הגדר שחוררה בפרצות, ממגידו ועד בת חפר שבמערב השומרון. זה יעלה 360 מיליון שקלים. ההחלטה להחליף את סוג המכשול בלי לבחון מחדש את התוואי שלו מעידה במקרה הטוב על היסטריה המונעת משיקולים אלקטורליים, ובמקרה הרע על כך שממשלת ישראל לא מפיקה לקחים מהתוויית גבולות המדינה בכלל, ומבניית המכשול ב-20 השנים האחרונות בפרט.

היציבות של כל גבול חדש, זמני או קבוע, מושפעת משני גורמים עיקריים: הראשון, החשוב יותר, הוא מערכת היחסים בין הצדדים, הקובעת אם משטר הגבול יהיה של חיץ סגור או של גבול "נושם". השני הוא באיזו מידה עומד תוואי הגבול בארבעת העקרונות הגיאוגרפיים להתוויית "גבול טוב", שקבע צ'רלס פוסט, מגדולי הגיאוגרפים של המאה ה-20, ונתפשים כקונסנזוס בתחום: סימון ברור של הגבול, הפרדה אתנית ככל שניתן, הימנעות מהפרדה בין אוכלוסיות התלויות זו בזו אלא אם כן נמצאו חלופות לכך והימנעות מהפרדה בין תושבים למקורות הייצור שלהם.

כאשר מערכת היחסים בין הצדדים משני עברי הגבול מוסכמת וטובה, לגורם השני יש חשיבות פחותה. פוסט אף הוסיף, שבמקרה כזה ניתן להתגבר על גבול שאינו עומד בארבעת העקרונות בעזרת הסדרים תפקודיים, שכוללים צעדים מוסכמים ומתואמים הדדית. אך כשמערכת היחסים בין הצדדים עוינת ומוכתבת באופן חד-צדדי, חשיבות העמידה בעקרונות האלה ליציבות הגבול עולה עשרת מונים, ובנוסף יש להימנע משימוש נרחב בהסדרים תפקודיים.

אין צורך להכביר מלים כדי לקבוע שמערכת היחסים הבסיסית בין ישראל לפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה היא עוינת וחד-צדדית, על רקע גורמים שונים, היסטוריים ואחרים. לכן אם ישראל רוצה לשמור על יציבות הגבול ולהגן על עצמה, עליה להתאמץ לעמוד ככל האפשר בעקרונות אלה של התוויית הגבול, גם אם הוא זמני.

בסוף מלחמת העצמאות, ב-1949, חתמה ישראל על ארבעת הסכמי שביתת הנשק עם ארבע מדינות ערב. משה בְּרֹר, אבי הגיאוגרפיה הישראלית, כתב כי ככלל, הקצינים משני הצדדים שקבעו את הגבול, ייחסו חשיבות מועטה לגורמים גיאוגרפיים, פיסיים ואנושיים, משום שלא הבינו את חשיבותם ועיקר מעייניהם היו נתונים לשיקולים צבאיים מקומיים, ומשום שהאמינו כי לקראת הסדר הקבע תיערך בחינה יסודית יותר של תוואי הגבול ("גבולות ישראל", 1988).

בקביעת קו שביתת הנשק הקצינים התעלמו בדרך כלל מארבעת העקרונות של פוסט ובפרט מהשניים האחרונים, והפרידו יותר מ-80 כפרים ערביים (רובם בגדה המערבית ובעזה ומיעוטם בישראל) מחלק מאדמותיהם, מבארות המים, מהמעיינות, מצירי התנועה ששימשו אותם ומעוד מרכיבים שחיוניים למרקם חייהם. קו שביתת הנשק, שנהפך לחיץ סגור לחלוטין בין המדינות, הוביל לניוון כלכלי של הכפרים הללו והיה אחד הגורמים לתופעת המסתננים ("הפידיאין"). בשנים הראשונות הרוב המכריע של המסתננים היו פליטים שביקשו לעבד את אדמתם מעבר לגבול, שסומן באבני גבול בלבד שלעתים נוספה להן גדר פשוטה.

צה"ל נאלץ להתמודד עם התופעה, אך בהיעדר כוחות מספיקים ומכשול פיסי ראוי, הוא נאלץ לעשות זאת באמצעות הוראות פתיחה באש בעייתיות ביותר. קרוב ל-5,000 פלסטינים נהרגו בשנים 1948–1956; 90% מהם לא היו חמושים. בתגובה לביקורת מוסרית שהשמיע שר החוץ, משה שרת, בישיבת הממשלה ב-1954, השיב אלוף פיקוד דרום, משה דיין...": "אני איני יודע כל שיטה אחרת לשמור על הגבולות. אם יתנו לרועים ולקוצרים לעבור את הגבולות, הרי מחר אין גבולות למדינת ישראל."

כמו כן, בשל העוינות בין הצדדים, כמעט אף אחד מההסדרים התפקודיים שסוכמו בין ישראל וירדן בהסכם שביתת הנשק — כמו היכולת לבקר בכותל המערבי, או התנועה הירדנית באזור לטרון — לא מומש. השיירה הישראלית הדו-שבועית למובלעת הר הצופים היתה כנראה ההסדר התפקודי היחיד שמומש.

הסכם עזה ויריחו, שנחתם בין ישראל לאש"ף ב-1994, הוביל לבניית המכשול מסביב לרצועת עזה בדיוק על הקו הירוק, שסומן במפת ההסכם. במשך כמה שנים הותירו במכשול פרצה באורך שבעה קילומטרים, ממעבר ארז לחוף הים, מתוך מחשבה שאולי ישראל תספח במסגרת הסכם קבע את שלושת היישובים הצפוניים ברצועה — ניסנית, דוגית ואלי סיני — וכן כדי להימנע מיצירת תקדים של חזרת ישראל לקו הירוק והכרה שלה בו כגבולה הסופי — תקדים שעלול לחייב אותה בהמשך גם בגדה המערבית. אבל חדירות של פלסטינים דרך פרצה זו הניעו את ישראל להשלים בתוך זמן קצר את המכשול, בדיוק על הקו הירוק.

מכשול ההפרדה בגדה, שבנייתו החלה לפני 20 שנה, נבנה בלחץ אירועי הטרור הקשים של האינתיפאדה השנייה. ראש הממשלה אז, אריאל שרון, אמנם התחייב בפני נשיא ארה"ב ג'ורג' בוש, במכתבו מ-14 באפריל 2004, ש"הגדר היא ביטחונית ולא מדינית, זמנית ולא קבועה, ולכן אין בה כדי לחרוץ מראש גורל סוגיה כלשהי הנוגעת להסדר הקבע, כולל גבולות הקבע". אבל מנהל לשכתו, דב ויסגלס, הודה בראיון ל"ידיעות אחרונות", בספטמבר 2012, כי "הגדר לטעמו (של שרון, ש"א), למרות שתמיד טען שהיא רק מכשול ולא גבול, היתה אמורה להיות הגבול המדיני".

מטרה מדינית זו של שרון, הובילה לכך שבניגוד לתוואי המכשול ברצועת עזה, תוואי המכשול בגדה חודר לעומק הגדה ומפר בתחומים רבים את העקרונות של פוסט החיוניים ל"גבול טוב": הפרדה בין כפרים שנותרו ב"מרחב התפר" שממערב למכשול (בינו לקו הירוק) לבין הערים והכפרים שממזרח למכשול, ניתוק צירי תנועה היסטוריים החיוניים לקיום מרקם החיים הפלסטיני, תפיסה צבאית של אלפי דונמים שבבעלות פלסטינית לצורך בניית המכשול, שרוחבו הגיע לכ-50 מטרים בממוצע, איסור גורף על כניסת פלסטינים למאות אלפי דונמים שנכלאו במרחב התפר, תוך הפרדת עשרות אלפי משפחות פלסטיניות מאדמתן, ועוד.

בג"ץ, בראשות הנשיא אהרן ברק, דחה ב-2004 את חוות הדעת של בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג לגבי אי-חוקיות תוואי המכשול שנבנה מעבר לקו הירוק, בנימוק ש"מוסמך המפקד הצבאי להורות, משיקולים צבאיים, על הקמת גדר הפרדה

באזור יהודה ושומרון". אך הוא גם הוסיף והדגיש, כי "סמכות זו קמה רק כאשר הטעם המונח ביסוד הקמת הגדר הינו ביטחוני-צבאי. המפקד הצבאי אינו מוסמך להורות על הקמת גדר ביטחון אם טעמיו הם מדיניים-פוליטיים. מטרתה של גדר ההפרדה אינה יכולה להיות התוויית גבול מדיני."

שנתיים לאחר שהחלה בניית המכשול, בפסק הדין בבג"ץ בית סוריק, (2004) החיל השופט ברק את עקרונות המידתיות, המבקשים למצוא איזון בין צרכי הביטחון לזכויות המוגנות של התושבים הפלסטינים, וקבע בסדרה של עתירות שונות, כי אין התוואי עומד בעקרונות המידתיות. אלוף פיקוד מרכז אז, משה קפלינסקי, הודה בראיון לנחום ברנע ב"ידיעות אחרונות" בפברואר 2005, כי "השגיאה הגדולה ביותר היתה שלא לקחנו בחשבון מראש את מרקם החיים של הפלסטינים... בית המשפט העליון שם לי מראה מול העיניים, הוא לימד אותי פרק במידתיות."

ממשלת ישראל נאלצה לשנות את תוואי המכשול ולצמצם את השטח של מרחב התפר ב-60% (בלא שהוצא אף לא ישראלי אחד מתחומו). בהמשך להבטחה שנתן שרון לבוש במכתבו, כי "תוואי הגדר... ייקח בחשבון, בהתאם לצרכי הביטחון, את השפעתה על הפלסטינים שאינם מעורבים בפעילות טרור", מערכת הביטחון השיקה תוכנית-על למגוון הסדרים תפקודיים וליצירת חלופות, בניסיון לתקן את הכשל המובנה שבתוואי המכשול: תוכנית "הכל זורם" לכבישים חלופיים לשמירת מרקם חיים סביר לפלסטינים בעלות של יותר משלושה מיליארד שקלים, בניית עשרות מעברים לסחורות, לכלי רכב, לעובדים פלסטינים ולישראליים, והקמת רשות המעברים היבשתית במשרד הביטחון (במנותק מרשות שדות התעופה) בעלות של מיליארדים רבים, ובנוסף, הקמת עשרות שערים חקלאיים שיאפשרו לבעלי האדמות שקיבלו היתר לחצות את המכשול כדי לעבד את אדמתם — שלתפעולם נדרשות פלוגות לוחמים רבות ועוד.

מטלות אדירות אלו הצטרפו להשקעה האדירה בכוחות לאבטחת המכשול, כי כידוע, מכשול ללא אבטחה — אינו מכשול. עשרות פלוגות צה"ל ומג"ב נפרסו לאורך 500 הקילומטרים של המכשול — כמעט פי שניים מאורכו של הקו הירוק. בלחץ המתנחלים, מערכת הביטחון הותירה שלוש פרצות ענקיות של עשרות קילומטרים

במזרח ירושלים, בגוש עציון ובדרום מזרח הר חברון, שחייבו פריסת "מכשול אנושי" מדי יום כדי למנוע מעבר לא חוקי דרכן.

בשל לחץ פוליטי של המתנחלים, בקטעים מסוימים במכשול התקשה מערכת הביטחון לדבוק בתוואי שנבנה משיקולים מדיניים-מתנחליים, ולהציג שלל נימוקים שקריים וזרים לביטחון (כמו רצון לבנות שכונות עתידיות, או למנוע הגעת רועים ועדריהם לאדמות), שנחשפו בפני בית המשפט העליון בדיונים בעתירות שהוגשו נגד תוואי המכשול בצופים מזרח, צופים צפון, סלעית, בית סוריכ, אלפי מנשה, בילעין, נעלין, דרום הר חברון ועוד. אחד הקטעים שבהם נחשפה התנהלות חמורה ביותר היה בתוואי המכשול בין בילעין למודיעין עילית, שעליו כתבה נשיאת בית המשפט העליון דורית ביניש (2006): "התוואי עובר ברובו בשטח נחות... הוא מסכן את הכוחות המסיירים לאורך התוואי". רק במקרה אחד הרמטכ"ל הנכנס אז (2006), גבי אשכנזי, שינה את תוואי המכשול, לאחר שגילה שתוואי הגדר באזור לא נקבע משיקולים ביטחוניים, אלא כדי לאפשר להקים שכונה בהתנחלות צופין" (עמוס הראל, "הארץ", 28.7.2008).

תיקונים אלו של מעשי החמדנות והמרמה עלו למשלם המסים הישראלי יותר משלושה מיליארד שקלים. בנוסף, תצהירי השקר של מערכת הביטחון פגעו באמינות המערכת, שמצדה לא מיהרה ליישם את פסקי בג"ץ לתיקון התוואי, כפי שהעירה ב-2006 השופטת אילה פרוקצ'יה: "אם כך נוהגת המדינה ביחס לפסקי דין, מה אפשר לבקש מן האזרח הרגיל!?"

הביקורת הקשה לא איחרה לבוא. בדו"ח ועדת ברודט לבחינת תקציב הביטחון, ממאי 2007, נכתב: "ההתנהלות של בניית הגדר היא דוגמה נוספת לחשיבה ולהתנהלות לקויה ובזבזנית. הוועדה לא השתכנעה כי תהליך בניית הגדר נעשה תוך שיקול דעת מעמיק ושקילת כל השיקולים הביטחוניים והכלכליים. הוועדה לא ראתה שום ניתוח של עלות תועלת ובחינה יסודית. הצבא ראה עצמו קבלן משנה המקיים הוראות לבניית גדר מבלי להבהיר לעצמו את משמעות ההוצאה ואת מחיר האחזקה אשר יגיע למאות מיליוני שקלים בשנה". בתגובה לכך עצרו ראש הממשלה אהוד אולמרט ושר הביטחון אהוד ברק את המשך בניית המכשול ב-1 בנובמבר 2007.

למרבה הצער, מאז ממשלת ישראל לא טרחה לתקן את התוואי בקטעים שבהם הוא הוכתב על ידי שיקולים זרים.

ב-20 השנים מתחילת בניית המכשול ישראל לא טרחה ליצור חלופות לתלות הכלכלית של האוכלוסייה הפלסטינית בתעסוקה בישראל ובאדמות שנכלאו במרחב התפר, שהיה ביכולתן למתן את הלחץ הטבעי של הפלסטינים על הגבול הזמני החדש, החודר לתוך הגדה ופוגע במרקם חייהם. ישראל בלמה כמעט כל פיתוח חקלאי ותעשייתי בשטחי C שבשליטתה, אף על פי שיותר ממחציתם בבעלות פלסטינית פרטית. היא פגעה בפרויקטים, כמו בניית העיר החדשה רוואבי שליד רמאללה, אף על פי שזו נמצאת בשטח A. היא הרסה אלפי בתים של פלסטינים בשטח C, צימצמה בהדרגה את ההיתרים לכניסת הפלסטינים לאדמותיהם במרחב התפר, לא פעלה כנדרש נגד הצתות, גניבות וחבלות בגידולים וברכוש הפלסטיני שבמרחב התפר ועוד.

קריסת המכשול וקריסת ההסדרים התפקודיים הרבים והבלתי אפשריים לא איחרו להגיע. צה"ל לא עמד בהסדרים, כי לא יכול היה לקיים אותם לאורך זמן בנוסף למשימותיו האחרות. צה"ל הניח באותה עת, בין היתר, כי מימוש תוכנית ההתנתקות המלאה של שרון (שגובשה ב-2003), או תוכנית ההתכנסות של אהוד אולמרט (2006), שכללו פינוי של עשרות התנחלויות מבודדות מגב ההר בגדה, יפחית את העומס עליו, כפי שתיאר ויסגלס בראיון: "שרון אמר שהוא רואה בעתיד הקרוב סדרת מהלכים משמעותיים ביהודה ושומרון, של נסיגה מיישובים בודדים. הוא קרא לזה 'להתחיל להתכנס מאחורי הגדר'". בפועל, בעשור האחרון, קרה ההיפך מהמתוכנן.

בה בעת שברצועת עזה מערכת הביטחון בנתה שני מכשולים נוספים בשטח ישראל, ובעקבות ההתנתקות הצליחה לצמצם את היקף כוחות הצבא הפועלים בגזרה ב-80%, ולהשקיע את הכוחות הנותרים בפעילות לאורך המכשול, המונעת כמעט כל חדירה, בגדה צה"ל נאלץ להמשיך ולאבטח את כל 127 ההתנחלויות, ולכך נוספה משימת האבטחה של 135 המאחזים הלא-חוקיים ועשרות החוות החקלאיות, לצד הצורך לסכל את פעילות כנופיות הטרור היהודי, שגברה דרמטית.

הקריסה של המכשול וההסדרים התפקודיים היתה הדרגתית. ראשית נעלמו מהפרצות הענקיות הכוחות שהיו אמורים לשמש "מכשול חי"; זאת למרות דו"חות מבקר המדינה. כפי שכתב מבקר המדינה ב-2019: "חרף דו"חות קודמים והחלטות הקבינט, נותרו פרצות בגדר ההפרדה שבעוטף ירושלים, המאפשרות חדירות פלסטינים ומסכנות את ביטחון תושבי ישראל. דרך אחת הפרצות, חדר המחבל שרצח את אורי אנסבכר בפברואר האחרון בירושלים."

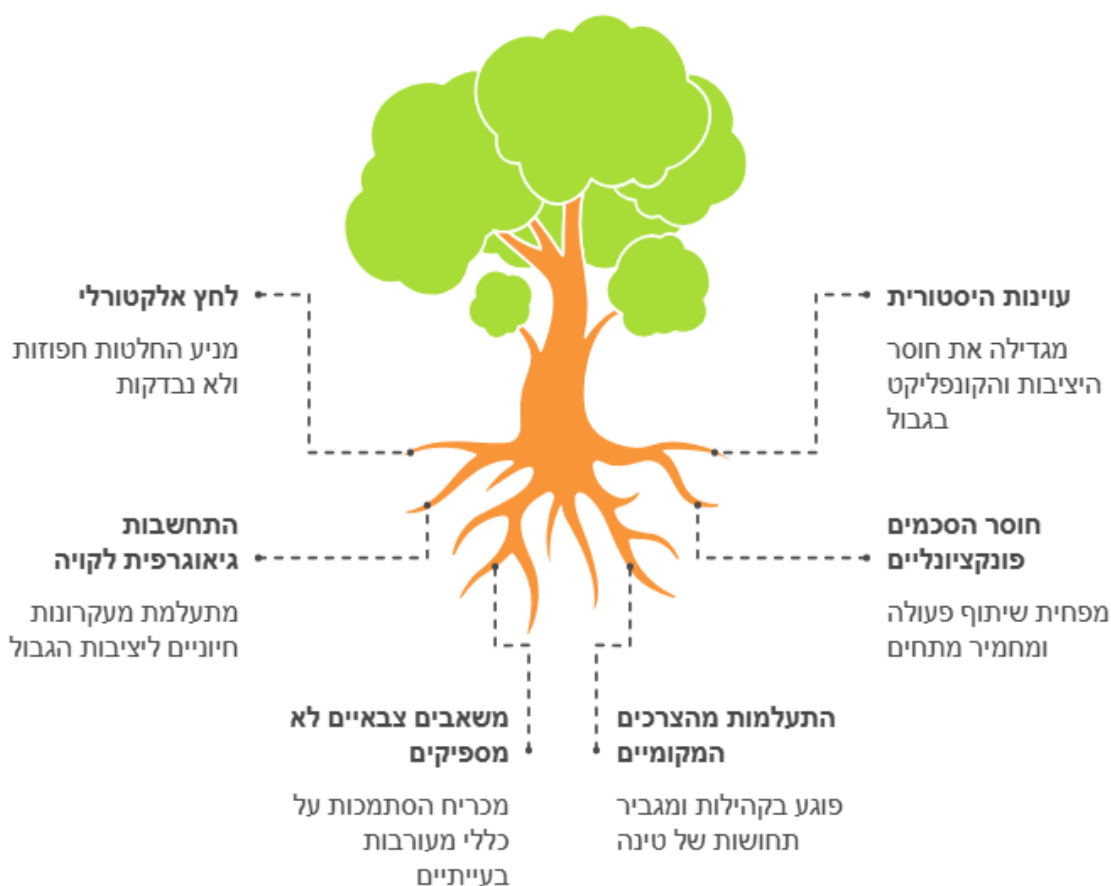
שנית, צומצמו הכוחות הרבים שפעלו לאורך המכשול הבנוי, מהלך שמאפשר לשב"חים וסייעניהם לפרוץ אותו ביתר קלות. שלישית, מערכת הביטחון הפסיקה לתקן את הפרצות, שמספרן מגיע כיום ליותר מאלף, והסתפקה בהחלפת הגדר בחומה לפני שלוש שנים, לאורך 40 קילומטרים בדרום מערב הר חברון. רביעית, כוחות צה"ל נמנעו מלעצור את עשרות אלפי השב"חים שחצו מדי יום את המכשול ללא כל הפרעה.

אפשר היה למנוע את הכשל המובנה בתוואי המכשול. במשא ומתן על הסכמי השלום עם מצרים ובעיקר עם ירדן — בניגוד להסכמי שביתת הנשק — ממשלת ישראל השכילה לצרף גיאוגרפים, כמו ד"ר חיים סוברו, שסיפקו תובנות והמלצות לקביעת תוואי הגבול, המבוססות על המחקר המדעי בעולם. אולם ב-20 השנים האחרונות, מאז שהחלה הקמת המכשול, ממשלות ישראל נמנעו מלהתייעץ עם מומחים שהיו יכולים לתרום רבות, כמו פרופ' גדעון ביגר, שפירסם מחקר מקיף על כל המכשולים בעולם.

הלקחים האלה לא עמדו לנגד עיני חברי הקבינט שעה שהחליטו על ההשקעה האדירה של החלפת הגדר בחומה בתוואי הקיים. צעד זה אמנם עשוי לשפר במקצת את המצב, אך הוא מתעלם מלב הבעיה — הכשל המובנה בתוואי המכשול. למרבה הצער, הלקחים החשובים נעדרו גם מעשרות הטקסטים שהתפרסמו בנושא בחודש האחרון בעקבות פיגועי הטרור הקשים. רוב הכותבים המליצו על עוד מאותו הדבר: עוד תיקונים ועוד כוחות ועוד הגבלות. עוד מכל הדברים שיהפכו את צה"ל ואת תקציבו ל"צבא הגנה לגדר."

מדינת ישראל זקוקה למכשול בכל תרחיש ביטחוני ומדיני עתידי. מערכת הביטחון צריכה לקיים הערכת מצב מקצועית, נטולת שיקולים זרים, לקביעת תוואי המכשול — גם אם הוא עדיין יחרוג מהקו הירוק — ולהניח את מסקנותיה בפני ממשלת ישראל, הנושאת באחריות לתיקון המחדלים הביטחוניים של קודמותיה

אסטרטגיית גבול לא אפקטיבית וניהול קשרים

7. הבעיה היא שהרוב הדומם צמוד לכורסת הטלוויזיה שלו, שאול אריאלי,

הארץ, 23 ביוני 2022

אקורד הסיום של ממשלת בנט-לפיד לא אמור להפתיע איש. השבריריות של הממשלה הנוכחית נבעה, בעיקרו של דבר, מחוסר יכולת לקיים בכפיפה אחת מדיניות שתִרצה את כל הקבוצות המרכיבות אותה, שמחזיקות בשלושה אתוסים, שונים ברוב מרכיביהם ואף מנוגדים. המטרות השונות של הקבוצות הללו ושל האתוסים שלהן, קשורות קשר הדוק למשטר ולזהות של מדינת ישראל, ולסכסוך הישראלי-הפלסטיני. כל החלטה בשלושה נושאים אלו, הנוגעים כמעט לכל תחומי חיינו, חידדה את המתח הבסיסי בין הקבוצות השונות, משום שכל אחת מהן ביקשה להישאר מחויבת ככל האפשר לציבור בוחריה, לטובת "היום שאחרי". שלושת האתוסים אינם חדשים; הם קיימים כבר יותר ממאה שנים, אך מאזן הכוחות ביניהם השתנה על ציר הזמן של הסכסוך, וזה לא מסמן טובות למדינת ישראל.

לכל חברה נדרש אתוס המצדיק את קיומה, מעשיה, התנהלותה ועמדותיה. האתוס הוא הדבק המלכד את הפרטים בחברה, מקיים בה ערבות הדדית וסולידריות, ומגייס את חבריה למשימות לאומיות. האתוס נבנה על ידי טוויית מרכיבי בדיה לתוך מרכיבי אמת, באופן שהופך אותם בתודעה למקשה אחת.

האתוס ההגמוני בחברה הישראלית-היהודית הוא "אתוס הסכסוך", הבנוי ומוזן ממיתוסים שונים שפותחו על ידי ההנהגה הפוליטית בהתאם לצרכים פוליטיים משתנים, ונתקבעו בתודעת הציבור כאקסיומות. ישראלים רבים ודאי יסכימו עם התיאור הבא של ההיסטוריה של ישראל: "העם היהודי שב למולדתו אשר היתה דלה וברובה ריקה מתושבים. רוב הערבים הגיעו ממדינות ערב בסמוך למלחמת העצמאות, לאחר שהארץ פותחה על ידי היהודים. ערבים אלו אינם עם פלסטיני. הקמת הבית הלאומי בפלשתינה-א"י משני עברי נהר הירדן, עוגנה בהחלטות של הקהילה הבינלאומית; אך הבריטים מעלו בחובתם וקרעו את עבר הירדן המזרחי מעל א"י ומסרו אותו לעבדאללה, וגם מנעו יצירת רוב יהודי בתקופת המנדט בכך שאסרו על עליית יהודים לארץ ועל רכישת אדמות.

"למזלנו, היישוב העברי לא ויתר והצליח לקבוע את גבולות הארץ באמצעות ההתיישבות, והעם היהודי עלה לארץ חרף המגבלות. היהודים, למרות שכבר תרמו את חלקם לפשרה טריטוריאלית בכך שוויתרו על עבר הירדן המזרחי, שהוא בעצם פלסטין, הסכימו גם לחלוקת ארץ ישראל המערבית על פי החלטת החלוקה של האו"ם — אך הערבים סירבו, ובעזרת מדינות ערב יצאו לבטלה ולהשמיד את היישוב העברי. היהודים המעטים עמדו מול הערבים הרבים ויכלו להם. במהלך המלחמה החליטו הערבים לברוח מהארץ בעידודן של מדינות ערב. מאז ישראל היתה נתונה לאיומי השמדה מצד העולם הערבי והפלסטינים, ונאלצה לצאת למלחמות, שבהן ניצחה ושיחררה את כל הארץ.

"פני ישראל לשלום, והראיה לכך שהחזרנו את סיני בהסכם עם מצרים, וחתמנו גם על הסכם שלום עם ירדן. הפלסטינים אינם מעוניינים בשלום אתנו אלא בהשמדת ישראל על פי תוכנית השלבים. אהוד ברק ואהוד אולמרט הציעו להם את הכל אך הם סירבו וחידשו את מתקפת הטרור נגד ישראל, שאילצה אותה להקים גדר ביטחון בתוך יהודה ושומרון. אפילו הנסיגה מרצועת עזה ועקירת היישובים היהודיים משם לא ריצתה את הפלסטינים, שהחלו לירות טילים על ישראל. גם נאום בר אילן של בנימין נתניהו וחזון השלום של נשיא ארה"ב לשעבר דונלד טראמפ, לא הזיזו את הפלסטינים מעמדתם". זוהי ההיסטוריה של הסכסוך ב-200 מלים. סיפור סגור ומלוטש מכל עבריו. שחור ולבן, נטול כל גווני ביניים. אין ניואנסים, אין מהפכים בעלילה. הים אותו ים והערבים הם אותם ערבים.

אלה שמחזיקים באתוס הסכסוך — שהם הרוב בחברה הישראלית-היהודית — אוחזים בעמדות מגוונות ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני, מתמיכה ב"ניהול הסכסוך" ועד קריאה ל"שדרוג הסכסוך". חלק מהם תומכים בהמשך המצב הקיים (בסקר שערכו החודש פרופ' סיון הירש-הפלר ופרופ' גלעד הירשברגר מאוניברסיטת רייכמן, נמצא כי 22% מהציבור היהודי תומכים בהמשך המצב הקיים). להבנתם, לישראל אין ברירה אלא לשמור בריבונותה את ירושלים, שסוף-סוף אוחדה, ועליה לחזק את ההתנחלויות ביהודה ושומרון ואף לספחן. בינתיים, עליה לחתום על הסכמי שלום עם מדינות ערביות, כדי שאלה יסייעו לה לכפות על הפלסטינים את עמדתה;

רק כך היא תוכל להגן על תושביה מפני האיום הטמון במדינה פלסטינית, שצפויה להפוך למדינת טרור ולשמש פלטפורמה לאיראן להשמיד את ישראל.

אחרים טוענים כי אל לישראל להשאיר את ההחלטה על עתידה בידי הפלסטינים, ולכן עליה ליזום היפרדות חד-צדדית גם בגדה המערבית, תוך שמירת הביטחון הכולל בידיה (בסקר הנ"ל 28% תמכו בעמדה זו). חלק שלישי הולך צעד נוסף, וטוען שיש לחתום על הסכם עם הפלסטינים, אך ללא הקמת בירה פלסטינית בירושלים, ללא פינוי של אף התנחלות, עם השארת בקעת הירדן בריבונות ישראלית, ללא שיבת פליטים לישראל ועם בקרה ישראלית על שיבת הפליטים למדינה הפלסטינית.

מראשית המאה ה-20 עד הקמת המדינה נאבקה הקבוצה המחזיקה באתוס הסכסוך בקבוצה אחרת, שהחזיקה באתוס השוויון. האחרונה, שכללה יהודים וערבים, תפשה את שני העמים כבעלי זכות להגדרה עצמית בפלשתינה-א", וחבריה הציעו — לבד ובמשותף — הצעות שונות לקיום משותף. כיום, למרות שהקבוצה המרכזית שהובילה בזמנו את אתוס הסכסוך (מפלגת העבודה) עברה לקבוצה זו, משקלה בציבור הישראלי-יהודי הולך ויורד.

קבוצה זו מכילה בתוכה מספר קבוצות. הגדולה והחזקה שבהן היא זו המבקשת לחדש את המשא ומתן עם הפלסטינים ולהגיע להסכם קבע שיתבסס על החלטות האו"ם 242 ו-338, ועל הפרמטרים שהנחו את המו"מ באנאפוליס 2008, וליישמו באופן מדורג בתמיכת העולם הערבי והקהילה הבינלאומית (בסקר נמצא כי 33% מהציבור היהודי-ישראלי תומכים בכך). בשנים האחרונות קבוצות קטנות שבהן חברים יהודים וערבים, הציעו רעיונות חדשים-ישנים לפתרון הסכסוך, המבוססים גם הם על החלטות בינלאומיות, כמו קונפדרציה, פדרציה, מדינת כל אזרחיה, שיש המציעים לכלול בה גם את שיבת הפליטים הפלסטינים לתוך שטח ישראל.

במקביל, בתחילת המאה ה-20, צמחה קבוצה שלישית, מבית מדרשו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה), שפיתחה את "אתוס תחילת הגאולה". היא הסכינה בתחילה עם "אתוס הסכסוך" ותמכה בקבוצה שהחזיקה בו, משום שתפשה אותה בתור "חמורו של משיח", כלומר, המדינה שתקום תהיה הכלי שיגאל את הארץ

ויצור את התנאים לביאת המשיח ולגאולה מלאה. לשיטתם, היישוב העברי ומדינת ישראל, שניצחו במלחמות ישראל והרחיבו את שליטתה על כל שטח ארץ ישראל, אכן מילאו את תפקידם.

הסכמי הפרדת הכוחות מ-1974 עם מצרים וסוריה, והחזרת שטחים על ידי ישראל בעקבותיהם, היו לקו שבר ביחסה של הקבוצה הזו למדינה; אבל בהנהגת הרב צבי יהודה קוק (הרצי"ה) היא בחרה להחליף את הנהגת המדינה ולא להתנתק ממנה. החלטה זו הולידה את "גוש אמונים", שבהמשך הוחלף על ידי מועצת יש"ע, ובהדרגה השתלט על הנהגת הציבור הדתי-לאומי. במקביל לתפיסת עמדות מפתח בהנהגת המדינה ובמוסדותיה, הנהגת הקבוצה — הקטנה משתי הקבוצות האחרות — מבקשת "להתנחל בלבבות" של הציבור היהודי, על ידי החלפת מרכיבי אמת של "אתוס הסכסוך" במרכיבי בדיה, כדי להתאימו ל"אתוס תחילת הגאולה". לדעתם, תהליך זה יביא חלק מחברי "אתוס הסכסוך" לעבור למחנה שלהם ולהגדילו.

כך למשל, לשיטתם, הבסיס להקמת מדינת ישראל אינו ההחלטות והמשפט הבינלאומיים, כפי שקבע הקונגרס הציוני הראשון בבאזל, אלא ההבטחה האלוהית לרשת את הארץ. ניצחונות ישראל אינם פרי תכנון והכנות קפדניות, אלא פרי החלטה אלוהית, ומלחמות ישראל כיום הן על קיום ההבטחה האלוהית ושמירת קודשי ישראל כנגד העמלקים החדשים. מדינה לא נועדה כדי לשמש בית לעם היהודי במסגרת משפחת העמים, אלא היא שלב בדרך לכינון ממלכת דוד ובניין בית המקדש, תחת התפישה של "עם לבדד ישכון".

לכן יש להגשים את הציווי האלוהי ולספח לישראל את כל השטחים או את רובם המכריע, ולשם כך הוצעו כמה אפשרויות: מ"תוכנית ההרגעה" של נפתלי בנט דרך הרעיון של "צמצום הסכסוך" ועד ל"מכתבי יהושע בן נון", התוכנית של האיחוד הלאומי ובצלאל סמוטריץ' (בסקר נמצא כי 17% תומכים בסיפוח). בקשר למעמד העתידי של הפלסטינים הוצע כי הם יקבלו תושבות ישראלית ואזרחות ירדנית, או תושבות ישראלית בלבד, או אוטונומיה, או יגורשו או אף יושמדו במקרה שיתנגדו לפתרונות הללו.

ידה של הקבוצה השלישית על העליונה כיום. גם אם אינה הקבוצה הגדולה ביותר, היא המאורגנת ביותר, והיא חדורה באמונה דתית משיחית; הדמוקרטיה והליברליזם זרים לה, וחשוב מכל — היא פועלת מול רוב דומם הצמוד לכורסת הטלוויזיה שלו. הממשלה הנוכחית, במשך כל כהונתה הקצרה, המחישה את כוחה והצלחתה של קבוצה זו — על אף משקלה הקטן בהרכבת הקואליציה. בנושא הסכסוך הממשלה קיימה בעיקר פעילות התואמת את המרכיבים המשותפים של אתוס הסכסוך ושל אתוס התחלת הגאולה: במספר יחידות הדיור החדשות שאושרו בהתנחלויות, בהלבנת מאחזים לא חוקיים, בהיעדר אכיפת החוק, בעיקר כלפי כנופיות הטרור היהודיות, באי השלמת מכשול הביטחון, בסוגיית ירושלים ועוד.

השבריריות אינה רק של הממשלה שהמתחים בין האתוסים השונים של חברה הכריעו אותה, אלא של החברה הישראלית כולה. המאבק בין קבוצות האתוס השונות בחברה מקבל לאחרונה סממנים ראשונים של מלחמת אזרחים. ככל שהאתוס המשיחי יגבר, הניכור שלו כלפי ערכי הדמוקרטיה, הליברליזם וחירויות הפרט ידרדר את החברה בישראל להתנגשויות אלימות יותר. ההתמודדות עם תהליך הרסני זה מחייבת שינוי של אתוס הסכסוך, גם אם תרומתו להקמת המדינה ולקיומה בעשורים הראשונים שלה היתה משמעותית. דרוש שינוי שיאפשר למזג אותו עם אתוס השוויון וליצור משניהם אתוס חדש — "האתוס הישראלי" — תוך מיזוג מרכיבי האמת שבשני האתוסים וזניחת מרכיבי הבדיה שבהם. זהו תהליך ארוך שיחייב התגייסות של מנהיגים, מוסדות ומערכות רשמיות, אך ראשית עליו לצמוח מתוך התעוררות של החברה האזרחית בישראל.

דינמיקות של ממשלת ישראל

8. בזמן שישנתם היהודים הפכו למיעוט בא"י, סיון הירש-הפלר, גלעד הירשברגר ושאל אריאלי, הארץ, 4 באוגוסט 2022

ב"הצהרת ירושלים" שעליה חתמו בחודש שעבר נשיא ארצות הברית ג'ו ביידן, וראש הממשלה יאיר לפיד, ובה ביידן מצהיר על מחויבותו האישית ארוכת השנים להסכם מדיני, נדחק פתרון שתי המדינות למשפט אחד לקראת סוף המסמך. הכדור בנוגע לעתיד הסכסוך הישראלי-פלסטיני נמצא אפוא בידי שני הצדדים, ובעיקר בידי ישראל. השאלה היא, האם ההנהגה הישראלית מובילה את מדינת ישראל באופן מודע ליעד לאומי אסטרטגי המקובל על החברה הישראלית — היהודית והערבית.

סקרים חדשים שערכנו מראים שהציבור הישראלי אינו מודע לכך שהמדינה צועדת לעבר מציאות שעלולה לערער את המפעל הציוני כולו, והוא לוקה בעיוורון לגבי האיומים העתידיים שיש בהם כדי להשפיע על גורלה ואופייה. יש להדגיש כי עד היום, בניגוד להחלטות רבות של התנועה הציונית ומדינת ישראל בנוגע לחלוקת הארץ — מכ"ט בנובמבר 1947 ועד "חזון השלום של טראמפ" מינואר 2020 — שום ממשלה בישראל לא קיבלה החלטה לאמץ את הפתרון של מדינה אחת, והכנסת מעולם לא דנה באפשרות כזאת.

על פי המינהל האזרחי, החל מ-2020, יהודים הם מיעוט — כ-49% — מכלל האוכלוסייה שממערב לירדן. זהו המהפך הדמוגרפי השני שחל בתוך פחות ממאה שנה — הראשון היה ב-1949, אחרי מלחמת העצמאות, שהפכה את היהודים לקבוצת הרוב במדינת ישראל, שהשתרעה על פני 78% משטח הארץ. אבל המהפך הדמוגרפי של 2020 עבר בשקט מפתיע, למרות הפוטנציאל הנפיץ שטמון בו.

סדרת סקרים שערכנו בארבע השנים האחרונות בחברה הישראלית מספקת תמונה מקיפה הן לגבי עמדות הציבור הישראלי (היהודי והערבי), והן לגבי תפישת המציאות שלו והבנתו את התהליכים המשמעותיים הרוחשים מתחת לפני השטח. רוב הציבור היהודי במדינה מגדיר עצמו ימני ומצביע למפלגות ימין, וזה משתקף ב-72 המנדטים של מפלגות הימין בכנסת ה-24. אולם רוב הציבור היהודי גם מאמין שיש להיפרד מהפלסטינים.

בדקנו את תמיכת הציבור היהודי בפתרונות מדיניים שונים בשבעה סקרים שנערכו בשנים 2018–2022. הנשאלים התבקשו לציין איזו מארבע האפשרויות הם מעדיפים: הסכם מדיני עם הפלסטינים במתווה של שתי מדינות לשני עמים; היפרדות חד-צדדית ישראלית מהפלסטינים, הכוללת פינוי התנחלויות מבודדות, התכנסות מאחורי מכשול ההפרדה והישארות צה"ל בשטח עד להסדר קבע; סיפוח חד-צדדי של אזור יהודה ושומרון; המשך המצב הקיים.

בסקר האחרון שערכנו ביוני 2022 מצאנו כי יותר מ-60% מהיהודים תומכים בפתרונות של היפרדות מהפלסטינים (הסכם מדיני או היפרדות חד-צדדית) ורק 16% תומכים בסיפוח חד-צדדי של השטחים. אולם יש לציין שהתמיכה בהיפרדות מהפלסטינים נשחקת עם הזמן. ב-2018 כמעט שלושה רבעים מהציבור היהודי תמכו בהסכם מדיני או בהיפרדות, ומסקר לסקר מספרם הלך והצטמק. תומכי ההיפרדות לא עברו לתמוך בסיפוח חד-צדדי כי אם בהמשך המצב הקיים. לעומת כ-10% שתמכו באפשרות זו ב-2018, ב-2022 תמכו בה יותר מ-20%. התמיכה בסיפוח נותרה יציבה, למעט בפרק זמן קצר — בסוף 2019 ותחילת 2020 — שבו היא עלתה לכ-25%, ככל הנראה בשל תוכנית טראמפ והקריאה הגלויה של ראש הממשלה דאז, בנימין נתניהו, לספח שטחים לישראל.

בסקר קודם שערכנו ב-2020 ביקשנו לבדוק את הקשר בין תמיכה בפתרונות מדיניים שונים לבין הצבעה לשני הגושים הפוליטיים, ימין ושמאל, בבחירות שנערכו במאוס 2020. מצאנו שההצבעה לימין כמעט שאינה מוסברת על ידי תמיכה בסיפוח. לעומת זאת, התמיכה בפתרונות של היפרדות — שתי מדינות או היפרדות יזומה — ניבאה בצורה משמעותית את ההצבעה, כאשר תמיכה בשתי מדינות הסבירה את ההצבעה לגוש השמאל-מרכז ואילו תמיכה בהיפרדות ישראלית יזומה, הסבירה הצבעה לימין.

בסקר ביוני 2022 ראינו כי אף על פי שרוב הציבור מעדיף פתרונות היפרדותיים, הוא גם מאמין שהרוב אינו תומך בפתרון הזה. כלומר, הרוב מאמין שהוא מיעוט. הציבור היהודי גם סבור שהפלסטינים אינם מעוניינים בפתרון שתי המדינות, על אף על פי שסקרים ברשות הפלסטינית מלמדים כי למרות השחיקה שחלה עם הזמן

בתמיכה בפתרון זה — הוא עדיין הפופולרי ביותר. עם זאת, גם הפלסטינים נסוגים מרעיון שתי המדינות, ואם בעבר רובם תמכו בפשרה עם ישראל, כיום תומך בה פחות משליש מהציבור הפלסטיני.

הציבור היהודי אינו מאמין שפתרון שתי המדינות עדיין בר השגה (יותר מ-60%) והסבר השכיח ביותר לכך הוא שהוא סבור שאין וגם לא יהיה פרטנר פלסטיני. במקביל, הציבור היהודי מתנגד נחרצות לפתרון של מדינה אחת מן הים לירדן. בעוד שההתנגדות למדינה אחת דמוקרטית עם זכויות שוות ליהודים ולפלסטינים היא חריפה במיוחד (כמעט 80% מהציבור היהודי), ההתנגדות למדינה לא דמוקרטית שבה לפלסטינים יהיו זכויות תושב אבל לא זכויות אזרח מלאות היא מתונה יותר — רק 53% מתנגדים לאפשרות כזאת. עם זאת, כשליש מהציבור היהודי מוכן לקבל אפשרות של מדינה יהודית לא דמוקרטית מן הים ועד הירדן.

הציבור היהודי אינו מעוניין במדינה אחת, אבל כלל אינו מוטרד מהאפשרות שישראל תהפוך למדינה כזאת. הרוב (80%) חושבים שאנחנו רחוקים מאוד מאפשרות כזו או מאפשרות של מדינת אפרטהייד, ושאין חשש שנגיע למצב כזה. פער כזה בין הלכי הרוח בעולם — הסבור שישראל מנהיגה מדיניות של אפרטהייד כלפי הפלסטינים — להלך הרוח של הציבור היהודי עשוי לשקף תפישה סובייקטיבית, ואי-הכרת המציאות הדמוגרפית מעידה על תפישה מעוותת של העובדות.

רוב הציבור היהודי מאמין שקיים רוב ברור — של 62% או יותר — של יהודים בין הים לירדן (בא"י המנדטורית, כולל שטח ישראל, הגדה המערבית ורצועת עזה). זאת, למרות שבפועל יש היום מיעוט יהודי בשטח ארץ ישראל המנדטורית. הפער הזה בולט לנוכח העובדה שאם תקום מדינה אחת, הרוב המוחץ של הציבור היהודי סבור שצריך להיות בה רוב — לפחות 70% — של יהודים כדי שהיא תוכל להמשיך ולהגדיר את עצמה כמדינה יהודית.

הציבור הערבי בישראל לעומת זאת, חושב שאנחנו קרובים למדינה אחת, ומחציתו סבור שאנחנו כבר במצב של מדינה אחת, שאין בה שוויון זכויות ליהודים ולערבים.

הציבור הערבי מעדיף ברובו הסכם מדיני בין ישראל לפלסטינים, אבל בדומה לציבור היהודי, אינו מאמין שהסכם כזה עודנו אפשרי.

בשנתיים האחרונות כמעט נעלם הוויכוח הפוליטי בין מצדדי חלוקת הארץ לתומכים בארץ ישראל השלמה. הנושא ירד מהכותרות ונדמה שאין הוא מעניין יותר איש. בפועל, המציאות המשתנה אינה מצליחה לפרוץ את מסך ההכחשה. הסקרים שאנחנו עורכים לאורך שנים מלמדים כי הציבור הישראלי (וייתכן שגם ההנהגה) צועד בעיוורון לעבר מציאות שאינו חפץ בה כלל.

הישראלים אינם ערים לתהליך הזוחל של יצירת מדינה אחת שהם מתנגדים לה. הם מתכחשים למציאות הדמוגרפית שאינה מאפשרת את קיומה של מדינה יהודית ודמוקרטית בין הים לירדן; אינם מכירים את השינויים המשמעותיים בהלך הרוח העולמי ביחס ל"סטטוס קוו" ולא את הרגישות הגוברת בעולם כלפי חוסר שוויון.

יהושפט הרכבי כתב בספרו מ-1986, "הכרעות גורליות": "אני מכיר בזכות הדמוקרטית של היהודים בישראל להביא על עצמם התאבדות לאומית. אם כך יקרה, אלך עמם. אולם, ככל אשר לאל ידי אבקש להזהירם מכך". גם אנחנו מבקשים להציב מול הציבור וההנהגה תמרור אזהרה מפני האפשרות שישראל תהפוך למדינה אחת לא שוויונית בין הים לירדן. אנחנו לא מזהירים מפני מימוש הזכות הדמוקרטית של הציבור הישראלי לקבוע את גורלו, כי אם מפני היסחפות לא מודעת אל עבר מציאות שאינו חפץ בה, ושהממשלה והכנסת לא קיבלו החלטה לגביה. מדינת ישראל מפליגה בעיוורון לעבר קרחון, אבל ניתן עוד להתעורר, לשנות כיוון ולהימנע מלהתנגש בו.

דינמיקות מדיניות ישראלית

עמדות ציבוריות

מייצג את עמדות הציבור הישראלי בנוגע למדיניות ישראלית-פלסטינית.

סקרים

מתאר את האיסוף והניתוח של נתוני סקרים על עמדות ישראליות.

פתרונות מדיניים

חוקר את התמיכה הציבורית וההעדפות עבור פתרונות מדיניים שונים.

מגמות דמוגרפיות

מדגיש שינויים באוכלוסיית ישראל והשפעתם על הדינמיקה החברתית.

נוף פוליטי

מתאר את ההשפעה של אידיאולוגיות פוליטיות על מדיניות ישראלית-פלסטינית.

9. הפלסטינים לא יוותרו על עזה, שאול אריאלי, הארץ, 25 באוגוסט, 2022

היחס של החברה הישראלית-יהודית לעתיד המדיני של רצועת עזה ותושביה עבר שני מהפכים היסטוריים מאז מלחמת העצמאות. הראשון, עם החתימה על הסכם אוסלו ב-1993, היה ויתור על השאיפה להפוך את הרצועה לחלק ממדינת ישראל, בשל התפכחות מהאהבה העיוורת לרצועה, שהביאה עד אז להתעלמות מהמציאות המדינית, הביטחונית והדמוגרפית. לעומת זאת, המהפך השני, שהתבטא באימוץ תפישה הרואה בעזה ישות מדינית נפרדת ועצמאית בשליטת חמאס – שעתידה אינו קשור לעתיד הסכסוך בין ישראל לפלסטינים שחיים בגדה המערבית – מעיד על התעלמות מההיסטוריה של הסכסוך ומעיוורון מדיני בנוגע להשלכות של המדיניות הנוכחית.

כבר במארכ 1949, במסגרת ועידת הפיוס בלוזאן, ישראל הסכימה ל"תוכנית עזה", שעיקריה היו: ישראל תספח את רצועת עזה על כל 100 אלף תושביה הקבועים; ובנוסף, 200 אלף הפליטים שבה יורשו לחזור לבתיהם בשטח ישראל. בתמורה תפצה ישראל את מצרים או את ירדן בשטח בהיקף שייקבע, ככל הנראה בנגב הדרומי. דוד בן גוריון פירט ביומנו בתמציתיות את שיקוליו להסכים לתנאים הנ"ל: "1. חוף עזה חשוב מאין כמוהו. 2. האדמה היא טובה, ואפשר להקים כפרי דייגים – שיש לכך גם ערך משקי וגם ערך ביטחוני. 3. שנמנע שכנות מצרים במקום הזה... 4. נמנע כניסת עבדאללה (מלך ירדן לרצועת עזה, ש"א)... – אם עבדאללה ישלוט בעזה, הוא יהיה מוכרח לדרוש מסדרון מרצועת עזה לירדן". ההצעה נדחתה על ידי מצרים ונגנזה.

מלחמת ששת הימים הציתה מחדש את האהבה לרצועה, ששני שלישים מתושביה פליטים. תוכנית אלון מ-1967 קבעה שישראל תספח את הרצועה מיד לאחר שהפליטים שבה יישבו מחוץ לתחומה. ואת מי שהעז להעלות ספקות באשר להיגיון שבתוכנית, השר ישראל גלילי דאג להעמיד על מקומו: "רצועת עזה תהיה חלק ממדינת ישראל. ולפי מיטב ידיעתי מושכל זה נאמר אף לגורמים בין-לאומיים ולגורמים מדיניים רציניים, לא רק במעמדים פומביים, אלא גם במעמדים של משא ומתן דיפלומטי. ואינני יודע מישהו החולק על הדבר הזה, ודאי לא מפלגת הפועלים

המאוחדת אשר כללה את זה בתוכנית השלום שלה מיד עם תום מלחמת ששת הימים" ("דברי הכנסת", 27 במארס, 1972).

חילופי השלטון ב-1977 לא הובילו לחילופי מדיניות בנושא עזה. ב-28 בדצמבר 1977, הציג ראש הממשלה דאז, מנחם בגין, את תוכנית האוטונומיה שלו, שעיקרה: "ביהודה, בשומרון ובחבל עזה תוקם אוטונומיה מינהלית של התושבים הערביים באזורים אלה על ידי תושביהם ובשבילם". שנה לאחר מכן, באחד משני הסכמי המסגרת שנחתמו בין ישראל למצרים בקמפ דייוויד 1978, התקש בגין שהרצועה תישאר בשליטת ישראל במסגרת אוטונומיה (שלא יצאה לפועל עד הסכם אוסלו), ומאוחר יותר טען כי התכוון לספחה בגמר תקופת הביניים.

כאמור, הסכם אוסלו, שנחתם ב-1993, היה המהפך הראשון. ישראל הסירה לראשונה את עזה מכלל התביעות הטריטוריאליות שלה, שיוסדרו במסגרת הסכם קבע עם הפלסטינים. במאי 1994 העבירה ישראל לאחריות הרשות הפלסטינית 80% משטח הרצועה. אריאל שרון השלים את המלאכה ואת ההתפכחות, החלקית, כשהכריז ב-2003, כשהיה ראש הממשלה, על תוכנית ההתנתקות. את ההסבר נתן בישיבת סיעת הליכוד ב-26.5.2003: "להחזיק 3.5 מיליון פלסטינים תחת כיבוש זה דבר גרוע גם לישראל, גם לפלסטינים, גם לכלכלת ישראל... היום יש 1.8 מיליון פלסטינים שארגונים בינלאומיים מכלכלים אותם. אתם רוצים לקחת את זה על עצמכם... אני לא חושב שהדבר הזה נכון". עוד אמר שרון בעניין ההתנתקות: "האמנתי וקיוויתי שנוכל להיאחז לעד... אך המציאות המשתנה בארץ, באזור ובעולם חייבה אותי להערכה אחרת ולשינוי עמדות". בקיץ 2005 פונו ההתנחלויות שברצועה על 8,000 תושביהן וצה"ל נערך מחוץ לרצועה.

ניצחון חמאס בבחירות לפרלמנט הרשות הפלסטינית ב-2006 והשתלטותו הצבאית על עזה ב-2007 היו הטריגר למהפך השני שחל בתפישה הישראלית לגבי העתיד של רצועת עזה. אהוד אולמרט מיהר להטיל מצור על הרצועה כשהיה ראש ממשלה, ובנימין נתניהו, עם היבחרו לתפקיד ב-2009, אימץ מדיניות שנועדה לקבע בתודעה הציבורית כי עזה היא ישות מדינית נפרדת, שעתידה המדיני נפרד מהעתיד המדיני של הגדה המערבית, וכל גבולותיה — בים, באוויר וביבשה — נשלטים על ידי

ישראל. נתניהו הבהיר זאת היטב בישיבת סיעת הליכוד במארכ 2019: "מי שרוצה לסכל הקמה של מדינה פלסטינית צריך לתמוך בחיזוק חמאס ובהעברת כסף לחמאס... זה חלק מהאסטרטגיה שלנו — לבדל בין הפלסטינים בעזה לבין הפלסטינים ביהודה ושומרון."

הפלסטינים ערים לגמרי לכוונות הישראליות. בנאום שנשא באו"ם ב-2018, הכריז הנשיא הפלסטיני מחמוד עבאס: "לא תקום מדינה בעזה, ולא תקום מדינה בלי עזה. כמו כן, לא תקום מדינה פלסטינית עם גבולות זמניים". לאחרונה תיאר את התפישה הישראלית הזו לא אחר מאשר ארגון הג'יהאד האיסלאמי, שבעת מבצע "עלות השחר" פירסם באתר שלו הודעה שבה נאמר: "הכיבוש הישראלי מנסה לנתק את הגדה מעזה ואת ירושלים משתיהן... הכיבוש לא רואה לנגד עיניו את 'השלם הפלסטיני', והתגובה וההתנהגות צריכות להיגזר מתוך שכנוע פנימי עמוק שקיים שלם כזה." (6.8)

תפישה פלסטינית זו של "השלם הפלסטיני", אף עונה לטענה הישראלית, לפיה לו רק ארגון החמאס היה רוצה בכך, היה מניח את נשקו והופך את רצועת עזה לסניגפור. המאבק של חמאס נוגע למושא הסכסוך כולו: פלשתינה-א"י המנדטורית. מטרתו מעולם לא היתה להקים אמירות ברצועת עזה — ששטחה 1.2% בלבד משטח פלשתינה-א"י. הוא אמנם הפגין כמה פעמים נכונות להסתפק במדינה בקווי 1967, אך צירף לכך דרישות בנושא הפליטים וההתנחלויות, שאינן מתיישבות עם הפרמטרים שעליהם ניהל אש"ף מו"מ עם ישראל.

בנוסף לכך, ישראל אכן מעוניינת שעזה תתקיים כישות עצמאית בת קיימא. כדי שזה יקרה נדרש מישראל להסיר את המצור על הרצועה ולקיים תיאום מלא והדוק בתחום האוויר, הים, היבשה, הכלכלה, התקשורת הסביבה ועוד. אך ישראל נמנעת מהסרת הסגר ואינה מאפשרת בניית נמל ימי, נמל תעופה ומעברים בינלאומיים, משום שהיא מודעת למטרות של חמאס וחוששת שהפלסטינים בגדה יאמצו את תפישתו הלוחמנית, וחוששת שחמאס יתעצם וישתלט על הייצוג של העם הפלסטיני.

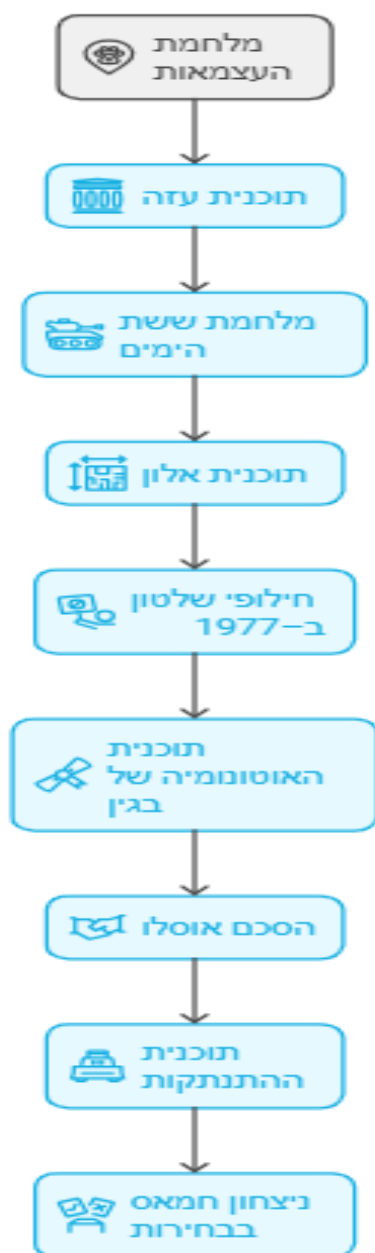
התפישה החדשה שהשתרשה בקרב הציבור הישראלי, לפיה ניתן יהיה לספח רק את הגדה המערבית כדי לשמור על רוב יהודי של 60%, ולהכות בעזה כל פעם שיידרש, מבטאת עיוורון מדיני והבנה לקויה ביחס לתהליכים הצפויים בכל תרחיש סביר.

מצד אחד, ישראל תעשה כל שביכולה כדי להימנע מסיפוח הגדה המערבית על 2.8 מיליון תושביה הפלסטינים. מצד שני, כל ראשי המפלגות מימין ל"יש עתיד" הצהירו כי הם תומכים בסיפוח חלקים מהגדה (למשל בקעת הירדן), ובכוונתם לספח חד-צדדית את ההתנחלויות, שאותן הם ממשיכים להרחיב, ואת המאחזים הלא-חוקיים, שאותם הם "מלבינים" במרץ.

מחקר מעמיק ורב-תחומי על רעיונות הסיפוח שערכה תנועת "מפקדים למען ביטחון ישראל" ופורסם ב-2018, הראה כי מדובר בתהליך מתגלגל, במודל של אבני דומינו, שבסופו ישראל תיאלץ לספח את כל הגדה המערבית ולקבל אחריות על כלל תושביה. גם אם ישראל תיישם אז ביחס לגדה את המודל המזרח-ירושלמי, המפלה בין ישראלים לפלסטינים, וגם אם הפלסטינים לא יגלו התנגדות למהלך — המחקר הראה שישראל תיפגע כלכלית בשל הצורך להשקיע 52 מיליארד שקל בשנה באוכלוסייה שתסופח. וזהו אינו האתגר העיקרי שעמו תצטרך ישראל להתמודד במקרה של סיפוח.

יש להניח שלאחר הסיפוח, הפלסטינים בגדה, בהובלת הצעירים שבהם, ינהלו מאבק לשוויון זכויות מלא, כולל מתן אזרחות ישראלית (גם לתושבי מזרח ירושלים). איש לא יודע להגיד כמה זמן יארך מאבק כזה ובאיזה עוצמה יתנהל, ועד כמה ידמה למלחמת אזרחים, שתתיש ותחליש את ישראל — אך בסופו של דבר זה יקרה והפלסטינים יקבלו אזרחות ישראלית. משם כבר תקצר הדרך להשגת רוב ערבי — גם בשל ההגירה הצפויה מישראל של ישראלים רבים שלא ישלימו עם המציאות החדשה — לכינון ממשלה עם רוב ערבי, לביטול חוק השבות והלאום, לשיבת הפליטים הפלסטינים ולאיחוד מחדש של כל פלסטין על ידי צירופה של רצועת עזה.

זהו התרחיש הסביר אם ישראל תיצמד למדיניות הקיימת והתנאים באזור ובעולם יישארו דומים. על הציבור הישראלי להפנים כי עזה היתה חלק מפלשתינה-א"י המנדטורית, ותושביה רואים עצמם חלק מהעם הפלסטיני, שזהותו הלאומית נקבעה על ידי גבולות פלשתינה-א"י המנדטורית. עזה היתה ונשארה חלק מהסכסוך הישראלי-הפלסטיני ולכן חייבת להיות גם חלק בלתי נפרד מפתרונו, בכל תרחיש פוליטי.

10. אלפר, פתרון שתי המדינות מאתגר, אך הוא היחיד שבר יישום,

שאול אריאלי, הארץ, 28 בספטמבר 2022

בערב ראש השנה ביקש מאתנו רוגל אלפר לכבות את האור על החזון הציוני, בטענה שאין ביכולתה של ישראל ליישם את פתרון שתי המדינות משום שזה כרוך בפינויים של כ-20 אחוזים מהישראלים המתגוררים מעבר לקו הירוק. לטענתו, מהלך זה יוביל לתרחיש אימים של מלחמת אחים שהחברה הישראלית שאינה יכולה לעמוד בו ולכן תמנע ממנו על ידי דחיית פתרון שתי המדינות. אלפר בחר להעמיד את עתידה של מדינת ישראל כולה על אתגר אחד, כפי שהוא מדמיין אותו, במנותק מנתונים ומעובדות ומהספור הציוני כולו, תוך דילוג על שתי שאלות יסוד העומדות בפני החברה בישראל: הראשונה, איזה משטר ואיזה זהות אנחנו מבקשים לקיים במדינת ישראל? התשובה הניתנת בסקרים כולם היא כי הרוב המכריע תומך עדיין בחזון הציוני – מדינה דמוקרטית בעלת זהות יהודית. אם אכן כך, השאלה השנייה היא, איזה תרחיש מדיני – שתי מדינות, מדינה אחת, פדרציה, קונפדרציה וכו' – יכול להבטיח את המטרה והחזון הזה? ומה היא ההיתכנות של כל אחד מהם?

השגת החזון אינה יכולה להיות תוצר של אמונות משיחיות, או הערכות נטולות נתונים ומחקרים מדעיים. יהושפט הרכבי הטיב להזהיר אותנו בספרו (1982) המתייחס ללקח המרכזי ממרד בר כוכבא במשפט הבא "סכנת טעות לאומית היתה טבועה בעצם הווייתנו כארץ של חזון, שכן החזון מבקש לשנות את המציאות. אולם גודל החזון, המתנה את הגשמתו, הוא מציאותיותו, הטמונה בכך שלמרות שהחזון מבקש להתעלות על המציאות, רגליו תמיד נטועות בה. זה ההבדל בין חזון לבין פנטזיה המרחפת על כנפי האשליה". התשובה אם כך, כפי שהתייחסתי אליה בפרסומים שונים מחויבת בריאליזם ובאופרטיביות ומורכבת משלושה תנאים הכרחיים למימוש של כל תרחיש פוליטי: היתכנות פיזית-מרחבית, היתכנות פוליטית והיתכנות חברתית-תודעתית.

ממחקרים וניתוחים רבים עולה כי כל פתרון שאינו שתי המדינות אינו יכול לקיים את המטרה של החזון הציוני, כבר בשל היעדר התנאי ההכרחי הראשון של היתכנות פיזית-מרחבית. שום פתרון אחר לא יכול להתמודד עם כל העובדות המוצקות

המרכיבות את המציאות: הרוב הלא יהודי ההולך ומתעצם בתחומי ארץ ישראל המנדטורית, ההתנגדות הפלסטינית והעולמית לקיים משטר מפלה, הפערים הכלכליים חסרי התקדים בין האוכלוסיות, סוגית הפליטים הפלסטינים, הסירוב הפלסטיני להפריד בין רצועת עזה לגדה המערבית, חופש התנועה וחופש המגורים של שתי האוכלוסיות ברחבי כל הארץ, המטענים ההיסטוריים הקשים והמדממים בין הצדדים, הנרטיבים הלאומיים הסותרים ועוד.

עובדות אלו הן נחלתם של רוב הפוליטיקאים בישראל, מימין ומשמאל, השוללים את רעיונות הסיפוח למיניהם כמו גם פתרונות קונפדרטיביים או פדרטיביים. כך הסביר גם ראש הממשלה לשעבר שגדל בימין, אהוד אולמרט, בראיונות עבר. רק פחות מ-20 אחוזים בקרב הציבור הישראלי תומכים במהלכי סיפוח, ומכאן שפתרונות אלו אינם עומדים באף אחד משלושת התנאים ההכרחיים. אימוץ כל אחד מהם כיום, הוא מתכונת בטוחה לאובדן משטרה הדמוקרטית של ישראל וזהותה היהודית והפיכתה בהמשך למדינה בעלת רוב וזהות ערבית.

לגבי פתרון שתי המדינות, אלפר מקבל את הניתוח האמפירי שלי המראה כי קיימת היתכנות פיזית מרחבית ליישוב ארבע סוגיות הליבה – גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים – בפתרון שתי המדינות על פי ההחלטות הבינלאומיות והפרמטרים שהנחו את המו"מ בין ישראל לאש"ף. ההיתכנות כוללת מענה בתחום התעסוקה ובתחום המגורים ל-20 האחוזים היהודים המתפנים מאיו"ש. לטענתו של אלפר כל אלו הם "ניתוח טכני, מספרי וגאומטרי גרידא", ומתעלם מהתייחסותי לשני התנאים ההכרחיים האחרים, ובוחר להביא משלו. אך כשהקורא מבקש לדעת על מה מבוססת טענתו המרכזית, בדבר חוסר היכולת לפנות ישראלים, אלפר אינו טורח כלל להציג או להיסמך על מחקר או עובדה כלשהם. יתרה מכך, הוא מתעלם לחלוטין מתוצאות הסקרים בישראל המראים כי רוב הציבור, יהודים וערבים (למעלה מ-60 אחוזים), תומך בהפרדות מהפלסטינים, הימין במהלך חד צדדי והשמאל בהסכם קבע, בשונה מקביעתו המתלהמת בדבר "מיליוני ביביסטים" או "מיליוני ישראלים". אלפר מעלה ובצדק את האתגר בפניו 20 אחוזים מהמתנחלים, המזהים עם הזרם

הדתי- לאומני, והמתגוררים בהתנחלויות המבודדות והקטנטנות ברחבי הגדה, אך מתאר תרחיש דמוני ללא כל ביסוס עובדתי ומחקרי.

ראשית, סקרים שערכו בשנים האחרונות פרופ' גלעד הירשברגר ופרופ' סין הירש-הפלר מאוניברסיטת רייכמן על אוכלוסייה שעתידה להתפנות בהסכם עתידי, מראים כי רוב המתיישבים הם פרגמטיים, וגם אם אינם תומכים בפינוי ישובים, הם יהיו מוכנים לקבל את הדין, ובלבד שהפינוי יתבצע בהחלטת ממשלה ו/או משאל עם. רוב המתיישבים מסתייגים מאלימות ומפעולות מחאה שאינם במסגרת החוק ומעדיפים להביע את מחאתם באופן חוקי ולגיטימי. נמצא גם שההתנגדות לפינוי מונעת לא רק משיקולים אידיאולוגים, אלא גם משיקולים פרקטיים יותר, כמו המרחק ממקום העבודה, הרצון להישאר עם הקהילה, וההתנגדות לשינוי בגיל מבוגר. טיפול יעיל בסוגיות הללו יכול להפחית את ההתנגדות לפינוי. ההחלטה לפנות ישובים תתקבל על בסיס שיקולים שונים. הניתוח של העמדות והרצונות של המתיישבים באיו"ש מלמד שהם לא יהיו מכשול בלתי עביר לפתרון מדיני.

שנית, אלפר מעריך באופן סובייקטיבי את עוצמת ההתנגדות לפינוי על פי האווירה הציבורית והמדינית המתקיימת היום וחסרה את המושגים "שלום", "הסכם קבע", "פשרה", "ויתורים כואבים" ועוד. כמו גם ההתעלמות הכמעט מוחלטת של הדרג המדיני מאפשרות חידוש התהליך המדיני בכל הנדרש להכשרת דעת הקהל, מריסוקה של הרשות הפלסטינית, הייאוש בחברה הפלסטינית, מדיניות בת היענה של הממשל האמריקאי והאיחוד האירופי, חששו של העולם הערבי מאירן ועוד. שינויים במערכת זו, שהינם אפשריים, גם אם לא בטווח המידי, ייצרו אווירה שונה לחלוטין בדעת הקהל – בדומה לאווירה שהתקיימה בחתימת הסכם השלום עם מצרים ופינוי סיני, בחתימת הסכם השלום עם ירדן ובפינוי רצועת עזה וצפון השומרון.

שלישית, ד"ר אבנר ענבר וד"ר עומר עינב ממכון מולד פרסמו בשנה שעברה מחקר מעמיק על נושא זה, תחת השם "פינוי אזרחי", אותו הם מסכמים "הנתונים הכלכליים האלה (של תמיכה ממשלתית חסרת תקדים, בעיקר בהתנחלויות המבודדות. ש.א) ממחישים את השבריריות של ההתיישבות בגדה המערבית בהשוואה לחבלי ארץ הנמצאים בתוך גבולות ישראל. בהיעדר תמיכה ממשלתית מסיבית שוטפת,

הרשויות המקומיות בשטחים יתקשו לשמור על רמת החיים הקיימת בהם כרגע...
ורובן עשויות לעמוד בפני שוקת שבורה". במילים אחרות, ניתוק מעטיני משלם
המיסים הישראלי יניע רבים מהישראלים לשתף פעולה להעתקת מגוריהם למדינת
ישראל.

רביעית, האם 99 אחוזים מהחברה הישראלית יסכימו שאחוז אחד בלבד, האמור
להתפנות בהסכם קבע, יקבע את משטרה וזהותה של מדינת ישראל ואת עתידם
של ילדיהם ונכדיהם?

חמישית, האם הרוב המוחלט הזה, גם אם לא כולו תומך בהיפרדות מהפלסטינים,
מוכן כי האיומים באלימות, בהפרת החוק, בפגיעה פיזית בכוחות הביטחון ועוד,
יעצבו את מדיניות ישראל ולא מוסדותיה הנבחרים?

אלפר מעמיד אתגר ראוי ביישום פתרון שתי המדינות, ותהיה זו טעות לזלזל בו. אך
הוא מעניק לו משקל דמוני במנותק ממחקרים ומנתונים רבים המראים שלא
כצעקתה, ואף מתעלם ומזלזל בהם. בכך הוא תורם לחיזוקה של המגמה הקיימת
של דעיכת האמת ופינוי מקומה למציאות אלטרנטיבית ו"פייק ניוז" המעצבים את
דעת הקהל על פי הגחמות של הפוליטיקאים.

ההחלטה המהותית העומדת בפני ישראל היא בנושא משטרה וזהותה. הפינוי הוא
רק חלק מה"איך" להשגת החזון הלאומי. ראינו כי כל תרחיש פוליטי שונה מפתרון
שתי המדינות, אינו יכול לקיים את החזון הציוני של מדינה דמוקרטית בעלת זהות
יהודית. אף המושגים המכובסים שנדחפו לשיח הישראלי – ניהול הסכסוך, צמצום
הסכסוך, שדרוג הסכסוך – הם רק התחכמויות רטוריות של הנהגה שאינה מבקשת
להוביל ולהכריע אלא להבטיח את שרידותה הפוליטית. אך האם החברה בישראל
מוכנה להצטרף לאלפר ולהרים ידיים? להמשיך להידרדר למציאות של מדינה אחת
לא שוויונית, או להתמודד עם האתגר היחידי העומד בפני שמירתו וקיומו של החזון
הציוני, ולגבור עליו, כפי שהתגברה על אתגרים הרבה יותר קשים באופן מתוכנן
מושכל ומידתי?

איזה תרחיש פוליטי תומך בחזון הציוני

שתי המדינות

אפשרות מעשית עם פוטנציאל
לשמור על זהות ציונית

תרחישים אחרים

מהווים סיכון פוטנציאלי לאובדן
זהות ציונית

11. **ללכת עם ולהרגיש בלי: ממשלות ישראל מכשירות את "הסיפוח הזוחל", שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר, גלעד הירשברגר, הארץ, 8 באוקטובר 2022**

הידיעה כי המינהל האזרחי מקדם תוכנית שתאפשר הכשרה של עשרות מאחזי חוות רועים בגדה המערבית, חושפת שוב את הפער האדיר בין התפישה של רוב הציבור את המושג "סטטוס קוו", או "המשך המצב הקיים", לבין מה שקורה בפועל בשטח. ההצהרות של ממשל ג'ו ביידן על מחויבותו לשמירת ההיתכנות של פתרון שתי המדינות ניגפות מול התוכניות של ממשלות ישראל, הן אלו של בנימין נתניהו והן זו המתקראת ממשלת השינוי, שאינן אלא סיפוח זוחל, המוביל את ישראל למציאות של מדינה אחת עם שתי מערכות חוק לא שוויוניות.

כיצד נראה סטטוס קוו בשטח? מהלכי הממשלות בעשור האחרון עוסקים בחמישה תחומים מרכזיים:

• **הרחבת ההתנחלויות הקיימות.** על פי נתוני "שלום עכשיו" בין 2011 ל-2020, אישרו ממשלות נתניהו מכרזים לבנייה של 1,350 דירות בממוצע בשנה. שנות השיא היו בימי הנשיא דונלד טראמפ בארצות הברית (יותר מ-3,000 דירות בכל שנה ב-2017-2018). ממשלת נפתלי בנט שברה את הממוצע השנתי ואישרה מכרזים לבניית 1,550 דירות בשנת כהונתה. לא מיותר לציין שרוב המכרזים אושרו בהתנחלויות מבודדות ולא ב"גושים" הצמודים לקו ירוק.

תכנון בנייה. הממוצע בעשור של נתניהו היה תכנון של 5,292 דירות בשנה בהתנחלויות, וממשלת בנט הגיעה ל-7,292 דירות. לא מכבר נדרשה התערבות ישירה של הממשל בארה"ב כדי לדחות את הדיון במינהל האזרחי בקידום בנייה בשטח E1 במעלה אדומים. הבנייה בשטח באה לידי ביטוי גם במספר התושבים. בעשור של נתניהו גדל מספר הישראלים בהתנחלויות מ-325,601 ל-451,257 נפש (גידול של 38%). חשוב לציין, כי כל ממשלות ישראל מאז 1967 אישרו את הרחבתן של ההתנחלויות, מסיבות שונות ובהיקפים משתנים. בפועל, בכל "צבע

פוליטי" ובכל הרכב, הממשלות לא שימרו "סטטוס קוו", אלא פעלו להמשך מדיניות המעודדת גידול והרחבה של ההתנחלויות הקיימות.

מאחזים לא חוקיים. בעשור של ממשלות נתניהו הגיע מספר המאחזים הלא חוקיים לשיא של 130, ובימי בנט נוספו עוד שישה. ממשלות נתניהו "הלבינו" 21 מאחזים לא חוקיים, הפכו כמה מהם ליישובים עצמאיים, כמו רחלים וברוכין, ואת רובם לשכונות חוקיות בהתנחלויות הקיימות, גם אם השכונות האלה מוקמו הרחק מהתנחלות האם.

ממשלת בנט לא נשארה מאחור והלבינה שלושה מאחזים לא חוקיים. אם התוכנית להכשרת החוות הלא חוקיות תאושר, הרי שממשלת לפיד — וסביר להניח שגם מחליפתה — עלולות לשבור את השיא ב"הלבנה" של 30–40 מאחזי חוות, מתוך 70 הקיימים בגדה. ביולי בישר לנו "ערוץ 7" ששרת הפנים, איילת שקד, הנחתה את משרד הפנים להכיר בתושבי המאחזים הלא חוקיים לצורך חישוב מענקי האיזון של הרשויות המקומיות באיו"ש. כל זאת בניגוד להנחיית היועץ המשפטי לשעבר מני מזוז, שב-2004 אסר העברה של סיוע כספי ממשלתי להתיישבות הלא-חוקית, בעקבות דו"חות מבקר המדינה שהוזכר בהם מימון ממשלתי של עשרות מיליוני שקל למכרזים במאחזים.

חשוב לזכור שבזמן ששיעור המענקים לרשויות המקומיות בישראל מגיע לכ-40% מתקציב הרשות — באזור יהודה ושומרון הוא יכול להגיע ל-70%–80% מתקציב הרשות, לפעמים במנותק מהקריטריונים שנקבעו, ומדובר תמיד במועצות המצביעות למפלגות הימין הדתי-משיחי. תקציב זה, שלמעשה נגזל מהרשויות בישראל, משמש במידה כלשהי למתן שירותים למאחזים הלא-חוקיים.

תחבורה. ממשלת נתניהו החלה ביישום "תוכנית אב לתחבורה" באיו"ש, היכולה להגיע לתקציב של כ-13 מיליארד שקל. כבישים כמו עוקף חווארה בשומרון ועוקף אל ערוב ביהודה, שנועדו בעיקר לשרת חלק קטן מאוד מציבור המתנחלים, עולים כל אחד מאות מיליוני שקל. הנימוק הרשמי לתוכנית היה הצורך בשיפור מערך התחבורה הפלסטיני, לצד הישראלי, אך התעמקות בתוכנית מבהירה, כי לצד הקלת

העומסים הפלסטיניים, הכוונה היא ליצור מערך כבישים מהירים, שיחבר את כל ההתנחלויות המבודדות ויעודד הגירה אליהן. סטטוס קוו? ממש לא.

ממשלת בנט לא עצרה את התוכנית, אלא אישרה את המשך כל הפרויקטים שהיו בביצוע. בחודש שעבר נחנכו ארבעה צמתים חדשים באיו"ש בצירי התחבורה שבאזורי ההתיישבות היהודית. ישראל אפריאט, קצין מטה תחבורה במינהל האזרחי, אמר אז ל-ynet כי "בחודשים האחרונים אנו עדים לתנופה אדירה בהשלמת פרויקטי התחבורה הרבים אותם אנו מקדמים בשיתוף עם משרד התחבורה בשטחי יהודה ושומרון."

מערכת המים. ממשלת נתניהו אישרה שתי תוכניות אב להגדלת אספקת המים לגדה שעלותן כמעט שני מיליארד שקל, אחת ליהודה ואחת לשומרון. הטיעון הרשמי היה הצורך בהשוואת אספקת המים בין ישראלים לפלסטינים בגדה. בפועל, הדבר מאפשר את גידולן ואת הרחבתן של ההתנחלויות ואת התוספות העתידיות לחוות ולמאחזים הלא-חוקיים.

הריסת בתי פלסטינים בשטחי C. בעשור של נתניהו הרסה ישראל בממוצע בשנה 474 בתים שנבנו בלא היתר המינהל האזרחי. ממשלת בנט הרסה 641 בתים בשנת כהונתה. צריך לזכור שהתיחומים של שטחי B ו-A, שבהם סמכות התכנון והבנייה נתונה בידי הפלסטינים, לא השתנו זה 25 שנה (מאז הסכם הביניים). פרק זמן שבו האוכלוסייה הפלסטינית הכפילה את עצמה. כמו כן, 52% משטחי C, שרובם צמודים ליישובים ערביים, הם בבעלות פרטית פלסטינית, ורוב הבנייה הלא-חוקית שלהם נעשית שם. כלומר, ה"סטטוס קוו" בגדה אינו מצב סטטי כפי שזה נשמע, אלא התקדמות דינמית — בלא כל הצהרה רשמית — להרחבת ההתיישבות היהודית ובה בעת לדחיקת רגלי הפלסטינים.

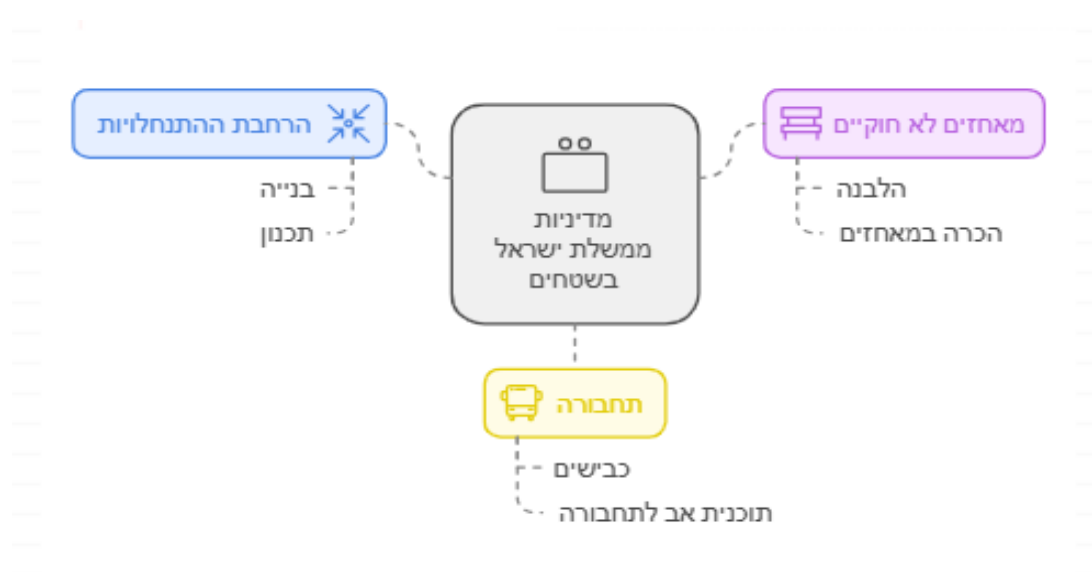
ומהי עמדת הציבור הישראלי-היהודי בעניין הסטטוס קוו? מה משמעות המונח בעיניו? בסדרת סקרים שערכנו מ-2018 ועד 2022 מצאנו ששיעור התמיכה בהמשך המצב הקיים היה יציב ונמוך — נע סביב 10%. אולם בסקר האחרון, שנערך ביוני 2022, הוכפלה התמיכה והגיעה לכ-20%. עולה השאלה, מה מאפיין את

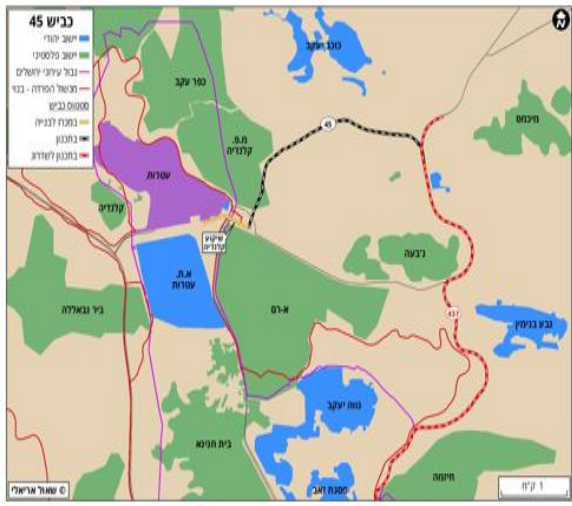
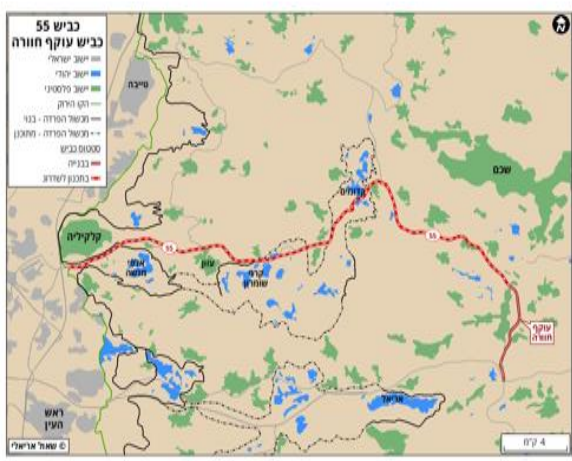

התומכים בגישת ה"סטטוס קוו", כלומר המשך המצב הקיים. האם מבחינתם הכוונה היא למציאות סטטית, או למציאות משתנה ודינמית, אך באופן לא רשמי?

מתברר שהתומכים מבינים היטב את המשמעות של "המשך המצב הקיים". מצאנו שרוב התומכים הם מי שמגדירים את עצמם כדתיים ובעלי עמדות של ימין-מרכז. רבים מהם גם תומכים בסיפוח, אך חוששים מההשלכות הכלכליות והביטחוניות של סיפוח חד-צדדי. הם סבורים ששליטה ישראלית בשטחים חשובה מסיבות ביטחוניות, אולם מתנגדים למדינה דו-לאומית וחוששים מערבוב עם אוכלוסיית הפלסטינים. תומכי הסטטוס קוו (או המשך המצב הקיים) מעוניינים להחזיק בשטחים, בלי להפוך את השליטה בהם לפורמלית ובלי לשלם את מחיר הסיפוח. במילים פשוטות: הם משקפים בעמדותיהם את מדיניות הסיפוח הזוחל.

נדמה אפוא שבשנים האחרונות ממשלות ישראל מייצגות את המיעוט (כחמישית בלבד) בציבור הישראלי, המשוכנע שאפשר ורצוי להיות עם ולהרגיש בלי — לחזק את השליטה הישראלית בשטחים טיפין טיפין, בלי צורך להכריז על סיפוח רשמי. בפועל מדובר בתהליך סיפוח משמעותי, שנעשה בניגוד לעמדת רוב הציבור הישראלי-יהודי (62% בסקר האחרון), המבקש היפרדות מהפלסטינים בהסכם או במהלך חד-צדדי, וגורר את מדינת ישראל למחוזות הרחוקים מהחזון הציוני של מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי.

12. השקר של "צמצום הסכסוך": בלי ממד טריטוריאלי הוא רק יתרחב,

שאול אריאלי, הארץ, 3 בנובמבר 2022

ההסלמה בגדה המערבית סבב הבחירות שמאחורינו והממשלה הצפויה בראשות בנימין נתניהו מפיחים חיים בכמה מושגים מכובסים המשמשים את השיח הפוליטי ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני. ביניהם בולט המושג "צמצום הסכסוך" על גרסאותיו השונות — מ"ניהול הסכסוך" דרך "שלום כלכלי" ועד ל"שדרוג הסכסוך". נציגי רוב המפלגות העניקו למושגים אלה משקל רב בהבטחותיהם לבוחרים בתעמולת הבחירות, כאילו מדובר בתרופת פלא שנרקחה במקצועיות לטיפול בסכסוך המדמם. נתניהו, שיילכד שוב בצבת המדינית, בין תביעת הציונות הדתית לקדם את סיפוח הגדה לבין המחויבות שלו בהסכמי אברהם להימנע מכך, בתוספת הלחץ הצפוי מהממשל האמריקאי הנוכחי ומבית הנבחרים שם — יבקש להיחלץ מהמלכודת באמצעות החייאת המיתוס של "שלום כלכלי" ו"צמצום הסכסוך", גם אם בפועל בשטח יקרו דברים הפוכים, שירחיבו את הסכסוך.

בשני המחנות הפוליטיים יש תומכים למדיניות "צמצום הסכסוך": רבים מתומכי פתרון שתי המדינות סבורים שהוא אינו ישים כרגע ולכן יש לפעול לצמצום הסכסוך ולמניעת הסלמתו, עד אשר המציאות תשתנה. לחלופין, אלה השוללים את פתרון שתי המדינות סבורים כי צמצום הסכסוך הוא הדרך הנכונה לפעול. כזו היא עמדת נתניהו, שכתב ב-1995 בספרו "תחת השמש": "מדינת אש"ף שתושלת 15 קילומטרים מחופי תל אביב תהווה סכנת מוות מיידית למדינה היהודית". ולכן "תוכנית האוטונומיה תחת שליטת ישראל היא החלופה היחידה."

וכפי שאמר בני גנץ השבוע בראיון לאתר "סרוגים", "השמאל בישראל חושב שהפתרון הוא שתי מדינות לשני עמים. אני נגד זה. במקום להידרדר למדינה דו-לאומית, אנחנו נצמצם את הסכסוך" (30.10) ואלה רק שתי דוגמאות. אין זה מפתיע שאף פוליטיקאי אינו חש מחויב להסביר תחילה על מה נסב הסכסוך, בטרם יפרוש את משנתו על הדרכים לצמצומו. והציבור אינו דורש לברר זאת. לו היתה התייחסות לנושא, היה אפשר לראות כי אין קשר בין הצעדים האופרטיביים שהללו מציעים לבין המטרה של "צמצום הסכסוך", ורוב הצעדים הללו מזיקים בטווח הארוך.

הנחת היסוד השגורה כמנטרה בפי הפוליטיקאים היא כי שכן שָׁבַע הוא פחות עוין, ויש המאמינים שהוא גם יוותר על שאיפותיו הלאומיות או לפחות יצמצמן. לתפישתם, הדגש ביישום "צמצום הסכסוך" צריך להיות על צעדים כלכליים שייטיבו עם הפלסטינים. זאת בניגוד לכל הלקחים ההיסטוריים שהוכיחו ההיפך, כאשר היישוב העברי ומדינת ישראל פעלו על פי הנחה שגויה זו. מתי בדיוק הסכסוך בינינו לבין ערביי הארץ היה על רווחה כלכלית?

הסכסוך הוא על הארץ הזאת והזכות להקים בה מדינה. זהו סכסוך טריטוריאלי-לאומי בעיקרו, גם אם הוא מלווה בהיבטים דתיים. כל ניסיון לצמצם את הסכסוך חייב לעסוק בסוגיה הטריטוריאלית. צמצום הסכסוך משמעו צמצום שטח המריבה בין הצדדים. השלבים ההדרגתיים של תהליך השלום עם מצרים ופינוי סיני — הסכמי ההפרדה (1974), הסכם הביניים (1975), הסכם המסגרת (1978) הסכם הקבע (1979) ופינוי סיני (1982) — צריכים לעמוד בבסיס ההיגיון והמימוש הנכונים של תזת "צמצום הסכסוך". בדרך זו גם נבנה הסכם אוסלו: בשלב הראשון הסכם ביניים שבמסגרתו ישראל תעביר את כל השטחים הכבושים לסמכות הרשות הפלסטינית, למעט נושאים שיידונו במו"מ על הסדר קבע: ירושלים, אתרים צבאיים והתנחלויות; ובשלב השני הסדר קבע. העברת שטחי A ו-B לסמכות השיפוט הפלסטינית צימצמה את הסכסוך, כי ישראל אינה נוכחת (בדרך כלל) בשטחים אלו ואינה מנהלת באופן ישיר את חיי הפלסטינים בהם.

באופן דומה יושמה גם תוכנית ההתנתקות מרצועת עזה. ישראל אמנם שולטת במעטפת של הרצועה אך אינה מנהלת את חיי היומיום בה, והיא מנהלת את מלחמתה נגד חמאס והג'יהאד האיסלאמי בדפוסים צבאיים קונבנציונליים ולא כמשטרת כיבוש. זה מסביר את העובדה שבחמש השנים שקדמו להתנתקות היו לישראל 147 הרוגים, ואילו מאז ההתנתקות ועד היום — במשך 17 שנים — 122 הרוגים מהסלמה שקשורה לרצועה.

כך גם צעדים שנקט הצד הערבי לצמצום הסכסוך, למשל ביטול הסיפוח של הגדה על ידי המלך חוסיין ב-1988, שסלל את הדרך להסכם השלום בין ירדן לישראל ב-1994, שבמסגרתו החזירה ישראל לירדן את השטחים שעליהם השתלטה בערבה.

הכרת אש"ף בהחלטות האו"ם 242 ו-338 ב-1988, וההכרה ההדדית הרשמית שלו במדינת ישראל ב-1993, צימצמו את שטח המריבה שלפני כן היה פלשתינה-א"י המנדטורית כולה, והותירו למשא ומתן בהסדר הקבע רק את השטחים שנכבשו ב-1967.

כדי לצמצם את הסכסוך כיום, במשמעותו האמיתית והנכונה של המושג, יש להעביר את שטחי C לרשות הפלסטינית, כפי שעשה נתניהו במסגרת ה"פעילות" ב-1998 (כחלק ממזכר וואי) וחזר והציע לעשות ב-2014, על פי עדות השליח האמריקאי דאז, מרטין אינדיק") סרוגים", 31.10. (היגיון זה גם עמד בבסיס תוכנית האב של ההתנתקות של אריאל שרון ותוכנית ההתכנסות של אהוד אולמרט בגדה — שהציעו להעביר שטחי C ולפנות התנחלויות מבודדות בגב ההר על מנת להעניק לפלסטינים רציפות טריטוריאלית בשטחי A ו-B, שתאפשר ליישם תוכניות פיתוח בתחומים שונים ויכולת משילותית.

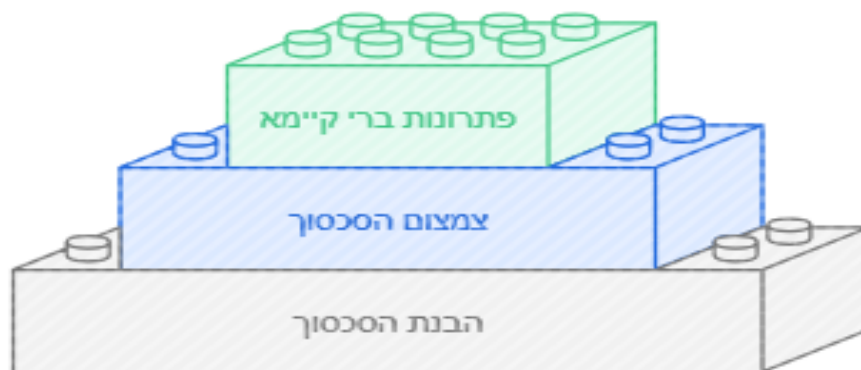
מה כולל "צמצום הסכסוך" על פי נתניהו ואחרים התומכים בגישה? הגדלת מספר היתרי העבודה מהרצועה, הענקת היתר לחיפוש עבודה בישראל לפלסטינים מהגדה, הגדלת טווח הדיג מול חופי עזה וכדומה. צעדים אלו היו יכולים לסייע אילו היו מלווים בצעדים הטריטוריאליים שהוזכרו. בטווח הקצר הם אכן יתרמו לרווחתם של עשרות אלפי משפחות פלסטיניות, אך אין לזה שום קשר לצמצום הסכסוך. להיפך, הנוכחות של מאות אלפי עובדים פלסטינים בישראל, בהיעדר תהליך מדיני משמעותי, מעלה דווקא את הפוטנציאל להסלמה ולאלימות משני הצדדים באין-ספור נקודות חיכוך יומיומיות (כפי שקרה באינתיפאדה הראשונה).

בטווח הרחוק ההשלכות יהיו חמורות יותר. יישום המדיניות שראשיתה בימי שר הביטחון משה דיין, במסגרתה הפלסטינים מקיימים את כלכלתם באמצעות ישראל — עובדים בה, מקבלים חלק משירותי הרפואה (בתשלום), קונים את החשמל, מייבאים ומייצאים, גובים את המסים העקיפים וכו' — משמרת את התלות שלהם בישראל ומונעת פיתוח של מוסדות המדינה שבדרך.

אין לצפות שנתניהו יעלה מחדש את רעיון הצמצום הטריטוריאלי. וכאתנן לקיומ
ממשלתו, בהיעדר היכולת לספח שטחים, נתניהו יאפשר לבצלאל סמוטריץ' ואיתמר
בן גביר לחזק ולהאיץ מהלכים הפוכים לתזת "צמצום הסכסוך", המתקיימים יום-יום
בגדה: הרחבת ההתנחלויות, התעלמות ממאחזים לא חוקיים, "הלבנת" מאחזים
קיימים, מתן היתרים לחוות חקלאיות של יהודים, אלימות מתנחלים כלפי פלסטינים,
ישראלים וחיילי צה"ל, השתלטות על אדמות, סלילת מערכת כבישים מהירים
להתנחלויות המבודדות ועוד. מהלכים אלו מגדילים את "שטח הפנים" של החיכוך,
מובילים לאלימות הדדית, ומחייבים את צה"ל להשקיע לא פחות מ-55% מכוחותיו
הלוחמים בגדה בעת שגרה, ויותר בעת הסלמה.

נראה שהממשלה שתקום תגיע לשיאים חדשים באימוץ המושגים המכובסים,
ובראשם "צמצום הסכסוך" ו"השלום הכלכלי". על הציבור להכיר אותם ולהבין את
משמעותם. "צמצום הסכסוך" הוא סוגיה טריטוריאלית, והחתייה אליו היא ההיגיון
שהנחה את כל ההסכמים של ישראל עד כה. השימוש במושגים אלה על ידי ממשלת
נתניהו הצפויה אינו אלא מסך עשן, שנועד להסתיר את המשך החיכוך ואת המשך
הסיפוח הזוחל, עד ליצירת של מדינה אחת לא שוויונית. ייתכן כי בחירות 2022
יזכרו כ"נכבה" של הדמוקרטיה הישראלית.

היררכיית אסטרטגיות לסכסוך ישראלי-פלסטיני

תוצאות הבחירות וממשלת הימין הלאומנית שצפויה לקום בראשות בנימין נתניהו מבטיחות כי תימשך המדיניות של ישראל המשמרת את הפיצול בין הגדה לרצועת עזה. נתניהו הבהיר את עמדתו בעניין בישיבת הליכוד במארכס 2019, כשאמר: "מי שמתנגד למדינה פלסטינית צריך לתמוך בהעברת כספים לחמאס. תיחזוק ההפרדה בין הרשות בגדה וחמאס בעזה עוזר לנו למנוע הקמת מדינה פלסטינית". לנוכח הדבקות של ישראל במדיניות זו, אין טעם שהפלסטינים ימשיכו במאבק העקר נגדה, ומוטב להם להתרכז במה שכן יכול לשנות את המציאות: בתהליך הדרגתי ליצירת כתובת פלסטינית לגיטימית אחת, שהיא תנאי לשינוי המציאות הנוכחית של סטגנציה מחשבתית ומדינית. כתובת כזו עשויה לסייע לישראל, באם תרצה, לקדם משא ומתן אפקטיבי עם נציג לגיטימי ומוסמך של העם הפלסטיני.

ראשיתו של תהליך כזה תהיה בהסכם פיוס בין פתח לחמאס, שאחראים לפיצול בין הגדה המערבית ורצועת עזה. הסכם זה הוא באחריות הפלסטינים עצמם, אך להשגתו נחוצות, הן הסרת ההתנגדות הישראלית להסכם כזה — כפי שגילה נתניהו ב-2012, כשטען נגד הסכם הפיוס: "הרשות חייבת לבחור בין ברית עם חמאס לשלום עם ישראל — שאינם הולכים ביחד"; והן מעורבות נחרצת של מצרים — בעלת ההשפעה הגדולה ביותר על שני הצדדים. שתי אלה עשויות להביא את הפלסטינים להסכים על ארבעה עקרונות: אש"ף הוא הנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני; קיום שותפות הוגנת של חמאס בהנהגת אש"ף; אימוץ אסטרטגיה של אי-אלימות במאבק נגד הכיבוש; והסכמה על הקמת מדינה פלסטינית אחת ברצועה ובגדה.

בהמשך להסכם בין פתח לחמאס יתקיימו בחירות בהשתתפות כל הארגונים והמפלגות לנשיאות הרשות הפלסטינית, לפרלמנט הפלסטיני ולמועצה הלאומית של אש"ף. יש לציין כי בניגוד לסברה של חלק מהישראלים, בשלב זה של המאבק הפלסטיני הבחירות לא יהיו על אופיה של החברה הפלסטינית — חילונית בהתאם לחזון של אש"ף או איסלאמיסטית על פי חזון חמאס — אלא על שלושה צרכי יסוד

שלה: תקווה בתחום המדיני (סיום הכיבוש ויישוב הסכסוך), ביטחון כלכלי, וביטחון אישי.

שני המחנות יוכלו להכריז כי ביכולתם לענות על צרכים אלו כשבאמתחת כל אחד מהם הישגים חלקיים. חמאס ידגיש את נסיגת ישראל מהרצועה ופתח את הקמת הרשות הפלסטינית ואת הרווחה הכלכלית היחסית של תושבי הגדה ביחס לתושבי עזה. תוצאות הבחירות יכתיבו את הרכב המועצה הפלסטינית שתבחר את הוועד הפועל הממנה את יו"ר אש"ף. זה שייבחר ייהנה מלגיטימציה מלאה לייצג את ענייני העם הפלסטיני ולהתחייב בשמו.

על ישראל להתחייב שבחירות אלו יתקיימו, כמוסכם בהסכם הביניים, גם בהשתתפות הפלסטינים תושבי מזרח ירושלים; והתפקיד של מדינות ערב המקיימות קשרים עם ישראל ושל הקהילה הבינלאומית, הוא להבטיח שהבחירות יתקיימו בשקיפות ובהוגנות בגדה וברצועה. הטענה הרווחת בציבור הישראלי כי אין כתובת פלסטינית אחת לגיטימית ומוסמכת לדון עם ישראל — תהפוך לטענה אנכרוניסטית, ותאפשר לממשלת ישראל לחדש את המו"מ.

בשלב הבא, על יו"ר אש"ף, המוכר באו"ם כנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני והנהנה ממעמד של מדינה משקיפה, לתבוע הכרה בפלסטין כמדינה חברה באו"ם בגבולות מאי 1967, באישור עצרת האו"ם ומועצת הביטחון. זו יכולה להיות אחת השעות היותר יפות של הקהילה הבינלאומית, שארגוניה איבדו מכוחם בשנים האחרונות. גם המדינות התומכות בדרך כלל בישראל לא יוכלו להתחמק עוד מאחריותן למימוש ההחלטות הבינלאומיות ולהתחבא מאחורי הטענה שהחלטות כאלו עלולות לערער את היציבות של הממשלה בישראל ולהעלות גורמים קיצוניים לשלטון — הם כבר שם!

הכרה בינלאומית כזו תיצור לראשונה הכרה הדדית סימטרית בין ישראל לפלסטין. זאת, בניגוד להכרה ההדדית בין ישראל לאש"ף ב-1993, אז אש"ף הכיר בישראל בקווי 1967 המשתרעים על פני 78% משטח פלשתינה-א"י המנדטורית, אך ישראל לא הכירה בתמורה בפלסטין שתוקם על 22% הנותרים, אלא הסתפקה בהכרה

באש"ף כנציג הלגיטימי הבלבדי של העם הפלסטיני. בהכרה החדשה תמומש הזכות של שני העמים להגדרה עצמית במולדתם, על פי ההחלטות של הקהילה הבינלאומית ובראשן 242. ישראל תגדיל עשות אם גם היא תכיר במדינה הפלסטינית, ובכך תשרת את האינטרס שלה בטווח הארוך: מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי.

אחר כך מדינת פלסטין תוכל להציע לחדש את המו"מ עם ישראל על ארבע סוגיות הליבה של הסכסוך: גבולות, ירושלים, ביטחון ופליטים, מנקודת הפתיחה הזו של שתי מדינות על יסוד קווי '67. בעניין הגבולות למשל, יהיה קל יותר לדבר על חילופי שטחים ביחס 1:1 כפי שנהגו ישראל וירדן ב-1994, וכפי שאהוד אולמרט ומחמוד עבאס הסכימו ב-2008. חילופים מוסכמים יצרו קו גבול שונה במקצת מהקו הירוק, אך יבטיחו לישראל את הישארות רוב המתנחלים בריבונותה, ויבטיחו לפלסטינים מדינה ששטחה יהיה בדיוק 22% מפלשתינה-א"י המנדטורית, שהם 6,205 קמ"ר, כפי שהסכימו הצדדים ב-2008. בעניין הפליטים, המשא ומתן בין המדינות יחזור ויתמקד בסוגיית הפיצויים, בליווי מחוות סמליות, כפי שהיה עד 2008.

זהו מסע ארוך ואתגרי ביותר בשביל הפלסטינים, ישראל, העולם הערבי והקהילה הבינלאומית, ולא רבים יהמרו שהוא יושלם בהצלחה, בשל אינספור כישלונות של ניסיונות להשיג הסכמי פיוס בין חמאס ופתח בעבר. על הפלסטינים להתחיל במסע, כפי שכתב לפני כשנתיים הפובליציסט הלבנוני חאזם סאריה בעיתון "א־שַׁרְק אל־אֻסַּט" (8.8.2020): "צריך לשאוב ולסלק מן המאבק הפלסטיני את השומנים של ההיסטוריה, האלוהות והגורל, כי בגלל כל אלה הגוף סובל מהשמנת יתר חולנית עד כדי כך שאינו יכול לזוז... המאבק הפלסטיני יצטרך לחזור אל המציאות ואל ההיסטוריה". העולם הערבי הנושא גם הוא באחריות לסכסוך, צריך להירתם בתיווך ובמימון. יש כעת הזדמנות לליגה הערבית להחיות את יוזמת השלום שלה מ-2002, ולהציע לישראל להרחיב את הסכמי אברהם לכלל העולם הערבי. הקהילה הבינלאומית, שנושאת באחריות לא פחותה להמשכו של הסכסוך, חייבת לפנות חלק ממרצה ומשאביה לטובת מימוש התהליך הזה.

ישראל תתייצב אז בפני מציאות חדשה, מעוקרת מתירוצי "האין פרטנר", "אין כתובת אחת", ומהפתרונות האשלייתיים של "צמצום הסכסוך" ו"שלום כלכלי". למען עתידה היא תיטיב לעשות אם תכריע לטובת התהליך הזה, שעשוי להוביל ליישוב הסכסוך. מנגד, אם תשלול את התהליך, היא תבטיח את המשך הכיבוש והסכסוך ותאלץ את הפלסטינים לחזור למאבק מזוין, והיא תשפיע לרעה על עתיד היחסים של ישראל עם העולם הערבי ועל מעמדה וקשריה עם יהודי העולם ועם הקהילה הבינלאומית.

שנת 2023

1. להוציא את חב"ד מצה"ל, שאול אריאלי, הארץ, 05 בינואר 2023

בטקס הדלקת נרות חנוכה, סיפר שליח חב"ד לכ-400 לוחמי צה"ל ומפקדיהם בבית הספר למקצועות החי"ר כי במלחמת יום הכיפורים כוח שריון סורי נכנע אחרי שהבחין בחיילים ישראלים מניחים תפילין, ונבהל מ"הנשק הסודי החדש". האיש איננו "עשב שוטה", ודבריו הם ביטוי מרכזי החוזר על עצמו במשנה המשיחית ובפעילות של תנועת חב"ד בחברה הישראלית בכלל, ובצה"ל בפרט. למרות שתנועת חב"ד שוללת עקרונית את גישת הרבנים קוק (הראי"ה והרצי"ה) בדבר אתחלתא דגאולה, היא חולקת עם חסידיהם, אנשי "גוש אמונים" לדורותיהם, ערכים משיחיים-לאומניים דומים, כמו התנגדות לכל ויתור על שטחי הארץ, ואמונה לפיה תפקיד הדור הוא להביא את המשיח. עמדות אלה הביאו לחבירת חב"ד לפני שני עשורים לימין הישראלי ולאימוץ עמדותיו הנציות.

הבדוטה הנ"ל משתלבת היטב באחד המיתוסים המכוננים של החברה הישראלית, המיתוס של "מעטים מול רבים", ומזינה אותו. עיקרו של המיתוס לקוח מדברי יהודה המקבי (ספר מקבים א', פרק ג', יח'-ט'): "נקל כי יִסְגְּרוּ רבים בידי מעטים, ואין מעצור לפני שמים להושיע ברבים או במעטים". כלומר, יחסי הכוחות בין העם היהודי לאויביו הם חסרי משמעות והדבר היחיד החשוב הוא ההחלטה האלוהית, המותנית במידה שבה העם היהודי עושה את הטוב בעיני אלוהים.

אין זה מקרה שהבדוטה סופרה בחנוכה. מהות זו נאמרת במהלך החג שלוש פעמים ביום, בתפילת שמונה עשרה. זה מתחיל בהחלטת האל לעזור לעמו: "בימי מתתיהו בן יוחנן... אתה... מסרת גיבורים בידי חלשים, ורבים בידי מעטים"; ממשיך בתיוג ערכי של הצדדים: "ורשעים בידי צדיקים, וטמאים ביד טהורים, וזדים ביד עוסקי תורתך"; ונגמר במה שנדרש מעמו: "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופנו את היכלך, וטיהרו את מקדשך."

על רקע זה ניתן להבין את דף המפקד שהפיץ מח"ט גבעתי לשעבר, עופר וינטר, ערב מבצע "צוק איתן", בו כתב כביכול בשם לוחמי צה"ל בכלל, ולוחמי חטיבת

גבעתי: "עשה ויתקיים בנו מקרא שכתוב: 'כי ה' אלוהיכם ההולך עמכם להילחם לכם עם אויבכם להושיע אתכם' ונאמר אמן". עוד המשיך וכתב: "ה' אלוקי ישראל היה נא מצליח דרכינו, אשר אנו הולכים ועומדים להילחם למען עמך ישראל כנגד אויב המנאץ שמך."

כשעמד על הפרק מינויו של בצלאל סמוטריץ', יו"ר מפלגת "הציונות הדתית", לשר האוצר, הוא הבהיר כי לשיטתו האמונה היא המתכון להצלחה לא רק בתחום הצבאי אלא בכל תחומי חיינו. בשבועון החרדי "משפחה" הסביר סמוטריץ' את תפישתו הכלכלית, והכריז: ככל שניישם את התורה, נזכה לשפע כלכלי. "מגמה זו תלך ותתחזק לנוכח המינוי של עמיחי אליהו לשר המורשת, אורית סטרוק לשרת המשימות הלאומיות וחיים ביטון לשר במשרד החינוך — שרים שיפעלו מתוך תפישה המבוססת על התנאי "אם בחוקותי תלכו" (ויקרא כ"ו, ג').

דובר צה"ל מסר בתגובה לאורי משגב בעניין חב"ד כי "במסגרת הדלקת נרות בראשות המח"ט, ועל מנת לרומם את רוחם של החיילים, הזמינה החטיבה את עמותת 'אור לחייל' שעובדת בשיתוף פעולה עם צה"ל" ("הארץ", 26.12 (כלומר, שליחיה המשיחיים של חב"ד, כמו גם רבני הציונות המשיחית הלאומנית, אינם אורחים מזדמנים בבסיסי צה"ל אלא עובדים בשיתוף פעולה. מומלץ לדובר של צה"ל ולמפקדיו להבין כי את רוחם של החיילים יש לרומם לא באמצעות בדיות אלא באמצעות ניתוח היסטורי מקצועי ואמין. להלן כמה דוגמאות בהקשר למיתוס של "מעטים מול רבים."

נתחיל עם ההיסטוריון בצלאל בר כוכבא, שפירסם ב-1980 את ספרו "מלחמות החשמונאים" (הוצ' יד בן צבי), וכתב בקשר למלחמות המקבים: "ברוב הקרבות לא ניתן להצביע בביטחון על עדיפות מספרית של הגייסות הסְלֹוקים (היווניים). היפוכם של דברים: אין ספק שלפחות בחלק מהם היה ליהודים יתרון מספרי ניכר". נמשיך עם דברי הסיכום של ההיסטוריון אייל נווה (בספר "מעטים מול רבים", 1999) על השלב הראשון של מלחמת העצמאות: "באפריל ובמחצית הראשונה של מאי כמעט בכל גזרה ובכל קרב היה לצד היהודי יתרון על הערבים, הן מבחינת התכנון, הארגון והפעלת הצידוד, והן מבחינת מספר הלוחמים המיומנים שהשתתפו בקרב". ונסכם

בנאום של דוד בן-גוריון בפני ועדת חוץ וביטחון של הכנסת ב-23 בפברואר 1963: "במלחמת הקוממיות היו הערבים מפולגים... הם גם לא היו מצוידים... מלבד זאת, אם כי זה נראה קצת משונה, לנו היה אז צבא יותר גדול מאשר להם."

את רוחו של מפקד החטיבה וכל הממונים עליו, נוכל לרומם בכך שנזכיר את דברי ההיסטוריון מרדכי (מורל'ה) בראון (1999, כנ"ל): "האמירה הסוחפת שצה"ל ניצח את הערבים 'מעטים מול רבים' היא לא רק מוטעית מבחינה עובדתית אלא היא גם מונעת את ההבנה של גורמי הניצחון כראוי, והפקת לקחים מתבקשים... אם גנרל חושב שניצחנו במלחמת העצמאות בגלל אלוהים, צריך לפטר אותו מיד. מצפים מגנרל שהוא יבין למה ניצחנו בכל מקום ומקום ולמה הפסדנו בכל מקום ומקום."

כדי להבטיח את המשך רוממות הרוח ניעזר בהסבר של ישעיהו ליבוביץ': "מלחמת העצמאות של תש"ח לא נוהלה מטעם התורה, לא למענה ולא בשמה ולא לשמה... במלחמה זו לא נלחמנו לשם שמים אלא לשם עם ישראל וארצו. הניצחונות שהושגו בה הם חול ולא קודש" ("דעות", 1956).

עובדות והיסטוריה שאינן מקראיות ואינן משיחיות לא מעניינות את הלאומנים-המשיחיים ודומיהם. לבדיות השזורות בגרעיני אמת יש מטרה פוליטית, ובראון הסביר: "אם תודעת 'המעטים מול רבים' שולטת בכיפה, הקהל נוטה לפרש את צורכי הביטחון של ישראל בדרך מקסימליסטית ובלתי מתפשרת. תפישה זו משרתת את נטייתו של הימין הפוליטי להתנגד לכל נטילת סיכונים תמורת סיום הסכסוך, והיא חוברת אל פסיכוזה המאפיינת עם במצור ועשויה לחבל במאמציו לצאת מאותו מצור ברגע שהנסיבות מאפשרות זאת". זה שופך אור על ההתנגדות של תנועת חב"ד, יחד עם אנשי "גוש אמונים", להסכם השלום עם מצרים, להסכמי אוסלו, או לכל הסכם שכרוך בהחזרת שטחים שישראל כבשה במלחמות.

תנועות משיחיות אלו מנכסות את המפעל הציוני המודרני, שביסודו היה מרי נגד המשיחיות שלהן ונגד צידוק הדין שלהן — אשר כלאו אותנו בגלות 2,000 שנה. "מדינת ישראל הוקמה ומקוימת", אומר ליבוביץ', "לא מתוך דחף דתי ולא מתוך

מגמה דתית, לא בשם התורה ולא למען התורה, אלא מתוך הדחף הלאומי ולמען הרעיון המדיני" ("דעות", 1956). עם ככל עם ומדינה חברה במשפחת העמים.

אנשי חב"ד וגוש אמונים לדורותיהם חוזרים ומטיפים במפגשים שונים לכך שהציונות הקנונית של הרצל סיימה את תפקידה בתור חמורו של משיח, ו"שבתחילה מתגלה הכוח בצורת התווה ולבסוף יילקח מידי רשעים וינתן בידי צדיקים וגיבורים כאריות", כפי שהבטיח הראי"ה לחסידיו שתהו מדוע הוא תומך בתנועה הציונית החילונית. הם משכתבים את ההיסטוריה כך שתתאים לאתוס שלהם. בדומה לכך, ישראל הראל, יו"ר מועצת יש"ע הראשון, כתב שכן גוריון וכצנלסון ביססו "את זכות קיומה החוקי והמוסרי של המדינה היהודית על זכותנו הטבעית וההיסטורית לשוב לארצנו, ולא על החלטת החלוקה מכ"ט בנובמבר 1947" ("הארץ", 25.11). (זאת למרות שבהכרזת העצמאות נכתב ונאמר בפירוש על ידי בן גוריון שמדינת ישראל קמה "בתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית ועל יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות."

מן הראוי שהרמטכ"ל הנכנס, הרצי הלוי, ושר הביטחון החדש, יואב גלנט, יבחנו את העתיד של "יחידת חב"ד" בשורות צה"ל. עליהם לקבוע לצלילי אילו תופים יצעד הצבא — תופי הבדותות והבדיות או תופי התחקירים, ההיסטוריה והמקצועיות, שיבטיחו כי צה"ל יישאר כשמו, צבא הגנה לישראל, מקצועי, לומד וכפוף לחוקי המדינה.

2. דרושה התגייסות בסדר גודל לאומי, שאול אריאלי, הארץ, 9 בפברואר

2023

הקיטוב בחברה הישראלית בימים אלה הוא החריף והמסוכן ביותר בתולדות מדינת ישראל. המשך הצעדים לביצוע ההפיכה המשטרית צפוי לטלטל את ישראל ולהוביל לתגובות ולהתפתחויות שליליות ביותר בתחומי הביטחון, הכלכלה, היחסים המדיניים ומערכת המשפט. אלה צפויות להסלים את האיומים הפנימיים והחברתיים בישראל ולהטיל צל כבד על תדמיתה, משטרה ומעמדה במשפחת העמים. העמקת השסעים בחברה תביא — עם או בלי מלחמת אזרחים אלימה — לקריסת המדינה שאנחנו מכירים כיום ולהולדתה של מדינה שונה בהרכבה, בכלכלתה, במעמדה ובחוסנה הלאומי.

המחנה הדמוקרטי-ליברלי יאלץ להתמודד עם שימוש גובר והולך של הממשלה במנגנוני השליטה התודעתית דרך התקשורת, מערכת החינוך ומוקדי הידע, שיופעלו נגד המחאה ולשם החלשת מנגנוני הביקורת הציבורית. תהליך האסקפיזם וההתכנסות פנימה ב"גטו" התל-אביבי, שאיפין את המחנה הזה בשנים האחרונות, עלול להתחלף בהגירה משמעותית לחו"ל, בעיקר של צעירים מבטיחים שהם בעלי הון חברתי וכלכלי, אשר תשפיע עמוקות על איכות ורמת החיים בישראל.

מידת נחישותו וכוחו של המחנה הדמוקרטי-ליברלי להציל את המדינה מהתהליכים הנ"ל עדיין אינה ידועה. הוא אינו יכול לבסס את מאבקו על המחויבות של 150 אלף הישראלים שהשתתפו בהפגנות בשבועות האחרונים בתל אביב, בירושלים, בחיפה, בבאר שבע, בהרצליה, במודיעין ועוד. הוא חייב לערוך התארגנות עמוקה ומקיפה שתוביל להקמת "ממשלה של החברה האזרחית", שחבריה יבואו מארגונים שונים של החברה האזרחית ותקציבה ימומן על ידי אילי הון ישראלים השותפים למאבק.

"ממשלה" זו תהיה מחויבת לפתח ראייה רחבה וארוכת טווח ולגבש תוכניות בהתאם — שני דברים שפוליטיקאים מכהנים אינם מחויבים להם ואף עלולים להתפשר עליהם באופן שיחבל במאמץ הכולל. אסור לממשלה להסתפק רק בצעדי תגובה בדמות הפגנות, עתירות משפטיות, עצמות וכו', כי אף מלחמה לא הוכרעה מעולם

בבלימה בלבד. נדרשים זמן ופעולות כדי לחולל מהפך תודעתי בקרב חלק מהחברה הישראלית.

בנוסף לצעדי התגובה על הממשלה של החברה האזרחית להשקיע לאורך שנים מאמצים להשפיע על דעת הקהל באמצעות חינוך לדמוקרטיה, שאותו יש לכוון לכלל האוכלוסייה, בדגש על צעירים שתכנים אלו הושמטו מתוכניות הלימודים שלהם בבתי הספר. בעניין זה עליה לפעול במשותף עם הציבור המזוהה כימני מבחינה מדינית, אך חרד לדמוקרטיה ואף מבקש היפרדות מהפלסטינים, גם אם במהלכים חד-צדדיים, כפי שהראו לא מעט סקרים בשנים האחרונות. אישוש לכך ראינו בהפגנות האחרונות ובהתארגנויות שונות של אנשי ימין נגד ההפיכה המשטרית.

במאבק על דעת הקהל יעמדו בפני המחאה שלושה אתגרים מרכזיים: האחד, יצירת בסיס משותף לשיח עובדתי. ראשית, על ידי מאבק בבורות (ולא בבורים). יורגן הברמאס כתב בספרו "שינוי מבני חדש של המרחב הציבורי והפוליטיקה הדיונית" (2022), כי "הרס המרחב הציבורי ביטא את עצמו בכך שבשביל כמעט מחצית מהאוכלוסייה, תוכן תקשורתי כבר לא ניתן להמרה לעובדות תקפות הניתנות לביקורת... הדבר המהותי לעיוותו הנרחב של המרחב הציבורי הפוליטי אינו היערמותן של חדשות כזב, אלא המצב שבו מנקודת מבטם של המעורבים, כלל אין זה אפשרי לאפיין חדשות כזב ככאלה) "מתוך מאמר של איתמר בן עמי, "הארץ", 30.11.22 (כלומר, אם בעבר הסתכם השסע בין ימין לשמאל בחוסר הסכמה ערכי, כיום נכון יותר לומר שימנים ושמאלנים חיים בעולמות של מציאות שונה וחוקים שונים.

כך למשל בסקר שנערך ב-2018 נמצא כי 69% מהמורים בבתי הספר בישראל אינם יודעים מה קרה בכ"ט בנובמבר 1947 ("הגל החדש"); סקר שנערך ב-2016 מצא כי 40% מהיהודים בישראל לא ידעו מיהו מחמוד עבאס, ו-20% מהם חשבו שמדובר במנהיג חמאס (המכללה האקדמית אונו); 55% מהדתיים מאמינים שיגאל עמיר לא רצח את יצחק רבין ("מעריב", 2015), ולפי סקר באוניברסיטת חיפה, 40.5% מהערבים בישראל בטוחים שהשואה לא התרחשה. (2009)

אין מדובר באתגר קל בגלל המגמות הקיימות כיום ברוב מדינות העולם המפותח, ובכלל זה ישראל, כפי שמתארים מייקל ריץ' וג'ניפר קאוונה ממכון ראנד בספרם: (Truth Decay 2020) "אנשים נוטים פחות לקבל עובדות וניתוח עובדתי של נתונים; מיטשטש ההבדל בין דעה לעובדה; ניסיון אישי ודעה פרטית הולכים ותופסים מקום חשוב יותר מאשר העובדות; יש ירידה באמון במקורות שנחשבו בעבר מהימנים. ככל שאנשים קרובים יותר לקצוות פוליטיים, כך הם פחות פתוחים לשקול את הראיות המוצגות בפניהם. לכן תידרש במאבק הזה הזנה עקבית ושיטתית של מידע וידע על ידי בני סמכא רבים מקבוצות חברתיות שונות, בכל ערוצי התקשורת, כולל ברשתות החברתיות (לרבות בניית ערוצים חדשים), מתוך כוונה להחזיר את ההכרה בעולם משותף — עולם שבעבר שני המחנות קיבלו את קיומו העובדתי כבסיס לוויכוח ענייני.

במקביל, על החברה האזרחית לבנות מערכת להענשת מחוללי הפייק ניוז, ובראשם הפוליטיקאים. יש להוקיע אותם ולהדיר אותם מהמרחב הציבורי בכל מקום שניתן לעשות זאת. "דעיכת האמת היא האיום הקיומי של זמננו", כתבו ריץ' וקאוונה. הפגיעה המתמשכת של הפייק ניוז מונעת את קיומו של שיח ענייני ועובדתי, הנדרש יותר מכל לקיומה של הדמוקרטיה.

מחקר שנערך ב-2020 הראה כי חדשות כזב מתפשטות בטוויטר פי שישה מהר יותר מאשר חדשות אמת. לכן המלחמה על האמת צריכה להתחולל בכל הרשתות והערוצים וכל הזמן. הרולד פינטר, בנאומו לרגל קבלת פרס נובל לספרות ב-2005, אמר כי "החיפוש אחר האמת לא יכול להיפסק לעולם. אי אפשר להשהות אותו, ואי אפשר לדחותו. יש להתמודד אתו, מיד, בו ברגע... השפה הפוליטית, כפי שהפוליטיקאים משתמשים בה, אינה מגיעה אל המחוזות האלה (של האמת, ש"א), שכן מרבית הפוליטיקאים, על פי הראיות שבידנו, אינם מעוניינים באמת אלא בהשגת כוח ובשימורו. כדי לשמר את הכוח, הכרחי שהציבור יישאר בבורות, ויחיה תוך אי-ידיעת האמת, אפילו האמת שנוגעת לחייו שלו. אנחנו מוקפים אפוא במארג עצום של שקרים שממנו אנחנו ניזונים."

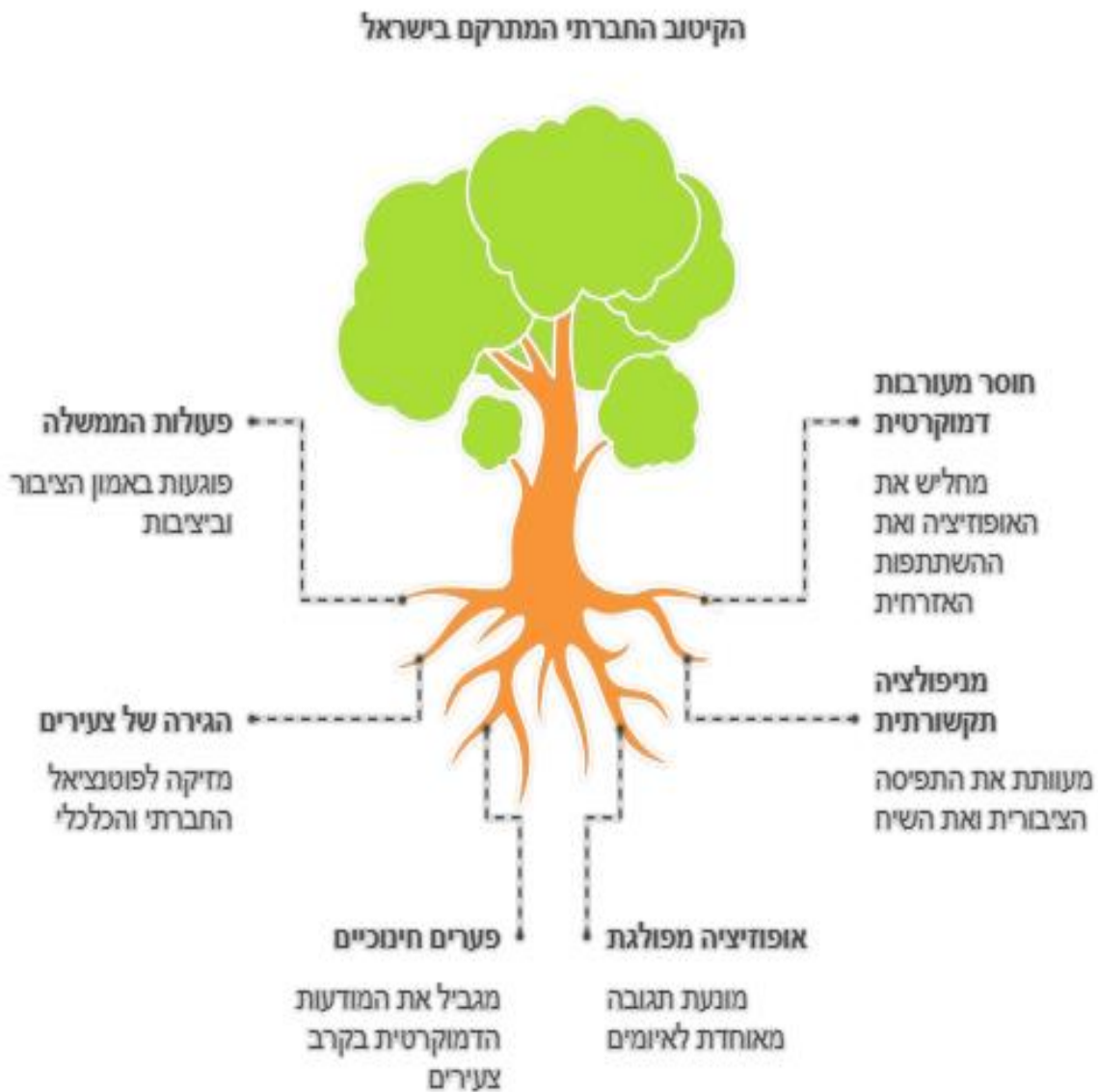
האתגר השני הוא להפנים את התובנה כי לכל קבוצה בחברה הישראלית יש מערכת מושגית שונה ביחס לאירועים שנתפשים בעיני כל אחד מהמחנות כאובייקטיביים במהותם. למשל, בניית עיירות הפיתוח נתפשת על ידי צד אחד כקליטת עלייה, פיזור אוכלוסין, הפרחת הנגב ועוד, בעוד שהצד השני רואה בה הרחקה מכוונת ממרכזי העשייה וההשכלה, הסללה לפריפריה ועוד. יש לאתר את הפוטנציאל של מובילי השינוי בקרב הקבוצות השונות של החברה הישראלית. להכשיר אותם, לממן אותם, לבנות מרכזי העשרה וידע לערכים דמוקרטיים וליברליים, ולהבטיח כי השיח בקרבם יתנהל בתחילה בעולם המושגים הבסיסי והמוכר של כל קבוצה בהובלת המנהיגים שצמחו בה.

האתגר השלישי הוא בניית אתוס ישראלי חדש: לחשוף את מרכיבי הבדיה ולחדד את גרעין האמת במיתוסים המקיימים את אתוס הסכסוך, החל מ"עם ללא ארץ הגיע לארץ ללא עם", דרך "מעטים מול רבים" ועד "אין פרטנר". ביחס לאתוס המשיחי-הלאומני הרואה במדינת ישראל "אתחלתא דה גאולה" לקראת ביאת המשיח וכינון מלכות דוד ובית המקדש, יש לקיים כלשונה את צוואתו של יצחק רבין: "נגד תפישתם הבסיסית, הנוגדת את בסיסה הדמוקרטי של ישראל, היה הכרח להיאבק מאבק אידיאי, החושף את המשמעות האמיתית של עמדות הגוש (גוש אמונים, ש"א) ודרכי פעולתו" ("פנקס שירות", 1979). יש לשקם ולחזק את אתוס השוויון, שעיקרו שוויון אזרחי במדינה דמוקרטית בעלת מאפיינים יהודיים לאומיים ולא דתיים, והכרה בזכויות הלאומיות של שני העמים החיים בין הירדן לים בהתאם להחלטות הבינלאומיות.

ערוץ הפעולה השלישי, אחרי מהלכי תגובה והשפעה על דעת הקהל, צריך להתכוון ולהתכונן ליום של ניצחון בבחירות ולהעמיד שלושה גורמי יסוד לביצור הדמוקרטיה הליברלית: ראשית, הצעה לחוקה ברוח דמוקרטית-ליברלית. שנית, תוכנית ליישוב הסכסוך עם הפלסטינים. למדנו כי ההמשך הטבעי של ה"סטטוס קוו" אינו מדינה אחת ואינו שתי מדינות, אלא כאוס ומלחמת אזרחים. לאחר הכרעה בין שתי אפשרויות היסוד באמצעות משאל עם יש להיערך ברמה הלאומית לחלופה הנבחרת. שלישית, צדק חברתי. תוכנית אב לחידוש ימיה של ישראל כמדינה רווחה המבטיחה

את צמצום הפערים בין המרכז לפריפריה בכל התחומים: גיאוגרפיה, חברה, השכלה ועוד.

אין מדובר בתוכנית של כדור אחרון בקנה. אם המחנה הדמוקרטי-ליברלי חפץ חיים ושואף למדינה כרוחו, עליו להתגייס למאמץ בסדר גודל לאומי במסגרת תהליך ארוך טווח. בין היתר משום שחשיפה מהירה של האמת בפני אלה שהאמינו שנים רבות בשקר עלולה למוטט אותם נפשית ולגרום להם "לשפוך את התינוק עם מי האמבט", מתוך מחשבה שתם הסיפור חסר התקדים בהיסטוריה האנושית של תקומתה והצלחתה של מדינת ישראל.

3. הדמוקרטיה היא נס. האם נוכל להציל אותה? גלעד הירשברגר, שאול

אריאלי, וסיון הירש-הפלר, הארץ, 09 במרץ 2023

לנוכח השינויים הדרמטיים המתחוללים בימים אלו במערכת האיזונים והבלמים בישראל, ולנוכח המחאה הגואה בתגובה לשינויים, הגיע הזמן לעצור ולחשוב: מה כל כך טוב בדמוקרטיה? המיליארדר שלדון אדלסון אמר ב-2014 שזה לא נורא אם ישראל לא תהיה דמוקרטיה, שהרי, כך טען, אין זכר למושג הזה בתנ"ך. אחרים טוענים שהמלה "דמוקרטיה" לא מופיעה ולו פעם אחת במגילת העצמאות, ולמעשה אין שום מסמך בעל תוקף משפטי הקובע שהדמוקרטיה היא חלק מזהותה של מדינת ישראל (בניגוד לחוק הלאום המעגן בחוק את זהותה היהודית). היטיב לבטא זאת בני קצובר, מראשי המתנחלים, בראיון לביטאון "בית משיח": "הייתי אומר שכיום לדמוקרטיה הישראלית יש תפקיד אחד מרכזי, והוא להיעלם מהשטח. (6.1.2012)"

העיתונאי האמריקאי השמרן ג'ונה גולדברג מסביר בספרו "התאבדות המערב" (2018), שהדמוקרטיה הליברלית המערבית כרוכה בפעולה נגד הטבע האנושי. טבענו, כבני אדם, להעדיף את הקרובים לנו על פני זרים, ולכן אם נתון בידנו הכוח לחלק משרות נעדיף לתת אותן לאנשי שלומנו. קוראים לזה נפוטיזם. הדמוקרטיה הליברלית שוללת זאת. את המשרות יש לתת לאנשים המתאימים ביותר לתפקיד, ולא למקורבים. כמו כן, טבענו, כבני אדם, לנצל את כוחנו כדי לקבל טובות הנאה. הדמוקרטיה הליברלית שוללת זאת. אם אתה שופט, עליך לשפוט משפט צדק, ואם אתה מנהיג, עליך להחליט ללא משוא פנים ולהעמיד את טובת הכלל מעל לטובתך האישית.

טבע האדם הוא, שכשיש בידינו כוח אנחנו רוצים עוד כוח. כל מנהיג שואף לכוח בלתי מוגבל. פיקוח והגבלה יוצרים תסכול. ח"כ שמחה רוטמן מבקש להסיר כל רסן מעל הרשות המבצעת. הוא מכנה זאת "משילות". הדמוקרטיה הליברלית שוללת זאת. סביב הרשות המבצעת יש להעמיד מערכת איזונים ובלמים: בתי פרלמנט שנבחרים באופן עצמאי, חוקה המגבילה את החלטותיה, ובית משפט המפקח על חוקיות ההחלטות ושומר על זכויות האדם.

ההסכמה הבינלאומית על הקמת בית לאומי לעם היהודי בא"י נשענה על העקרונות המנוגדים לטבע האדם שגולדברג מתאר בספרו. כשנשיא ארה"ב וודרו וילסון פרסם את תוכנית 14 הנקודות ב-1918, הוא ביקש לחסום את הטבע ההרסני שהוביל לאורך ההיסטוריה לקולוניאליזם ולשעבוד של עמים אחרים. חבר הלאומים שהוקם ביוזמתו שלל את הכיבוש ואת העיקרון האימפריאלי שאיפשר אותו, והחליפו בעיקרון ההגדרה העצמית, הקובע שארץ שייכת לתושביה ולא לכובשיה.

התנועה הציונית החליטה בקונגרס הציוני הראשון בבאזל ב-1897 כי "הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית בא"י, שיובטח במשפט העמים". קרי, שהשאיפה הציונית תיהנה מלגיטימציה ומהסכמה בינלאומית. הסכמה למימוש עיקרון ההגדרה העצמית של העם היהודי אכן ניתנה בהצהרת בלפור ב-1917, ובאישור כתב המנדט על ידי חבר הלאומים ב-1922. אך בשניהם נקבעו תנאים למחויבות הבינלאומית: בהצהרת בלפור נכתב, שהיא תינתן "בתנאי ברור שלא ייעשה כל דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות"; ובכתב המנדט היא הותנתה ב"שמירת הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי פלשתינה, ללא הבדל גזע ודת". קרי, התנאי להקמת הבית הלאומי היהודי היה שהמשטר במדינה היהודית יהיה דמוקרטי. במקרה הציוני לתנאי זה היתה חשיבות רבה, משום שהוא נועד להצדיק את החרגת א"י מעיקרון ההגדרה העצמית, שבעטיה הרוב הערבי לא יזכה להגדרה קולקטיבית בארצו.

בהחלטת החלוקה בכ"ט בנובמבר 1947, הקהילה הבינלאומית חזרה והדגישה שהמדינה שתקום מחויבת לקיים משטר דמוקרטי. מגילת העצמאות מאששת מחויבות זו, ודוד בן גוריון הכריז בה על חירות ושוויון מדיני וחברתי לכל תושבי המדינה, ועל מחויבות לעקרונות של מגילת האו"ם, שעיקריה הם שמירה על זכויות אדם ועל חירויות יסוד.

מכיוון שהדמוקרטיה הליברלית מנוגדת כל כך ליצר הבסיסי של האדם, היא לא התפתחה ביום אחד. מהתנ"ך העברי ו"המדינה" של אפלטון נעשו ניסיונות ראשוניים לבסס צדק חברתי; הרעיון הליברלי הלך והתפתח במשך אלפי שנים, ובבסיסו ההבנה שלפרט יש זכויות טבעיות והגנה עליהן כרוכה בהגבלת כוחו של השלטון.

ציון דרך חשוב בהיסטוריה הוא ה"מגנה כרטה" (כתב הזכויות הגדול של החירויות) מ-1215, שגישר בין ג'ון, מלך אנגליה הלא פופולרי, לבין אציליו הממורמרים, שדרשו להגן על זכויותיהם מפני עריצות המלוכה.

ניסוח עיקרון ההביאס קורפוס הנובע מהמגנה כרטה, לפיו המלך אינו יכול לעצור אדם ללא עילה מוצדקת, היה רגע מכונן בהגבלת הרשות המבצעת ובביסוס עקרון הפרדת הרשויות. אלכסיס דה טוקוויל בספרו "דמוקרטיה באמריקה" (1835) מעלה על נס את החירות כרעיון האנושי החשוב ביותר בהיסטוריה, ומדגיש את ההבחנה בין עריצות הרוב לדמוקרטיה. הדמוקרטיה הליברלית איננה פרוצדורה, כפי שרוטמן חושב בטעות. היא רעיון נשגב, המושתת על מערכת ערכים שהתפתחה בהדרגה והעניקה לעולם קדמה, שגשוג ופריחה חסרי תקדים.

ההצלחה של הדמוקרטיה הליברלית המערבית היא לא פחות מנס; מופע קצר ומרהיב של שגשוג וחופש שמנוגד לאלפי השנים של סבל, דיכוי, עוני ואלימות שאיפיינו את רוב ההיסטוריה האנושית. אולם מכיוון שהדמוקרטיה הליברלית היא אקט המנוגד לטבע האנושי, הטבע כל הזמן מנסה לחזור ולהשתלט עליה. כמו בית העומד באמצע שדה שיש לנכש את העשבים סביבו, להסיר ממנו חלודה, לבצע תיקוני צבע, אחרת השדה ישתלט עליו ויכלה אותו, כך גם הדמוקרטיה זקוקה לתחזוקה שוטפת.

הנפוטיזם והשחיתות מאיימים כל העת להרים ראש, והפיתוי לתת להם דרור הוא גדול. כדי לשמר את הדמוקרטיה יש להקפיד ולנכש כל ביטוי של שחיתות, ולטפח במקום זאת את הערכים נוגדי האינטואיציה והטבע. הרווח שמספקות ההגבלות על הרשות המבצעת הוא שגשוג בכל תחומי החיים. אף צורת משטר מעולם לא עוררה את היצירה וההתפתחות האנושית כמו הדמוקרטיה הליברלית.

הקשר החיובי בין דמוקרטיה לשגשוג כלכלי והקשר השלילי בינה לשחיתות ברור לא רק מהניתוח ההיסטורי, אלא גם ממדדים קונקרטיים (כמו מדד תפישת השחיתות או מדד הדמוקרטיה של "האקונומיסט") המצביעים בבירור על סוג הקשרים שבין חופש, שחיתות ושגשוג כלכלי. אפשר לראות בנקל שהמדינות החופשיות ביותר

בעולם, שבהן קיימים כל מרכיבי הדמוקרטיה, הן גם המדינות המשגשגות ביותר. לעומתן, מדינות שבהן קבוצות של מקורבים מנהלות את המדינה, בתי המשפט והעיתונות כפופים לשלטון, יש דיכוי של יריבים פוליטיים ויש הגבלות על זכויות האדם — נראות ומשגשגות כמו איראן ואפגניסטן.

קרה כבר בהיסטוריה שעם חופשי בחר לוותר על החופש שלו. הפסיכולוג אריך פרום טען בספרו "מנוס מחופש" (1941) שהחופש מאיים, והציפור החופשייה תחפש תמיד כלוב מגביל חדש. אך העמים שבחרו בדיקטטורה עשו זאת תמיד בעתות של שפל, למשל לאחר תבוסה במלחמה או בעת משבר כלכלי משתק. ישראל, במעין תגובה אוטואימונית חסרת פשר, בוחרת להחריב את הדמוקרטיה שלה דווקא כשהיא בשיא הצלחתה. כמו דג שמבין את החשיבות הקיומית של המים רק כשכבר מאוחר מדי, כך רבים מאלה שנולדים לתוך מערכות דמוקרטיות אינם מסוגלים להבין כיצד ייראו החיים אחרי ההפיכה המשטרית.

בסקרים שערכנו במשך שנים מצאנו שרוב הציבור הישראלי אינו מייחס חשיבות רבה לדמוקרטיה — היא מובנת מאליה בשבילו, כמו שמים שקופים לדגים. בשנים 2018–2022 ישראלים יהודים דירגו את הדמוקרטיה במקום נמוך יחסית מבין שמונה תחומים שמשפיעים על הצבעתם בבחירות. נשיא ארה"ב פרנקלין רוזוולט אמר ב-1938: "ברגע שהדמוקרטיה תפסיק להתקדם ככוח חי ונושם ולנסות יום וליל לשפר את אזרחינו בדרכי שלום, הפשיזם יתחזק גם בארצנו". בתוך חודשיים בלבד ממשלת "הימין על מלא" הצליחה להמחיש את המחיר הגבוה של נסיגה מהעקרונות הדמוקרטיים-ליברליים: קיטוב חברתי, משבר כלכלי, הידרדרות ביטחונית וכאוס שלטוני. האם הכמיהה לחירות שאיפיינה את עם ישראל לאורך ההיסטוריה עודנה קיימת? האם ניתן עדיין להציל את הנס?

4. הכרעה ולא פשרה, המיתוס המשיחי המסוכן של הציונות הדתית, שאול אריאלי JOKOPOST, מרץ 26, 2023

ביטול חוק ההתנתקות והצהרתה של שרת ההתיישבות והמשימות הלאומיות אורית סטרוק בדבר רצונה לחזור להתיישב בשומרון, כמו גם ברצועת עזה, גורמים לרבים להרים גבה על ההיגיון העומד מאחורי זה. תגובה רווחת זו מעידה על היעדר היכרות והבנה של האמונה המשיחית המדריכה את סטרוק, ואיתה את סמוטריץ', בן גביר, רוטמן ואחרים במפלגות הימין המשיחי, ושל סכנתה למדינת ישראל. אין מדובר בניסיון לבנות את ארבעת היישובים שפוננו בשומרון, שבכולם יחד התגוררו פחות מאלף איש, ולא בניסיון להשיב את האלפים הספורים שהתגוררו ברצועת עזה, אלא במהלך מסדר גודל אחר, היסטורי לעמדתם.

המיתוס המשיחי של חברי הזרם הזה הוא ייחודי. הוא לא נובע, כמו שנהוג לחשוב, מעומק הצרה והייאוש אשר יולדים כמיהה לעתיד טוב יותר עם הגעתו של המשיח. הוא יושב על תפיסה הפוכה. לא תחושת הכישלון אלא תחושת ההצלחה והמימוש היא הגורם שמעורר ומתסיס לקראת גאולה. על פי תפיסה זו, יש זמנים שדווקא זרעי הגאולה נובטים לעינינו, מה שמכונה "סימני הקץ המגולה", למשל הצהרת בלפור, החלטת החלוקה, הניצחון במלחמת העצמאות ובששת הימים. הם שמראים כי הקב"ה החליט לגאול את עם ישראל ומבטיחים לנו את הפריחה המלאה – הגאולה. כשהרב שלמה גורן נשאל בריאיון באיזו צורה הוא רואה את מדינת ישראל משתלבת בחזון הגאולה המשיחית של עם ישראל, הוא אמר, "ההלכה שוללת את האפשרות של מצב ביניים בתהליך ההיסטורי ומכירה בשלוש תקופות בלבד: האחת, מכיבוש הארץ על ידי יהושוע בן נון עד חורבן בית המקדש, השנייה, תקופת הגלות, השלישית, התקופה המשיחית. אני מאמין שאנחנו נמצאים עכשיו בתחילת התקופה הזו... אני מאמין באמונה שלמה שנזכה לראות בהקמת בית המקדש" ("ידיעות אחרונות", 16/4/1965).

אם כך הרי שהגאולה אינה מתייצבת מול המציאות כאנטייתזה שלה, אלא כשלב בתהליך ההיסטורי שהמציאות העכשווית היא רק שלב מקדים בו. מכאן שסימני הקץ המגולה הם השלבים המעידים על הצלחה כל עוד הם ממשיכים להופיע. זוהי הצלחה

שאסור להפסיק אותה. למה? כי הרמב"ם מסביר – רק הישגים היסטוריים לבדם, עד להצלחה המוחלטת, הם אבן הבוחן המובהקת בכל שלב ושלב של התהליך המשיחי. שם טוב אבן גאון כתב במאה ה-14, "ולא נתברר, כי אם ע"י ההצלחה, כפי שכתב הרמב"ם".

ומהי ההצלחה? את זו מתאר חנן פורת, "... אין קיבוץ גלויות, תקומת המדינה וביטחונה אלא נדבכים ראשונים... לפנינו עוד יעדים כבירים שהם חלק אינטגרלי של הציונות, ובראשם: הקמת "ממלכת כוהנים וגוי קדוש", השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש – כנקודת מפתח לתיקון עולם במלכות ש-די" ("כנגד כל הסיכויים", 2008).

מכאן שהחזרת סיני למצרים, העברת שטחי B i A-לרשות הפלסטינית, תכנית ההתנתקות כמו גם פינוי המאחזים הלא חוקיים (בעיקר מגרון) – אלה סימנים הפוכים לקץ המגולה, הם מעידים כי סופו של התהליך אינו הצלחה ב"הורשת הארץ". לכן סטרוק רואה בשיבה לחומש את "הנקודה הארכימדית", כלשונה, הנקודה שממנה יתחיל התיקון של חטא ההתנתקות והנסיגות בכלל. "מדינת ישראל עולה בחזרה אל דרך המלך של ההתקדמות במקום דרך הנסיגות שהייתה קודם" (ערוץ 7, 21/3/2023).

ל"גזר" של הגאולה הוסיף הרב צבי יהודה קוק (הרצי"ה), המנהיג הרוחני של זרם זה, מקצין דרכו של אביו הראי"ה, מייסד הזרם, גם את "המקל". לרצי"ה יש הסבר מנוגד לזה של האדמו"ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים, הרואה בציונות המודרנית את הסיבה לשואה משום שהפרה את שלוש שבועות שהשביע הקב"ה את עם ישראל בצאתו לגלות, ובראשן "אין לעלות בחומה", שפירושה איסור דחיקת הקץ והמתנה סבילה לביאת המשיח. לרצי"ה יש הסבר שונה בתכלית. ההסבר שלו לשואה נסמך על הגמרא, המוסיפה שבועה נוספת: "שלא ירחיקו את הקץ". דהיינו להימנע ממעשים שיגרמו לגאולה להתרחק, כמו אי עלייה לארץ ישראל לאחר שרואים שה' חפץ בעלייתנו. על פי אלו, השואה התרחשה משום שבזמן שההשגחה העליונה פתחה את השערים והראתה שה' חפץ שנעלה, לא עלו היהודים לארץ ישראל (בתקופת המנדט), כפי שהוזכר לעיל, ובכך עברו על השבועה הנ"ל ונענשו

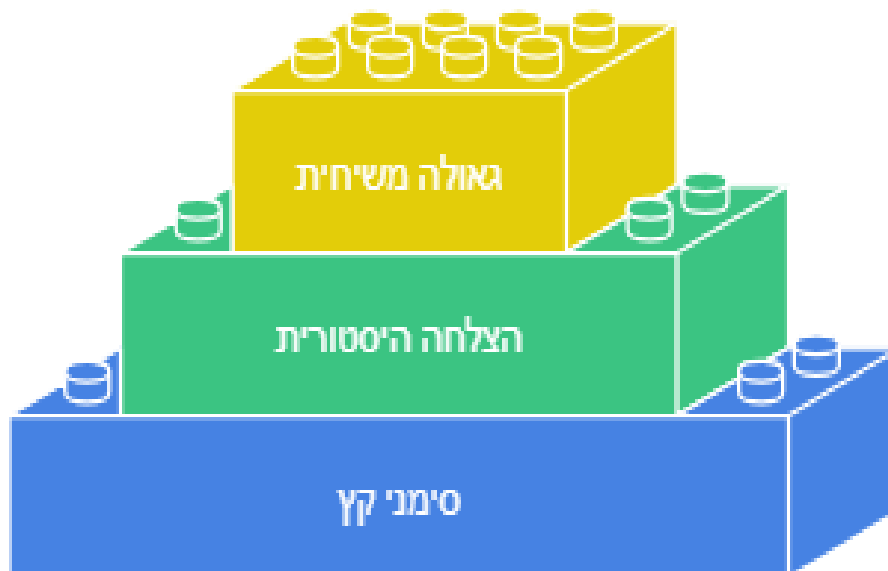
– "עם ישראל נלקח, נחתך מעומק הגלות אל מדינת ישראל. שפיכות הדמים של ששת המיליונים זהו חיתוך ממשי בגוף הלאומי. העם כולו מקבל ניתוח שמימי, על ידי המשחיתים יימח שמם... עם ד' כל כך דבק בטומאת ארץ העמים עד כדי שהוא מוכרח להיחתך ולהיגזר ממנו בשפיכות דמים כמגיע עת קץ... מתוך החיתוך האכזרי... מתגלה עניין חיינו, של תחיית האומה ותחיית הארץ..." (הרצי"ה, ארץ הצבי). מכאן "ברור" שאם עם ישראל ימעד שוב ולא ינצל את "העובדה" שאלוהים הוביל אותו לניצחון במלחמת ששת הימים ולכיבוש כל הארץ, ויפסיק את המהלכים של התיישבות והחלת הריבונות היהודית על כל הארץ, יוטל עליו שוב עונש כבד מנשוא.

מנהיגים ישראלים מרכזיים הכירו את האיום ואת הקנאות של הזרם הזה כפי שבא לידי ביטוי באנשי "גוש אמונים" לדורותיו. יצחק רבין כתב ב-1979, "בגוש אמונים ראיתי תופעה חמורה ביותר – סרטן בגופה של הדמוקרטיה הישראלית". מנחם בגין אמר בדצמבר 1977 לאחר שנבחר, "אמרתי פעם בוויכוח לאנשי גוש אמונים... יש לכם חולשה אחת – פיתחתם בקרבכם איזה תסביך של משיחיות...". יוסף בורג, מנהיג המפד"ל, התנבא על הפוקד את ישראל כיום ואמר, "הם נושאים על נס את שלמות הארץ ושכחו את שלמות המדינה, שכחו את שלמות התורה, שכחו את שלמות המחנה. אם דרך רעיון שלמות הארץ יכולים להגיע באופן מחשבתי לכהנא זוהי אשמה גדולה."

את הקנאות הסיקריקית הזאת, המבקשת להוביל בימים אלו את ישראל לדיקטטורה, לאפרטהייד, לבידוד עולמי, להרס החברה הישראלית – העברית והערבית – יש לעצור ולהכניע. יש לאמץ את צוואתו של רבין, "... נגד תפישתם הבסיסית, הנוגדת את בסיסה הדמוקרטי של ישראל, היה הכרח להיאבק מאבק אידאי, החושף את המשמעות האמיתית של עמדות הגוש ודרכי פעולתו". יש להבטיח כי המחאה הציבורית כיום לא תיפסק עד שהתחייבותו של הרצל ב"מדינת היהודים" תתממש: "אנחנו לא ניתן כלל לתאוות שלטון חשוכות להתעורר בלב הרבנים שלנו... אנו נדע להחזיק אותם בבתי הכנסיות, כשם שנחזיק את הצבאות שלנו בבתי הקסרקטין". לאמור, הדת בדומה לצבא מגויסת לשירות הלאום, ולרבנים כמו לגנרלים אין כל

סמכות להחליט "בענייני המדינה המכבדת אותם ודואגת למשכורתם" (מדינת היהודים, 1896)

הדרך לגאולה משיחית

5. להחזיר את השלטון לעם - תיקון מערכת הממשל בישראל יתחיל בחיזוקה של הכנסת. שאול אריאלי ודמיטרי רוטשטיין, JOKOPOST, אפריל 6, 2023

כיום, לאחר מערכת בחירות חמישית תוך שלוש שנים, והמהלכים של ממשלת נתניהו להפיכה המשטרית, לא צריך להתאמץ כדי לשכנע את רוב הציבור – משמאל וגם מימין – שמשו עמוק ומהותי אינו תקין במערכת הממשל בישראל.

ישראל אומנם מוגדרת כדמוקרטיה פרלמנטרית, שבה המדיניות נקבעת על ידי הכנסת, אך בפועל היא דמוקרטיה שכמעט הכול נקבע בה על ידי ראש הממשלה. הצעות לשינוי שיטת הממשל והבחירות צצות לפרקים ואינן הפתרון. משום שרוב הרעיונות, המוצעים לפתרון אי-היציבות, מנסים להגביל דווקא את הרשות השופטת ואת הכנסת ולא את הממשלה. הרציונל של דמוקרטיה פרלמנטרית, צריך להתבסס בכיוון ההפוך, החוזר לרעיון המכונן המקורי שלה, דהיינו להחזיר את הסמכות ואת האחריות לפרלמנט, בישראל לכנסת הנבחרת ישירות על ידי הציבור. גם אם היום הדבר נראה בלתי אפשרי, הרי שרציונל זה צריך להיות נר לרגליהם של אלה המבקשים להחזיר לדמוקרטיה את כוחה, ואין כמו ימים אלה בישראל כדי לדון בצורך הזה.

בדמוקרטיה פרלמנטרית העם הוא הריבון. בעת המודרנית הדרך לממש זאת היא בחירת נציגים לפרלמנט/כנסת, שאמורים להחליט ביחס לסוגיות לאומיות ואחרות בצורה יעילה ומעשית – מתוך היכרות הנושא ובדיון מעמיק – בשם העם. שיטת הממשל הזאת אמורה להבטיח שהחלטות הכנסת יתאמו את עמדות ורצונות רוב הציבור תוך הבטחת זכויות המיעוטים. מימוש ההחלטות של הכנסת נתון בידי הרשות המבצעת האמורה להתמנות על ידה. זהו, על קצה המזלג, הרעיון של דמוקרטיה פרלמנטרית, כפי שמוגדר בחוקי-יסוד המדינה עד היום.

במשטר פרלמנטרי כזה אין, לכאורה, סיבה לאי-יציבות פוליטית. חברי הממשלה, כולל ראש הממשלה, הם משרתי הכנסת. לא במקרה, בשפות רבות, חבר ממשלה נקרא "מיניסטר", מילה שפירושה "משרת". שר או ממשלה שאינם מבצעים את

החלטות הכנסת יפוטרו על ידי הכנסת, ותחתיהם יתמנה שר חדש או תקום ממשלה חדשה – הממשלה תהיה קטנה ויעילה ככל שנודרש. אין שום סיבה לבחירות חדשות עקב החלפת הממשלה, אלה הם למעשה רק חילופי עובדים.

אז למה זה לא עובד אצלנו?

הממשלה בהגדרתה אומנם כפופה לכנסת, אך לשרי הממשלה, שלרוב הם כולם חברי כנסת, יש מרחב תמרון גדול במילוי תפקידים (במיוחד שליטה בתקציבים). המפלגה ששולטת במשרדי הממשלה, מקבלת יתרון לא מבוטל על פני מפלגות אחרות, ובתוספת יוקרה ומשכורת ראווה, משרת שר בממשלה הופכת לפרס נחשק. נוסף על כך, תפקיד שר הוא גם מקפצה פוטנציאלית לראשות הממשלה, התפקיד הנחשק ביותר. ראש הממשלה הוא תמיד אחד מחברי הכנסת, בהתאם לחוק-היסוד, ותמיד ראש המפלגה, לרוב גם ראש הסיעה הגדולה ביותר (אף כי זו אינה חובה).

הממשלה מכהנת מכוח אמון הכנסת, כלומר 61 חברי הכנסת לפחות צריכים להסכים לתת את תוספת הכוח הזאת למפלגה אחת. כידוע, אף מפלגה בתולדות המדינה לא קיבלה את רוב המושבים בבחירות וגם לא סביר שזה יקרה בעתיד הנראה לעין. השסעים בחברה הישראלית: יהודי – ערבי, דתי – חילוני, מרכז – פריפריה, תומכי פתרון שתי המדינות – ומתנגדיהם, חסידי דמוקרטיה ליברלית – ומתנגדיהם, עולי ברה"מ לשעבר / עולי אתיופיה – החברה בישראל ועוד קבוצות בחברה הישראלית, רק מעמיקים ומחריפים ובאים לידי ביטוי ביצירת מפלגות חדשות. לכן, הדרך היחידה לחבר הכנסת שעליו הוטלה מלאכת ההרכבה לכונן ממשלה היא, פשוטו כמשמעו, לקנות את התמיכה של מפלגות אחרות.

בעשרות שנים האחרונות התשלום העיקרי ששילם מי שהנשיא הטיל עליו להקים ממשלה הוא חברות בממשלה עצמה. תמיכה מחוץ לקואליציה היא נדירה למדי. תיק ממשלתי הפך מכלי ביצועי למן מטבע לרכישת תמיכה פוליטית. במילים אחרות, חברי הכנסת מוכנים לתמוך בממשלה רק אם הם בעצמם, או לפחות חבריהם למפלגה, יהיו חברים בממשלה. עם הזמן קשה למצוא "צדיקים", שמוכנים לתמוך בחבריהם למפלגה ולא רק בעצמם, לכן הביקוש לכיסאות בממשלה הולך וגדל.

בהתאם לחוקי השוק החופשי, קיבלנו ממשלות מנופחות עם משרדים מיותרים ותפקידים מוזרים, כגון שר בלי תיק, שר במשרד של שר אחר, ולבסוף אפילו "ראש ממשלה חליפי".

גרוע מזאת, אם תפקיד בממשלה הפך להיות מטרה בפני עצמה, ומהות המשרד אינה חשובה, אזי הקשר בין כישורי השר לבין תפקידו אינו מתקיים במקרים רבים, בעיקר במשרדים המצרפים סמכויות וגופים מתחומים שונים לחלוטין, במסגרת האתנן הקואליציוני, כפי שנוכחנו לראות ברוב הממשלות האחרונות. למעשה הבחירות הפכו לתחרות בנוסח "משחקי הכס", והשאלה החשובה ביותר היא מי יושב על הכס, או לפחות בקרבתו. עקרונות, עמדות ואידיאולוגיות נדחקו למושב האחורי, אם בכלל. לא משנה מי "ינצח" במשחק כזה, הדמוקרטיה, במובנה העמוק, תפסיד.

המכשול המרכזי בתפקוד הכנסת הוא הכפיפות של חברי הקואליציה להחלטות הממשלה על ידי "משמעת קואליציונית". זו מנוונת לחלוטין את רצון ומחויבות חברי הכנסת של מפלגות הקואליציה, שבהחלטות רבות נאלצים רובם להצביע בעד אינטרס של מפלגה אחת גם אם הוא סותר את עמדתם ועמדת בוחריהם.

לא במקרה המילה "קואליציה" אינה מוזכרת בשום מקום בחוק-יסוד: הכנסת – זאת המצאה שנועדה ליצור ממשלה יציבה, גם במחיר ויתור על ההתחייבויות לבוחר. כלומר, ממשלה השבויה בהסכמים קואליציוניים עם מפלגה קטנה, בעיקר אם זו משמשת לשון המאזניים, תצביע בעד החלטה אשר תחייב את רוב חברי הכנסת להצביע בעדה, ותחייב את הציבור כולו באינטרס של אותה מפלגה שמייצגת פלח קטן בציבור, הרחק מעמדת רוב הציבור. כך למשל, בממשלה היוצאת שקמה על בסיס האינטרס המשותף הכמעט בלבדי של "רק לא נתניהו", מומשה בתחום המדיני, על פי רוב, מדיניות של מפלגה אחת בלבד, ימינה. מפלגה שהפכה למפלגת השלטון עם 7 מנדטים בלבד, זכתה בראשות הממשלה, כולל זכות וטו שהופעלה, ובשני שרים, למרות היותה הסמן הימני ביותר של ממשלה שבה הרוב הורכב ממפלגות שמאל ומרכז.

במילים אחרות, הממשלה, שמורכבת על פי רוב באתנן מפלגתי ואישי, שולטת בפועל בכנסת, במקום לשרת אותה. הכנסת, האמורה לפקח על הממשלה באמצעות הוועדות, אינה עושה זאת משום שחברי הקואליציה, הכפופים למשמעת הקואליציונית, מהווים ברוב הוועדות את הרוב. כך הממשלה בעצם "מפקחת" על עצמה.

הממשלה עצמה נשלטת בפועל על ידי ראש הממשלה, באופן רחוק מאוד מהרעיון שראש הממשלה הוא "ראשון מבין שווים". בפועל, ראש הממשלה הוא ה"בוס" של כל השרים (עם או בלי "ראש ממשלה חליפי"), וביכולתו לפטר כל שר מכל סיבה (ראו למשל את כמעט הפיטורים של יואב גלנט ממשרד הביטחון). גם אם זהו מהלך לא פשוט – כי פיטורי שר עלולים לגרום למפלגתו לצאת מהקואליציה ולהפיל ממשלת מיעוט – היכולת הזאת נותנת כוח רב לראש הממשלה. הוא זוכה לחופש פעולה רחב מהממשלה, מראש או בדיעבד, ביחס לסוגיות מהותיות שמחייבות הכרעה של כל הממשלה ולעיתים אף של הכנסת.

האם אפשר לעצור ולתקן את הגורמים המובילים הן לריכוז כוח רב מדי בידי ראש הממשלה ושריו, והן להיחלשות הכנסת הנבחרת המייצגת את ריבונות העם ומכאן לקבלת החלטות רבות בניגוד לעמדת רוב הציבור ולאי-היציבות המתמשכת המלווה אותנו?

במאמר זה נבקש להתרכז ברעיון המרכזי ולא נצלול לתקנונים ולחוקים המפורטים שיבטיחו אותו. בראש ובראשונה יש לבטל בחוק את התנאי שראש הממשלה חייב להיות חבר כנסת – נקודת היזימה של תהליך קניית התמיכה של חברי כנסת אחרים והשלכותיו שתוארו לעיל. יש לקבוע את ההיפך – ראש הממשלה ושרים אינם יכולים להיות חברי הכנסת מלכתחילה, בדומה לכל העובדים הבכירים ביותר של הרשות המבצעת (וגם השופטת). דבר זה יחייב את הכנסת לבחור ראש ממשלה המתאים לתפקיד הביצועי, מישהו שבנוסף למיומנותו הפוליטית והמדינית, הוא בעל כישרון וניסיון בניהול ארגונים גדולים, אך החסר מבחינה משפטית כוח פוליטי לכפות את רצונו על הכנסת. חברי הכנסת, שאינם יכולים להיבחר לממשלה, יעשו כל שביכולתם, בכפוף לחוק, כדי להגביל את כוחם של ראש הממשלה והשרים ולפקח

עליהם באופן הדוק שיבצעו את החלטות הכנסת. באופן זה, השלטון יחזור לכנסת, כפי שאמור להיות.

במערכת פוליטית כזו, איכות חברי הכנסת תעלה פלאים, בעיקר אם רובם ייבחרו בבחירות אזוריות. לצד הסמכות שניתנה בידם ישנה גם האחריות הישירה כלפי הבוחר. סיעה בכנסת לא תיראה כאוסף של מלחכי פנכה מסביב למנהיג או שניים. ככלל, חברי הכנסת יהיו חופשיים לדון, להתווכח ולהצביע לפי עמדתם, ללא אילוצים קואליציוניים או אפוזיציוניים. במערכת כזאת כלל אין צורך בקואליציות קבועות, כי לחברי הכנסת אין שום עניין בהפלת הממשלה, כל עוד היא מוציאה לפועל את החלטותיה.

במערכת מתוקנת יהיו רק קואליציות זמניות שקמות לצורך העברת חוק מסוים, שיש לגביו הסכמה בין מפלגות, שלעולם לא יישבו ביחד בקואליציה קבועה. כלומר, ככלל, רק לחוקים שישירותו את רוב הציבור יש את הסיכוי הטוב ביותר לעבור. השרים יהיו נתונים כך לביקורת מתמדת והדוקה מצד הכנסת, הריבון, ולא נתונים לגחמותיו של ראש הממשלה, המבוקר אף הוא על ידי הכנסת. יתרה מכך, במבנה חדש זה, למשל, לא יוכל ראש מפלגה, הנאשם בפלילים, להציע את חברי מפלגתו לדיונים בבית המשפט העוסקים באישומיו הפליליים, בשל האיום כי לא ימנה אותם לשרים בממשלתו שתקום, ואין זה משנה מה היה מיקומם בפריימריז המפלגתיים.

האם יהיו די חברי הכנסת כדי להעביר תיקון כזה – איסור על ראש ממשלה ועל חברי הממשלה להיבחר לכנסת? כיום, כפי הנראה – לא, בעתיד שפוי יותר, רצוי שכך. אחרי הכול, מתוך יותר מאלף אנשים, שהיו חברי הכנסת בתולדות המדינה, רק כ-250 היו שרים ורק 15 ישבו על ה"כס" של ראש הממשלה. רוב רובם של חברי הכנסת לעולם לא יהיו שרים, או ראש ממשלה. והתיקון יוכל להחזיר את הכוח אליהם ואל הציבור הבוחר בהם.

הצעות התיקון הגורסות כי במתח המתקיים בין מידת הייצוגיות ורמת המשילות יש להטות את הכף האחת לטובת הכף השנייה, על ידי חיזוק הממשלה, פוגעות אנושות בעם הריבון ובכנסת האמורה לייצג אותו. דווקא חיזוקה של הכנסת והפיכתה של

הממשלה, כשמה כן היא, למוציאה לפועל את עמדות הכנסת, המשקפת את כלל המארג החברתי בישראל, היא הפתרון המועדף.

זכרו שסדרת "משחקי הכס" נגמרה בהשמדתו של כס הברזל, וזה בעצם הרעיון המוצע כאן – אנחנו צריכים להמס את הכס ולהחליפו בכיסא יעיל ויציב, שלא ייצור את כל המלחמות סביבו, שהציבור משלם את מחירו. ורצוי שנעשה זאת מהר. אחרת, החורף באמת יגיע.

השוואת מבנה הממשל והדינמיקה בישראל

6. מפעל ההתנחלויות מסכן את הדמוקרטיה, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר, גלעד הירשברגר, הארץ, 06 באפריל 2023

עתה, כשממשלת ישראל מתכננת להשלים את המעבר מכיבוש השטחים לסיפוח, ראוי לברר עד כמה מפעל ההתנחלויות — מטרה מרכזית של ההפיכה המשטרית — הצליח, ומה צופן לו העתיד. במבט שטחי על מספר המתנחלים (475 אלף) ומספר ההתנחלויות (126), ועוד 135 מאחזים לא חוקיים, בהם עשרות חוות חקלאיות), נדמה שמדובר בסיפור הצלחה. אך מה שמתגלה בעיון מעמיק בנתונים הדמוגרפיים (הארעיים) באזור יהודה ושומרון לשנת 2022, שפרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בחודש שעבר, שונה בתכלית.

על פי הלמ"ס, שיעור הגידול השנתי באוכלוסיית המתנחלים הוא 2.4%. האם גידול כזה, הגבוה אך במעט משיעור הגידול באוכלוסייה הכללית (2.2%) הוא הצלחה? התשובה היא שלא, כי אלוהים מסתתר בפרטים הקטנים, ובקריאה מעמיקה של הנתונים. ראשית, ל-464,462 הישראלים שנספרו באיו"ש בסוף 2021 נוספו ב-2022 רק 11,247 — התוספת הנמוכה ביותר ב-12 השנים האחרונות (שנייה אחרי 2020, שבה נוספו רק 10,017). לפי נתון זה שיעור הגידול השנתי באיו"ש נמצא בשפל חסר תקדים. אולם אין די בבדיקת הגידול במספר המתנחלים כדי להבין באמת את השינויים הדמוגרפיים בהתנחלויות, אלא יש להתעמק במקורות השינוי בגידול השנתי ובמגמותיהן.

מאזן ההגירה הפנימי, שהיה שלילי לראשונה ב-2020 — 842- (מספר התושבים שעברו מאיו"ש לישראל היה גבוה ב-842 ממספר אלה שעברו מישראל לאיו"ש) — השתנה ב-2021 למאזן חיובי עת נוספו 74 תושבים, אך חזר להיות שלילי ב-2022 (-1,022). רק הכפלת מאזן הנכנסים לאיו"ש מחו"ל ב-2022 (יותר מ-80% מהם מרוסיה ומאוקראינה בעקבות המלחמה) (העמיד את מאזן ההגירה הכולל על מספר חיובי מזערי: 278 בני אדם. ניתוח הנתונים הדמוגרפיים בעשור האחרון מלמד, כי במחציתו הראשונה מאזן ההגירה הכולל תרם כרבע מהגידול השנתי של האוכלוסייה הישראלית באיו"ש, ואילו במחצית השנייה של העשור מאזן זה תרם פחות מ-10%,

וב-2022 הוא היה 2.2% בלבד. אם כך, הרי שהגידול השנתי באיו"ש מבוסס רובו ככולו על ריבוי טבעי, שמחפה על מגמות של הגירה שלילית מההתנחלויות.

אבל אם הריבוי הטבעי גבוה למרות מגמות ההגירה, אולי בכל זאת מדובר בסיפור הצלחה? התעמקות במקורות הריבוי הטבעי תגלה לנו תופעה הידועה זה שנים, אך מוצנעת במכוון על ידי תועמלני ההתנחלויות: 47% מכלל הריבוי הטבעי מקורו בשתי הערים החרדיות, מודיעין עילית (3,239 נפשות) וביתר עילית (2,538 נפשות), שבשתיהן מתגוררים כשליש מכלל הישראלים באיו"ש. כלומר, מפעל ההתנחלויות מתקשה לשמר את מתיישביו ומתאפיין בהגירה שלילית — מההתנחלויות אידיאולוגיות ומהתנחלויות איכות חיים גם יחד — אבל הכישלון המהדהד הזה לא ניכר מיד מהנתונים, כי הילודה החרדית הגבוהה מסתירה את מה שקורה באמת.

אם יימשכו המגמות האלה, החרדים בהכרח ייפכו בתוך עשור לכמחצית מתושבי איו"ש, ושיעור החילונים שם יהיה פחות מ-15% (השאר יהיו דתיים לאומיים). למציאות זו יהיו השלכות כלכליות כבדות, משום שההתנחלויות החרדיות ממוקמות באשכול 1, הנמוך ביותר במדד החברתי-כלכלי של הלמ"ס. זו מעמסה שמכבידה יותר ויותר על משלם המסים הישראלי, ללא אופק לשינוי, בשל העדר מקורות תעסוקה לישראלים באיו"ש. 60% מכוח העבודה של הישראלים באיו"ש עושים את דרכם יום-יום לעבודה בישראל, ורוב השאר מועסקים במשרות עירוניות בהתנחלויות עצמן.

במועצת יש"ע לא אוהבים את הנתונים האלו, ומעדיפים לטעון שהמגמות הללו הן תוצאה של אי-מתן מספר מספק של אישורי בנייה. זהו טיעון שניתן להפריך בנקל: בחמש השנים האחרונות מספר התחלות הבנייה שדווחו על ידי הלמ"ס היה גבוה בעשרות אחוזים מאשר בחמש השנים שקדמו להן. ב-7 בינואר 2021 כתב מנכ"ל מועצת יש"ע, יגאל דילמוני, במאמר ב"הארץ": "רק לפני כשנתיים אושרו מאות יחידות באריאל, והשנה במעלה אדומים. את האכלוס שלהן נתחיל לראות בשנה הקרובה", כלומר ב-2021. ומה קרה מאז?

ב-2021 היה באריאל מאזן הגירה שלילי של 168-, ובמעלה אדומים היה מאזן הגירה שלילי של 872-. יתר על כן, סך כל הגידול השנתי באריאל היה 30 בני אדם בלבד, ובמעלה אדומים אף ירד מספר התושבים ב-314. מגמה זו נמשכה בשתי הערים החילוניות הללו גם ב-2022. אריאל המשיכה להתאפיין במאזן הגירה שלילי (-85) ובגידול שנתי של פחות מ-100 נפשות. מאז 2021 היא נדחקה ונהפכה להתנחלות הרביעית בגודלה, אחרי גבעת זאב, ומספר תושביה עדיין לא חצה את מחסום ה-20 אלף, זאת למרות מאות ערבים הרשומים כתושביה. במעלה אדומים, למרות שנהנתה בשנה החולפת ממספר עולים גבוה, מספר התושבים הכולל ירד ב-132 נפש.

למגמה זו של הגירה שלילית שותפות בשלוש השנים האחרונות גם שתי הערים החרדיות. ב-2020 עזבו את מודיעין עילית 758 תושבים יותר משנכנסו אליה; ב-2021 עזבו אותה 452 יותר משנכנסו אליה, וב-2022 עזבו 867 תושבים יותר משנכנסו. כך גם בביתר עילית (1752-, 158-, 419-, בהתאמה). כפי שצוין לעיל, רק הריבוי הטבעי הגבוה בערים אלו שמר על גידול שנתי חיובי.

השורה התחתונה היא שהמגורים בשטחים אינם אטרקטיביים למרות כל ההטבות, וההתנחלויות אינן מצליחות למשוך תושבים חדשים שיסגרו את הפער שהעוזבים יוצרים. אם מישהו עדיין מקווה שההתנחלויות היהודיות ישנו את המאזן הדמוגרפי בשטחים, נכונה לו אכזבה. שיעור הישראלים מכלל תושבי הגדה המערבית בירידה, וכיום הוא 13.5% בלבד. משכם וצפונה לקו הירוק ומגוש עציון ודרומה לקו הירוק הנוכחות הישראלית מזערית ומשקלה הדמוגרפי הוא פחות מ-4%. 75% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק (ובכלל זה במזרח ירושלים) מרוכזים בעוטף ירושלים (שקודקודיו הן שלוש הערים הגדולות: מודיעין עילית, ביתר עילית ומעלה אדומים), והם שיופחו לישראל במסגרת הסדר קבע, כפי שהציעו ישראל והפלסטינים.

למרות התמיכה הרבה שתנועת המתנחלים מקבלת מגורמים פוליטיים וממשלות ישראל, היא לא הצליחה להתנחל בלב הציבור הישראלי. למרות הניסיון להציגה

כהצלחה בלתי הפיכה, על ידי הצגה שטחית של מספר המתנחלים וההתנחלויות, במובן הפסיכולוגי הקו הירוק לא נמחק, אלא דווקא העמיק.

למעשה, למרות תמיכת ההנהגה הפוליטית, רוב ההישגים של תנועת המתנחלים שבריריים מאוד. היה אפשר לראות זאת בהתנתקות מעזה: ברגע שתנועת המתנחלים איבדה את תמיכת המדינה, היא נותרה כמעט חסרת אונים ולא הצליחה להגן על ההתנחלויות. הציבור תמך ברובו בעמדת המדינה, ולא בזו של תנועת המתנחלים. גם כיום רק מיעוט בחברה הישראלית תומך בהרחבת ההתנחלויות, ועוד פחות תומכים בסיפוח חד-צדדי של הגדה. דעת הקהל הבינלאומית עוינת במידה רבה את כל ההתנחלויות, והקהילה הבינלאומית רואה בהן הפרה של המשפט הבינלאומי. החלטה 2334 של מועצת הביטחון של האו"ם ב-2016 קראה לפרקן.

מתוך כך ממשלת ישראל הנוכחית וראשי המתנחלים אימצו כיום תוכנית שכוללת שני נדבכים עיקריים. הראשון, המבוסס על התובנה שאי אפשר להביס את הדמוגרפיה הפלסטינית ולספח את כל איו"ש בלי לפגוע ברוב היהודי של מדינת ישראל, הוא מאמץ למנוע הקמת מדינה פלסטינית על ידי פגיעה משמעותית ברצף הטריטוריאלי הפלסטיני בגב ההר. האזור שמתאים להשגת מטרה זו ומחלק את הגדה לשניים הוא עוטף ירושלים, שכבר היום מחצית מאוכלוסייתו היא יהודית. לפיכך הממשלה, בהובלת בצלאל סמוטריץ', מבקשת לעבות את האזור הזה בבניית שכונות ענק בירושלים ובהתנחלויות שסביבה.

בצפון ירושלים, במה שהיה שדה התעופה עטרות, מתוכננת שכונה של 9,000 יחידות דיור, בדרום העיר הולכת ונבנית שכונת גבעת המטוס 2,610 — יחידות דיור לפי המתוכנן, וסמוך לה מתוכננות שתי שכונות חדשות: אמת המים התחתונה עם 1,446 דירות, והר חומה ה' עם 539 דירות. בנוסף מתוכננות עוד שכונות: גבעת השקד ליד בית צפאפא עם 473 דירות, במעלה אדומים שכונת מבשרת אדומים (E1) עם 3,412 דירות, באפרת, גבעת עיטם עם כ-2,500 דירות. בעת האחרונה אף אושרו בוועדת התכנון העליונה של המינהל האזרחי מאות יחידות דיור

נוספות ביישובים אחרים בעוטף ירושלים. מדובר אפוא בתוספת של יותר מ-22 אלף יחידות דיור.

רוב האוכלוסייה המיועדת למגורים בשכונות אלו היא כמובן מהחברה החרדית, הסובלת ממצוקת דיור. כלומר, מדובר בתוספת של יותר מ-140 אלף ישראלים, מרביתם חרדים שרובם יגורו במזרח ירושלים (ומקצתם בעוטף ירושלים), ובהרחבה משמעותית של אזור החיץ הבנוי הישראלי בין דרום הגדה המערבית לצפונה. מהלך זה יבטיח כי מגמת ההגירה השלילית שמאפיינת את ירושלים כבר יותר מ-30 שנה — 8,000 בני אדם בכל שנה בממוצע, מחציתם חרדים — תתהפך. גם לתחזית זו צפויות השלכות כלכליות קשות. ירושלים, שהידרדרה לאשכול 2 במדד החברתי-כלכלי בעיקר בשל שיעור החרדים ההולך וגדל בה (גורם נוסף להידרדרות הוא שיעור הערבים ההולך וגדל בה), עלולה לשקוע לתחתית שאין ממנה מוצא.

העיר, העומדת לחצות בקרוב את סף המיליון תושבים, עלולה להידרדר למצב חברתי-כלכלי קשה ביותר, בדומה להתנחלויות החרדיות שמסביבה. מתפתח מצב אבסורדי ומסוכן שבו רוב תושבי בירת ישראל שוללים למעשה את הציונות. נוסף על כך, העיר תידרדר ותדמה בדלותה לתיאורים המוכרים מספרי ההיסטוריה על התקופה העות'מאנית בירושלים. היא תהיה עיר ענייה ולא ציונית, שקרוב למחצית תושביה אינם אזרחיה, ותתקשה לתפקד כבירת ישראל.

הנדבך השני בתוכנית של הממשלה וראשי המתנחלים הוא חיזוק האחיזה בגב ההר על ידי שליטה בכביש 60, המחבר בין הערים הפלסטיניות הגדולות, מג'נין ועד חברון (על רקע זה ניתן גם להבין את ביטול חוק ההתנתקות בחודש שעבר והחזרה לחומש ולאביתר). השגת מטרה זו כרוכה ב"הלבנת" עשרות מאחזים לא חוקיים, שנבנו לאורך כביש 60 בדיוק לשם מטרה זו. "חוק ההסדרה" שייחקק מחדש ופסקת התגברות שתמנע מבג"ץ לפסול אותו פעם נוספת, אמורים להסדיר את ההשתלטות הסופית על "אדמות מדינה" ועל האדמות שבבעלות פרטית פלסטינית, שעליהן נבנו מאחזים אלה.

במקביל, הממשלה ממשיכה ביישום תוכנית האב לתחבורה באיו"ש, שהושקה לפני שלוש שנים בתקציב מתוכנן של 13 מיליארד שקל ומטרתה: חיבור מהיר של רוב ההתנחלויות המבודדות לירושלים ולישראל. כך למשל תוקצב כביש עוקף חווארה לארבע ההתנחלויות באזור שכם ב-800 מיליון שקלים, וסכום דומה הושקע בעוקף אל-ערוב שמדרום לגוש עזיון — כל זאת רק כדי להבטיח חיבור מהיר לירושלים של כ-20 אלף ישראלים החיים במרחב חברון שבו חיים 800 אלף פלסטינים. בנוסף, ישראל מתכננת להשלים את תוכנית המים החדשה בעלות של קרוב לשני מיליארד שקלים, שתבטיח אספקת מים מישראל להתנחלויות באיו"ש.

מפעל ההתנחלויות הוא כישלון של הציונות מכל זווית שלא נבחן אותו. הוא מסכן את הרוב היהודי בישראל ואת הדמוקרטיה, והוא גם קורס. ההתנחלויות כושלות, לא מחזיקות את עצמן כלכלית, כמעט מחצית מתושביהן הם חרדים, והן מעמסה על מדינת ישראל. הן מחזיקות מעמד רק בזכות תמיכה כלכלית מסיבית של המדינה, וגם בכך אין די כדי למנוע את בריחת תושביהן.

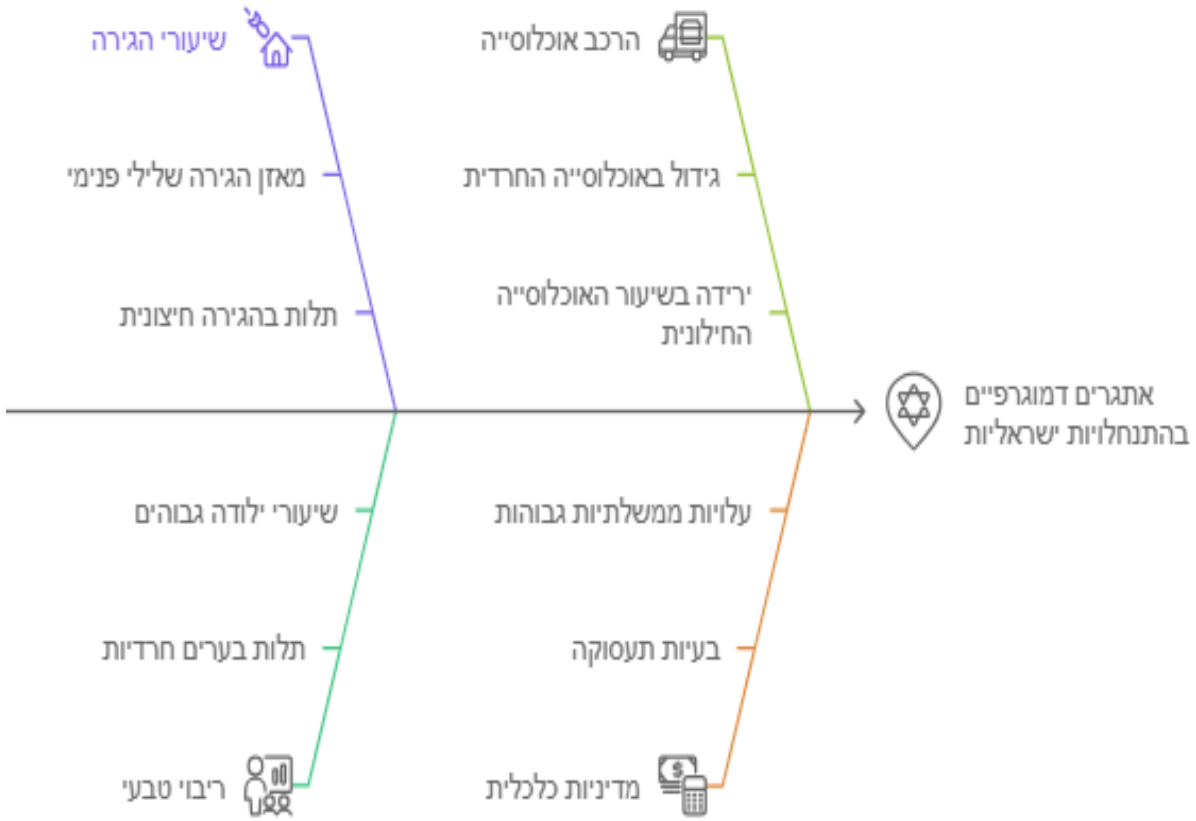
כבר כיום המועצות המקומיות והאזוריות באיו"ש נהנות ממענקים ממשלתיים, ובראשם מענקי איזון ממשרד הפנים, באופן חריג ובניגוד להחלטות של הוועדות השונות שעסקו בכך. שיעור המענקים מגיע היום לכמעט 80% מתקציב הרשויות (כפול מהממוצע ברשויות בישראל), וכעת עם סמוטריץ' במשרד האוצר ושר במשרד הביטחון ועם אריה דרעי שר הפנים (העתידי כנראה), הוא עשוי להגיע לשיעורים גדולים אף יותר.

סבסוד זה יבטיח את הגדלת מספר המועסקים במשרות ממשלתיות במועצות המקומיות והאזוריות, שכבר היום מהווים כשליש מכוח העבודה — פי שניים ויותר מהממוצע בישראל. זוהי ברית של שודדי הקופה הציבורית ומהרסי הדמוקרטיה העברית ציונית. אף על פי שהם מייצגים רק רבע מהציבור הישראלי, הם מובילים את מדיניות ישראל באמצעות האתנן שנתנו להצלת בנימין נתניהו מאימת הדין. השיקולים הכלכליים אינם מטרידים את מקדמי הגאולה, כמשתקף מדברים שכתב סמוטריץ' במאמר לפני כעשור: "מגיע (לציונות הדתית) יותר... מפני שעל בניה הוטלה המשימה — להנהיג את עם ישראל" ("מגיע לנו יותר", "בשבע", 2012).

המודעות להשלכות החברתיות, הכלכליות והביטחוניות של המשך מפעל ההתנחלויות חשובה במיוחד לנוכח ההפיכה המשטרית המתרגשת עלינו, אשר צפויה להאיץ את התהליכים שאנו חוזים בהם כבר היום בגדה המערבית. יש קשר בל יינתק בין המעבר מכיבוש לסיפוח לבין הפגיעה במשטר הדמוקרטי של מדינת ישראל. המענה לשניהם הוא חיבור מחדש לאידיאולוגיה הליברלית-דמוקרטית שבהשראתה התפתחה הציונות וקמה מדינת ישראל, אידיאולוגיה שבאה לידי ביטוי במגילת העצמאות: מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי, בטוחה, החברה במשפחת העמים.

מפעל ההתנחלויות הוא מוטציה מסוכנת של הציונות, והיא תוביל למדינה שרובה לא יהודי, מדינה שבה, באופן אירוני ועצוב, האוכלוסייה היהודית הלא-ציונית תדחק לפינה את האוכלוסייה היהודית הציונית, בעזרת עידוד ומענקים מהמדינה. התהליך הזה יוביל לקריסה כלכלית, מוסרית וחברתית שתאיים על עצם קיומנו כאן. על המחנה הליברלי-דמוקרטי להיאבק לא רק לבלימת ההפיכה המשטרית, אלא גם להחזרת מדינת ישראל לערכים של מגילת העצמאות ולסיום הסכסוך בהיפרדות מדינית מהפלסטינים באמצעות הסכם.

ניתוח אתגרים דמוגרפיים בהתנחלויות ישראליות

7. ליל פיטורי גלנט נתן לגנץ הזדמנות שלא תחזור, גלעד הירשברגר, שאול

אריאלי, וסיון הירש-הפלר, הארץ, 04 במאי 2023

זה שנים ידוע שהמפתח לשינוי פוליטי בישראל טמון במחנה המרכז-ימין, ולכן במחנה המרכז-שמאל משקיעים מאמצים לשנות את עמדותיו. טובי המומחים שקדו על קמפיינים עם מסרים מתוחכמים, אך כל המאמצים שהושקעו בין מערכות הבחירות העלו חרס. מה קרה שדווקא עכשיו, בעת המשבר הפוליטי-החברתי החמור ביותר שידעה ישראל, הסכר נפרץ ואנו חוזים בסקרים באקסודוס של קולות ימין דווקא אל חיקו של בני גנץ?

כדי למצוא תשובות יש לחזור אחורה בזמן ולהבין את התהליכים הפסיכולוגיים-חברתיים שנזרעו עם תחילת המחאה, הנצו ולבלבו בלילה הדרמטי של 26 במרץ, שבו הודיע נתניהו על פיטורי שר הביטחון יואב גלנט, ונותנים עתה פרי ביכורים פוליטי בדמות סחף בדעת הקהל.

תנועת המחאה החלה לפעול לפני כארבעה חודשים עם פרופיל פוליטי-דמוגרפי צפוי: מבוגרים יחסית, אנשי מרכז-שמאל, ותיקי מחאת בלפור, פעילים נגד הכיבוש, אנשי אקדמיה ובוהמה. בשלושת החודשים הראשונים של המחאה התרחש מעבר הדרגתי ממפגינים כסופי שיער לצעירים עטורי בלורית. כמו כן, המחאה הרחיבה את שורותיה עם הצטרפות מצביעי ליכוד מאוכזבים, דתיים תומכי דמוקרטיה ואוכלוסיות רחבות שבימי שגרה אינן משתתפות בפעילות פוליטית. התופעה הזו קיבלה דחיפה משמעותית ב-26 במרץ, ליל הפגנת הצעירים בתגובה לפיטורי גלנט.

המחאה נגד ההפיכה המשטרית מורכבת. בצד הכרה בתוצאות הבחירות ובזכות הקואליציה למשול, היא דוחה את רצון הקואליציה לבצע הפיכה משטרית, בנימוק ששינוי שיטת המשטר הוא בגדר קו אדום משום שהוא ישנה את חוקי המשחק, ובין היתר ימנע אפשרות להחלפת השלטון בעתיד. ככלל, במאה ה-21 דיקטטורות לא קמות כאשר בניין הפרלמנט עולה באש ומתנגדי משטר נשלחים למחנות ריכוז.

במדינות כמו הונגריה ופולין לא מסתובבות ברחובות פלוגות סער, ואנשים לא נעלמים כמו בשלטון החונטה הצבאית בארגנטינה בשנות ה-70.

במאה ה-21 קמות "דיקטטורות שקופות", כפי שמגדירים זאת סרגיי גורייב ודניאל טריסמן בספרם "Spin Dictators" על שינוי פניה של העריצות במאה ה-21. בדיקטטורות שקופות השליטה לא נעשית באמצעות אלימות וטרור, אלא באמצעות התקשורת, האקדמיה, הצבא ושאר מוקדי הכוח המעצבים את התודעה. לאזרח בדיקטטורה שקופה יש חופש ביטוי כביכול, אבל המיקרופון העומד לרשותו קטן מאוד. המעבר מדמוקרטיה לדיקטטורה שקופה כל כך, שהוא עובר מתחת לרדאר. האזרח הממוצע, העסוק בעמל יומו, לא מרגיש באופן מיידי את השפעת שינויי החקיקה, לא שם לב לחד-גוניות שהשתררה בתקשורת, או להחלפת האליטות הישנות בנאמני המשטר.

איומים על הזהות, כמו האיום על הדמוקרטיה, הם אמורפיים. קשה לראות ולהרגיש אותם, וקשה להבין את משמעותם עד שנהיה מאוחר מדי. זאת בשונה מאיומים פיזיים-קונקרטיים, כמו מלחמה וטרור, המובנים לכל ומורגשים היטב. כאן הציבור הישראלי הליברלי גילה חושים חדים כאשר הגיב במהירות לאיום על זהות המדינה — איום חמקמק ושקוף שקל מאוד לפספס.

היו אלו בעיקר המבוגרים, אנשי שמאל ותיקים, שזיהו את האסון המתרגש עלינו, כנראה על סמך השכלתם וניסיונם. לצעירים ולמצטרפים החדשים מהימין הרך לקח יותר זמן להגיב לאיום הזהותי — לצעירים אולי מפאת חוסר ניסיון, או משום שגדלו לתוך דמוקרטיה והתקשו לדמיין אופציה אחרת, ולימין הרך אולי משום שלהם לא היה די באיום אמורפי על הדמוקרטיה כדי לחצות את הרוביקון ולהפגין עם מי שעד לפני רגע נחשבו ליריביהם הפוליטיים. לשם כך נדרש איום קונקרטי.

להבדלים בתפישת האיומים על ישראל בין צעירים למבוגרים ובין ימנים לשמאלנים יש תימוכין במחקר. בסדרת סקרים שערכנו עם מדגמים מייצגים של יותר מ-4,500 יהודים ישראלים בשנים 2018–2022, שאלנו על איומים סימבוליים-זהותיים (איומים על הזהות היהודית והדמוקרטית של המדינה), ועל איומים פיזיים (מלחמות,

טרור), וגם ביקשנו מהנשאלים לדרג שמונה איומים על החברה הישראלית לפי סדר חשיבותם בעיניהם (כגון: איום על הדמוקרטיה, מלחמה וטרור, פערים חברתיים, יוקר המחיה ועוד). הממצאים הראו שימנים מדרגים את האיום הפיזי כחמור יותר — 72% דירגו אותו כאחד משלושת הנושאים החשובים ביותר בעבורם, בהשוואה לשמאלנים — 49%. לעומת זאת, יותר ממחצית (55%) מהשמאלנים תופשים את האיום על הדמוקרטיה כאחד משלושת הנושאים החשובים, בעוד שרק רבע מהימנים תופשים אותו כך.

בדירוג החשיבות של שמונה נושאים מרכזיים בסדר היום הציבורי, האיום הפיזי דורג במקום הראשון אצל ימנים, ורק במקום השלישי אצל שמאלנים; ואילו אצל שמאלנים האיום על הדמוקרטיה דורג במקום הראשון ורק במקום החמישי בקרב ימנים. השוואה בין הדור הצעיר (18–40) למבוגר (40 ויותר) מעלה תמונה דומה: רוב הצעירים (65%) תופשים את האיום הביטחוני כחמור יותר מכפי שתופשים אותו המבוגרים (59%), בעוד שהמבוגרים תופשים את האיום על הדמוקרטיה כחמור יותר (50%) מכפי שתופשים אותו הצעירים (27%). אם יש הבדלים בין רף התגובה של צעירים וימנים לאיומים זהותיים ולאיומים פיזיים לבין רף התגובה של שמאלנים ומבוגרים לאיומים אלה — אז ייתכן שההשתתפות הגדלה של צעירים ושל הימין הרך במחאה קשורה לטרור הגובר בחודשים האחרונים ולירידה באופטימיות לגבי הביטחון הלאומי, כמשתקף בסקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שנערך במרץ.

אבל ב-26 במרץ קרה משהו דרמטי יותר, שאינו מוסבר רק בשינויים לאורך זמן בתחושת הביטחון. ערב קודם לכן גלנט נשא נאום שבו דרש לעצור מיד את חקיקת ה"רפורמה" המשפטית, בנימוק שיש "סכנה ברורה ומיידית לביטחון המדינה". מאז שמשה דיין הזהיר מפני חורבן בית שלישי במלחמת יום הכיפורים לא נשמעה אזהרה כה חמורה מפי שר ביטחון מכהן.

התגובה של נתניהו לאזעקת האמת של גלנט היתה הפוכה מהמצופה ממנהיג אחראי, המציב את האינטרס הלאומי מעל האינטרס הפוליטי או האישי. במקום לעצור ולטפל באיום הביטחוני לפני כל דבר אחר, הוא ירה בשליח ופיטר את שר הביטחון. בעקבות השילוב הבלתי נתפש של שר ביטחון המתריע, בניגוד לאינטרס

הפוליטי שלו, על סכנה לביטחון המדינה, והתגובה הבלתי סבירה בעליל של נתניהו, נפל האסימון אצל הרבה צעירים ומצביעי ימין מתונים.

אם תחושת האיום טרם הגיעה לרף התגובה של כולם עד אז, באותו ערב פעמוני האזעקה העירו וטילטלו את רוב הישראלים. אם עד לאותו רגע המחאה נתפשה כעוסקת בנושא אמורפי, הרי שהדרמה סביב פיטורי גלנט יצרה קונקרטיזציה של האיום, הפכה אותו לממשי, ועוררה חרדה של ממש מפני מלחמה. חשוב מכך: הפיטורים העלו ספקות וחרדות לגבי כשירותו של ראש הממשלה לנהל מדינה הנמצאת במצב ביטחוני כה חמור.

ליל 26 במרץ היה קו פרשת מים בעבור מצביעי ימין רבים, שהאמינו שרק נתניהו והליכוד מסוגלים לתת מענה לאיום הביטחוני. הסאגה סביב פיטורי גלנט (ואין זה משנה שנתניהו חזר בו כביכול), הטרור הגואה, ותחושת אי־נוחות גוברת לגבי השרים הקיצונים וחסרי הניסיון הממונים על הביטחון הלאומי, בן גביר וסמוטריץ' — הובילו רבים למסקנה שלא ניתן עוד לסמוך על מפלגות הקואליציה.

מחקרים בפסיכולוגיה פוליטית מראים שאימים גורמים לסחף לכיוון שמרני, כלומר להתחזקות התמיכה בימין הפוליטי. אבל עיון מדוקדק יותר בממצאים מלמד שאימים מעוררים בעיקר רצון לביטחון. כל עוד הימין סיפק את הסחורה, נסך תחושת ביטחון סובייקטיבית, כל פיגוע וכל רקטה מעזה רק חיזקו את שורותיו. עם התרופפות הקישור בין הימין לביטחון, והתחזקות ההכרה שהימין היום הוא חלק מהבעיה ולא חלק מהפיתרון — מצביעי ימין רבים מחפשים מפלט, בסיס בטוח חדש.

יש להניח שגם הפעם גנץ נקלע באופן לא מתוכנן לפוזיציה פוליטית שבה הוא גורף את כל הקלפים. עם זאת, נקרתה לו הזדמנות בלתי חוזרת לנטוע בציבור את התפישה שהוא ומפלגתו, המחנה הממלכתי, הם נאמני הביטחון החדשים, ולגזול מהליכוד את הבלעדיות בנושא שנמצא בליבת הפוליטיקה הישראלית. אם, בנוסף, הוא יידע לנצל את מעמדו הרעוע של גלנט בממשלה ולצרף אותו לשורותיהם, הוא יוכל לשנות דרמטית את פני המפה הפוליטית בישראל.

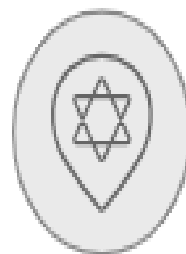
עם זאת, השאלה המהותית יותר שעל התומכים הוותיקים והחדשים של מחנה גנץ לשאול היא, האם גנץ לא רק ידיח את נתניהו מהתואר "מר ביטחון" אלא הוא גם האיש שבאמתחתו היוזמה, הכלים והנחישות לבלום את המגמות ההרסניות בחברה הישראלית ולהוביל לשינוי הנדרש? התנהלותו הפסיבית, חיבוקו את המתנחלים והססנותו עד כה — כל אלה אינם מעודדים, ואפשר שהוא ישמש רק מגרש חנייה למנדטים מתנדנדים, עד שתימצא כתובת ביטחונית אחרת, חדשה ורעננה.

איזה מחנה פוליטי בישראל יש לתעדף כדי להשיג שינוי דמוקרטי

מחנה המרכז-ימין

שימור שלטון נוכחי, פוטנציאל
לדיכוי דמוקרטי

מחנה המרכז-שמאל

קידום דמוקרטיה, גיוס תמיכת
ציבור רחב

8. התנתקות אינה ההפיכה המשטרית. מה בין מתנגדי ההתנתקות לבין מתנגדי ההפיכה המשטרית. שאול אריאלי, דפנה מוסקוביץ, JOKOPOST,

13 במאי 2023

כשתומכי הקואליציה מטיחים כיום במתנגדי ההפיכה המשטרית "איפה הייתם בהתנתקות?", מה כוונתם? טענתם כפולה. ראשית, שפינוי היישובים היהודיים מרצועת עזה ומצפון השומרון בשנת 2005 לא היה לגיטימי – ה"עקירה", כלשונם, "שברה את הכלים" בויתור על חלקי מולדת, והפרת זכויות אדם כשהוציאו בכוח מתיישבים מבתיהם הפרטיים. שנית, הם קיבלו, לטענתם, את הכרעת המוסדות הנבחרים והסתפקו במחאה במסגרת החוק. לשיטתם, הניצחון בבחירות האחרונות מקנה להם זכות לנצל את ההזדמנות הפוליטית לכפות את שינוי המשטר. כך יממשו את השקפת עולמם, השוללת כל פינוי עתידי של שטחים והתנחלויות. ואילו מתנגדי השינוי המשטרי "שוברים את הכלים" – הם מאיימים להפסיק לשרת במילואים, משבשים את התנועה בכבישים ועוד.

ברצועת עזה היו 17 יישובים יהודיים. מספר תושביהם היה כ-8,000, פחות משני אחוזים מאוכלוסיית הרצועה בשנת הפינוי. טרם ההתנתקות סבלו הישראלים מפגיגות קשים, חיילים רבים נהרגו, גברים, נשים וילדים נרצחו. מערכת הביטחון השקיעה מיליארדים רבים במיגון היישובים, בסלילה כבישים ובאבטחתם, ובליווי האזרחים שנעו בשיירות. שדרות ויישובי העוטף החלו כבר בשנת 2001 לספוג את ירי הרקטות. נתונים קשים אלה נעדרים מדימוי גן העדן עם החולות הזהובים והחממות הפורחות, שאותו מתאמצים מתנגדי ההתנתקות לשתול בזיכרון הקולקטיבי של הציבור הישראלי.

איזו השקפת עולם מבקשים לממש מתנגדי ההתנתקות ותומכי ההפיכה המשטרית?

בעיניהם הקמת המדינה בשנת 1948 וההשתלטות על יהודה ושומרון בשנת 1967 הם שלבים בתהליך משיחי. הם מאמינים כי ככל שישראל תשלוט בחלק גדול יותר מגבולות ההבטחה התנ"כיים, כך תתקרב ביאת המשיח. לכן אסורה העברת שטחים לידיים אחרות. אין חשיבות מרובה למחיר הדם והדמים שגובה השליטה, "ארץ

ישראל נקנית בייסורים". זו הייתה הסיבה למאבקם נגד העברת סיני למצרים ונגד פינוי חבל ימית בשנת 1982, למרות שהדבר אפשר הסכם שלום עם הגדולה והמסוכנת שבשכנותיה של ישראל. השקפתם גורסת כי האדמה קדושה מהאדם, והרעיון המשיחי גובר על שיקולים ביטחוניים. השרה אורית סטרוק, למשל, טענה לאחרונה כי למרות שברור מה יהיה המחיר בקורבנות, יש לכבוש מחדש את עזה.

המתנחלים בעזה הציגו עצמם תמיד כחלוצים החדשים המגינים בגופם על המדינה אשר שלחה אותם. החלטות הממשלה והכנסת למימוש ההתנתקות ותמיכת הציבור הישראלי בה, העידו כי גורמים אלה אינם רואים עוד בהתיישבות בעזה יעד לאומי, אלא נטל. מכאן שהנכונות לכאורה של המתנחלים להיקרא לדגל, הייתה מותנית בכך שההתיישבות מקדמת את האידיאולוגיה המשיחית. כלומר, ההיענות להחלטות המוסדות הנבחרים של הדמוקרטיה הישראלית היא לגיטימית רק כשמדובר בהשתלטות על עוד שטחים למען החזון המשיחי, ואינה לגיטימית כאשר הם מעניקים סדר עדיפות לאומי שונה המכפיף את "שלמות ארץ ישראל" לערכים אחרים.

הטענה כי פינויים מעזה הרע את המצב הביטחוני מנותקת הן מהעובדות והן מההקשר הרחב של הסכסוך. ראשית, מספר ההרוגים הישראלים ברצועה בשנים 1993–2005 עמד על 376, מספר ההרוגים מטרור וירי מהרצועה בשנים 2005–2023 עמד על 164, כמחציתם במבצע "צוק איתן", שאותו ניתן היה למנוע במדיניות זהירה וחכמה יותר. שנית, פינוי המתנחלים אפשר לצה"ל לצמצם את סדר הכוחות המוצבים בעזה בשני שלישי וחסך בכך חיי אדם ומיליארדים רבים שהושקעו קודם לכן באבטחת המתנחלים ברצועה. נוסף על כך, הפינוי מעזה העניק לישראל את המחויבות של הממשל האמריקאי בראשות הנשיא בוש, כי ישראל לא תידרש לחזור לקו הירוק במסגרת הסכם קבע.

האם הפינוי היה חוקי ולגיטימי ביחס למתנחלים?

ראשית, החלטות הממשלה והכנסת נתקבלו ברוב. בית המשפט העליון דחה את כל העתירות כנגד ההתנתקות.

שנית, פליאה אלבק, ממשרד המשפטים, שזכתה לכינוי "אם ההתנחלויות", הבהירה את מעמדן של ההתנחלויות בריאיון לעיתון "הארץ" (05.04.2004): "יש אלמנט של זמניות בהתנחלויות, מכיוון שהממשל הצבאי יכול להעניק למתיישבים זכויות חכירה על הקרקע רק אם הוא מתקיים בשטח. אם יחול שינוי בהסדרים הפוליטיים והצבאיים, והממשל הצבאי ייפסק, תסתיים גם החכירה... אין זכות קניין [למתנחלים], כי היא ניתנה עם המגבלה שיכול להיות שיצטרכו להחזיר את הקרקע, אם יסתיים הממשל הצבאי". כלומר, נסיגת צה"ל פירושה סיום הממשל הצבאי ומכאן סיום זכויות החכירה. יתרה מכך, מוסיפה אלבק: "הסכמי המקרקעין שעליהם חתמה כל אחת ממשפחות המתנחלים עם הממונה על הרכוש הממשלתי והרכוש הנטוש, שהחכיר קרקע למתנחלים לצורך הקמת בתיהם, כוללים סעיפים המאפשרים את ביטולם של ההסכמים" ("הארץ", 23.03.2005).

שלישית, כל המתנחלים, לרבות אלה שהגיעו בחודשים האחרונים, פוצו על ידי המדינה באופן חריג ובהיקף חסר תקדים.

רביעית, לטענה כי המדינה אשמה בתחושות הקשות של בני הנוער שחיו ביישובים יש לענות כי בני נוער אלה היו נתונים להשפעת הרבנים, המחנכים וחלק מההורים שלהם, האמונים על התפיסה המשיחית ו"ההבטחה האלוהית" לרשת את הארץ. אלה הבטיחו שיד אלוהים תרד מהשמיים ותמנע את ההתנתקות, אם יתפללו בכוונה גדולה ואם יתנגדו בכל כוחם. הקיצוניות המשיחית, היהירות וחוסר האחריות של מבוגרים אלה הם, לפיכך, המקור לשבר הנפשי של "בוגרי" ההתנתקות.

האם היו צעדיהם של מתנגדי ההתנתקות מתונים ואחראיים יותר מצעדיהם של המוחים נגד הפיכה המשפטית כיום? מתנגדי ההתנתקות חסמו כבישים; רבנים דתיים לאומיים רבים וכן כמה עשרות קצינים במילואים קראו לחיילים לסרב לפקודת הפינוי. קצינים דתיים שגרו בהתנחלויות ולא מחו נגד ההתנתקות הוטרדו וסבלו מהתנכלויות. שני אזרחים ישראלים רצחו שלושה ערבים אזרחי ישראל ושלושה תושבי שטחים, וטענו כי מטרתם הייתה למחות על ההתנתקות.

ההתנתקות הייתה מהלך הכרחי להבטחת החזון הציוני של מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי. היא תרמה לביטחון על ידי ירידה דרמטית במספר הנפגעים – חיילים ואזרחים, ובצמצום דרסטי של היקף הכוחות והמשאבים שהוקצו לביטחון המתנחלים. ההשלכות השליליות נובעות מכך שההתנתקות נעשתה באופן חד-צדדי ולא במסגרת הסכם מחייב. אפשר שהתיאום הביטחוני עם הרש"פ, שממנו ישראל נהנית מאוד בגדה המערבית, היה מתקיים גם ברצועת עזה. כמו כן, חלק מהקשיים שחוו המתנחלים היו יכולים להיחסך מהם עם הנהגה אחרת שהייתה משתפת פעולה עם הגורמים הממשלתיים כפי שעשו יישובי צפון הרצועה ויישובי צפון השומרון.

9. עיר מאוחדת חצויה לה יחדיו. שאול אריאלי, JOKOPOST, מאי 28, 2023

אין כמו "מצעד הדגלים" כדי להמחיש את הניסיון להטעות ולהסוות את מצבה של ירושלים "המאוחדת" – עיר שיש בה רוב לא ציוני, ענייה להחריד, סובלת מבריחת תושביה, שרבים בה המתחים בין שלל קבוצות האוכלוסייה שחיות בה, עיר ללא אופק של שינוי. אין כמו ירושלים והתהליכים שעברה מאז הוכרזה בשנת 1967 כעיר "מאוחדת לנצח נצחים", כדי להבין לאן מדיניות ממשלת נתניהו – סיפוח זוחל, חיזוק הבידול של החרדים, בריחת ההון האנושי – מובילה את מדינת ישראל.

מכון ירושלים פרסם השבוע את נתוני שנת 2021 המלמדים אותנו ששיעור היהודים (כולל חסרי דת) מתקרב ל-60% בלבד (591 אלף). 41% מתוכם חיים במזרח העיר, החלק שבו מתגוררים 99% מהפלסטינים בירושלים. זוהי התוצאה של מגמה בת למעלה מ-30 שנה של הגירה פנימית יהודית שלילית, שהגיעה השנה ל-10,800 נפשות (96% יהודים).

שיעור החרדים בקרב היהודים עומד על 48%. יחד עם הערבים, שיעור האוכלוסיות החלשות מאוד מגיע בירושלים כולה ל-68%. נתונים אלו מסבירים את העובדה ש-39% מהמשפחות בירושלים ו-51% מהילדים חיים מתחת לקו העוני (כמעט פי 2 מהמוצע בישראל). צירוף הנתונים הללו ממקם את ירושלים במדד החברתי-כלכלי באשכול 2, הנמוך מאוד (לפני כ-20 שנה הדירוג היה 5). תוכניתה של ממשלת ישראל להוסיף עשרות אלפי יחידות דיור בירושלים עבור החרדים עלולה לדרדר את העיר לאשכול 1, בדומה להתנחלויות החרדיות בית"ר עלית ומודיעין עלית.

ירושלים אינה יכולה להיחלץ מעונויה. בשנת 2020 71% מהתחלות הבנייה היו למגורים, 3% למלונות והארחה ורק 1% לתעשייה. הרכב האוכלוסייה הנוכחי מסביר גם את שיעור ההשתתפות הנמוך בכוח העבודה. רק 27% מהנשים הערביות ו-69% מהגברים היהודים עובדים. שיעור נמוך במידה ניכרת מהשיעור בכלל אוכלוסיית ישראל. 63% מהתלמידים היהודים לומדים בחינוך החרדי העצמאי, הנעדר לימודי ליבה, מה שממזער את יכולתם להמשיך ללימודים על-תיכוניים

ובהמשך להשתלב בכוח העבודה ובמקצועות מתוגמלים (בשנת 2020 השכר הממוצע בירושלים היה נמוך ב-17% מהשכר הממוצע בישראל).

נתונים אלו מלמדים על המחיר היקר שבירת ישראל משלמת על מדיניותה בשני תחומים: הראשון, הסיפוח בשנת 1967 של 22 כפרים פלסטיניים מהגדה המערבית (64 קמ"ר), בנוסף לירושלים המזרחית (6 קמ"ר) לירושלים העברית, שלווה בהזנחה ובאפליה מתמשכות של הפלסטינים. בעניין זה אמר טדי קולק בשנת 1990: "אמרנו שוב ושוב שנשווה את זכויותיהם של הערבים לזכויות היהודים בעיר. דיבור ריק מתוכן... הם היו ונשארו אזרחים מדרגה שנייה ושלישית...". אהוד אולמרט בשנת 2012 אמר גם הוא: "... גם הממשלה שאני עמדתי בראשה לא עשתה את כל מה שהיה צריך כדי להפוך את ירושלים לעיר מאוחדת". אומנם, במסגרת החלטת ממשלה 3790 הוקצו 2.1 מיליארד שקלים לפיתוח כלכלי וצמצום פערים חברתיים במזרח העיר ירושלים (2018), אך נכון לעכשיו אין לכך המשך. התחום השני הוא המדיניות המחזקת את מגמות הבידול של החברה החרדית בישראל, שרבע ממנה מתגורר בירושלים.

אם כך, הרי שמצעד הדגלים הוא לא יותר ממה שכתב עליו מירון בנבנישתי בספרו "חלום הצבר הלבן" (2012) "... ככל שמעמיקה התחושה ש'העיר המאוחדת' חצויה בפועל במחסומים של שנאה ואלימות, כך צוברים תאוצה מאמציהם של ממסדים קיצוניים וקנאיים לטפח את מועד כיבושה של ירושלים בשנת 1967 כאירוע של התרסה, שנאת הזר, הוקעת בוגדים ומבחן נאמנות ל'ערכים יהודיים' במובנם הדתי-המסורתי או הפטריוטי-הלאומני". גם לקח "התיאבון היהודי" ולקח "מחיר הבידול", לא נלמד, כפי הנראה. והראיה לכך – מהלכי ממשלת נתניהו הנוכחית המתעלמת מהאזהרות בדבר החזון של סמוטריץ' וכן גביר לסיפוחם הכפוי של מיליוני פלסטינים בעלי שאיפות לאומיות המוכרות על ידי הקהילה הבינלאומית. לא נדרש אפילו "חצי נביא" כדי להבין כי מדיניות זו, לאור לקחי אשליית ירושלים "המאוחדת", תביא לסופה של מדינת ישראל כפי שאנחנו מכירים אותה ורוצים לגדל בה את ילדינו וילדיהם .

דינמיקות ירושלים המורכבות

10. בנט הכשיר את עליית סמוטריץ' ובן גביר, שאול אריאלי, הארץ, 1 ביוני

2023

דברים רבים למד נפתלי בנט מבנימין נתניהו לאורך השנים, אך יותר מכל הוא הפנים את התובנה שלציבור הישראלי יש זיכרון קצר מאוד. נדמה שבדיוק על כך הוא בונה את הקאמבק הפוליטי שלו, כפי שניתן להתרשם מציוציו ומראיונותיו האחרונים.

בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר נטלו ממנו בבחירות האחרונות את הנהגת המחנה המקורי שלו — הלאומני-משיחי — בעוד שאחרוני נאמני מפלגתו לא הצליחו להכניס לכנסת את תאומתו האידיאולוגית, איילת שקד. בנט מאמין בחזרה של חלק מתומכיו לשעבר, מאוכזבי בן גביר וסמוטריץ', וכן במעבר של מצביעי מרכז ושמאל לחיקו, בזכות הרושם הממלכתי שיצר בכהונתו הקצרה כראש ממשלה. מצביעים אלה שכחו כי בנט היה במשך יותר מעשור המנוע המרכזי שהכשיר את דעת הקהל לפריצה של סמוטריץ' ובן גביר, ושמדיניותו, אמונותיו, עמדותיו והצבעותיו בכנסת סותרות את מאפייני המדינה לה הם מייחלים.

ראשית, ומעל הכל, בתחום המדיני. בנט היה זה שהשיק את היוזמה של "הבית היהודי" ב-2012, לסיפוח שטחי C בגדה, שכונתה "תוכנית ההרגעה". למרות שלתוכנית אין כל היתכנות מרחבית, דמוגרפית, ביטחונית וכמובן מדינית — בנט המשיך לדבוק בה, ובספטמבר 2016 אף הרחיק לכת עוד יותר בגישתו: "בנושא ארץ ישראל עלינו לעבור מבלימה להכרעה, אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מישראל הריבונית", טען. בנט, כמו סמוטריץ' וחבריו, אינו מתרגש מהעולם, כפי שכתב ביחס לסיפוח שטחי C: "העולם לא יכיר בריבונותנו שם... לא נורא. הוא יתרגל עם השנים". (news1, 9.3.2012) "כלומר, העולם על פי בנט ימשיך לקבל לנצח את הקיפאון המדיני, הכיבוש והמשטר המפלה. במאי 2017 תקף את ראש הממשלה נתניהו על כך שלא חזר בו מנאום בר אילן. על ההסכמה להקמת מדינת פלסטין אמר בנט כי היא הביאה עלינו "חרמות, טרור, ואיום דמוגרפי חמור, ועכשיו הזמן להודיע על ביטולו (של הנאום, ש"א)".

כשר ביטחון הכריז בנט בכנס של פורום קהלת על הקמת מנגנון לביסוס ההתנחלויות בשטחי C, בנימוק ש"המדיניות של מדינת ישראל היא ששטחי C שייכים לה, אנחנו לא באו"ם" ("הארץ", 9.1.20). הוא פירט את המרכיבים שנהפכו לתוכנית שמיישם סמוטריץ' בממשלה הנוכחית, עם הקמת המינהלת במינהל האזרחי שכפופה לו. אחד השיאים במאמצי בנט להרחבת ההתנחלויות היה בהחלטתו כשר הביטחון להרחיב את המאחז היהודי בחברון על ידי תכנון שכונה על גגות חנויות השוק הסיטוני הפלסטיני, שנסגר לאחר הטבח במערת המכפלה ("הארץ", 1.12.19).

בשלהי כהונתו כשר ביטחון, במרץ 2020, אישר בנט את כביש א־זעים אל עזריה ("כביש האפרטהייד", "כדי לאפשר את בניית השכונה E1 במעלה אדומים, והשלמת מכשול ההפרדה בתוואי שיחלק את הגדה לשניים, יפגע ברציפות השטח הפלסטיני וימנע הקמת מדינה פלסטינית. על תקופת כהונתו כראש ממשלה אמר בנט: "לא הסכמתי לפגוש את אבו מאזן, או לקדם כל משא ומתן מדיני אתו, גם מול לחצים מבית ומחוץ" ("סרוגים", 17.8.22).

שנית, בדומה לשקד, בן גביר וסמוטריץ' הוא מרומם את המיליטריזם — אחד המאפיינים של הפשיזם. ב-20 בפברואר 2015 כתב בנט, אז יו"ר הבית היהודי, פוסט שכוון ליצחק הרצוג, אז יו"ר העבודה: "הציונות הדתית כבר לא מסתובבת עם הראש למטה. הרמנו את הראש... בתי העלמין מלאים בגיבורים בוגרי המכינות ושיבות ההסדר, בתי הספר הממלכתיים-דתיים ובוגרי עזרא ובני עקיבא."

האדרת המיליטריזם חשובה לבנט, כי לתפישתו "לנצח נאכל חרב". ב-15 בפברואר 2015 הוא כתב פוסט לחיילים השומרים בגשם, שבו הבטיח כי "יום אחד אתם תהיו בבית עם האשה, הילדים, בחום, עם שמירה עבה-עבה", והוסיף: "ואז החיילים הבאים ישמרו עליכם". בנט אף לא היסס לעודד תעמולת בחירות ופוליטיזציה בצה"ל, ופרסם ערב בחירות 2015 קריאה לחיילים "למען עם ישראל — תשכנעו את החיילים במחלקה (להצביע לבית היהודי, ש"א)."

שלישית, את הפגיעה ברשות השופטת לא המציאו שמחה רוטמן ויריב לוין. ב-6 במרץ 2015 קרא בנט בעמוד הפייסבוק שלו להצביע לבית היהודי, בנימוק ש"אף אחד אחר לא יילחם נגד העריצות המשפטית (של בג"ץ), שפוגעת אנושות במדינה שלנו. ב-22 ביולי 2015 הצביע בעד תיקון חוק יסוד: הכנסת, שנועד לאפשר לפסול אדם ממועמדות לכנסת על סמך התבטאויותיו, ונטל ההוכחה שהוא לא תומך במאבק מזוין נגד המדינה יועבר אליו. בריאיון שנתן ב-21 באפריל 2023 לרשת NBC האמריקאית טען, שיש הסכמה רחבה על הצורך ברפורמה משפטית, כי בית המשפט העליון לא מייצג באופן הוגן מגוון דעות, ובג"ץ נטל לעצמו סמכויות של הרשות המבצעת.

רביעית, כשר חינוך פעל בנט נמרצות לקידום תהליכי הדתה ושכתוב ההיסטוריה. ב-22 בדצמבר 2015 אישר את הנוסח של ספר האזרחות בהשראת קהלת, והסביר כי ילדיו "צריכים להיות בטוחים בזהות היהודית שלהם". בספטמבר 2016 הכריז בנט באירוע הצדעה לקרן לתגבור לימודי יהדות על סדר העדיפויות שלו בחינוך: "לימוד היהדות וההצטיינות בה חשוב בעיני יותר מלימודי המתמטיקה והמדעים". בהמשך הוא אף טען כי למען ארץ ישראל יש לשנות את עם ישראל ואת מדינת ישראל — בדיוק מה שרוטמן, סמוטריץ', בן גביר, לוין ונתניהו מנסים לעשות בהפיכה המשטרית.

חמישית, בתחום הרווחה משנתו רחוקה ממשנתם של מצביעי המרכז והשמאל. ב-1 בדצמבר 2014, כשר הכלכלה, הוא התנגד לפיקוח על מחירי מוצרי היסוד. ב-30 ביוני 2015 אמר כי מתווה הגז הוא "הסכם אחראי ונכון לכלל אזרחי מדינת ישראל". גם עניין השוויון לא היה בדיוק בראש מעייניו. ב-23 בדצמבר 2015 הוא הצביע נגד קידום הצעת חוק איסור אפליה בדיוור, האוסר על אפליה במכירה או השכרה של דירה על רקע גזע, דת, לאום, נטייה מינית וכו', וכן אוסר על פרסום מודעה שיש בה משום אפליה כזו.

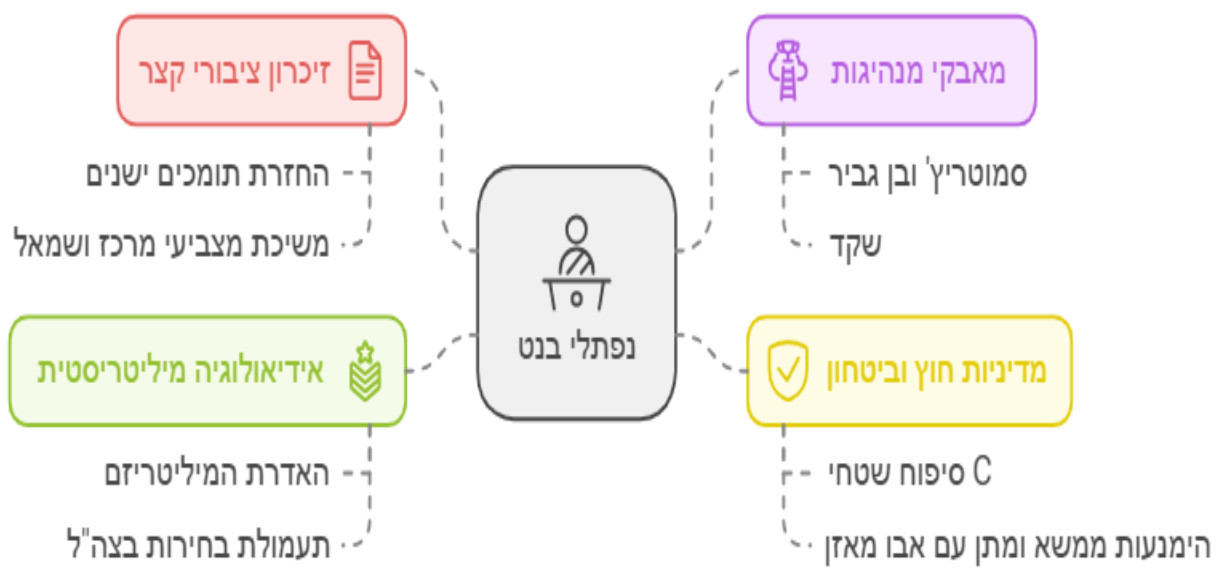
ב-27 בינואר 2016 הצביע בנט נגד קידום הצעת חוק להוספת עקרון השוויון לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. דאגתו לנבחרים בעלי הון באה לידי ביטוי ב-6 בינואר 2016, כאשר הצביע נגד קידום הצעת חוק שקיפות בהצהרת הון לנבחרי ציבור

בכירים, שנועדה לחייב את ראש הממשלה, שרים, סגני שרים, ראשי מפלגות ובני משפחותיהם להגיש הצהרות הון פומביות.

ממשלת בנט, אף שקראה לעצמה "ממשלת השינוי", היתה ממשלה שקידשה את הסטטוס קוו המדומה, שהיה בעצם המשך של הסיפוח הזוחל מבית מדרשה של "ימינה", מפלגתו המשיחית-לאומנית של בנט: בנייה מואצת בהתנחלויות בגדה המערבית, סירוב לכל הידברות עם הפלסטינים, השקעת מיליארדים בכבישים להתנחלויות, הריסה מסיבית של בתי פלסטינים ועוד. הכל בהיקפים גדולים אף מהמוצע של ממשלות הליכוד.

לפיכך, התבטאויותיו של בנט, המרמזות על קאמבק אפשרי, צריכות להדליק נורה אדומה בקרב מובילי המחאה נגד ההפיכה המשטרית, ולהובילם להתפכחות ולהבנה שיש להעמיד את יישוב הסכסוך עם הפלסטינים בראש רשימת מטרות המחאה. חזרה לסטטוס קוו המדומה שלפני תחילת ההפיכה הרשמית בינואר, תוביל את ישראל למציאות שתאפשר לבנט או לדומים לו לזכות בכס ראש הממשלה ולקדם מדיניות של סיפוח זוחל בחסות בג"ץ מוחלש.

ההתנגדות של בנט לפתרון שתי המדינות, סירובו לקיים תהליך מדיני עם הפלסטינים ותמיכתו בהמשך הבנייה והפיתוח של ההתנחלויות, מעידים על תפישה התומכת במשטר מפלה של מדינת ישראל כלפי הפלסטינים, המעניק זכויות על פי מוצא לאומי ומונע זכויות לאומיות ואזרחיות מחלק מתושבי הארץ. עמדותיו אלו, לרבות התבטאויותיו האחרונות, מעידות כי בניגוד לרושם המוטעה שהותיר בתפקידו כראש ממשלה, אין מקום להחיל עליו את האמרה הידועה מהתלמוד הבבלי: "מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין". המחנה הליברלי-דמוקרטי צריך לחפש ולמצוא בקרבו את מנהיגיו הראויים.

11. נתוני ביטוח לאומי חושפים את גודל האסון, שאול אריאלי הארץ, 22 ביוני

2023

הנתונים שהתפרסמו בחודש שעבר באתר המוסד לביטוח לאומי חושפים בבהירות את גודל האסון המדיני, החברתי והכלכלי שהברית בין מחרבי הדמוקרטיה הליברלית גורמת למדינת ישראל. הברית מונעת מאינטרסים משיחיים, פרטיקולריים ואנטי-ציוניים של חברה: המפלגות הלאומניות-משיחיות — בהובלת שר האוצר בצלאל סמוטריץ' והשר לביטחון לאומי איתמר בן גביר — שמבקשות למשוך חרדים לבוא לגור בגדה המערבית וכך לזכות באתנן דמוגרפי שימנע הסדר מדיני עם הפלסטינים; המפלגות החרדיות — בהובלת אריה דרעי ויחזק גולדקנופף — המבקשות אתנן תקציבי שיבטיח כי יוסיפו להנהיג את החברה החרדית ובתוך כך לעודד עוד התבדלות והקצנה דתית; והליכוד בראשות בנימין נתניהו, המבקשת למענו אתנן אישי של ראשות הממשלה והימלטות מפני אימת הדין. וכולן יחדיו מבקשות לרסק את בג"ץ, המונע מהן להשיג את האתננים האלה.

על פי נתוני הביטוח הלאומי לתחילת 2023, באזור יהודה ושומרון (בלי מזרח ירושלים) חיים 463,429 ישראלים (המספר נופל במעט מנתוני הלמ"ס וקטן בכ-40 אלף מהנתון שפירסמה מועצת יש"ע). התפלגות האוכלוסייה באיו"ש שונה מהתפלגות שאר אוכלוסיית ישראל — החרדים הם כ-40% מכלל אוכלוסיית המתנחלים באיו"ש ו-13.3% מכלל האוכלוסייה בישראל בתוך הקו הירוק. זו אוכלוסייה צעירה במיוחד: מחציתה ילדים (בישראל הילדים הם שליש בלבד); עוד 48% בגיל העבודה (בישראל 52%), ורק 2% בלבד קשישים (בישראל 16%). אך בשעה שבישראל שיעור הילדים החרדים הוא 20% מכלל הילדים, באיו"ש שיעורם כמעט 50%. כמעט מחצית אוכלוסיית איו"ש מורכבת ממשפחות עם ארבעה ילדים או יותר, כשני שליש מהן משפחות חרדיות, ואילו בישראל שיעורם של חרדים מקרב משפחות עם ארבעה ילדים קטן מ-20%. כלומר החברה החרדית, המתאפיינת בריבוי טבעי גבוה מאוד — 6.6 ילדים לאשה — היא שמגדילה בעשור האחרון את מספר המתנחלים באיו"ש. מהבחינה הדמוגרפית מפעל ההתנחלות באיו"ש הולך ונהפך למפעל של החברה החרדית.

מגמה דמוגרפית זו מסבירה את שאר הנתונים העגומים של הביטוח הלאומי על אוכלוסיית המתנחלים. השכר הממוצע בישראל לשכיר הוא 12,925 שקל ולעצמאי 10,108 שקל. במועצות החרדיות – מודיעין עילית, ביתר עילית ועמנואל – שבהן כשליש מהאוכלוסייה היהודית באיו"ש, השכר הממוצע לשכיר ולעצמאי צונח כמעט למחצית השכר בישראל. רוב החרדים באיו"ש מועסקים בתחומי הרשויות המקומיות שהם גרים בהן ואילו ביישובים החילוניים והדתיים הלא-חרדיים כ-60% עושים יום-יום את דרכם לעבודה בישראל. שיעור השכירים בישראל המשתכרים עד שכר מינימום הוא 24.8%, ואילו בקרב המועצות החרדיות הוא כמעט כפול, ונוסק ל-46.1%. נתונים אלו מציבים כמעט מחצית מאוכלוסיית המתנחלים באיו"ש בתחתית המדד החברתי-כלכלי, רובם באשכול 1, הנמוך ביותר.

הסיבה המרכזית לנתונים קשים אלו היא שבהיעדר לימודי ליבה שיעור התעסוקה של החרדים – אף שבעשור האחרון היתה בו עלייה – דומה לשיעור התעסוקה ולשיעור ההשתכרות של בעלי השכלה עד ארבע שנות לימוד בישראל, 53.5% בלבד (מקור: מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי). העתיד אינו נראה טוב יותר בתחום ההשכלה – שיעור הזכאים לבגרות ב-2020 במודיעין עילית היה 5.5%, בביתר עילית 14.7% (בישראל 73.4%); ושיעור בעלי תואר אקדמי בני 34 ומעלה ביישובים אלו היה 3.8% ו-5.9% בהתאמה (בישראל 27.9%). צריך להדגיש שבשונה מקבוצת ההשכלה של בעלי אפס עד ארבע שנות לימוד, ההולכת ונעלמת בחברה הישראלית, חלקם של החרדים באוכלוסיית ישראל הולך וגדל בכל שנה. על פי התחזית הדמוגרפית של הלמ"ס, הריבוי הטבעי בחברה החרדית צפוי להפוך אותה בתוך 20 שנה לחמישית מאוכלוסיית ישראל וליותר ממחצית מאוכלוסיית איו"ש; ובתוך 40 שנה היא צפויה להגיע כמעט לשליש מאוכלוסיית ישראל ולכשני שלישים מאוכלוסיית איו"ש.

מיקום נמוך זה במדד החברתי-כלכלי אינו משתקף כלל ברמת החיים של המתנחלים. כאן משרד הפנים ומשרד האוצר, המנוהלים בידי שרים מהמפלגות החרדיות או הלאומניות-משיחיות, תורמים את חלקם לברית הלא-קדושה. הם נכנסים לתמונה באמצעות מענקי איזון, שבהם הרשויות המקומיות נוהגות על פי

רצונן; ובאמצעות מענקים ייעודיים ממשרדים אחרים המבטיחים שרמת הרווחה והחינוך בהתנחלויות לא תיפול מרמתה ברשויות חזקות בתחומי ישראל, שבהן התושבים משלמים ארנונה גבוהה פי כמה וכמה, ואולי אף תעלה עליה. כך גם בהשוואה לרמת הרווחה והחינוך בעיירות הפיתוח. אפשר לראות ששיעור המענקים להתנחלויות אינו מוכתב על פי הרציונל והקריטריונים לחלוקה שקבעו ועדות מקצועיות (סוארי וגדיש) אלא על פי שיוך פוליטי, וההתנחלויות הלאומניות-משיחיות בראש ואחריהן החרדיות.

על פי דו"ח מבקר המדינה מ-2017, המדינה מממנת כ-66% מהתקציב של המועצה האזורית מטה בנימין, וזאת לעומת מימון של 48% בממוצע במועצות האזוריות שבישראל. הממוצע של מענק לתושב בישראל, ברשויות שבהן מתקבלים מענקים, הוא 1,135 שקל, לעומת 1,899 שקל (67% יותר) לתושב ברשויות המקומיות באיו"ש. סבסוד זה מעניק להתנחלויות מערכת חינוך בעלת תקציב גדול יותר, מה שמאפשר לבנות כיתות רבות יותר שבהן לומדים בצפיפות נמוכה יותר מבכיתות בתי הספר שבישראל, כוח עזר נוסף ולימודי העשרה. כך גם בתחום הבריאות, בבנייה נרחבת של טיפות חלב ושל שירותי רפואה אחרים, ובתחום הרווחה, מבחינת תנאי העבודה של העובדים הסוציאליים ומספרם. מדינת הרווחה נדדה באמצע שנות ה-80 להתנחלויות, ובתוך כך הפקירה את עיירות הפיתוח ואת האוכלוסיות החלשות בישראל שבתחומי הקו הירוק. ב-2017 מתנחל קיבל בממוצע 1,922 שקל במענקים ובהטבות מס — כלומר 303 שקל יותר מתושב הגליל, 367 שקל יותר מתושב הנגב ו-1,416 שקל יותר מהממוצע בישראל (מקור: מרכז מאקרו למדיניות כלכלית).

מגמות דמוגרפיות וכלכליות אלו עתידות להחריף על רקע התוכנית של סמוטריץ' להכפיל את מספר המתנחלים באיו"ש למיליון איש. אפשר להניח בוודאות גבוהה שתוכניתו של סמוטריץ' לא תיושם במלואה ושהיעד של מיליון מתנחלים לא יושג. אפשר שמשבר הדיור המכוון ויוקר המחיה המאמיר ידחפו גם מעט אוכלוסייה חילונית לאיו"ש, בשונה מהמגמה של עזיבת חילונים בעשור האחרון, אך עיקר המאמץ לגיוס מתנחלים חדשים מכוון לחברה החרדית.

בתוכניות הבנייה החדשות בירושלים ובסביבתה נכללות יותר מ-23 אלף דירות, רובן לחרדים, שכבר כיום הם 48% מהאוכלוסייה היהודית בעיר. הבנייה בבירה תאפשר לאלפי החרדים, שנוטשים זה שנים רבות את ירושלים בשל מחסור בדירה, לעבור לשכונות המתוכננות במזרח ירושלים, מעבר לקו הירוק; למשל שכונת עטרות, ש-9,000 דירות מתוכננות להיבנות בה. כך גם בעניין הבנייה בהתנחלויות החרדיות הקיימות, שאולי תבלום — ואף תהפוך — את מגמת ההגירה השלילית שממנה סובלות בארבע השנים האחרונות מודיעין עילית וביתר עילית, שבהן כמעט שליש מכלל המתנחלים באיו"ש. השכונות החדשות המתוכננות בהתנחלויות הסמוכות לירושלים, כגון "מבשרת אדומים (E1)" "במעלה אדומים (3,412 דירות), יאפשרו נגישות נוחה למרכזים החרדיים בירושלים. כל המהלכים האלה ירכזו מחצית מכלל החברה החרדית בישראל בירושלים ובמטרופולין הקטן שלה.

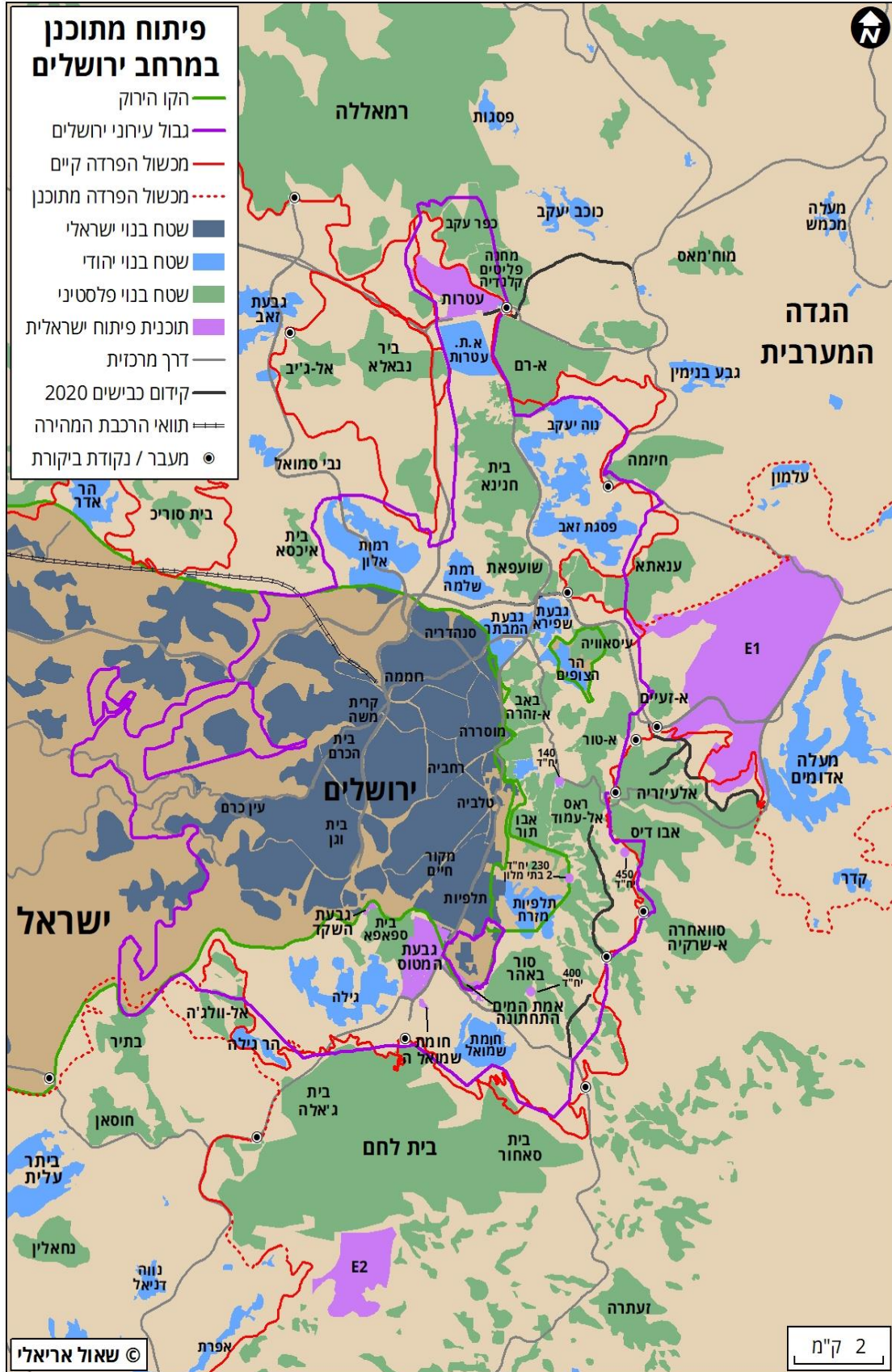
תמונה דמוגרפית-מרחבית זו תעניק את האתגר המיוחד לסמוטריץ', לבן גביר ולחברה המשיחית-לאומנית. תוספת של 200 אלף חרדים בעשור הקרוב לכחצי מיליון ישראלים, הגרים כיום במזרח ירושלים ובעוטף ירושלים, תיצור מרחב אורבני ובו דומיננטיות דמוגרפית יהודית — מה שיבחר את הגדה לשניים, יפגע ברציפות הטריטוריאלית של הפלסטינים ובמרקם החיים שלהם, המבוססים על המערך היישובי הפלסטיני בירושלים וברכס ההר, ויפגע בסיכוי להקים מדינה פלסטינית בגדה. את המחיר החברתי, הכלכלי, הביטחוני והמוסרי על ההזיה המשיחית ועל הבדלנות החרדית של מנהיגי המפלגות האלה, בחסות ראש ממשלה הנאשם בפלילים, תשלם החברה הישראלית כולה — יהודים וגם ערבים — בתחומי הכלכלה, הביטחון והחברה.

אז יגלו חברי הברית של מחרבי ישראל שבהיעדר "הפרה החילונית החולבת" תשקע החברה החרדית לתהומות של עוני ושל מצוקה, ושהחזון המשיחי-גזעני של סמוטריץ' ושל בן גביר, מבית מדרשם של הרבנים קוק וכהנא, הוא חזון של משיח שקר. ל"חמורו של משיח", החברה החילונית, לא יהיה אלא להצטער על שלא העיפה את המשיח מעל גבה, ועל שלא ניתקה את החברה החרדית מעטיניה ולא פעלה

לשלבה בכלל החברה, כשעדיין יכלה. ועצוב לא פחות הוא שהחברה הזאת טרם הפנימה את הקשר הבל יינתק בין ההפיכה המשטרית ובין הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ולמרבה הגיחוך היא מנסה להעמיד את הקו הירוק בתור הגבול גם לערכים הדמוקרטיים והליברליים שלמענם היא יוצאת בימים אלו לרחובות.

ניתוח אתגרים דמוגרפיים וכלכליים בישראל

12. כך הפכו המתנחלים הלא פופולריים לאליטות החדשות, סיון הירש-הפלר

שאול אריאלי, וגלעד הירשברגר, הארץ, 29 ביוני 2023

ממשלת ישראל הנוכחית בראשות נתניהו הביאה לשיא את כוחם הפוליטי של נציגי המתנחלים מהזרם המשיחי-לאומני. זהו תוצר של תהליך שבשנה הבאה ימלאו יובל לתחילתו. אם תהליך שינוי המשטר בישראל וסיפוח השטחים הכבושים יימשך — בניגוד לעמדת רוב הציבור הישראלי כפי שעולה מסקרים שערכנו — הוא ישנה לחלוטין את אופייה, מעמדה ועתידה של המדינה, אם תשרוד את כל ההשלכות.

עד מלחמת יום הכיפורים האמינו חסידי הרבנים קוק (הראי"ה והרצי"ה) כי מדינת ישראל ממלאת את תפקידה בתהליך הגאולה. הקמתה והניצחונות במלחמת העצמאות ובמלחמת ששת הימים, הוכיחו זאת לתפישתם. הרצי"ה קישט את משרדו בדגל המדינה, במנורה ובסממנים ממלכתיים אחרים, ובמקביל העניק קדושה לצה"ל, לכלי הנשק שלו ולכל דבר ששימש לדעתו ל"הורשת הארץ" ולקידום הגאולה.

אבל בעקבות הסכמי הפרדה עם מצרים וסוריה ב-1974, בסיום מלחמת יום הכיפורים, חל שינוי בתפישת הרבנים וחסידיהם. זו היתה אבן הדרך הראשונה מתוך שלוש מרכזיות בעיצוב מדיניותם, שחתרה ליטול את הנהגת המדינה. הסכמי הפרדה, שכללו החזרת שטחים שנכבשו ב-1967, היו נקודת שבר מבחינתם. הם שחששו כי ההסכמים עלולים לקטוע את רצף ההצלחות החיוני להשלמת הגאולה. בהתלבטות קשה, האם לדבוק במדינה או להיפרד ממנה, התקבלה ההכרעה לדבוק במדינה, ובה בעת לשים ידיים על ההגה שלה כדי לקדם את החזון המשיחי.

באמנה של גוש אמונים, שהוקם ככלי לביצוע החזון, נכתב שהוא "קם מתוך מטרה ליצוק בשורה חדשה-ישנה... להגשמה ציונית במעשה וברוח... תוך הכרה כי מקור החזון במורשת ישראל ובשורשי היהדות, ותכליתו — הגאולה השלמה לעם ישראל ולעולם כולו". כדי לרכוש עוצמה פוליטית פנה ה"גוש" למגוון רחב של זירות, בהן הרשות המבצעת, המחוקקת, ורשויות ממלכתיות מרכזיות.

אבן הדרך השנייה נקבעה בבג"ץ אלון מורה (1979). בית המשפט העליון הפך את מדיניותו בנושא תפיסת אדמות פרטיות פלסטיניות להקמת התנחלויות בנימוק

ביטחוני, וציווה לפנות התנחלות ולהשיב את האדמה לבעליה. זאת, לאחר שהמתנחלים עצמם נמנעו מלהשתמש במטבע לשון ביטחוני-צבאי והעדיפו לטעון לזכות אלוהית. מנחם פליקס, מראשי ה"גוש", הצהיר כי "התנחלנו... משום שנצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו". השופט משה לנדוי קבע, כי "בעתירה זו יש תשובה ניצחת לטיעון שמגמתו לפרש את הזכות ההיסטורית המובטחת לעם ישראל בספר הספרים כפוגעת בזכויות קניין לפי דיני הקניין הפרטי". היתה זו תשובה ניצחת לקביעת הרצי"ה כי "הארץ הזו היא שלנו, אין כאן שטחים ערביים ואדמות ערביות". החלטה זו סימנה את בג"ץ כאויב החזון המשיחי.

אבן הדרך השלישית היא ההסכמים המדיניים שחתמה ישראל, שהיו כרוכים בהחזרת שטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. יישום הסכם השלום עם מצרים (1979–1982), והסכם האוטונומיה שנחתם בקמפ דייוויד ב-1978, הביא ב-1981 את גוש אמונים לשנות אדרת ולהיקרא מועצת יש"ע, שבאמנתה נכתב: "המועצה רואה בכל הצעה שמגמתה למסור חלקים מא"י לריבון זר התכחשות לייעודו של העם היהודי, למטרות המפעל הציוני ומעשה בלתי חוקי". הסכמי אוסלו ב-1993 החריפו עוד יותר את הטון של המתנחלים נגד המדינה, כפי שכתב פליקס: "לשלטון הנוכחי במדינת ישראל אין כל סמכות להמשיך ולשלוט במדינת היהודים" ("נקודה", דצמבר 1993).

המתנחלים פעלו תחילה להגדלת כוחם הפוליטי בזרוע המחוקקת. בכנסת העשירית (1981) התגורר בהתנחלויות רק חבר כנסת אחד — פחות מ-1% מכלל הח"כים, ובאותה עת חיו בגדה פחות מ-0.5% מכלל אוכלוסיית ישראל. אולם מאז בתהליך עקבי, המתנחלים הגיעו לייצוג יתר בכנסת. כעבור 25 שנים (בכנסת ה-17), שיעור הח"כים מהתנחלויות גדל לכמעט 9%, אף ששיעור המתנחלים היה פחות מ-4% מכלל האוכלוסייה. בכנסת ה-19, 13 ח"כים (11%) היו מהתנחלויות, בעוד שהמתנחלים היו פחות מ-5% מאוכלוסיית ישראל.

בכנסת ה-24, שכללה את קואליציית השינוי של נפתלי בנט ויאיר לפיד, היו 15 ח"כים מהתנחלויות (12.5%), ובכנסת הנוכחית (ה-25) הגיע מספר הח"כים מההתנחלויות לשיא 20 — (כמעט 17% מכלל הח"כים). שיעור זה גבוה פי שלושה

משיעורם של המתנחלים באוכלוסייה. נוכחות המתנחלים בולטת כי רבים מהם משמשים כראשי ועדות בכנסת, וכסגני יו"ר הכנסת.

ביסוס הנוכחות של נציגי המתנחלים בממשלה לקח יותר משני עשורים. הם היו חברי ממשלה לראשונה ב-1996 (הממשלה ה-27), ומאז גדל מספר השרים משמעותית. ב-2013 (הממשלה ה-33) היו חמישה מתנחלים בתפקידי שרים וסגני שרים; ב-2015 (הממשלה ה-34) היו שמונה שרים, ובממשלה הנוכחית יש עשרה שרים וסגן שר מההתנחלויות. למעשה, כמעט ואין משרד ממשלתי שיד המתנחלים לא מנווטת בו את הדרך.

כיצד הם הצליחו לעשות זאת? ראשית, תנועת המתנחלים, ובפרט, מועצת יש"ע, ניהלה קשר הדוק עם מגוון רחב של מפלגות במאמץ להרחיב את התמיכה במפעל ההתנחלויות. למנהיגיה ניתנה גישה ישירה ודלת פתוחה מרמת השר ועד לרמת ראש הממשלה ונשיא המדינה. תנועת המתנחלים פעלה מול כל המפלגות והממשלות, ללא הבדל גוון פוליטי. המפלגות מצדן לעתים חיבקו את המתנחלים ותמכו בגלוי במפעלם, ולעתים ניסו לסכל את מאמצייהם — אך כמעט כולן קיימו עמם קשר ישיר. קשר זה נמשך גם בתקופות קשות, כמו פינוי התנחלויות בעקבות הסכם השלום עם מצרים או ההתנתקות מעזה. שנית, פוליטיקאים מההתנחלויות חדרו כמעט לכל מפלגות המרכז והימין בישראל: ישראל בעלייה, הדרך השלישית, קדימה, יש עתיד, כחול לבן, ישראל ביתנו, ש"ס, הליכוד, התחייה, המפד"ל, האיחוד הלאומי, הבית היהודי, ימינה, תקווה חדשה, הציונות הדתית, נעם, ועוצמה יהודית. רבים מהמתנחלים ותומכיהם, גם אם הצביעו למפלגות המשיחיות, התפקדו למפלגות אלו במטרה להציב את אנשי שלומם במקומות ריאליים, ובראש ובראשונה במפלגת השלטון, הליכוד.

הפוליטיקאים של הליכוד הבינו היטב במי תלויה בחירתם מחדש. שרים וח"כים שונים תרמו ל"נורמליזציה" של מפעל ההתנחלויות בדרכים מגוונות. למשל, שר התחבורה לשעבר ישראל כץ ביקש להרחיב את שירות הרכבות לגדה (2010), שר החינוך לשעבר, גדעון סער, ביקש לצרף את חברון לטיולי בתי הספר כחלק מלימוד ההיסטוריה המקראית של ישראל (2012), ושרת התרבות לשעבר

לימור לבנת ביקשה להרחיב את הסיוע התקציבי הממשלתי למוזיאונים בהתנחלויות (2012). בשנה שעברה נעשה ניסיון של ח"כים מהליכוד לקדם תקנה שתאפשר לגליזציה של עשרות "חוות רועים" ברחבי הגדה, שהוקמו כדי להשתלט על עשרות אלפי דונמים של קרקע.

מפלגת הליכוד אמנם תמכה במדיניות של מקסום טריטוריאלי, אולם בפועל, במשך רוב שנות שלטונה, יישמו מנהיגיה (בגין, שרון ונתניהו) מדיניות הפוכה. למעשה, גם בגין וגם שרון ויתרו על חלק מהשטחים הכבושים (סיני ורצועת עזה). גם נתניהו, שפסל את הסכמי אוסלו מ-1993, הקפיד במשך זמן רב לקיימם, לרבות העברת שטחים לרשות הפלסטינית. אולם כיום הליכוד מבטאת יותר ויותר את תמיכתה בסיפוח דה-יורה של ההתנחלויות. בדצמבר 2017 קרא מרכז הליכוד לח"כים לאשר הצעת החוק להחלת החוק הישראלי על ההתנחלויות. שר הפנים אז, גלעד ארדן, אמר באותה עת: "עלינו להתחיל לחוקק ריבונות זו, ויש לנו את הזכות והחובה המוסרית כלפי אחינו המתנחלים" (רויטרס, 31.12.2017).

מאז העלו חברי הליכוד כמה הצעות חוק לסיפוח: ח"כ יואב קיש הציע לספח את מעלה אדומים, ח"כ מיקי זוהר הציע לספח מספר התנחלויות נוספות (בעיקר בגוש עציון, אריאל והתנחלויות בקעת הירדן), וח"כ ישראל כץ הציע לספח את גבעת זאב. נתניהו עצמו העלה את שיח הסיפוח סביב "עסקת המאה" שהציע נשיא ארה"ב לשעבר דונלד טראמפ (בינואר 2020). אולם גם אז, סקרים שערכנו באותה תקופה מראים שרק רבע מהציבור הישראלי הביע תמיכה בסיפוח.

בנוסף לביסוס קשרים עם זרועות השלטון והשתלטות הדרגתית עליהן, תנועת המתנחלים הצליחה להגיע בהצלחה גם לרשויות ממלכתיות שונות. כך למשל, שאול גולדשטיין, לשעבר יו"ר המועצה האזורית גוש עציון, מונה ב-2012 למנכ"ל רשות הטבע והגנים. בנצי ליברמן, לשעבר יו"ר מועצת יש"ע וראש המועצה האזורית שומרון, כיהן כמנהל רשות מקרקעי ישראל בשנים 2011–2016. ניסן סלומיאנסקי, ממייסדי גוש אמונים ולימים חבר פעיל במועצת יש"ע, כיהן בוועד המנהל של קק"ל, ופנחס ולרשטיין, לשעבר ראש מועצת יש"ע והמועצה האזורית מטה בנימין, מונה ב-2017 ליו"ר ועדה האחראית על הלגליזציה של מאחזים בגדה.

ייצוג-היתר של המתנחלים מסמל יותר מכל את שינוי האליטות הפוליטיות במדינה: מעבר מתנועת הקיבוצים לתנועת המתנחלים. את ייצוג-היתר בכנסת תפסה בעבר ההתיישבות החלוצית, תנועת הקיבוצים, שנציגיה זכו לו עד אמצע שנות ה-90 (ייצוג גדול פי שניים משיעורם במספר הבוחרים). אך בניגוד לתנועת המתנחלים, התנועה הקיבוצית לא פעלה לשינוי החזון הציוני של האבות המייסדים, של מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי החברה במשפחת העמים — אלא פעלה לבסס אותו בהנהגתה.

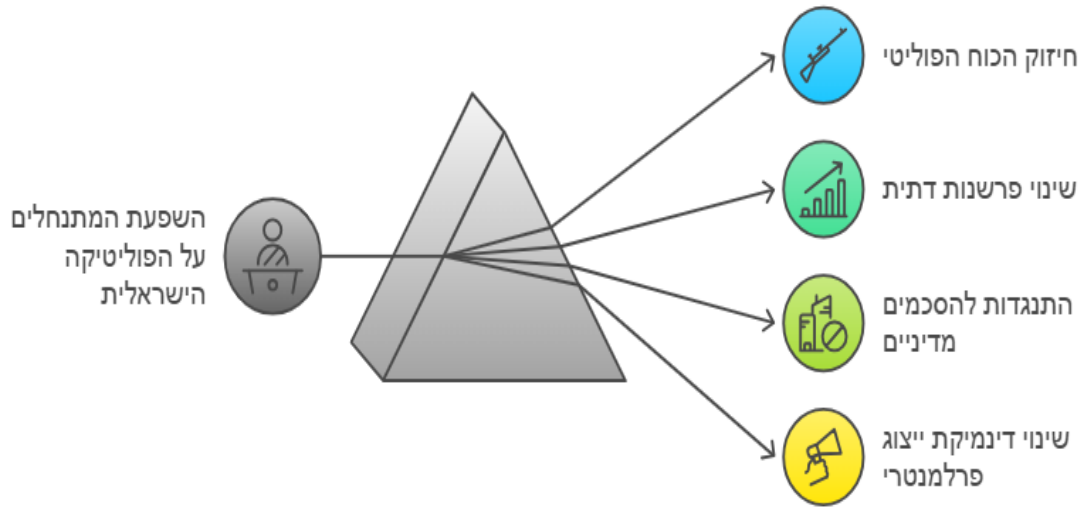
הגישה חסרת הפשרות של תנועת המתנחלים כלפי שלל המפלגות הפוליטיות, והאדה שבה קיבלה המערכת הפוליטית את התנועה, תוך חוסר רצון לדכא את שאיפותיה הטריטוריאליות המשיחיות שלוו באינספור הפרות חוק — סיפקו תמיכה להתיישבות בשטחים. הן איפשרו לתנועה להעצים את כוחה הפוליטי בזירה המדינית ולקדם ללא הפסק את מפעל ההתנחלויות.

במציאות הנוכחית קשה עוד למצוא הבחנה ברורה בין המתנחלים, הפוליטיקה של השטחים והפוליטיקה של מדינת ישראל. אך חשוב לזכור כי טשטוש זה, כמו גם ביסוס וחיזוק הכוח הפוליטי של המתנחלים, לא הגבירו את הפופולריות של נטיותיהם הלאומיות-משיחיות בקרב כלל הציבור הישראלי.

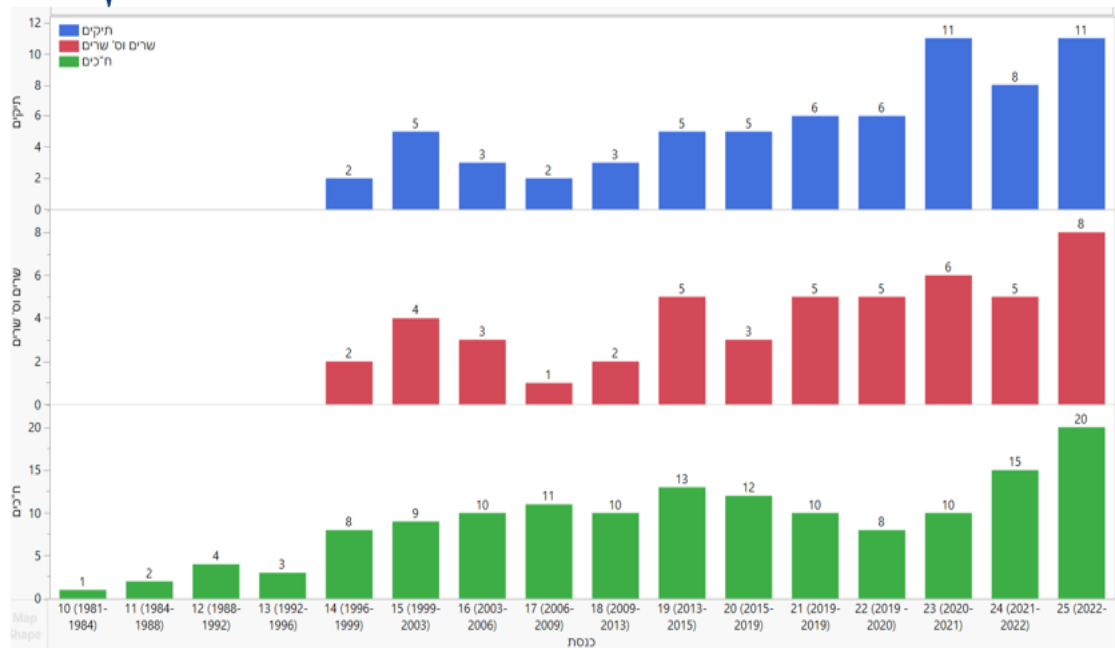
12סקרים שערכנו מ-2018 עד היום מראים באופן עקבי וחד-משמעי, שרק כחמישית מהישראלים תומכים בסיפוח חד-צדדי של השטחים. המדיניות הטריטוריאלית והמשטרית שהאליטה הפוליטית בכלל, ואליטת המתנחלים בכלל, מנסות לנווט אותנו אליה, אינה משקפת את עמדות הציבור. אליטה זו, באמצעות ההפיכה המשטרית שהיא מקדמת בימים אלו, פועלת להשלים את המהלך המשיחי על ידי ריסוק בג"ץ והחלפת הדמוקרטיה באתנוקרטיה בכל רחבי ארץ ישראל.

השפעת המתנחלים על הפוליטיקה הישראלית

שרים וח"כים ישראלים הגרים בהתנחלויות לפי כנסות

**13. כשמוטריץ' יהפוך למלך הגדה המערבי, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר
וגלעד הירשברגר, הארץ, 27 ביולי 2023**

ממשלת הימין "על מלא" בראשות בנימין נתניהו, משלימה בימים אלה את תהליך חשיפתה של מדיניות ישראל ביחס לגדה המערבית, כפי שבאה לידי ביטוי במפעל ההתנחלות. היטיב לתאר זאת תומאס פרידמן במאמרו ב"ניו יורק טיימס" (11.7), שטען בו, כי הממשלה הנוכחית אינה מאפשרת את המשך האשליה של שתי מדינות, וכבר לא ניתן להכחיש את המדיניות שישראל מקדמת: מדינה אחת לא דמוקרטית. זו מדיניות שהחלה בהסתרה והטעיה של הקהילה הבינלאומית ושל החברה בישראל, והיא עומדת כעת להסתיים — באמצעות ההפיכה המשטרית — ביצירת אתנוקרטיה רשמית "על מלא".

איור: ערן וולקובסקי

הימין לא החל את התהליך. ב-1967 היתה ישראל מודעת לכך, שהקמת יישובים יהודיים בשטחים הכבושים אינה חוקית על פי אמנת ז'נווה. במרץ 1968 שלח משרד החוץ מברק בסיווג "סודי ביותר" לשגריר ישראל בארצות הברית, יצחק רבין, ובו ההנחיה: "הקו העקבי שלנו היה ועודנו להתחמק מדיון על המצב בשטחים המוחזקים על בסיס אמנת ז'נווה... הכרה מפורשת מצדנו בתחולת האמנה תבליט בעיות קשות מבחינת האמנה לגבי פיצוץ בתים, גירושים, התיישבות ועוד."

ואכן, מיד לאחר מלחמת ששת הימים החלה ישראל לבנות את ההתנחלויות בשטחים, כשהיא משתמשת בשלל הטעיות. ב-27 בספטמבר 1967 כתב יו"ר ועדת התיאום המדיני-ביטחוני בשטחים, שלמה גזית, ללשכת הרמטכ"ל ביחס להיאחזות בגוש עציון, כי כ"כיסוי" לצורכי המערכת המדינית "תופיע ההיאחזות של הנוער הדתי בגוש עציון כהיאחזות נח"ל צבאית. הנחיות באשר לכך תימסרנה למתיישבים במקום."

בפסח 1968 סירבו המתנחלים בראשות משה לוינגר לצאת ממלון "פארק" בחברון, לאחר שהתחזו לתיירים וכפי שהתחייבו לצה"ל. הפשרה אתם, בלחץ של יגאל אלון, הולידה את הקמת קרית ארבע. באפריל 1975 התיר שר הביטחון שמעון פרס ל"פלוגת עבודה" של גרעין "שילה" ללון במחנה צבאי ירדני נטוש, לאחר שהבטיחו כי אין מדובר בניסיון התנחלות. פלוגת העבודה היתה אמורה לבנות את בסיס חיל האוויר בבעל חצור, מה שהעניק לה את הכינוי המכובס "נח"ל ראדרי". בפועל היא לא עסקה בכך כלל, ונשארה במקום שנהפך לימים להתנחלות עפרה, על אדמות הכפרים עין יברוד וסילוואד.

בינואר 1978 התיישבה בתל שילה קבוצת מתנחלים, הפעם תחת מסווה של מחנה חפירות ארכיאולוגיות, בעידוד שר החקלאות אז, אריאל שרון. ישראל בכל זאת נקטה כמה צעדי זהירות, כפי שהבהירה פליאה אלבק ממשרד המשפטים: "יש אלמנט של זמניות בהתנחלויות מכיוון שהממשל הצבאי יכול להעניק למתיישבים זכויות חכירה על הקרקע רק אם הוא מתקיים בשטח. אם יחול שינוי בהסדרים הפוליטיים והצבאיים, והממשל הצבאי ייפסק, תסתיים גם החכירה" ("הארץ", 5.4.04).

ישראל, שהחילה על השטחים הכבושים את "דיני התפיסה הלוחמתית", הגיעה לשיא האבסורד בשעה שבאמצעותם ביקשה להצדיק תפיסת אדמות בבעלות פרטית פלסטינית לטובת הקמת התנחלויות, באצטלה של צורך ביטחוני. שר הביטחון משה דיין אמר בינואר 1970 בדיון בממשלה על הקמת קרית ארבע: "אני מציע... שבשלב הראשון נעשה כאילו אנו עושים משהו לצורכי ביטחון, בעיקר אם הדבר כרוך בהפקעת קרקעות, בבנייה, בסלילת כבישים."

בית המשפט העליון סמך את ידו על תירוץ זה. בבג"ץ בית אל ב-1978 קבע השופט אלפרד ויתקון, כי "אין צורך להיות מומחה לענייני צבא וביטחון כדי להבין שאלמנטים חבלניים פועלים ביתר קלות בשטח המאוכלס אך ורק אוכלוסייה אדישה או אוהדת כלפי האויב, מאשר בשטח שבו נמצאים גם בני אדם העשויים לעקוב אחריהם ולהודיע לרשויות על כל תנועה חשודה". השופטת מרים בן פורת הוסיפה: "מתקבל אפוא על הדעת שבמצב מיוחד זה... מן ההכרח להשתמש גם בפתרונות יוצאי דופן. אחד הפתרונות הללו הוא יצירת נוכחות יהודית אזרחית בנקודות בעלות רגישות מיוחדת."

בבג"ץ אלון מורה ב-1979 הפך בית המשפט את מדיניותו והורה לפנות את ההתנחלות ולהשיב את האדמה לבעליה. כל זאת לאחר שהמתנחלים, בשונה מהרמטכ"ל אז, רפאל איתן, העדיפו להימנע מלטעון לתכלית צבאית ולעבור לטענה של זכות אלוהית. פסיקה זו, על רקע הפסקת תהליך רישום המקרקעין בגדה על ידי ישראל, הולידה יוזמה מתעתעת חדשה. תחת שרביטו של אריאל שרון נולד רעיון סקר האדמות על בסיס חוק עות'מני ישן, שבאמצעותו ישראל הכריזה על כ-1.6 מיליון דונם בגדה המערבית "אדמות מדינה". מהן הקצתה הממשלה קרקעות להקמת ההתנחלויות במסגרת "תוכנית שרון", שאושרה בממשלה באוקטובר 1977 והביאה להקמת 88 התנחלויות בתוך שמונה שנים.

14 שנה לאחר מכן החלה להתבסס לזמן קצר מדיניות חדשה. בנובמבר 1992 החליטה ממשלת רבין השנייה על הפסקת בניית התנחלויות חדשות (החלטה 360). שנה לאחר מכן נחתם הסכם אוסלו והחלה העברת הסמכויות בחלק מהשטחים לידי הרשות הפלסטינית. בעקבות זאת, באוגוסט 1996, החליטה ממשלת נתניהו כי כל התנחלות חדשה תוקם באישור הממשלה כולה (החלטה 150).

המציאות החדשה הובילה את הממשלה ליצור דרכים עוקפות, וכך נולדה תופעת המאחזים הלא חוקיים. באוקטובר 1998, לקראת החתימה על הסכם וואי, קרא שרון, שכיהן כשר חוץ בממשלת נתניהו, למתנחלים לתפוס כל גבעה פנויה כי "מה שתפסו יהיה שלנו. מה שלא תפסו לא יהיה שלנו" ("הארץ",

17.11.1998. (מנכ"ל מועצת יש"ע לשעבר עדי מינץ אף סיפר, כי לאורך השנים סבר הדרג המדיני שראוי וניתן ליצור רצפים התיישבותיים. לדבריו, המאחזים אינם יוזמה של קבוצת השוליים המכונה "נוער הגבעות", אלא תוצר של תכנון מדוקדק לתפיסת מקומות אסטרטגיים, שתואמה עם הדרג המדיני) הארץ", 6.9.2004. (ראיה ממסדית לכך היא התוכנית "מערכי העל", שהשיקה החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית ב-1997, ועל בסיסה הוקמו המאחזים.

משחקי ההטעיות נמשכו גם בעיתות של הסלמה ביטחונית. ב-2002 החליטה ישראל להקים את מכשול ההפרדה והביטחון בשל גלי הטרור של האינתיפאדה השנייה. ראשי יש"ע ביקשו לנצל את המצב ולעגן את מעמד רוב ההתנחלויות על ידי סיפוח דה-פקטו באמצעות המכשול. חבר הכנסת ניסן סלומינסקי מהמפד"ל הבהיר בוועדת הכספים ביוני 2003, כי הוא וחבריו יהיו מוכנים לאשר תקציב נוסף לבניית הגדר רק בתנאי שהתוואי לא ישונה ויכלול גם את אריאל, קדומים, עמנואל וקרני שומרון.

במציאות זו נשאר בג"ץ האחרון שבלם את הרודנות השלטונית והשאיפות הטריטוריאליזם של המתנחלים ונציגיהם בממשלה. ב-2004 קבע נשיא בית המשפט העליון אהרן ברק, כי "גדר הביטחון אינה יכולה לבוא מטעמים של סיפוח שטחים מהאזור למדינת ישראל. מטרתה של גדר ההפרדה אינה יכולה להיות התוויית גבול מדיני". ב-2006 נזפה נשיאת העליון דורית ביניש בצה"ל על הטעיית בית המשפט (בתיק צופין): "העתירה שלפנינו מצביעה על אירוע שאין להשלים עמו, ולפיו המידע שסופק לבית המשפט לא שיקף את מלוא השיקולים שעמדו לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות". ב-2009, בתיק בילעין-מודיעין עילית, התחוויר סדר העדיפויות של הממשלה ושל המתנחלים. כך נכתב בפסיקת בג"ץ: "נראה כי נוכח הרצון להבטיח את הקמת השכונה המזרחית בעתיד (במודיעין עילית) נקבע תוואי הגדר במקום שהוא נטול יתרון ביטחוני... הוא מסכן את הכוחות המסיירים לאורך התוואי".

המאחזים עלו ופרחו, וב-2005 הגיע מספרם ל-105, והתגוררו בהם כ-4,000 נפש. למרות העדר חוקיותם (גם לפי החוק הישראלי) הם זכו לאבטחה מלאה של

צה"ל, בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה. לחץ אמריקאי של ממשל ג'ורג' בוש בנושא הניע את שרון למנות את עורכת הדין טליה ששון לחקור ולהמליץ על המשך המדיניות בנושא המאחזים.

ששון הצביעה על כשלים חמורים בתחום אכיפת החוק ואף ציינה, כי החטיבה להתיישבות חרגה מסמכותה, והיא אחראית להקמת מאחזים רבים. ששון הדגישה, כי משרד השיכון שילם בעבור פיתוח המאחזים 72 מיליון שקל בשנים 2000–2004, וסיכמה: "במילים אחרות — הפרת החוק הפכה ממוסדת ומוסדית. אין לנו עניין עם עבריין או קבוצת עבריינים הפועלים בניגוד לחוק. התמונה הנגלית לעין המתבונן היא הפרת חוק בוטה על ידי משרדי ממשלה, רשויות ציבוריות, מועצות אזוריות באיו"ש ומתנחלים, הכל תוך הצגת מראית עין כאילו יש כאן מערכת מוסדית מסודרת הפועלת כחוק."

ששון המשיכה והדגישה: "ברצוני להביא בפניך את עמדת רוב רובם של קציני צה"ל ומשטרת ישראל, שהסבירו... כי הקושי המרכזי בכל הנוגע לאכיפת החוק בשטחים לגבי המאחזים הבלתי מורשים הוא המסר הכפול העובר כל השנים מממשלות ישראל לכל דרגי הביצוע, הביטחוניים והאזרחיים". הדו"ח נדון ואומץ בממשלה, והתקבלו החלטות ליישום מסקנותיו, אך אלו מעולם לא יושמו, ומדיניות ההטעיות בשטח לא השתנתה.

נתניהו לאחר חזרתו לתפקיד ראש הממשלה ב-2009 החל בתהליך "הלבנת" המאחזים הלא חוקיים. תחילה ניסה לגייס את השופט אדמונד לוי ליצירת בסיס משפטי, אך זה פרסם ב-2012 דו"ח, שנמתחה בו ביקורת חד-משמעית על חריגה מגבולות החוק: "נתגלתה לעינינו תופעה בנושא ההתיישבות הישראלית ביו"ש, שאינה הולמת מדינה הדוגלת בשלטון החוק. מכאן ואילך, לחסידי ההתיישבות וגם לדרג המדיני צריך להיות ברור כי הם מצווים לפעול במסגרת החוק בלבד, ועל מוסדות המדינה מוטלת החובה לפעול בעתיד בנחישות לאכיפת החוק". דו"ח זה נגנז ולא עלה לדיון בממשלה.

מאז ועד היום, בכל הממשלות, לרבות ממשלת נפתלי בנט-יאיר לפיד, "הולבנו" 44 מאחזים. כיצד מלבינים מאחזים שאינם חוקיים? ובכן, רפרטואר התעתועים כולל כמה כלים ממסדיים. הכלי השכיח ביותר הוא הפיכת המאחזים לשכונות בהתנחלויות קיימות (גם אם מדובר בשכונה מרוחקת מאוד). כלי נוסף הוא הפיכתן להתנחלויות עצמאיות, וכשזה לא מתאפשר, ניתן להלבין אותם למוסדות חינוכיים או לחוות רועים.

באופן משלים, ממשלת נתניהו — בלחץ "הבית היהודי" בראשות בנט — נמנעה כמעט מכל פינוי של מאחזים, לרבות אלה שלא היה ספק באי-חוקיותם, משום השתלטותם על אדמות פרטיות פלסטיניות, כפי שהמדינה עצמה הודתה בבג"ץ. כך, למשל, זכו דרי המאחז מגרון בבנייה של יישוב חדש בפיסת "אדמת מדינה" בסמוך למאחז. גם דרי המאחז עמונה, הצמוד לעפרה, זכו לגמול נדיב ביותר.

הפינוי המוסכם שלהם עלה לציבור בהקמת ההתנחלות עמיחי ב-2016, ראשונה ויחידה מאז 1992, ובהוצאות רבות, חלקן הזויות כמו חלוקת 40 מיליון שקל למשפחות ל"שיקום חייהן", או 5.5 מיליון לחדרי אירוח למשפחות עד שהיישוב יושלם. בסך הכל זה עלה 137.5 מיליון שקל. בנט היה הסנונית הראשונה בהסרת מסיכת ההיתממות וגלגולי העיניים של הממשלה. כבר בספטמבר 2016 הכריז, כי "בנושא ארץ ישראל אנחנו צריכים לעבור מבלימה להכרעה. אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מארץ ישראל הריבונית."

כיום קיימים 121 מאחזים לא חוקיים ברחבי הגדה, שמיקומם מעיד על היותם חלק מתוכנית מסודרת, שנועדה להשיג שתי מטרות: עיבוי ה"גושים" הגדולים והקטנים, והגדלת השליטה הישראלית לאורך ציר 60 — הציר המרכזי בגדה המערבית, השומר על הרציפות ועל מרקם החיים הפלסטיני. בעוד 77% מהמתנחלים גרים במרחק של עד עשרה קילומטר מהקו הירוק, כשני שלישים מהמאחזים נמצאים במרחק של 10–25 ק"מ מהקו הירוק. מטרותם היא עיבוי האזורים הדלילים ביהודים, ובראשם דרום הר חברון ומזרח השומרון.

כל המאחזים נמצאים בסמיכות להתנחלויות קיימות כדי לאפשר את חיבורם הלא חוקי לתשתיות המים והחשמל ואת סלילת כביש הגישה אליהם. כיצד ימומנו? שרת הפנים לשעבר איילת שקד קבעה, כי דרי המאחזים ייחשבו במניין תושבי "התנחלויות האם" לשם חישוב מענקי האיזון למועצות האזוריות (על חשבון המועצות בתחומי הקו הירוק).

כל התנחלויות האם של המאחזים משתייכות לזרם הלאומני-המשיחי בהנהגת בצלאל סמוטריץ', איתמר בן גביר ושותפיהם. ככל שהמתנחלים קיצוניים יותר, נמצא יותר מאחזים לידם. כך, למשל, היישובים איתמר, ברכה, אלון מורה ויצהר באזור שכם מקיימים 18 מאחזים לא חוקיים. בשיא מחזיקה ההתנחלות כוכב השחר עם שמונה מאחזים לא חוקיים. הלקח ולפיו דריסת החוק בחסות הממסד משתלמת הופנם, וליד ההתנחלות עמיחי (מפוני המאחז עמונה) נמצאים כיום שני מאחזים. יש לציין, כי ההתנחלויות המובילות בריבוי האירועים האלימים נגד הפלסטינים בסביבתן, בעיקר אירועי ירי ותקיפה, הן יצהר וברכה, עלי ושילה, היישוב היהודי בחברון, מעון וסוסיא.

ההסכמים הקואליציוניים אישרו את השתלטות סמוטריץ' על המינהל האזרחי, ועודדו תוכניות ל"הלבנת" רוב המאחזים הממוקמים על "אדמות מדינה". את המאחזים שעל אדמות בבעלות פרטית פלסטינית – בג"ץ שולל כל אפשרות להלבין ומחייב לפנותם. כפי שכתבה ששון, "הקמת מאחז על קרקע פרטית של פלסטינים אינה ניתנת להכשרה, גם לא בדיעבד. דין המאחזים הללו הוא פינוי, וככל המוקדם כן ייטב."

כמענה להגנה זו שהציב בג"ץ נולד "חוק ההסדרה", שאושר בכנסת בפברואר 2017 ונועד להפקיע מידי הבעלים הפלסטינים את זכויות השימוש בקרקעות שבבעלותם, שעליהן נמצאות כיום אלפי יחידות דיור למתנחלים בכ-30 התנחלויות ו-29 מאחזים. החוק אושר למרות העובדה שבמהלך הדיון בו אמר היועץ המשפטי לממשלה אביחי מנדלבלויט, שאין לקבל הצעות חוק שאינן בגדר הדין הבינלאומי והן פוגעות במעמד בית המשפט העליון. הוא אף הודיע, שלא יגן על החוק אם יאושר

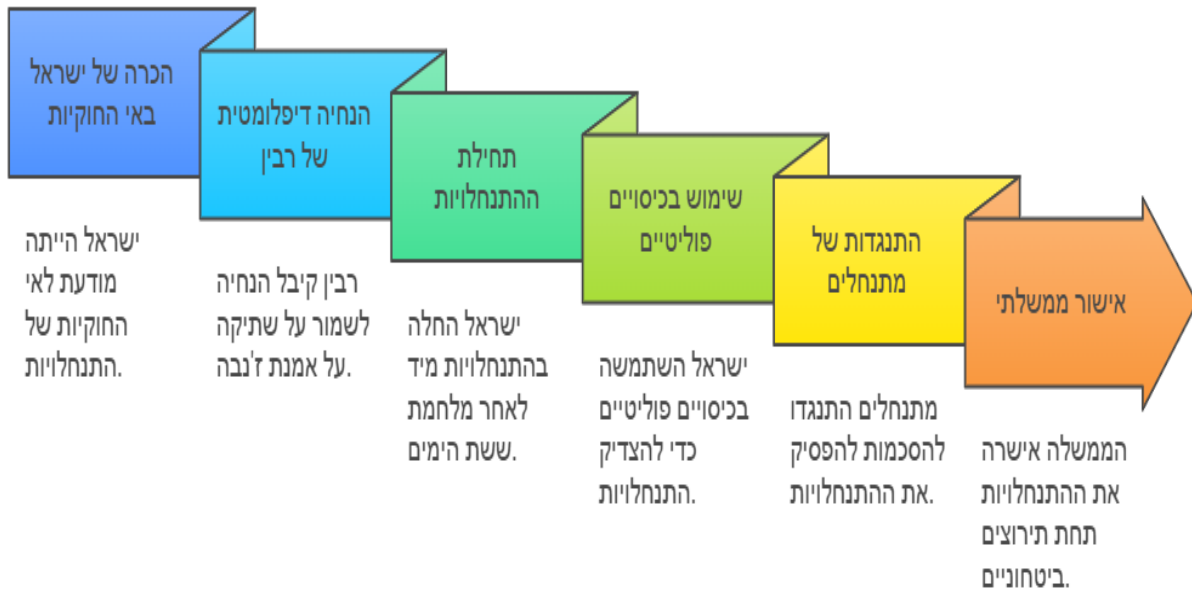
בכנסת משום שהוא בלתי חוקתי ועלול להוביל להגשת תביעה נגד ישראל בבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג. גם כאן היה בג"ץ שומר-הסף האחרון, שעצר את רודנות השלטון בפסילת החוק. וזה מה שהולך בתורו להצעת החוק לפסקת ההתגברות, בנוסף למהלכים הפרסונליים באיוש בית המשפט העליון ועוד הצעות חוק. אם יחוקקו, יהיה סמוטריץ' "מלך הגדה המערבית" של משטר רודני בדפוס אפרטהייד.

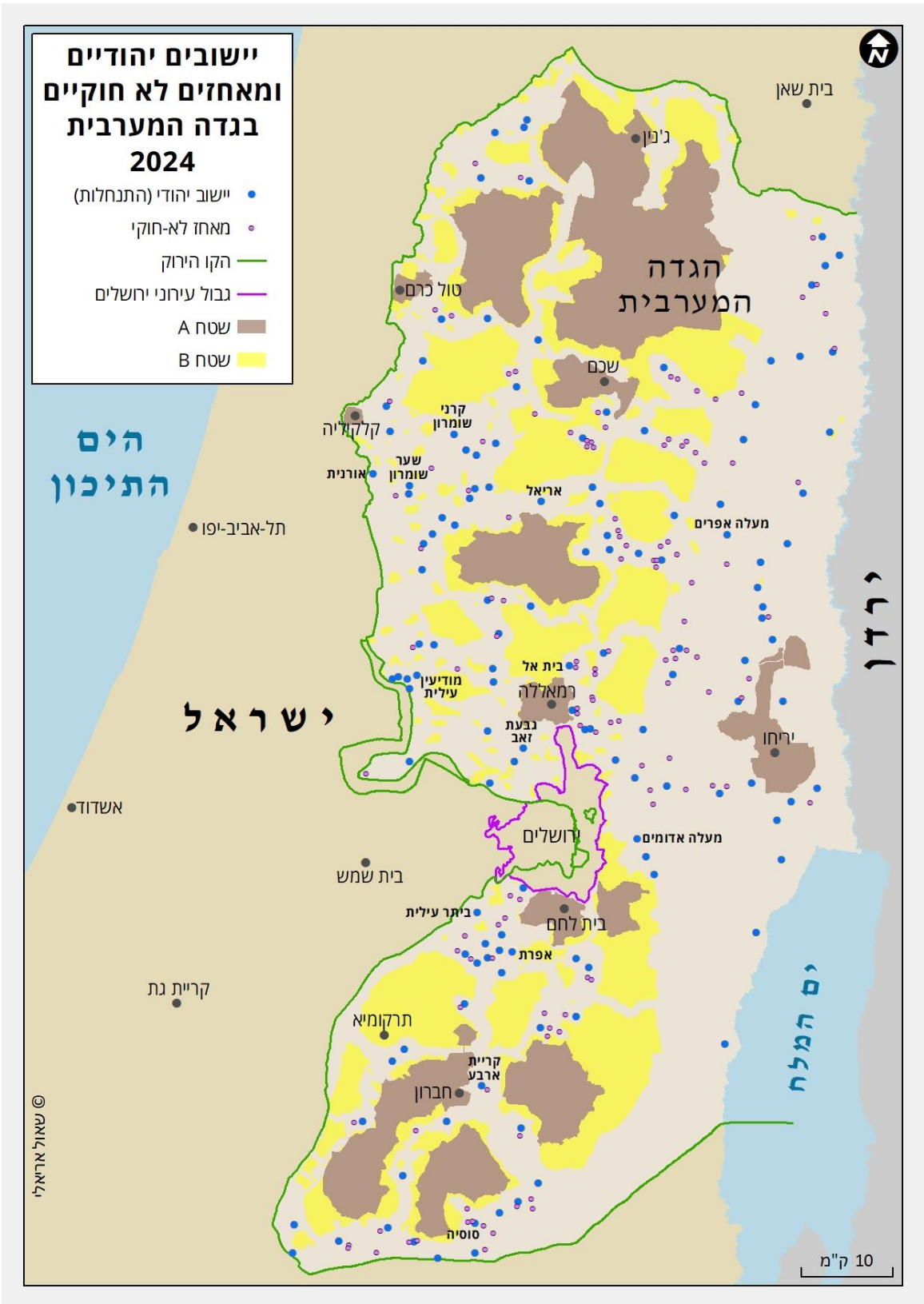
המהלך ארוך השנים של השתלטות והתיישבות בגדה לקראת מציאות של מדינה אחת, עובר מתחת לרדאר של החברה הישראלית ובניגוד גמור לעמדת רוב הציבור. סקרי דעת קהל שערכנו באפריל 2022 ובמאי 2023 מראים, כי רק 21% בקרב הציבור היהודי ערים למציאות המדינה האחת המתהווה בגבעות השומרון, אף על פי שרובם אינם תומכים באפשרות של מדינה אחת, בין שתהיה זו מדינה דמוקרטית (כ-12% תמיכה) או לא דמוקרטית (כ-30% תמיכה).

כשם שהציבור הליברלי בישראל התעורר אל מול תרמית ההפיכה המשטרית בכסות של רפורמה משפטית, אסור שהחברה הישראלית תישאר אדישה להשתלשלות זו של מרמה, כזב, הטעיה וריסוק שלטון החוק בשטחים הכבושים. היחידים שפעלו במשך השנים היו ארגוני החברה האזרחית כמו "שלום עכשיו", "יש דין", "בצלם", "המועצה לשלום ולביטחון" ועוד, בעיקר בחסות בג"ץ. פעילותם במסגרת החוק עיכבה ולפעמים אף בלמה את התהליך הרודני וחשפה בפני הציבור המעוניין את עולות הכיבוש הישראלי.

גם כיום, כאשר הפיל בקפלן — קרי, הסכסוך עם הפלסטינים — נותר מחוץ לשיח ולחזון, ארגונים אלה ואחרים נאבקים יום יום בתופעות העברייניות של הממשלה והמתנחלים בשטח עצמו. חשוב היום שבו אלף איש מתוך 150 אלף המוחים בקפלן יתייצבו מול כל מאחז לא חוקי עד פינויו. או אז נדע, כי החזון שלנו כולל את שלטון החוק וזכויות אוניברסליות של שוויון וחירות לכל אלה החיים בין הים לירדן.

הקמת התנחלויות ישראליות בשטחים

14. מלחמה אבודה - 30 שנה להסכמי אוסלו, שאול אריאלי, ליברל, 30

באוגוסט 2023

ממשלת ישראל בהובלת בצלאל סמוטריץ', איתמר בן גביר ושותפיהם בליכוד, מרבים להכריז לאחרונה על "המערכה על שטחי C" שעיקרה בלימת הבנייה הפלסטינית והרחקת הפלסטינים מהם, לצד בנייה יהודית על מנת לספחם לישראל. מדיניות זו לא רק סותרת את החוק הבינלאומי וההסכמים עליהם חתומה ישראל. כמה נתוני יסוד מראים לנו שזוהי מלחמת העבר, שכבר הוכרעה בעשור האחרון על ידי הפלסטינים. כלומר, באמצעות הפיכה משטרית ובמחיר של חורבן מדינת ישראל, מנסה ממשלת נתניהו לחדש מלחמה שישראל המשיחית הובסה בה. ראשיתה של מדיניות זו ב-2012, עת השיקו נפתלי בנט ואיילת שקד את "תוכנית ההרגעה" – סיפוח שטחי C, המשתרעים על 60% מהגדה, והשאר אוטונומיה חלקית לפלסטינים בשטחי A ו-B. בכך יצקו את היסודות למיתוס הישראלי חדש, הטוען כי שטחי C שייכים לישראל, וסיפוחם הוא הפתרון הנכון לסכסוך המתמשך. כשר ביטחון, המשיך בנט והכריז בכנס של פורום קהלת על הקמת מנגנון לביסוס ההתנחלויות בשטחי C בנימוק ש"המדיניות של מדינת ישראל היא ששטחי C שייכים לה, אנחנו לא באו"ם" ("הארץ", 9/1/20). ב-7 ביוני 2021, תחת ממשלת בנט-לפיד, פרסם אגף המחקר במשרד המודיעין, בראשות השר אלי כהן, מסמך הנושא את השם "המערכה הפלסטינית על שטחי C". סוכם כך: "במסגרת המערכה, ההשתלטות הפלסטינית על שטחי C מאורגנת, מתוכננת, ממומנת ומוכוונת על ידי הרשות הפלסטינית, להשגת היעד הלאומי הפלסטיני של מרב שטחי יו"ש בריבונות פלסטינית". ההמלצה: "ישראל תיזום ותקדם מערכה נגדית עבור עיצוב מרחב זה, הכוללת 'שתי רגליים'... הגנתית... והתקפית."

סמוטריץ', שמונה לשר במשרד הביטחון בממשלה הנוכחית, מיהר לממש את הכרזת בנט והמלצת משרד המודיעין על ידי הקמת מנהלת במנהל האזרחי באיו"ש, השולטת בכל התחומים האזרחיים, ולחדש את המאבק המדומיין. בדיון בוועדת חוץ וביטחון בכנסת, ב-19 ביולי 2023, הכריז: "נגדיר את פעילות הרשות כעוינת..."

מחוץ לגדר

במה דברים אמורים? ראשית, הסכמי אוסלו לא חילקו את סמכות השיפוט בין ישראל לרשות הפלסטינית באופן זהה. שטחי A ו- B אכן הועברו לסמכות השיפוט הפלסטינית הכוללת סמכויות חקיקה, אך שטח C נותר במעמד שטח כבוש שעליו חלים דיני אמנת האג ואמנת ז'נבה הרביעית. בהסכם הביניים נכתב כי "אזור C משמעותו אזורים של הגדה המערבית מחוץ לאזורים A ו- B, אשר למעט סוגיות שיידונו במשא ומתן על מעמד הקבע, יועברו בהדרגה לסמכות פלסטינית בהתאם להסכם זה". מהן סוגיות הקבע הרלוונטיות? התנחלויות ואתרים צבאים. מתי וכיצד יועברו? ב"פעילות", כפי שנכתב בהסכם: "היערכויות מחדש נוספות של כוחות צבאיים ישראלים לאתרים צבאיים מוגדרים, תיושמה בהדרגה בהתאם להצהרת העקרונות, בשלושה שלבים, במרווחי זמן של שישה חודשים, לאחר כינון המועצה, באופן שתושלמה בתוך 18 חודשים מיום כינון המועצה."

כלומר, כל סיפוח של שטחי C זו הפרה מוחלטת של הסכם אוסלו, עד כדי ביטולו, על כל הכרוך בכך מבחינת התיאום הביטחוני והסכמי פריז הכלכליים, המיטיבים עם ישראל. כמו כן, זו הפרה בוטה של סעיף 2 באמנת האו"ם, האוסר על מדינה כובשת לרכוש שטחים לריבונותה בכוח, לרבות במלחמת מגן. שנית, על פי הסכם אוסלו, ישראל העבירה לרשות 24 סמכויות פונקציונליות ופרסונליות מתוך 41 – בהן חינוך, בריאות ומיסים – ביחס לפלסטינים המתגוררים בשטח C. כמו כן, בשטח נותרו 103 "כפרונים" שלא סומנו במפה כשטח B אך מעמדם הוא כזה על פי הסכם הביניים. בהנחה שסמוטריץ' אינו מעוניין ביצירת 103 מובלעות פלסטיניות בישראל, סיפוח שטח C יכלול בתוכו שטחים במעמד שטח B, והפקעת סמכויות שהועברו לפני 30 שנה לאחריות לאחיות הרש"פ. שלישית, 52% משטחי C הינם בבעלות פרטית פלסטינית. סיפוח ישראלי ייחשב פגיעה בזכות הקניין, שעל פי דיני התפיסה הלוחמתית אינה ניתנת לפגיעה כלל. אם סמוטריץ' ייצמד להצהרות בנט בדבר האפשרות שתינתן לפלסטינים בשטחי A ו- B

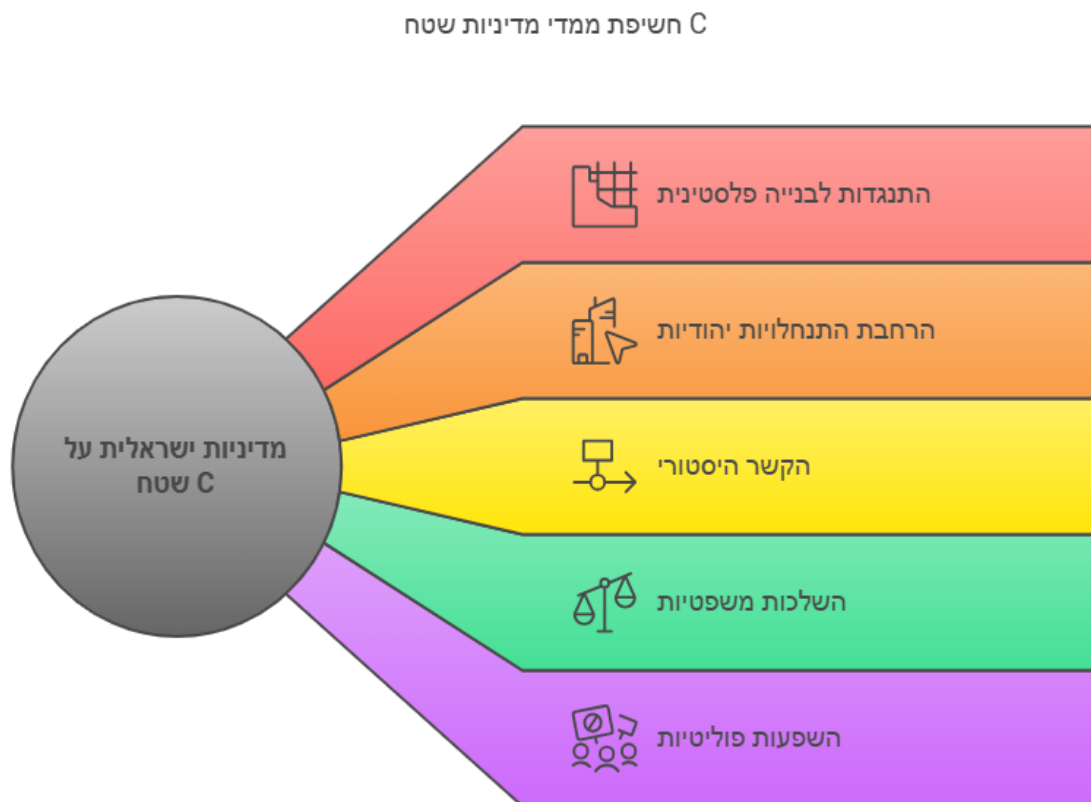
להמשיך לעבד את אדמתם ב־C, הדבר יחייב בניית גדר ביטחון חדשה באורך של 1,800 ק"מ ובה מאות שערים חקלאים. הדבר ישית על צה"ל משימה שאינו יכול לעמוד בה.

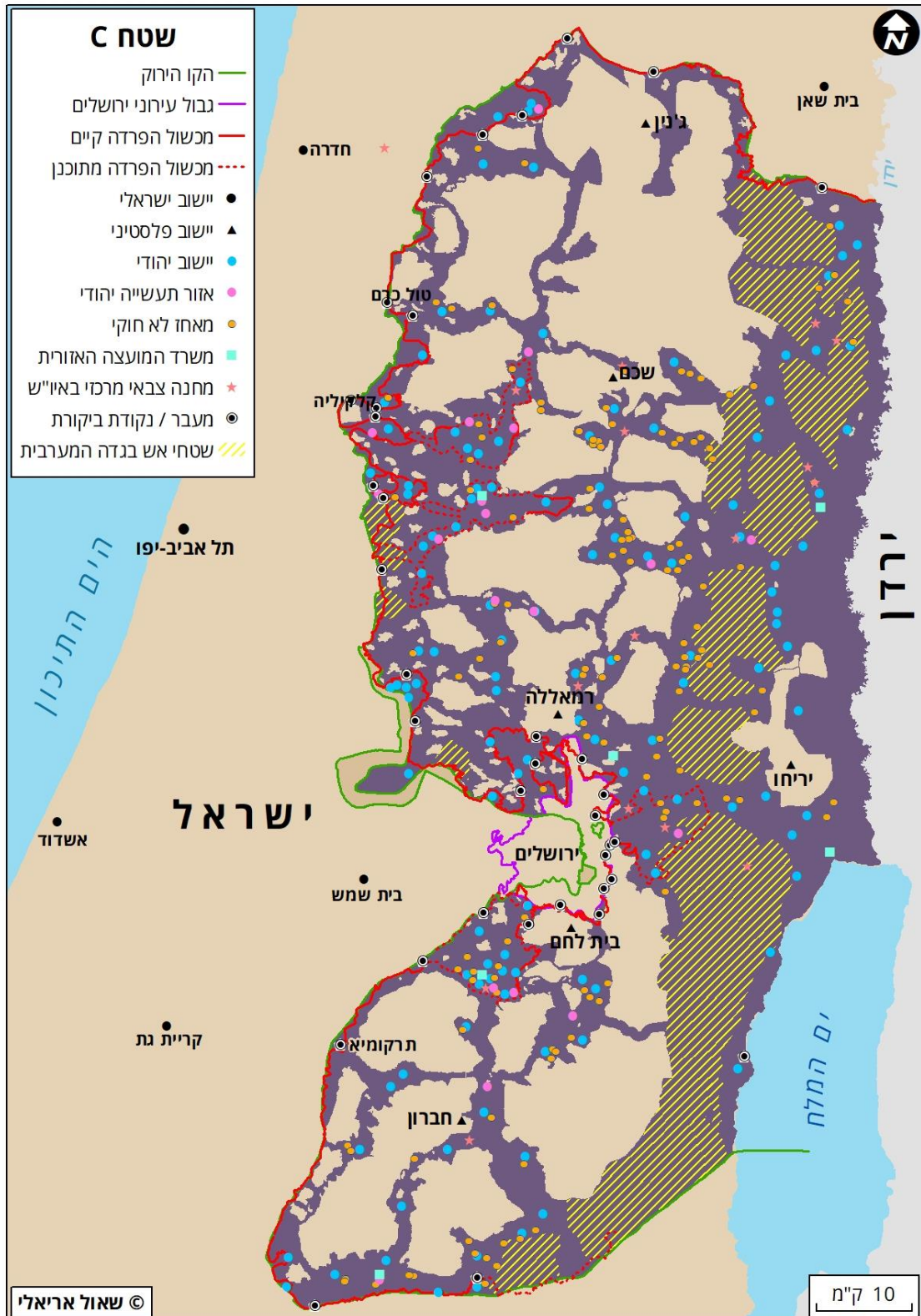
צמיחה פלסטינית

כיצד הוכרע המאבק המדומיין של ישראל? ראשית, מספר נקודות היישוב הפלסטיניות בשטח C צמח ועומד ב־2023 על 552. חשוב יותר, גודל השטח הבנוי הגיע ל־119 קמ"ר – רובו ככולו על קרקע בבעלות פרטית פלסטינית. גדול יותר מכלל השטח הישראלי הבנוי, העומד על 84 קמ"ר בלבד. עם חזרתו של נתניהו לראשות הממשלה ב־2009, השיק ראש הממשלה הפלסטינית, סאלם פיאד, את תוכניתו לבניית המדינה שבדרך. מתוך אלפי בקשות פלסטיניות שהוגשו בעשור האחרון לישראל, המחזיקה בסמכות התכנון והבנייה, אושרו כמה עשרות בלבד, אך הפלסטינים הצליחו לבנות אלפי יחידות דיור חדשות בסיוע מדינות האיחוד האירופי ומדינות נוספות – הולנד, דנמרק, צרפת, שווייץ, בריטניה, גרמניה, טורקיה, קטאר ועוד, במימון שהיקפו מגיע על פי דוח של משרד המודיעין לכחצי מיליארד יורו. ישראל אכן אכפה את הסמכות שברשותה כלפי הפלסטינים והרסה מאז 7,002 מבנים פלסטינים במעט יותר מעשור, אך הדבר לא עצר את המהלך הפלסטיני. כעת סמוטריץ' מתכוון להאיץ את הריסת הבתים הפלסטינים, ובנוסף לשמור על מדיניות של מתן אישורי בנייה לישראלים בלבד ואף להגבירה. ב־2012 טען בנט כי ישנם רק 50 אלף פלסטינים בשטח C ולכן הסיפוח, הכרוך במתן אזרחות ישראלית, הוא אפשרי. לפי נתונים ממקורות שונים אכן, בשנת 2012 היו 71,760 פלסטינים בשטח C. מאז מספרם עלה בהדרגה והגיע בסוף השנה שעברה ל־336,270 תושבים. כלומר, כיום הפלסטינים מהווים 42% מכלל האוכלוסייה בשטח C (בכלל הגדה הם מהווים 87% – רוב דמוגרפי מוצק). כלומר, סיפוח שטח C בנוסף למזרח ירושלים שבה מתגוררים מספר דומה של פלסטינים, יוסיף במהרה לפנקס הבוחרים הישראלי 700,000 פלסטינים. עניין נוסף הוא ששטח C כאזור התיישבות, רלוונטי רק לעוטף ירושלים. בנפת

ירושלים הפלסטינית הוא מהווה 91% מהשטח. לעומת זאת, בנפות ג'נין, שכם וטול כרם, כ-60% משטחם במעמד שטח A ו-B והשאר הם מסדרונות להתנחלויות המבודדות. כך גם בנפת חברון, שמשתרעת מגוש עציון דרומה – 53% במעמד A ו-B, ברוב מה שנותר הוא שטחי אש של צה"ל ומסדרונות תחבורה צרים מאוד להתנחלויות הקטנות, שמספר כל תושביהן נופל מ-20 אלף והחיים בקרב למעלה מ-800 אלף פלסטינים.

לסיכום, סמוטריץ' וחבריו בממשלת נתניהו נלחמים מלחמה אבודה – משפטית, הסכמית ומעשית. על ממשלת ישראל להפנים כי סיפוח כל הגדה, כפי שבנט הבין, יסכן "את עתידה של ישראל מסיבות ביטחוניות, דמוגרפיות וערכיות" (ערוץ 7, 2/5/12) ותוצאתו תהיה כפי שאיילת שקד הפנימה, "סיפוח של כל יהודה ושומרון משמעותו הקמת מדינה דו לאומית" (מקור ראשון, 28/11/18). הניסיון להצטייד בחוקי ההפיכה המשטרית – כמו חוק "ההסדרה", פסקת ההתגברות וביטול עילת הסבירות – כדי לחדש את המאבק המומצא, לא ישיג יותר מאשר ניצחון פירוס: אובדנה של מדינת ישראל בעבור נזיד עדשים שכבר נאכל.

15. המחדל הוא תוצאה של המציאות הכוזבת שיצר נתניהו, שאול אריאלי,

הארץ, 19 באוקטובר 2023

הקבוצות השונות שמרכיבות את החברה הישראלית מחזיקות כל אחת בתודעה שונה של המציאות. בניגוד לימים עברו, בשנים האחרונות אין מדובר רק בפרשנות שונה של מציאות מוסכמת, אלא באי-הסכמה על העובדות עצמן, ובהצגת "עובדות" חלופיות, היוצרות מציאות מדומה וכוזבת. בנימין נתניהו וחבר מרעיו יצרו בתודעה של מחצית מהציבור הישראלי מציאות כוזבת, כדי להצדיק את המדיניות והחזון שלהם, שהובילו, בין השאר, למחדל של 7 באוקטובר העוטף עזה.

במשך רוב ימי הציונות המודרנית שלוש קבוצות בעם היבודי - הציונית-חילונית, הדתית-משיחית, והחרדית — הסכימו עקרונית על העובדות, ועיקר המחלוקת ביניהן ניטשה על הפרשנות להן, כל אחת בהתאם לחזונה. הציונים-החילונים ראו בהצהרת בלפור, בהחלטת החלוקה, בהקמת המדינה, במלחמות העצמאות וששת הימים אבני דרך בהצלחה של התנועה הלאומית של העם היהודי לקבל הכרה בינלאומית בזכותו להגדרה עצמית במולדתו, ולהפוך לעם ככל העמים, החבר בקהילה הבינלאומית.

הדתיים המשיחיים ראו באלה את סימני "הקץ המגולה" לתחילת הגאולה, שסופה כינון מלכות דוד ויחידוש ימי המקדש. ואילו החרדים ראו באלה הפרה של "שלוש השבועות", האוסרות על עלייה מאורגנת לא"י, וחילול רעיון המשיחיות.

השלב הבא — שבו הפער בין שלוש הקבוצות גדל ונהפך להתנהלות במציאויות כמעט מקבילות, בין היתר על רקע כישלון התהליך המדיני בין ישראל לאש"ף במטרה להגיע להסדר קבע, ומדיניות נתניהו, שסירב לחדש את המו"מ להסדר קבע, אשר היה אמור להבטיח היפרדות מהפלסטינים. מדיניות זו כירסמה בהיתכנות של החזון הציוני החילוני — קיום מדינה דמוקרטית בעלת מאפיינים לאומיים יהודיים, שחברה במשפחת העמים. לכאורה, הדרך היתה סלולה כעת לדתיים המשיחיים ובעלי בריתם החדשים — החרד"לים — לממש את חזונם ל"רשת את הארץ" לפי דוקטרינת כיבוש הארץ וההתנחלות שבספר יהושע. אך במציאות האמיתית —

שנתניהו וממשלתו היו עיוורים לה — הפלסטינים, הקהילה הבינלאומית ומרבית הציבור הישראלי סירבו לשתף פעולה עמם.

כדי להתאים את המציאות למדיניותו, החל נתניהו לפעול בערוצים שונים — התקשורת, הרשתות החברתיות, מערכת החינוך, שרים וחברי כנסת של הקואליציה — לעיצוב מציאות כוזבת בתודעת הציבור הישראלי, שתתאים למדיניותו ולשאיפותיו בתחום האישי והמדיני. כלומר, במקום לבסס את מדיניותו על בחינה מקצועית ואחראית של המציאות בכל הנוגע להיתכנות החזון הלאומני-המשיחי, הוא בחר לעצב בתודעת הציבור מציאות מדומיינת המבוססת על אוסף של שקרים, שמצדיקה את המדיניות המופקרת והאופורטוניסטית שלו.

ההסתה השקרית סיפקה את אבני הבניין של המציאות הכוזבת: השמאלנים שכחו מה זה להיות יהודים; אנשי המחאה הם אנרכיסטים ובוגדים; הערבים נוהרים לקלפיות; בג"ץ פוגע בביטחון המדינה; אבו מאזן תומך טרור; חמאס משרת אותנו, ועוד.

במישור המדיני-ביטחוני נתניהו הפחיד את הציבור ושיכנע אותו שהוא בחזקת "עם לבדד ישכון". וכך איראן היא "הדיקטטורה הנאצית" ודאעש וחיזבאללה הם ההוכחה לכך ש"עומדים עלינו לכלותנו". לשיטתו, יוזמת הליגה הערבית משנת 2002 אינה ישימה, מחמוד עבאס מחזיק ב"תורת השלבים" להשמדת ישראל ואילו את חמאס יש לטפח ולהעצים. יש להבטיח את המשך הפילוג בקרב הפלסטינים — המערער את הלגיטימיות והסמכות של עבאס, הפרטנר האפשרי ליישוב הסכסוך — ולטפח את האשליה שהפילוג יסיר את תושבי הרצועה מהמשוואה הדמוגרפית ויאפשר את סיפוח הגדה.

מדיניות הגטו הזאת חוללה ותדלקה פעולות במישור הפנימי-החברתי: נתניהו תָּבַע — גם ממתנגדיו — להפגין "אחדות" ולתמוך בהנהגת המדינה, דרש גיבוי מלא ממערכת המשפט לחוקים אנטי-דמוקרטיים ולמהלכים המפירים את המשפט הבינלאומי, וציפה ליהנות מתקשורת אוהדת, ואף מנכונות של הציבור לשלם בחייו בפרוץ אלימות.

טיפול מציאות כזו נועד להבטיח שהאופוזיציה לשלטונו תיעלם, בהעדר כל אפשרות להחלפת השלטון. נתניהו בחר בקפידה את השרים בממשלותיו לצורך מימוש מדיניות זו, ושיגר אותם לכרסם ביציבות עמודי התווך של הדמוקרטיה: איילת שקד, אמיר אוחנה ויריב לוין ערערו את מעמדו של בית המשפט העליון; נפתלי בנט ויואב קיש את החינוך; מירי רגב בתרבות ובספורט; יולי אדלשטיין בכנסת; בצלאל סמוטריץ' באוצר ובביטחון; איתמר בן גביר בביטחון הפנים, וכן הלאה.

כשהמציאות בשטח סירבה לשתף פעולה, אומצו "אסטרטגיות" של מילים מכובסות — מ"שלום כלכלי" ועד "ניהול הסכסוך", או "צמצום הסכסוך" — כדי לקיים את התודעה הכוזבת, שהביאה שוב ושוב במשך 14 שנה את נתניהו לכס ראש הממשלה ואת ראשי המפלגות הלאומניות משיחיות והחרדיות לשמש כווזירים שלו. ההתנהלות שלו הן כלפי הרשות הפלסטינית בגדה והן במבצעים השונים נגד חמאס בעזה ובמהלכים שהובילו אליהם, העידה כי מטרתו המדינית היא אחת: חזרה מהירה ככל האפשר לחיק החמים והבטוח מבחינתו, של מה שהוא מכנה בטעות "סטטוס קוו", שאיפשר את המשך שלטונו.

ה"סטטוס קוו" המדומה שעליו הושתתה מדיניות נתניהו בשנים האחרונות אינו משקף מצב אמיתי של איזון ויציבות ביטחונית ומדינית, אלא ההיפך. הוא ביטוי לחשש העמוק של ראש הממשלה מתזוזה מדינית, שיכלה למנוע את סבבי ההסלמה החוזרים ונשנים בתקופת שלטונו, ואת המחיר הנורא שנגבה מאיתנו בימים אלו. ה"סטטוס קוו" הוא ביטוי לקיפאון מחשבתי בצד הישראלי, ששימר את התנאים שאפשרו לחמאס להצית התלקחות בכל פעם מחדש, עד לשיא של הזוועות ופשעי המלחמה ב-7 באוקטובר.

כלומר, הסטטוס קוו שמר את נתניהו בראש הממשלה, ואפשר ללאומנים המשיחיים להוציא לפועל את מדיניותו ומדיניותם: הרחבת מפעל ההתנחלויות, בניית מאחזים לא חוקיים, טרור יהודי, הגדלת הנוכחות היהודית במזרח ירושלים, התנגדות למו"מ אמיתי עם מחמוד עבאס, טיפוח הפילוג בין חמאס לרשות הפלסטינית והמשך המצור על עזה. וכל זה במחיר הפגיעה בדמוקרטיה של ישראל, בתדמיתה ובמעמדה

הבינלאומיים, בלכידותה ובסולידריות החברתית שלה, ובמחיר התעצמות חמאס והיחלשות הרשות הפלסטינית.

גם אחרי 7 באוקטובר נתניהו וממשלתו לא התעוררו ולא נטשו את הכוזבת. בזרם הלאומני-משיחי נשמעים קולות הדבקים במשנתו של הרב צבי יהודה קוק, האב הרוחני של גוש אמונים, שטען כי השואה נגרמה עקב התעלמות עם ישראל מסימני "הקץ המגולה", ולכן "עם ה' כל כך דבק בטומאת ארץ העמים [הגולה, ש"א] עד כדי שהוא מוכרח להיחתך ולהיגזר ממנו בשפיכות דמים כמגיע עת קץ". פרופ' יואל אליצור כתב מאמר לפיו הטבח שביצע חמאס הוא חלק מתוכנית של אלוהים לישראלים ש"מביאים אסונות על עם ישראל ומסכלים את התוכנית האלוהית" (אתר "סרוגים", 13.10). הוא קשר בין הטבח לבין חילוניות, ואי-קידום רעיון "ארץ ישראל השלמה".

נתניהו עצמו התעלם מאזהרות רבות של בכירי מערכות הביטחון, הכחיש שקיבל התרעות והמשיך להוביל את ההפיכה המשטרית שפגעה בחוסנה של ישראל. רק ניתוק מהמציאות יכול להסביר את העברת רוב הכוחות מעוטף עזה לאיו"ש ערב שמחת תורה, את ביטול כיתות הכוננות ביישובים בעוטף עזה, ומנגד את הקצאת הכוחות למאחזים לא חוקיים ולסוכה בחווארה, את הקצאת המיליארדים לאברכים על חשבון ההצטיידות של חיילי המילואים, את ההכרזה של בן גביר על "שומר חומות 2" בלב יישוב ערבי שנפגע מחמאס, את האשמה של רמטכ"לים שפרשו לפני עשור ושל מגישי חדשות וראשי המחאה במחדל הנוכחי.

חמור מכך, הניתוק של ממשלת נתניהו מהמציאות ומינוי שרים חסרי כישורים משיקולים שזרים למינהל תקין מסבירים את חוסר יכולתה של הממשלה לנהל את המערכה ולקבוע תכלית מדינית למהלך הצבאי שיגבה מחיר כבד מהחברה הישראלית.

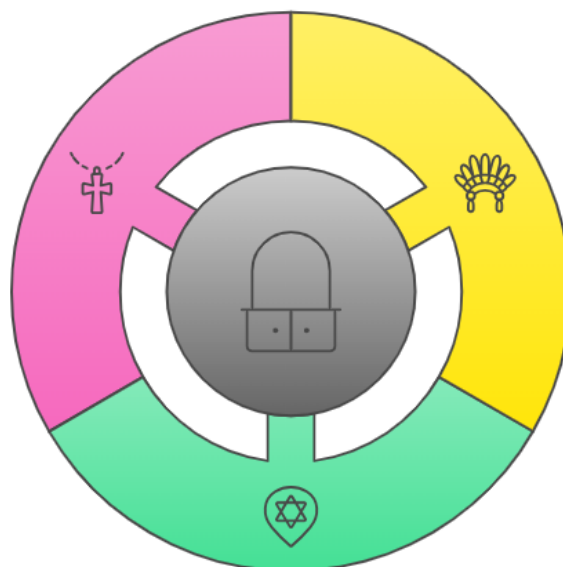
אין כמו הדברים שכתב יהושפט הרכבי בספרו "חזון, לא פנטזיה (1982) המנתח את הכישלון של מרד בר כוכבא, בכדי להבין את הניתוק של נתניהו וממשלתו מהמציאות: "סכנת טעות לאומית היתה טבועה בעצם הווייתנו כארץ של חזון, שכן החזון מבקש לשנות את המציאות. אולם גודל החזון, המתנה את הגשמתו, היא

מציאותיותו, הטמונה בכך שלמרות שהחזון מבקש להתעלות על המציאות, רגליו תמיד נטועות בה. זה הבדל בין חזון לבין פנטזיה המרחפת על כנפי האשליה. "קרי, חזון המבוסס על מציאות כוזבת, סופו שלא ישנה את המציאות הקיימת אלא ירסק את מאמיניו עליה, ויביל את החברה והמדינה לאסון.

האם עכשיו, כשברור כי המדיניות של נתניהו אפשרה לחמאס לערער את הסטטוס קוו המדומיין ולהביא לקריסת כל אסטרטגיות השווא של נתניהו, ולנוכח האירועים שמגחכים את ההסתה נגד שוחרי הדמוקרטיה והחזון הציוני הקנוני החילוני — האם עכשיו הציבור יפגין בגרות ויחליט כי נקעה נפשו מהמציאות הכוזבת? האם הוא ימאס באיש שכל משנתו היא הישרדות ושאפשר לקיצונים להוביל את ישראל? האם הוא יתבע את התפטרותו וייתן בבחירות הבאות את קולו למנהיג אחר — כזה שיעמיד בראש סדר עדיפויותיו את האינטרס הלאומי, בדמות יישוב הסכסוך עם הפלסטינים והעולם הערבי, תוך שמירה על הביטחון של מדינת ישראל ועל מעמדה הבינלאומי?

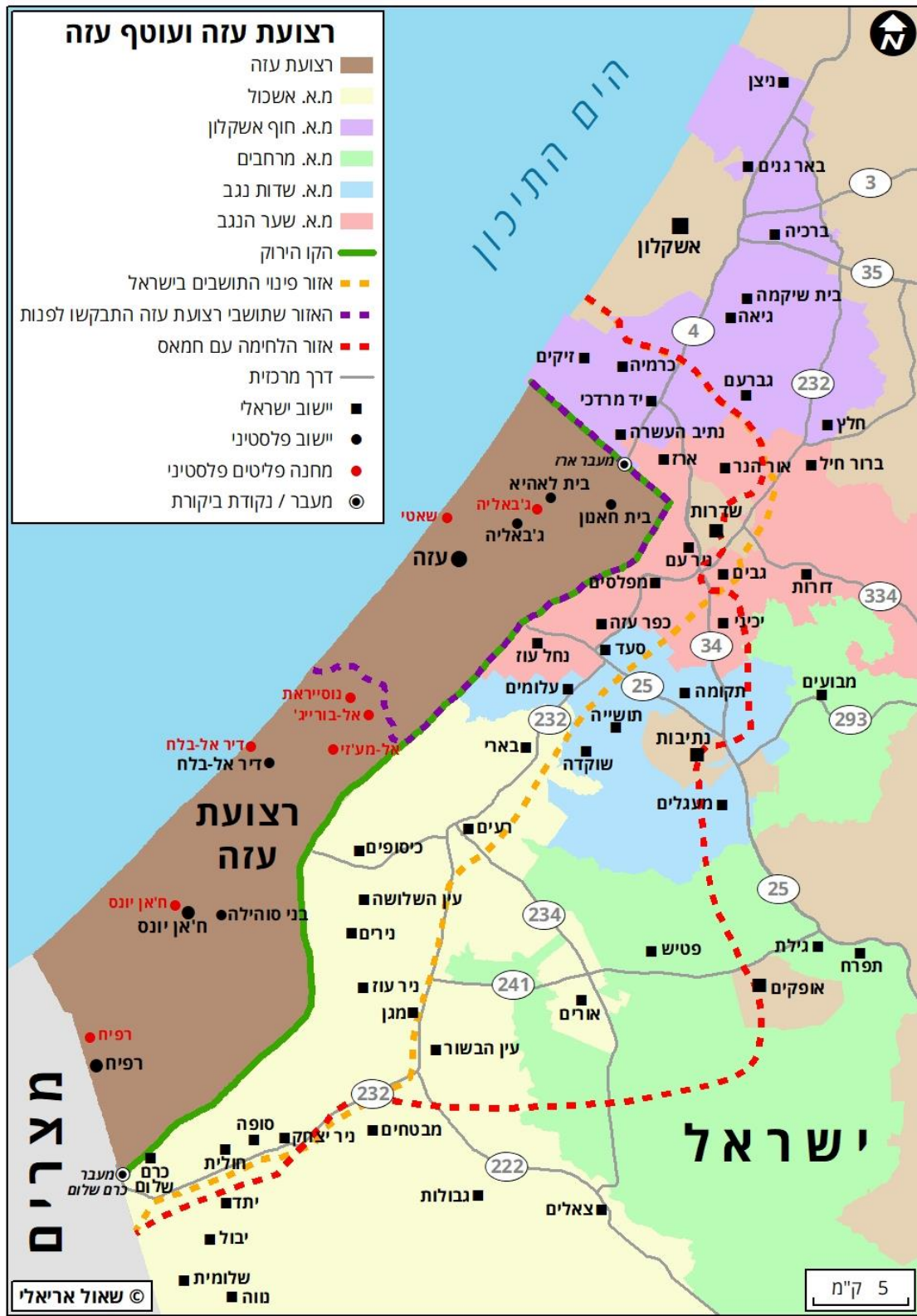
מציאות מקבילה בישראל

מציאות חרדית
הדגשת שמירה על ערכים יהודיים מסורתיים והימנעות מהשפעות חיצוניות

מציאות משיחית
התמקדות בחזון דתי של שליטה והתנחלות

מציאות חילונית
הדגשת מדינה דמוקרטית עם סמלים לאומיים יהודיים

16. היום שאחרי שלוש האפשרויות של ישראל ליום שאחרי כיבוש הרצועה,

שאל אריאלי, JOKOPOST, 10 בדצמבר 2023

ממשלת נתניהו עדיין מתנהלת במציאות חלופית ביחס לעתידה של הרצועה. ישנם שרים המבקשים לגרש את העזתים לסיני ולבנות מחדש את גוש קטיף, כי במציאות שבה הם מתנהלים אין הסכם שלום ואין אינטרסים אסטרטגיים משותפים עם מצרים. אחרים מבקשים להחיל את "הפתרון" הזה גם על הפלסטינים בגדה המערבית ולגרשם לירדן – לתפיסתם, "המולדת החלופית" – כי במציאות שלהם אין הסכם שלום ואינטרסים משותפים עם הממלכה ההאשמית. מגדיל לעשות ראש הממשלה נתניהו במדיניותו העיקשת לסרב למתווים אמריקאיים שונים לשילוב הרשות הפלסטינית.

מהמציאות הקודרת שאליה הובילו אותנו כל אלו בעיוורונם המדיני, במשיחיות הפנאטית ובאופורטוניזם הקיצוני, עולות ארבע תובנות מרכזיות:

הראשונה – היעדר החלטה על התכלית המדינית מקשה על הבנת תמונת הסיום הנדרשת למהלך הצבאי ברצועה.

השנייה – בנקודת הזמן הזו חמאס מוביל בהישגיו:

חיזק את מעמדו בחברה הפלסטינית מול הפת"ח;

מתהדר בתמונת הניצחון של ה-7 באוקטובר;

הביא את העניין הפלסטיני ללב השיח העולמי ונהנה מתמיכה בקרב קהלים שונים;

משחרר את אסיריו ואסירי הפת"ח מהכלא הישראלי;

פגע בהרתעה הישראלית;

פגע בכלכלה הישראלית, זרע פחד בציבור הישראלי והביא לפינוים של מאות אלפי ישראלים בתוך מדינתם.

התובנה השלישית – ישראל לא יכולה לסיים את המהלך הצבאי בנקודת הזמן הזו ולחזור לסטטוס קוו המדומיין לנוכח הישגיו של חמאס שצוינו לעיל, ומשום

שאסטרטגיית הבידול בין עזה לגדה קרסה לחלוטין והאסטרטגיה העוקפת לסוגיה הפלסטינית קרסה אף היא.

התובנה הרביעית והאחרונה – לשם המשך המהלכים הצבאיים ישראל חייבת ליהנות מלגיטימציה של קואליציה בינלאומית, וזו אפשרית רק בהגדרת התכלית המדינית שניצבת בטווח של ההחלטות הבינלאומיות ועיקרן פתרון שתי המדינות. בפני ישראל עומדות שלוש אפשרויות יסוד ביחס לרצועת עזה ליום שאחרי כיבוש הרצועה ועקירת יכולותיו הצבאיות והשלטוניות של חמאס: הראשונה, לשכפל את הטעות שנעשתה במקום אחר – לבנון, ולהישאר ברצועת עזה; השנייה, לחזור על הטעות שנעשתה לפני עשרים שנה – ההתנתקות החד-צדדית; והשלישית, לתקן את הטעות בת עשרים השנים – הכללת עזה בתהליך המדיני מול הרשות הפלסטינית ואש"ף.

ישראל יכולה לבחור באפשרות הראשונה ולהחזיק ברצועת עזה בטענה שזהו צורך ביטחוני, בדומה ל"רצועת הביטחון" שבה החזקנו כמעט עשרים שנים בדרום לבנון. התפתחות החלופה הזו והשלכותיה ידועות מראש. צה"ל יצטרך להכפיל פי עשרה ויותר את סדר הכוחות שהיה ב"עוטף עזה", לטובת השהייה בתוך הרצועה אשר ארגוני הטרור בה יחזרו במהירות לשגרת הפיגועים, וזו תגבה מחיר יומיומי כבד. צה"ל יידרש להקים מחדש את המינהל האזרחי ולשאת באחריות של צורכי היומיום של 2.5 מיליון פלסטינים. הקהילה הבינלאומית לא תמהר לסייע בשיקומה של הרצועה ההרוסה. ולבסוף, משרד הביטחון יידרש להשקיע מיליארדים מתקציבו לבניית מוצבים ובסיסים ולסלילת דרכים. כל זאת, בהנחה המקלה כי הדרישה להקים מחדש את גוש קטיף תיבלם בדרכים שונות.

ישראל יכולה לבחור באפשרות השנייה – נסיגה מלאה מהרצועה ובהמשך פעילות צבאית יזומה מ"עוטף עזה" באינטנסיביות גבוהה ובהיקף נרחב. המשמעות של חלופה זו היא מסירה מחדשת של הרצועה לידי חמאס, בדיוק כפי ששרון עשה ב-2005. חמאס, המתהדר כעת ב"ניצחון" של ה-7 באוקטובר, בדומה לניצחון הגירוש לישראל מעזה ב-2005, יחזור מהר מאוד לאחוז במושכות השליטה בעזה. קטאר, איראן, טורקיה ומדינות נוספות ימהרו להגיש לו סיוע כספי נדיב ביותר כדי

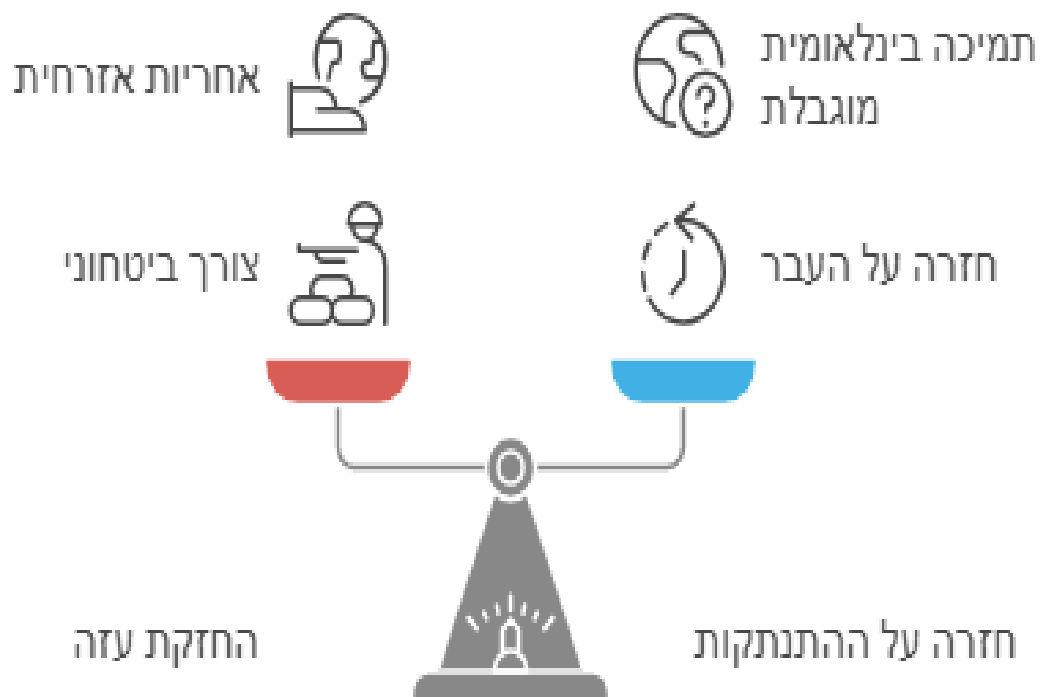

ששיקומו לכדי כוח צבאי בעל יכולות מאיימות על ישראל בכלל, ועל יישובי הנגב המערבי בפרט, יעמוד במהירות לרשותן – צבאית או מדינית. לחלופה זו תהיה השפעה דרמטית על מעמדה של הרשות הפלסטינית בהנהגת פת"ח ועל מעמדו של אש"ף כנציג הלגיטימי והמוכר של העם הפלסטיני.

האפשרות השלישית היא היחידה שיכולה לשרת את האינטרסים העמוקים של מדינת ישראל, גם אם לא את אלו של חברי ממשלתה הנוכחית והעומד בראשה. המחליפה הריאלית היחידה לישראל ברצועת עזה היא הרשות הפלסטינית. שום גוף אחר – ערבי, בינלאומי או האו"ם – לא ימהר להתקרב לרצועה על שלל בעיותיה.

אך גם הרשות הפלסטינית אינה יכולה להיכנס באופן מיידי לרצועה ולשאת באחריות לשליטה בה. לפיכך על ישראל לפעול בשני שלבים: הראשון, להיערך לניהול הרצועה ולהיעזר לשם כך במנגנון המושבת של הרשות הפלסטינית על ידי שיקומו או במינהל פלסטיני חדש המאויש על יד טכנוקרטים בלבד. אסור לה לפסול היעזרות באונר"א בשלב הזה; השלב השני, רק לאחר בחירות ברשות הפלסטינית ללא חמאס, להעביר את האחריות לידיה, וזו יכולה להסתייע בכוח ערבי לקבלת אחריות זו.

חלופה זו, מלווה בהכרזה ישראלית מחודשת על אימוץ פתרון שתי המדינות על פי ההחלטות הבינלאומיות, תהווה את הפלטפורמה לחידוש התהליך המדיני, הן ברמה הביטורלית והן ברמה האזורית. על ישראל לאמץ מייד את החלופה הזו, אחרת היא עשויה למצוא את עצמה נעה מהפח אל הפחת – שוקעת בחלופה הראשונה הגרועה, עד אשר תאמץ בעל כורחה את החלופה השנייה הגרועה אף יותר. לשם שינוי, ישראל אינה חייבת לאמץ שוב את כל החלופות הגרועות עד אשר תפנה לטובה שביניהן.

השוואת אסטרטגיות עתידיות לעזה

שנת 2024

1. נתניהו לא קרא את ז'בוטינסקי עד הסוף, שאול אריאלי, הארץ, 18 בינואר

2024

בשיח הפוליטי והציבורי המלווה את המלחמה בעזה ומובל על ידי בנימין נתניהו, שרים ופרשנים, שולטת המסקנה כי על ישראל לשקם את "קיר הברזל". אלה האוחזים בה קראו והפנימו את חלקו הראשון של המאמר של זאב ז'בוטינסקי, "על קיר הברזל (אנחנו והערבים)", שהתפרסם ב-1923 ועיצב את המדיניות של היישוב העברי ושל מדינת ישראל כלפי הסכסוך הישראלי-ערבי במשך כמעט מאה שנה. מדיניות זו הצליחה, ופתחה בסופו של דבר חלון הזדמנויות מדיני ליישוב הסכסוך עם העולם הערבי כולו. אלא שנתניהו ביקש לסגור את חלון ההזדמנויות המדיני באמצעות המדיניות שנקט בעשורים האחרונים כלפי אש"ף וחמאס וכלפי יוזמת השלום של הליגה הערבית. זו מדיניות הסותרת את חלקו השני, היותר חשוב, של המאמר, שבו מתייחס ז'בוטינסקי לאפשרות של יישוב הסכסוך.

לאחר הצהרת בלפור ב-1917 ואישור כתב המנדט ב-1922, רווחו בארץ שתי גישות מרכזיות ביחס לסכסוך שהלך והחריף בין היישוב העברי והתנועה הציונית לבין ערביי פלשתינה-א". היו כאלה כמו יהודה מאגנס מ"ברית שלום", שגרס ב-1925 כי יש "לסלול דרך הבנה בין יהודים וערבים לצורות חיים משותפות בא"י על יסוד שוויון שלם בזכויותיהם הפוליטיות של שני לאומים". אבל בשני הצדדים רק מעטים תמכו בגישה זו. ערביי הארץ רצו להבטיח שהיא תישאר ערבית באופייה, באוכלוסייתה ובריבונותה, ואילו התנועה הציונית רצתה לממש בעזרת הבריטים את המהפך הדמוגרפי והמרחבי שנדרש להקמת מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי בכל הארץ. כדברי הנציב הבריטי הראשון, הרברט סמואל, עם כניסתו לתפקיד בינואר 1920, "מדיניות ממשלת הוד מעלתה, שאותה הגעתי לכאן כדי ליישם, היא לעודד את היהודים להשתלט על הארץ."

חוסר הרצון בחיים משותפים מהבחינה הלאומית וחוסר ההיתכנות שלהם, חייב את התנועה הציונית לאמץ את הגישה של ז'בוטינסקי. בחלקו הראשון של מאמרו ז'בוטינסקי מסביר ומצדיק את עמדת הערבים: "משום שלא לערביי ארץ ישראל ולא לשאר הערבים אין אנו יכולים להציע שום פיצוי בעד ארץ ישראל. משום כך אין להעלות על הדעת הסכם מרצון". לכן, על ההתיישבות הציונית "להימשך בניגוד

לרצונה של אוכלוסיית הילידים [הערבית, ש"א]. ולפיכך היא יכולה להמשיך ולהתפתח רק בחסותו של כוח מגן, שאינו תלוי באוכלוסייה המקומית — קיר ברזל, שאותו לא יהא בכוחה של האוכלוסייה המקומית להבקיע. "כלומר, יש לבנות עליונות צבאית, שתבטיח את מימוש זכותו של העם היהודי למדינה במולדתו — זכות שהוכרה על ידי הקהילה הבינלאומית.

דחיית החלטת החלוקה ב-1947 על ידי ערביי פלשתינה ומדינות ערב ויציאתם למלחמה כדי לבטלה בכוח, העידו כי הם שוללים את זכותו של העם היהודי למדינה. המופתי, אמין אל-חוסייני, דבק בתפישה "כולה שלי", והכריז בתגובה להחלטה: "אומה שואפת חיים אינה משלימה עם חלוקת מולדתה" (1947). ניצחונה של ישראל במלחמת העצמאות היה חיזוק נוסף למדיניות קיר הברזל.

במרץ 1948, במהלך השלב הראשון של מלחמת העצמאות וטרם הכרזת המדינה, אמר דוד בן-גוריון: "הקמת המדינה היהודית לא היתה נתונה למעשה בהחלטת האו"ם מיום 29 בנובמבר — אם כי להחלטה ההיא היה ערך מוסרי ומדיני רב — אלא באפשרות הכרעתנו בכוח בארץ. על ידי כוחנו אנו — אם נרצה לגייסו במלוא יכולתנו — תקום המדינה גם עכשיו". בסיומה של המלחמה כתב נחום גולדמן, נשיא הקונגרס היהודי העולמי, "היה זה אות ומופת ליתרונו של המבצע הישיר על דרכי המיקוח הדיפלומטי: לא להסכים לשום ויתורים, להגיב ביד חזקה על כל התנכלות, לחתוך כל קשר גורדי בלהב החרב, ולעצב את ההיסטוריה הישראלית על ידי יצירת עובדות — כל אלו היו לכאורה פתרון כה פשוט, כה משכנע, כה יעיל ומרומם נפש כאחד, עד כי גישה זו הפכה לעמדת היסוד של ישראל בסכסוך עם העולם הערבי."

ועם זאת, בחלק השני של המאמר "קיר הברזל" מסביר ז'בוטינסקי כי העליונות הצבאית אינה המטרה, אלא היא אמצעי בלבד. המטרה היא השגת הסכם שלום עם הערבים המבוסס על פשרה. "עם חי מסכים לשאלות גורליות ועצומות כאלה רק כאשר לא נשארת לו כל תקווה, כאשר בקיר הברזל לא נראה אף לא סדק אחד, רק אז מאבדות קבוצות קיצוניות שסימתן 'בשום אופן לא' את קסמן, וההשפעה עוברת לקבוצות המתונות... רק אז יבואו אלינו המתונים האלה ובידם הצעות לווייתורים

הדדיים. רק אז הם יתחילו לשאת ולתת עימנו ביושר ובשאלות מעשיות, כגון ערובה נגד גירוש מהארץ, או בעניין שיווי זכויות, או בדבר ישות לאומית עצמאית."

תהליך ההתפכחות מהרעיון שאפשר להתבסס רק על עליונות צבאית החל ב-1956. האולטימטום הרוסי והלחץ האמריקאי, שאילצו את בן-גוריון לוותר על "מלכות דוד השלישית" בגמר מלחמת קדש, גרמו לו להבין את החשיבות של יחסי ישראל עם הקהילה הבינלאומית. בריאיון ל"הארץ" (1959) הוא אמר: "מי שסבור שכיום אפשר לפתור בכוח צבאי בלבד שאלות היסטוריות בין עמים, אינו יודע באיזה עולם אנו חיים". לדבריו, "יחסינו עם עמי העולם אינם פחות חשובים מאשר כוחנו הצבאי, שעלינו להוסיף לטפחו, כדי להרתיע התקפות וכדי לנצח אם נאלץ להילחם."

ואולם, הניצחון הצבאי המזהיר במלחמת ששת הימים גרם להיפוך של תהליך ההתפכחות, וחיזק את משקלה של העליונות הצבאית בתודעה בישראל. האופוריה שהתלוותה לניצחון הביאה לעליית כוחן של תנועות משיחיות-לאומניות, ונהפכה למכשול בדרך להשגת התכלית המדינית של הסדר קבע. בניגוד לקודמה בתפקיד, לוי אשכול, שראה בשטחים הכבושים אמצעי להשגת הסכם מדיני, ראשת הממשלה גולדה מאיר לא ראתה טעם בהחזרת השטחים. "שרטוט מפות", טענה, "אינו מקרב את השלום."

היא הודיעה כי פני ישראל לשלום, אך אין היא מאמינה לתוכניות השלום שהוצעו בשנים 1970-1971, שהתקבלו על ידי נשיא מצרים, אנואר סאדאת, והיו הסנונית הראשונה של הצעות לווייתורים הדדיים מהצד הערבי. מאיר מיאנה לקבל שתפישת "קיר הברזל" השיגה את מטרתה, ולכן סירבה להמיר את ההישג הטריטוריאלי בהסכם שלום. רק המחיר הבלתי נסבל של מלחמת יום הכיפורים ב-1973 וההתעקשות של נשיא ארה"ב ג'ימי קארטר, הניעו את התהליכים המדיניים שהובילו לסדרה של הסכמים בין ישראל למצרים, שהרחיקו ומרחיקים מלחמה בין השתיים כבר כמעט 50 שנה.

הסכם השלום עם ירדן, שוויתרה ב-1988 על כל תביעותיה בגדה המערבית (אותה איבדה ב-1967), היה קל יחסית להשגה, משום שלא היה כרוך בהחזרה משמעותית של שטחים; ושתי המדינות נהנות ממנו כבר 30 שנה. ואילו עם סוריה

ישראל החמיצה את ההזדמנות להשגת הסכם שלום בשנת 2000 (בוועידת שפרדסטאון), כפי שתיאר בהרחבה ראש המשלחת הישראלית למו"מ עם סוריה, האלוף במיל"א אורי שגיא בספרו "היד שקפאה".

אש"ף, הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני, עבר שינוי בעמדותיו, עד שב-1988 הכריז על קבלת החלטות האו"ם 181, 242 ו-338. בכך הוא הכיר בהחלטה שהיתה הבסיס להקמת "מדינה יהודית" ובקווי מאי 1967 כבסיס להסכמי שלום, אף שאלה הותירו לפלסטינים מדינה על 22% משטח פלשתינה המנדטורית. כלומר, העיקרון המרכזי של אש"ף של "מאבק מזוין" התנפץ על "קיר הברזל" הישראלי 71 שנה לאחר הצהרת בלפור.

ואולם, ראש הממשלה יצחק שמיר סירב לראות בכך תהליך התמתנות, והצהיר ב-1989: "פעם דיברו על זריקתנו לים. היום הם לא אומרים זאת. הם נעשו מתוחכמים יותר — הגדרה עצמית לפלסטינים, והאדהה נוטה אליהם. אך אם באמת נסתכל במציאות, היא לא השתנתה. הערבים הם אותם ערבים... והים אותו ים. המטרה נשארה אותה מטרה — השמדת מדינת ישראל."

גם ההכרזה של אש"ף בספטמבר 1993 עם החתימה על הסכמי אוסלו, כי הוא מכיר "בזכותה של ישראל להתקיים בשלום ובביטחון, מכיר בהחלטות מועצת הביטחון 242 ו-338, מתחייב לפתרון הקונפליקט בדרכי שלום ובאמצעות משא ומתן, מגנה את הטרור, ורואה בחתימה תחילתו של עידן של דו־קיום ללא אלימות וצעדים אחרים המסכנים את היציבות והשלום", לא שינתה מאומה אצל יורשו של שמיר בליכוד, נתניהו. הוא הכריז בתגובה, כי "מדינת אש"ף אשר תושלת 15 ק"מ מחופי תל אביב תהווה סכנת מוות מיידית למדינה היהודית... מדיניות אש"ף היא תורת השלבים, ומטרתו היא להשמיד את מדינת ישראל ולא להגיע להסדר איתה. ההחלטות שקיבל אש"ף ב-1988 נועדו רק לרצות את ארצות הברית."

קיר מגן מברזל בעוטף עזה. גם אם "קיר הברזל" ייאתם מחדש באמצעות עיקור יכולותיו של חמאס בעזה, מבלי להשלים את צוואתו של ז'בוטינסקי לקבל את פניהם של המתונים עם הצעות לווייתורים הדדיים נגזר על מדינת ישראל לחיות לפי התפישה "לנצח תאכל חרב" צילום: אליהו הרשקוביץ

קיר מגן מברזל בעוטף עזה. גם אם "קיר הברזל" ייאתם מחדש באמצעות עיקור יכולותיו של חמאס בעזה, מבלי להשלים את צוואתו של ז'בוטינסקי לקבל את פניהם של המתונים עם הצעות לווייתורים הדדיים נגזר על מדינת ישראל לחיות לפי התפישה "לנצח תאכל חרב" צילום: אליהו הרשקוביץ

התגובות הללו, כמו של רבים אחרים בימין, העידו כי אין זה משנה מה תהיה עמדתם ומה יציעו הפלסטינים, לנצח הם ייחשבו כשוללי פשרה, משום שבנרטיב שלהם פלסטין כולה שלהם. חשוב לציין כי הפלסטינים לא הסתירו מעולם את הנרטיב הזה, וגם השינוי הדרמטי בעמדתם, עם ההכרה בהחלטות האו"ם, לא שינה אותו. בהקדמה להכרזה ב-1988 הודיעה המועצה הלאומית הפלסטינית על הסכמתה לחלוקת הארץ לשתי מדינות, "חרף העוול ההיסטורי שנכפה על העם הערבי הפלסטיני". כך גם כתב כעבור ארבע שנים פייסל חוסייני, אז השר לענייני ירושלים ברשות הפלסטינית: "כאשר שרטט אש"ף בקווים כלליים את תוכניתו, היינו מודעים לחלוטין שתוכנית כזו לא תעשה עם עמנו צדק אמיתי ומוחלט. כי צדק טהור פירושו... שיבה לאדמת פלסטין."

הפשרה הפלסטינית אינה נובעת מתפישה של צדק או מביטול הנרטיב הפלסטיני ואימוץ הנרטיב הישראלי, אלא היא נדרשה לנוכח העליונות הצבאית הישראלית (קיר הברזל), והלגיטימציה שישראל זכתה לה בקווי 1967. היטיב לבטא זאת אוסאמה ימאני, משפטן ובעל טור ביומן הסעודי הממסדי "עוכאט": "אנו נלחמים בישראל וחותרים להביא לקיצה, שעה שהיא עובדה קיימת וישות ממשית שיש לה יחסים בינלאומיים וקשרי ידידות עם רוב מדינות העולם. אנו חותרים להשמיד מדינה שיש לה כוח ויכולת שמאפשרים לה להכניע את כל מי שתוקף אותה ומאיים על קיומה" (2.11.18).

במשא ומתן שניהל אש"ף עם ישראל בהמשך, הוא חזר והציג הצעות שכולן מתיישבות לחלוטין עם ההחלטות הבינלאומיות, ששני הצדדים הכירו בהן כבסיס למו"מ, ובחלקן אף הפגין גמישות רבה. ההצעה מרחיקת הלכת ביותר היתה של מחמוד עבאס (אבו מאזן) בתהליך אנאפוליס ב-2008 ולאחריו. עיקריה: חילופי שטח של 3.8% מהשטחים, שישאירו תחת ריבונות ישראל כמעט 80% מהישראלים

הגרים מעבר לקו הירוק; הקמת מדינה פלסטינית מפורזת ומוגבלת בחימושה; חזרה סמלית של פליטים פלסטינים (80–100 אלף); סיפוח לישראל של השכונות היהודיות במזרח ירושלים (למעט הר חומה); השארת ריבונות ישראלית בכותל, ברובע היהודי ובחצי מהרובע הארמני בעיר העתיקה, והכרה של הפלסטינים בקץ הסכסוך.

הפסקת השיחות בין עבאס וראש הממשלה אהוד אולמרט, ובחירתו מחדש של נתניהו לראשות הממשלה ב-2009, הפכו את ה"הצעות לווייתורים הדדיים" של הפלסטינים, ואת יוזמת השלום של הליגה הערבית מ-2002, לחסרות כל ערך מבחינת ישראל. נתניהו חזר והצהיר במרץ 2015: "אין ולא תהיה מדינה פלסטינית... בין הירדן ובין הים לא תקום שום ריבונות זרה. הנוכחות היהודית וההתיישבות היהודית בכל יהודה ושומרון תחיה, תשגשג ותתקיים לעולמי עד". כלומר, ההצעה של הפלסטינים אינה רלוונטית, משום שאין בכוונת נתניהו ליישב את הסכסוך בכפוף להחלטות הבינלאומיות.

בניגוד לאש"ף, חמאס — במאבקו על הנהגת העם הפלסטיני תחת התפישה של פלסטין כולה שלי — ניסה מאז האינתיפאדה הראשונה ב-1987, בדרך הטרור, לסדוק את "קיר הברזל" הישראלי. הכשלת תהליך אוסלו על ידי חמאס והימין המשיחי והלאומני בישראל ביחד עם נתניהו — כפי שהוא עצמו התפאר — הובילה לנסיגה החד-צדדית מעזה ב-2005, שסדקה את "קיר הברזל" והעניקה רוח גבית אדירה לתפישת ההתנגדות והטרור של חמאס, שמיהר לתרגמה לניצחון בבחירות ב-2006.

מאז חזרת נתניהו לראשות הממשלה הוא עשה כל שביכולתו להעצים את חמאס, כדי לדחוק את אש"ף ולשלול את הצעותיו להסדר קבע ליישוב הסכסוך. במילים אחרות, נתניהו פעל — ופועל בהווה — בניגוד לרעיון של "קיר הברזל", בכך שהוא מעביר את ההשפעה מהקבוצות המתונות לקבוצות כמו חמאס שסימתן "בשום אופן לא", ומעצים את קסמן בציבור הפלסטיני, כדי להוכיח ש"אין פרטנר" פלסטיני.

אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה בעקבותיהם אינם מזיזים את נתניהו והימין המשיחי-לאומני מעמדתם. הם מסרבים לכל מעורבות של הרשות הפלסטינית בעזה, שוללים לחלוטין את פתרון שתי המדינות, ומבקשים להכריע ללא תנאי את

הפלסטינים הן בעזה והן בגדה. גם אם "קיר הברזל" ייאתם מחדש באמצעות עיקור יכולותיו של חמאס בעזה, מבלי להשלים את צוואתו של ז'בוטינסקי לקבל את פניהם של המתונים עם הצעות לווייתורים הדדיים נגזר על מדינת ישראל לחיות לפי התפישה "לנצח תאכל חרב", כאשר דור אחר דור מוסיף להקריב את מיטב בנינו ובנותינו. כפי שהבטיח נפתלי בנט ב-2015 לחיילים השומרים בגשם: "יום אחד אתם תהיו בבית... ואז החיילים הבאים ישמרו עליכם."

לאסוננו, אז תתממש התחזית שכתבה חנה ארנדט במלחמת העצמאות: "וגם אם ינצחו היהודים במלחמה, סופה שהיא עתידה להרוס את האפשרויות ואת ההישגים הייחודיים של הציונות בפלשתינה. הארץ שתוגשם תהיה שונה למדי מזו שראו בחלומם יהודי העולם, הציונים והלא ציונים. היהודים ה'מנצחים' יחיו מוקפים באוכלוסייה ערבית עוינת לחלוטין, מסוגרים בתוככי גבולות מאוימים תמיד, שקועים בהגנה עצמית פיזית במידה כזו שתאפיל על כל הפעילויות והאינטרסים האחרים. צמיחתה של תרבות יהודית תחדל להיות עניינו של העם כולו. ניסויים חברתיים יינטשו בשל היותם מותרות לא מעשיים. המחשבה הפוליטית תצטמצם לכדי אסטרטגיה צבאית. פיתוח כלכלי ייעשה אך ורק על פי צורכי המלחמה."

השגת עליונות צבאית ישראלית

2. עד 7 באוקטובר התעלמנו מהבעיה הפלסטינית, עכשיו משלמים את המחיר, שאול אריאלי, סיון הירש-הפּלר, גלעד הירשברגר, הארץ, 14 בפברואר 2024

מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר סדקה את חומת ההכחשה והחזירה את הסוגיה הפלסטינית למרכז השיח הישראלי, האזורי והעולמי. אחרי שנים שהנושא הפלסטיני נדחק לשוליים; אחרי הצהרות הכזב של ראש הממשלה על העשור השקט ביותר מבחינה ביטחונית; אחרי שהציבור התאהב באשליית הסטטוס־קוו; אחרי דברי הרהב על היכולת לכוון יחסים עם מדינות ערב תוך כדי עקיפת הבעיה הפלסטינית — הסכסוך זוקף את ראשו ומאלץ אותנו להביט אל המציאות הכואבת.

בשנה וחצי האחרונות אנו, בקבוצת "תמרור", עורכים מעקב רב־תחומי ורחב היקף אחרי התפתחות הסכסוך והיחס אליו. נראה כי בתקופה זו רבים בארץ ובעולם היו שותפים להתעלמות מהסוגיה הפלסטינית, ורק מעטים המשיכו להזהיר כי התעלמות מהפיל שבחדר ואי־בניית תוכנית מדינית להתמודדות עמו צפויות לפגוע בנו.

ד"ר מעוז רוזנטל מצא כי החלטות הממשלות ה-35, ה-36 וה-37 (2020–2023) ודיוני הוועדות בכנסות ה-23, ה-24 וה-25 בנושא זה היו ספורים ונגעו לצעדים מכווני סיפוח בלבד. שיח ההנהגה ברשתות החברתיות שיקף תמונה דומה. בניתוח של כ-70 אלף ציוצים של ראשי כל המפלגות בטוויטר, בין דצמבר 2018 למאי 2023, נמצאה תשומת לב נמוכה לנושא הישראלי־הפלסטיני. המציצים המרכזיים היו ראשי מפלגות הימין הדתי ומפלגות השמאל החילוני, שצייצו בעיקר ביחס לאפשרות הסיפוח (בין תמיכה או התנגדות לסיפוח). ראשי מפלגות המרכז בחרו שלא לעסוק בנושא זה. הסוגיה הפלסטינית נדחקה לקרן זוית ונהפכה לסרח עודף בדיון הציבורי בישראל.

את ההנהגה הפלסטינית בחנה ד"ר רונית מרזן בניתוח של 33 נאומים של מחמוד עבאס ו-15 נאומים של איסמעיל הנייה בשנים 2021–2022. שניהם ביקשו לחולל שינוי תודעתי ולהשיב את הסוגיה הפלסטינית לקידמת סדר היום ופעלו להדהוד אינטנסיבי של הנרטיב הלאומי הפלסטיני. עבאס מבקש להביא לסיום הכיבוש ולהשגת הסדר קבע על ידי מיקוד מאמץ דיפלומטי מול הקהילה הבינלאומית והמנהיגים הערבים, ושותפות במאבק נגד הטרור באזור ובעולם. הנייה מבקש

לשכנע את הקהילה הבינלאומית והמנהיגים הערבים להכיר בלגיטימיות של ההתנגדות המזוינת. המלה "שלום" הופיעה עשרות פעמים בשיח של עבאס, לעומת פעם אחת בשיח של הנייה, ובמשמעות של "שלום כוזב."

ביקשנו לברר אם ההתעלמות מדיון בסכסוך ובפתרון מדיני זלגה גם לעיתונות הישראלית. ד"ר רוזנטל בחן את התייחסות העיתונות בישראל על ידי ניתוח של 38,774 כותרות שהופיעו בעמודים הראשונים בעיתונים "הארץ", "ידיעות אחרונות" ו"ישראל היום" בין תחילת 2018 לסוף מאי 2023. "הארץ" סיקר את הסכסוך בתדירות גבוהה יותר מעיתונים אחרים והתמקד בסיפוח, ואילו האחרים עסקו באירועים ביטחוניים. כולם נמנעו מהצגת פתרונות אפשריים לסכסוך. למעשה, העיתונות הישראלית שיקפה את המגמה במערכת הפוליטית: התעלמות משיח על פתרונות טריטוריאליים.

עניין אחר שנבדק היה, אם הלכי הרוח בציבור הישראלי והפלסטיני משקפים את הלכי הרוח של ההנהגות הפוליטיות. פרופ' מורן ירחי ניתחה את השיח הציבורי הישראלי בנושא הסכסוך בין פברואר 2021 לפברואר 2023 (מדגם הכולל 14,972 פוסטים בפייסבוק ו-24,410 בטוויטר) ומצאה כי מעורבות הציבור (לייקים, תגובות ושיתופים) שהפוסטים אשר עוסקים בחלופות המדיניות השונות עוסקים בהם הוא נמוך בהשוואה לכלל השיח הפוליטי ברשת. השיח נוטה לייצג פתרונות התומכים בהסכם והיפרדות וביקורת כלפי פתרונות בדמות סיפוח וסטטוס-קוו.

פרופ' גלעד הירשברגר ופרופ' סיון הירש-הפלר ערכו 14 סקרים בקרב החברה היהודית ושלושה סקרים בקרב החברה הערבית בישראל, מ-2018 עד 2023. כמו כן נערכו סקרים בקרב המתנחלים ביהודה ושומרון ב-2016, 2018 ו-2023. ניתוח הסקרים מצביע על תהליך של הקצנה בחברה היהודית בכל מה שקשור לסכסוך ולפתרונות הטריטוריאליים המועדפים. לפני 7.10 הצביעו הסקרים על ירידה מתמשכת בתמיכה בפתרון של שתי מדינות בקרב הציבור היהודי ובהעדפה הולכת וגוברת של הסטטוס-קוו, שהוא למעשה תהליך של סיפוח זוחל.

7 באוקטובר שינה מעט את המגמות. אמנם התמיכה בהסכם קבע עם הפלסטינים הגיעה לשפל חדש, אבל נצפתה עלייה משמעותית בתמיכה בהיפרדות וירידה

בתמיכה בסטטוס-קוו. כלומר, ישראלים רוצים עדיין להיפרד מהפלסטינים, אבל אינם מאמינים באפשרות להגיע להסכם אתם.

בקרב ציבור המתנחלים, כ-5% מהציבור הישראלי, נמצאה גם מגמה של הקצנה. אם ב-2016 היה שיעור ניכר של המתנחלים מוכן לשקול פינוי יישובים במסגרת הסכם שלום, או במסגרת מהלך של פינוי-פיצוי, הרי שלאורך זמן הנכונות הזאת ירדה באופן ניכר, לא רק בקרב המתיישבים האידיאולוגיים, אלא גם בקרב "מתיישבי איכות חיים". אזרחי ישראל הערבים הם הקבוצה היחידה התומכת עדיין ברובה בפתרון שתי המדינות אף על פי שהם אינם סבורים שהפתרון הזה מקובל על ישראלים יהודים, או על פלסטינים. ודבר נוסף: האזרחים הערבים הגבירו את ההזדהות שלהם עם ישראל לאחר 7 באוקטובר.

ד"ר מרזן אף בחנה את השיח של 25 משפיענים פלסטינים ברשתות החברתיות (מהגולה, ישראל, הגדה, מזרח ירושלים ורצועת עזה) בשנים 2021–2023. הדמויות הללו המתמקדו בהדהוד צדקת הבעיה הפלסטינית וסבלות העם הפלסטיני לעולם החיצון, ולהשגת אמפתיה ישראלית, ערבית ומערבית, לזכויות הלאומיות הפלסטיניות — יותר מאשר בפתרונות של שתי מדינות, או מדינה אחת. סקרי דעת קהל בקרב הפלסטינים תומכים בניתוח הזה ומראים שכבר זמן מה פני הציבור הפלסטיני לעימות לשם השגת עצמאותם.

בזירה האזורית נבחנו עמדות המדינות הערביות מצרים, ירדן, איחוד האמירויות, בחריין, סעודיה וקטאר. ד"ר מורן זאגה ניתחה 538 מסמכים משנת 2018 ועד מחצית 2023, הכוללים נאומים, הצהרות, החלטות, דיווחים לתקשורת וראיונות, שנמצאה בהם התייחסות לזירה הישראלית-הפלסטינית. נמצא, כי קטאר היא המדינה בעלת ההשפעה הכלכלית המשמעותית ביותר, אך המדינות הקרובות גיאוגרפית לזירה הישראלית-הפלסטינית — מצרים וירדן — הן המדינות הדוחפות והפעילות יותר לקידום פתרון מדיני.

איחוד האמירויות היא המדינה שהתבטאה באופן השכיח ביותר בנוגע לכוונות הסיפוח. כל המדינות שנבחנו תומכות בהקמת מדינה פלסטינית על בסיס פתרון שתי

המדינות בקווי מאי 1967, שבירתה במזרח ירושלים. בנוסף נמצא, כי "הסכמי אברהם" לא שינו את עמדת המדיניות הערביות בנושא עקרונות ההסדר המדיני.

את המערכת הבינלאומית בחן ד"ר נמרוד נוביק באמצעות פרוטוקולים של דיוני הפרלמנטים — האירופי, הצרפתי, הבריטי והגרמני, הקונגרס האמריקאי, הכרזות נשיאותיות ומשרדי חוץ בינלאומיים — מתחילת שנת 2020 ועד סוף ספטמבר 2023. הוא מצא מגמה מתמשכת של אובדן המיקוד בסוגיה הישראלית-הפלסטינית. למעשה, היחיד שהתבטא ביחס לפתרון שתי המדינות היה הנשיא האמריקאי, ג'ו ביידן. מנגד, הקונגרס ומשרד החוץ האמריקאי הראו עלייה בהתבטאויות אשר נוטשות את פתרון שתי המדינות.

המחצית השנייה של 2023 סימנה את תחילת שינוי המגמה של הממשל ומוסדותיו. המאמץ האמריקאי לנרמול יחסי ישראל-סעודיה ומינופו על ידי סעודיה, באמצעות ארצות הברית, לתביעה לשינוי במדיניות של ישראל בשטחים, בדגש על בלימת מהלכי סיפוח, העלו שוב את הצורך של הממשל האמריקאי להתמקד בפתרון.

התהפכות המגמה הושלמה באוקטובר 2023, עם פרוץ המלחמה ברצועת עזה. אז הפך הממשל האמריקאי את המחויבות להסדר שתי המדינות ממה שהצטייר עד אז כמס שפתיים, למרכיב מרכזי באסטרטגיית "היום שאחרי" המלחמה.

ההתעלמות של הממשל האמריקאי מן הצורך בקידום אופק מדיני תואמת את הלוח הרוח בחברה האמריקאית. בסקרים שערכו הירשברגר והירש-הפלר בשלהי 2023 נמצא כי הציבור האמריקאי ברובו אינו מתעניין בסכסוך הישראלי-הפלסטיני. אמנם רוב הציבור האמריקאי רואה בישראל את הבית הלאומי של העם היהודי, ולא מדינה קולוניאליסטית, רואה בירושלים את בירת ישראל ותומך בסיוע הביטחוני למדינת ישראל — אולם הוא חלוק ביחס לאהדה שהממשל צריך להפגין כלפי ישראל. בעוד רובו תומך עדיין בפתרון שתי המדינות, ניכרים רוחות של שינוי בקרב הדור הצעיר, שאינו מפגין אהדה לישראל.

מסקירה רחבה זו עולה, כי למדיניות של הממשלות האחרונות של בנימין נתניהו ונפתלי בנט — כלומר, התעלמות מדין בפתרונות קבע לסכסוך הישראלי-הפלסטיני — היו שותפים גם ההנהגה, התקשורת והחברה הישראלית וגם הממשל האמריקאי

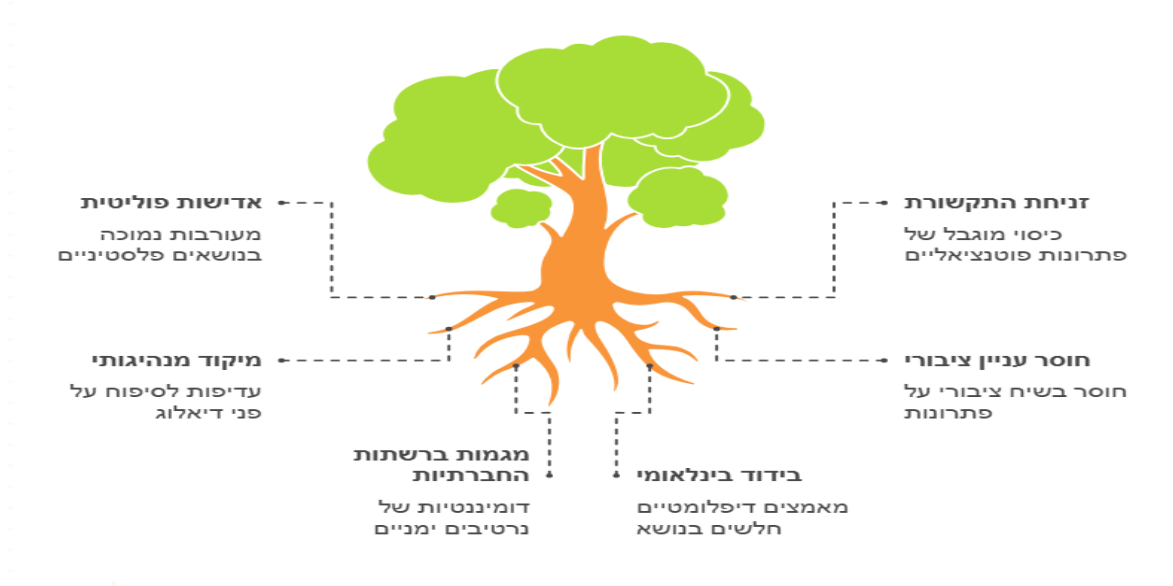
(למעט הנשיא ביידן), החברה האמריקאית והאו"ם. הפלסטינים והעולם הערבי הידהדו את הצורך ביישוב הסכסוך על ידי פתרון שתי המדינות, למעט חמאס.

הישיבה על הגדר והעדר רצון לגבש מדיניות כוללת כדי לבנות תוכנית מערכתית צופה פני עתיד בהקשר לסכסוך הישראלי-הפלסטיני הובילו לחלל מדיני וביטחוני, שאותו מילא חמאס במתקפת הזוועות ב-7 באוקטובר. אם היה נדמה כי אפשר להיות עם ולהתנהג בלי, הרי שברור עתה, שזאת בעיית היסוד של מדינת ישראל. אם סברנו כי הקהילה הבינלאומית חדלה להתעניין בסכסוך, הרי שעתה הנושא הפלסטיני זועק ממדשאות הקמפוסים באמריקה ועד בית הדין הבינלאומי בהאג. אם חלמנו על שלום במזרח התיכון תוך כדי דילוג על הבעיה הפלסטינית, הרי ברור עתה, שלא יהיה שקט באזור עד שלא ימצא הסדר יציב לסכסוך הדמים הזה.

אירועי 7 באוקטובר נתנו לחמאס הישגים, ובכללם את החזרת הנושא הפלסטיני לקידמת הבמה. ההישג מתבטא לא רק בהצתה מחודשת של השיח העולמי, אלא גם בגוון של השיח המטיל ספק בזכות של מדינת ישראל להתקיים זדוחה פתרונות של פשרה.

מול הקו הקיצוני הזה על ישראל להעמיד מנהיגות אמיצה ואחראית, שתבטיח עתיד יהודי ודמוקרטי למדינת ישראל על ידי חתירה לפתרון של פשרות כואבות עם הפלסטינים ושמירה על האינטרסים הביטחוניים של ישראל.

התעלמות מהסוגיה הפלסטינית בשיח הישראלי

3. "מיתוס סינגפור" מונע מהישראלים להבין את הגורמים האמיתיים ל-7

באוקטובר, שאול אריאלי, תלם, 28 בפברואר 2024

לאורך שני העשורים האחרונים, טיפחו בהצלחה רבה בנימין נתניהו, נפתלי בנט ושאר מנהיגי הימין את "מיתוס סינגפור". על פי התפיסה הזו, ההתנתקות מעזה ב-2005 העניקה לתושביה את האפשרות להפוך את הרצועה לפנינה של איכות חיים, פיתוח וחדשנות, אולם הפלסטינים בחרו בנתיב הפוך, של טרור ושל אלימות. עבור האוחזים במיתוס, מדובר בהוכחה לכך שוויתורים ישראלים הם חסרי טעם ומסוכנים, מפני ששאיפתם היחידה של הפלסטינים ואין בלתי היא השמדת ישראל.

"יצאנו מעזה בלי לבקש כלום – וקיבלנו מדינת טרור" – זו תמצית מיתוס סינגפור, ומרבית אזרחי ישראל משננים אותו מתוך שינה. למיתוס הזה השפעה הרסנית במיוחד על השיח הציבורי. הוא מנע במשך שנים דיון רצינולי במדיניות הכושלת של סגר ומצור על הרצועה מזה ו"סבבים" צבאיים מזה, וכעת הוא מונע בעדנו להבין לאשורה את המציאות שקדמה ל-7 באוקטובר. הדבר נכון גם לדיון בסוגיות עתידיות: מיתוס סינגפור מונע שיח רציני בשאלת ההסדר המדיני ויישוב הסכסוך, גורם לצה"ל לשקוע בביצה העזתית לזמן בלתי מוגבל, ופוחת את הדלת לפנטזיות משיחיות על הקמת התנחלויות בעזה.

העובדה ההיסטורית היא שההתנתקות נעשתה כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית וכדי לפתוח את הדלת לסיפוח עתידי של הגדה. הלקח המתבקש ממנה הוא שמהלכים חד-צדדיים, המלווים בכוח צבאי בלבד, הם מתכון להנצחת הסכסוך ואף להסלמתו. אם אנחנו רוצים למנוע את אסונות העתיד, עלינו לבחון בעיניים פקוחות את ההיסטוריה, ולהיפטר ממיתוס סינגפור.

האמת והבדיה

בכל מיתוס יש גרעין של אמת שבלעדיו הוא מתקשה לקנות אחיזה. אבל את הגרעין הזה עוטף מרכיב של בדיה, המשרת מטרה פוליטית ומוביל לטיעונים מסולפים ופרשנויות מוטות של המציאות. מרכיב הבדיה מסתיר עובדות אחרות,

ומעניק למיתוס את כוחו בביסוס "אמיתות" פוליטיות שפונות אל הרגש, ואינן עומדות אף פעם למבחן ראוי לשמו.

הפצת הבדיה היא עניין פשוט. מחקר מ-2018 הראה שברשת החברתית X (לשעבר טוויטר) חדשות כזב מתפשטות במהירות גדולה פי שישה מידיעות אמיתיות. השקר, כידוע, מקיף את העולם שש פעמים בזמן שהאמת עדיין גורבת גרביים.

הסכנה בכל מיתוס היא הרגע שבו ההנהגה מתחילה להאמין בבדיה שהיא עצמה יצרה, ועל בסיסה היא מקיימת את הערכת המצב הלאומית ואת קבלת ההחלטות המדינית. לטעות מהסוג הזה נהוג לקרוא בישראל "קונספציה", וזהו בדיוק האסון התודעתי והשלטוני אשר מיסך את עיני נתניהו וממשלתו, כמו גם את עיני ראשי מערכת הביטחון, מלראות את התהליכים והמהלכים שהובילו למתקפת ה-7 באוקטובר. התפיסה שעזה היא ישות נפרדת הניתנת לבידוד, ל"הכלה" או ל"ניהול" מרחוק, שעמדה ביסוד המדיניות הישראלית, התנפצה בשבת השחורה באופן הכואב ביותר. את המחיר כולנו עדיין משלמים.

הנסיגה מעזה והטרור הנמשך ממנה הם מרכיב האמת במיתוס סינגפור. מרכיב הבדיה הוא ביחס להסתרת כוונתה של ישראל – כאמור, ניתוק הרצועה מהגדה, כדי שזו האחרונה תסופח בעתיד לישראל, תוך הפרה מוחלטת של עיקרון יסודי ביחסים בין ישראל לרשות הפלסטינית. זהו עיקרון כתוב: בהסכם הביניים, המכונה גם אוסלו ב', נקבע כי "שני הצדדים רואים בגדה המערבית וברצועת עזה יחידה טריטוריאלית אחת, ששלמותה ומעמדה יישמרו במשך תקופת הביניים".

האשליה המסוכנת

הדברים הללו אינם בגדר סוד והם אף פעם לא הוסתרו. ערב תוכנית ההתנתקות ב-2005, הבהיר ראש לשכת ראש הממשלה, דב וייסגלס, את מטרותיה האמיתיות. "משמעות תוכנית ההתנתקות היא הקפאת התהליך המדיני [...] באופן לגיטימי", אמר וייסגלס בראיון להארץ באוקטובר 2004, "כל החבילה הזו שנקראת המדינה הפלסטינית ירדה מעל סדר יומנו לתקופה בלתי מוגבלת בזמן [...]

התוכנית מספקת את כמות הפורמלין הנדרשת כדי שלא יהיה תהליך מדיני עם הפלסטינים".

ישראל לא ראתה אפוא בנסיגה החד-צדדית התחלה של יחסים עם עזה משגשגת, אלא דרך לבתר את הבעיה הפלסטינית לשניים ולהוריד את אופציית המדינה הפלסטינית מעל סדר היום. לכן בוצעה הנסיגה כמהלך חד-צדדי, מנותק מההסכמים המדיניים שקדמו לו, וללא שום תיאום עם הרשות הפלסטינית בראשות עבאס. ההתנתקות נתפסה, בהתאם, כניצחון לדרך הפיגועים של חמאס, על פני דרך המשא ומתן של אש"ף והרשות, ובתנאים הללו, ניצחון חמאס בבחירות 2006 והשתלטותו על הרצועה בהפיכה צבאית לא היו צריכים להפתיע איש. ישראל אף הקלה על חמאס את העבודה בסנקציות שהטילה על הרשות, שהותירו את אנשיה בלא יכולת להתמודד מול חמושי הארגון האסלאמי. לימים, ניתוק עזה מהגדה ובידודה היא גם התשתית המדינית שאפשרה לחמאס להקים את צבא הטרור שלו.

כשישראל נסוגה מרצועת הביטחון בלבנון במאי 2000, זכה המהלך להכרת האו"ם כי הוא התבסס על הגבול הבינלאומי ומימש את החלטת מועצת הביטחון 425. אבל הנסיגה הישראלית מעזה ב-2005, היתה רק מחלק קטן מהשטחים שיועדו למדינה הפלסטינית. החלטת האו"ם 242 והקונסנזוס הבינלאומי קבעו שהבעיה הפלסטינית תיפתר על 22 אחוז משטחי ארץ ישראל/פלסטין ההיסטורית (כלומר הגדה ועזה) ואילו ישראל ניסתה לפתור אותה על ידי סיום הכיבוש הישיר רק ב-1.2 אחוזים מהשטח – גודלה של רצועת עזה.

שטחי הגדה, לעומת זאת, נועדו לסיפוח, כמו שהעיד נתניהו עצמו באפריל 2019: "נעבור לשלב הבא להחלת ריבונות ישראלית בהדרגה בשטחי יהודה ושומרון". בד בבד, התנחלויות הורחבו, מאחזים קמו, ומהפלסטינים נמנע לפתח את שטחי C (המהווה 60 אחוז מהגדה המערבית). המחשבה שהפלסטינים היו אמורים להשקיע את מרצם בהקמת סינגפור על קצת יותר ממאית מ"פלסטין ההיסטורית", רק כדי שישראל תוכל לספח 20 אחוז משטח הארץ, היתה אפוא אשליה מסוכנת.

כדי להבין עד כמה, יש לקחת בחשבון בדיה נוספת. ישראל מאז ומעולם טשטשה את העובדה שהסכסוך ההיסטורי הוא על ארץ ישראל כולה – והגבילה אותו לשטחים בלבד. הפשרה שאש"ף הציע לישראל ב-1993 היתה: 78 אחוז משטחי הארץ למדינת ישראל (גבולות הקו הירוק) ו-22 אחוז למדינת פלסטין, בהתאם להחלטות מועצת הביטחון. אש"ף הכיר רשמית בפשרה זו כבר בספטמבר 1993. אך בעוד שהוא הכיר בישראל בקווי 1967, מיאנה ישראל להכיר בפלסטין באותם קווים.

אש"ף אף שילם מחיר על בחירתו בנתיב זה. חאלד משעל ניסח את ביקורת חמאס על אש"ף בראיון ללה פיגארו הצרפתי בדצמבר 2023: "יאסר ערפאת הכיר בישראל בהסכמי אוסלו ב-1993 מבלי שקיבל דבר בתמורה". על כוונותיה האמיתיות של חמאס אמר משעל עוד ב-2006: "חמאס שואפת לפרוש חסותה על ענייני העם הפלסטיני בכל מקומות הימצאו ולשאת באחריות הלאומית במסגרת ההנהגה הפלסטינית". זו גם היתה הסיבה להשתתפות חמאס בבחירות 2006. ישראל, שטיפחה את חמאס־עזה כאלטרנטיבה לרשות, בחרה להתעלם מכך שהיא מחזקת את הכוח הרואה באלימות מרכיב יסוד בפתרון הבעיה הפלסטינית כולה, בה בשעה שהיא "מייבשת" את כוחות המתונים.

יותר משנה לפני השבת השחורה כתבתי על הסכנה במרכיב הבדיה בהארץ: "אימוץ תפיסה הרואה בעזה ישות מדינית נפרדת ועצמאית בשליטת חמאס – שעתידיה אינו קשור לעתיד הסכסוך בין ישראל לפלסטינים שחיים בגדה המערבית – מעיד על התעלמות מההיסטוריה של הסכסוך ומעיוורון מדיני בנוגע להשלכות של המדיניות הנוכחית. [...] התפיסה החדשה שהשתרשה בקרב הציבור הישראלי, לפיה ניתן יהיה לספח רק את הגדה המערבית כדי לשמור על רוב יהודי של 60 אחוז, ולהכות בעזה כל פעם שיידרש, מבטאת עיוורון מדיני והבנה לקויה ביחס לתהליכים הצפויים בכל תרחיש סביר".

בראשות נתניהו, ישראל העצימה במשך למעלה מעשור את הבידול בין הגדה לרצועה, במטרה למנוע הקמת מדינה פלסטינית ולקדם את מהלכי הסיפוח. הבדיה בדבר עזה העצמאית שווקה באמצעות שלל מנטרות חלולות בנוסח "שקט [מהרצועה] ייענה בשקט". גם מי שהעלו הצעות שבאמצעותן הרצועה תשגשג,

תפורז, או תימסר לריבונות זרה תפסו אותה כיחידה מנותקת מהגדה המערבית ולא כחלק מהבעיה הפלסטינית כולה.

לעולם האשלויות הזה היתה רק תוצאה אפשרית אחת: הפיכת האלימות ל"אופק המדיני" הפלסטיני היחיד, וכפועל יוצא, התחזקות חמאס. בעקבות מבצע צוק איתן כתבתי: "הסטטוס קוו שעליו הושתתה מדיניותו של נתניהו בשנים האחרונות אינו משקף מצב אמיתי של איזון ויציבות ביטחונית ומדינית, אלא ההפך. הוא ביטוי לחששו העמוק של ראש הממשלה מתזוזה מדינית. [...] מהלכי הענישה נגד חמאס [...] יובילו את חמאס לחדש את דרך ההתנגדות והטרור, הנכס היחיד שנשאר ברשותו. [...] האם עכשיו, לאחר שההתמודדות עם עזה חשפה את פוטנציאל ההסלמה הטמון בסטטוס קוו המדומה, ימשיך נתניהו לאפשר את המשך מימושן של כל התוכניות הפרועות של שרי ממשלתו [...] השוללות כל פשרה ובכך מחזקות את חמאס?".

מהמיתוס לקונספציה

למיתוס סינגפור נולדו ממשיכים: אשליית "השלום הכלכלי" והמנטרה שלפיה "שכן שבע אינו נושך". ביסוד כולם עומד הרעיון לפיו הפלסטינים אינם עם ואין להם שאיפות פוליטיות אמיתיות. הבדיות האלו זכו ליישום מדיני בדמות אסטרטגיית "שקט תמורת כסף". כך, בינואר 2012 נתניהו אישר לקטר להזרים לחמאס 1.5 מיליארד דולר. בנובמבר 2018 אישר נתניהו את המשך העברת מזוודות המזומנים לחמאס. ובהמלצת מערכת הביטחון, ראש הממשלה בנט אישר ב-2020 ל-20 אלף פלסטינים מעזה לעבוד בישראל (ודוק, עבודת פלסטינים כשלעצמה אינה הבעיה – הסכנה היא בתפיסה שלפיה היא תחליף לתהליך הפוליטי).

אי-מעורבות חמאס בשני המבצעים האחרונים נגד הג'יהאד האסלאמי ברצועה תרמה לקונספציה לפיה הסכנה שבאובדן ההכנסה מרתיעה את חמאס. אשליה זו חלחלה גם לבכירי מערכת הביטחון, אשר התעלמו בגללה מההתרעות שלהם-עצמם, כגון מסמך של אוגדה 143 מאוקטובר 2022 שעסק ב"איום הפשיטה של חמאס ברצועת עזה" ושתוארו בו המהלכים של ה-7 באוקטובר 2023 בדיוק מחריד.

הקונספציה לא נפגעה גם שעה שסאלח אל-עארורי, ראש חמאס בגדה, דיבר בראיון לאתר אל-מיאדין הלבנוני על "מלחמה קרבה לבוא". בראיון, שפורסם גם באתרי חמאס קצת יותר מחודש לפני המתקפה, אל-עארורי אמר שתהיה זו "מלחמה כוללת, שתפתיע את ישראל ותשנה את האזור". את האופן שבו תפס חמאס את מדיניות מזוודות הכסף חשף חאלד משעל כשבועיים לאחר המתקפה. "ישראל ביקשה לייצב את עזה מעל סף המוות שיתפוצץ לה בפרצוף, אבל מתחת לסף החיים בכבוד", אמר משעל בראיון לרשת אל-ערבייה. "[היא] השלתה את עצמה שקצת כסף והקלות יעשו את העבודה".

לא ניתן להשלים את התמונה ללא בדיה נוספת, ולפיה ניתן היה להגיע להסכמים עם העולם הערבי מבלי ליישב את הסוגייה הפלסטינית. לאחר הסכמי אברהם, לציבור בישראל נמכרה האשליה שחוזי שלום נוספים עומדים בשער, כי ישראל לא תידרש לווייתורים, ואילו הפלסטינים יאלצו פשוט לבלוע את הצפרדע.

בעולם המציאות, לעומת זאת, מצא מחקר עומק שערכה ד"ר מורן זאגה במסגרת פרויקט "תמרור" (שהח"מ מוביל), כי התמיכה במדינה פלסטינית המשיכה להיות יציבה בקרב כל ההנהגות הערביות, וכי התחממות המגעים עם סעודיה אף החזירה את הסוגייה הפלסטינית למגעים בין הממשל האמריקני לישראל. גם עמדתה של הקהילה הבינלאומית בזכות שתי מדינות המבוססות על גבולות 1967 לא השתנתה כל הזמן הזה, אף אם מרבית המדינות הסתפקו במס שפתיים לסוגייה.

ואולם, המלחמה שינתה את הדינמיקה הזו. בהחלטת מועצת הביטחון 2720 מדצמבר 2023 הודגשה "מחויבות בלתי ניתנת לערעור לחזון לשתי מדינות דמוקרטיות, ישראל ופלסטין, זו לצד זו, ולא יחוד רצועת עזה עם הגדה המערבית תחת שלטון הרשות הפלסטינית".

הכזבים של חמאס

נראה שחמאס סבור שמתקפת ה-7 באוקטובר ניפצה את מרכיב הבדיה במדיניות ישראל בשני העשורים האחרונים. ב-21 בינואר 2024 פרסם חמאס מסמך, שתורגם גם לאנגלית, תחת הכותרת "Our Narrative – Operation Al-Aqsa"

Flood" ("הנראטיב שלנו – מבצע מבול אל-אקצה"). חמאס מכריז שם כי המלחמה שיזם "עתידה להקים את המדינה הפלסטינית, שבירתה ירושלים". לא בטוח שלהבטחה הזו יש כיסוי, אולם אין ספק שחמאס הצליח להחזיר את הסוגייה הפלסטינית לראש סדר היום.

התמוטטות מדיניות הבידול היא גם הרקע שעליו יש להבין את סירובו המתמיד של נתניהו לדון בכל מהלך מדיני, קל וחומר מהלך עם אופק של שתי מדינות. סביר להניח שנתניהו חש תחושה עמוקה של השפלה – לא בהכרח מפשעי המלחמה שביצע חמאס ומהמחיר הבלתי נסבל בנרצחים, בהרוגים ובחטופים ישראלים, אלא מכך שמדיניותו, של טיפוח חמאס כתרופת-נגד להקמתה של מדינה פלסטינית, נכשלה כישלון כה חרוץ. דווקא חמאס הוא שהצליח במתקפה שלו להחזיר את הסוגייה הפלסטינית ללב העיסוק הבינלאומי, ולחדש את התמיכה העולמית בפתרון שתי המדינות.

יש שיטענו שמלחמת "חרבות ברזל" וההשלכות הקשות שלה על האוכלוסייה הפלסטינית ועל חמאס עצמו חוללו שינוי בעמדת הארגון, שכעת מדבר על הקמתה של מדינה פלסטינית בגבולות 67'. סגן ראש הלשכה המדינית של חמאס, מוסא אבו-מרזוק, הצהיר בראיון לאתר החדשות אל-מוניטור בדצמבר 2023 כי "עלינו לדבוק בעמדה הרשמית, והעמדה הרשמית של אש"ף היא להכיר במדינת ישראל". בסוף פברואר אף אמר אבו-מרזוק שחמאס "מוכן לאמץ את רעיון 'ממשלת הטכנוקרטים' שבה הוא עצמו לא יהיה שותף".

חאלד משעל, המועמד המוביל לרשת את איסמעיל הנייה כראש הלשכה המדינית של חמאס, אישר אף הוא בראיון הנזכר לעיל ללה-פיגארו ש"חמאס הצטרפה ב-2017 באמצעות שינוי האמנה שלה לארגונים האחרים בכל האמור לתמיכה בהקמת מדינה פלסטינית בגבולות 1967 שבירתה ירושלים, ומימוש זכות השיבה. לכשיגיע הזמן וברגע הנכון, נדון בנושא ההכרה בישראל, חרף ההתנגדות הפנימית בארגון לכך".

ואולם, בחינת מסמך "מבול אל-אקצה" לעומקו מצביעה על ניסיון לטשטש את המטרות ארוכות הטווח של חמאס באמצעות הטעיות, הכחשות, שקרים ויצירת אתוס של קורבן האוחז בצדק מוחלט.

עלינו להיזהר אפוא מצמיחתם של מיתוסים חדשים, הן של "התמתנות חמאס", והן של "ניצחון ישראלי" שכביכול גרם לה. כמו בתמונת מראה למיתוס סינגפור הישראלי, "פתרון שתי המדינות" של חמאס אינו כרוך בסיום התביעות ובסוף הסכסוך, ואפילו אינו מתחייב להכרה בישראל. משעל עצמו הבהיר זאת בחודש ינואר, בראיון שנועד הפעם לאוזניים ערביות, בפודקאסט קטרי: "אנחנו לא קשורים לפתרון שתי המדינות. מבחינתי, עמדת החמאס [...] היא תחיית חלום ותקוות פלסטין מהנהר לים. מדוע על הפלסטיני להסכים על חמישית מפלסטין ושזה יהפוך לפתרון קבע. [...] עם זאת, [...] חמאס תסכים למדינה בגבולות 67' שבירתה ירושלים ושנהנית מעצמאות מלאה ועם זכות השיבה, מבלי להכיר בלגיטימיות של הישות הציונית".

שם כמו פה, מיתוסים נותרו האמצעי המשכנע ביותר לגיוס תמיכה והזדהות פוליטית; אולם אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה בעקבותיהם המחישו את הנזק העצום שגורמות הבדיות לשני העמים. שני הצדדים נאחזים בתפיסות השוללות את האנושיות של האחר ואת זכויותיו, ומובילות לנכונות גוברת והולכת להרוג ולהיהרג בשמן. מנהיגים קצרי ראות וחסרי אחריות לאומית מגייסים תמיכה פוליטית באמצעות דה־הומניזציה של האחר, מעמיקים את הסכסוך, ומרחיקים את השלום והפיוס בין העמים, שנותרו הדרך היחידה להבטיח ביטחון ושגשוג ארוכי טווח לכל תושבי הארץ. הסברים פשטניים כמו "מיתוס סינגפור" או "מבול אל-אקצה" מחליפים את תפיסת המציאות המורכבת, וכדברי מודי בר־און המנוח בסדרה ארץ מולדת, "מאפשרים לשני הצדדים לחיות בשלום עם עצמם, אבל לא אחד עם השני".

אמונות מוטעות המשפיעות על החלטות מדיניות

4. תוכנית מדינית או אוסף של סיסמאות בחירות? היום שלפני הבחירות חשוב לנתניהו מהיום שאחרי המלחמה, שאול אריאלי, , הארץ, 1 במרץ 2024.

פרסומו של המסמך "היום שאחרי חמאס", שבו מציג ראש הממשלה את עקרונותיו לשלושה טווחי זמן – מיידי, ביניים וארוך – מעיד כי לנתניהו ישנה תכלית מדינית ברורה למלחמה, והיא אינה אלא המשכה של המדיניות שהובילה לאירועי שבעה באוקטובר ולמלחמה שבאה בעקבותיה. חשוב מכך, זו אינה תוכנית ל"יום שאחרי" המלחמה, אלא תוכנית ל"יום שלפני" הבחירות הבאות – הדבר החשוב ביותר להישרדותו הפוליטית של נתניהו.

עולה כי נתניהו נשאר נאמן לחלוטין ל"מדיניות הבידול" – הפרדה בין עזה לגדה לשם מניעת הקמתה של מדינה פלסטינית, והפרדת עתידה של הרצועה מהגדה שתסופח לישראל – אף שמדיניות זו התנפצה באחת לרסיסים במתקפת הטרור של חמאס בשבעה באוקטובר. נתניהו מבקש להמשיך ולהחליש את הרשות הפלסטינית על ידי מניעת מעורבותה בעתיד עזה, להמשיך את הסיפוח הזוחל של שטחי הגדה ולהבטיח כי ההפיכה המשטרית לא תדעך. במילים אחרות, נתניהו רוצה להמשיך למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית גם במחיר חורבנה המדיני, הכלכלי, החברתי והמוסרי של מדינת ישראל.

מדיניות זו מעידה כי נתניהו לא שכח כלום ולא למד כלום. כצפוי, גם הטלטלה של אירועי שבעה באוקטובר וכל השינויים שהתחוללו בעקבותיהם לא גרמו לו להודות בכישלונו ולפנות את מקומו לדרך ולהנהגה אחרות. המסמך מלמד כי נתניהו מבקש להפוך את רצועת עזה לשטח כבוש לכל דבר. גם אם הוא מדבר על שליטה ביטחונית של ישראל במעטפת של עזה לכאורה, הרי הקביעות שלו כי ישראל תקים "מרחב אבטחה" בתוך הרצועה, תקיים "סוגר דרומי" בגבול עזה-מצרים, והאחריות על פירוז הרצועה "תהיה מסורה לישראל" – מבטיחות כי צה"ל יישאר בתוך הרצועה. העדות המעשית הראשונה לכך היא סלילת כביש "חוצה עזה" מנחל עוז לים, שיפריד את צפון הרצועה מדרומה ויהיה בשליטת ישראל.

חמור מכך, כדי להרחיק את הרשות הפלסטינית מהרצועה, נתניהו מתיימר לבנות מנגנון אזרחי פלסטיני עם אנשים שאינם קשורים לארגונים הפלסטיניים או למדינות

התומכות בטרור. קל יותר למצוא חד-קרבן במחנה פליטים ג'באליה מאשר אנשים כאלו שישתפו פעולה עם ישראל בניגוד לעמדת הארגונים הפלסטיניים. החלופה היחידה הרשות הפלסטינית היא ישראל, אשר תצטרך להקים מחדש את המנהל האזרחי בעלות של מיליארדים מכספי משלם המיסים הישראלי, כי מדינות אחרות בוודאי לא תתרומנה לחידוש הכיבוש הישראלי.

כדי להשלים את התוכנית הבלתי אפשרית, נתניהו מתחייב לפעול לפירוק אונר"א ולהחלפתה בסוכנויות סעד אחרות. במילים פשוטות נתניהו רוצה לפרק את סוכנות הסעד הבינלאומית, המאכילה כ-80 אחוזים מהעזתים והמעסיקה 13,000 מהם, בתקופה שבה תושבי עזה צריכים אותה יותר מתמיד מאז 1948. נתניהו ממשיך ומשלה את עצמו שארגון אחר יאות להיכנס לנעליה של אונר"א הפועלת ברצועה כבר 76 שנה. ואם אין זה די, נתניהו רואה בעיני רוחו משלחות ערביות הפועלות תחת השלטון הישראלי ב"תוכנית מקפת לדה-רדיקליזציה של מוסדות הדת, החינוך והרווחה". את כל אלו מעמיד נתניהו כתנאים מוקדמים לתחילת השיקום של הרצועה, וגם זה רק על ידי מדינות המקובלות על ישראל. כלומר, השיקום כלל לא יחל.

אין בין התוכנית של נתניהו לבין עמדת העולם הערבי והקהילה הבינלאומית מאומה. הוא מתעלם מהחלטת מועצת הביטחון 2720 שקובעת "מחויבות בלתי ניתנת לערעור לחזון לשתי מדינות דמוקרטיות ישראל ופלסטין זו לצד זו ולא יחוד רצועת עזה עם הגדה המערבית תחת שלטון הרשות הפלסטינית". הוא מתעמת עם הנשיא בידן הפועל יחד עם האירופאים להכרה במדינה פלסטינית ולקביעת לוח זמנים להקמתה. הוא אינו מתייחס לאמירתו של ג'וזף בורל, שר החוץ של האיחוד האירופי, שהקדים תרופה לעמדה של נתניהו כי ישראל "דוחה תכתיבים בינלאומיים בעניין הסדר קבע עם הפלסטינים", וקבע ש"פתרון שתי המדינות צריך להיכפות על שני הצדדים מבחוץ".

המדיניות ההרסנית של נתניהו, שישראל משלמת עליה מחיר כבד כל יום מחדש בגבולותיה, בכלכלתה, במעמדה וביחסיה עם ידידותיה, חשובה לו למען הישרדותו הפוליטית בזירה הפנים-ישראלית. הוא עושה לילות כימים להחזקת הקואליציה בכל

אתנן תקציבי, באישור יחידות דיור חדשות בגדה המערבית המבעבעת ובביטול פרס ישראל, שהם רק דוגמאות ספורות לכך.

לפיכך, ניתן לקבוע כי גם מה שמנסה להיקרא תוכנית מדינית אינה אלא אוסף של סיסמאות בחירות מוכרות למצביעי הקואליציה – מיטוט חמאס, לא למדינה פלסטינית, פירוק אונר"א, עיקור תוכני הלימוד, רצועת ביטחון. בתנאים שהציב בתוכניתו מבטיח נתניהו כי שהיית צה"ל בעזה תיארך זמן רב. זמן הדרוש לו להבטיח את הטלת האחריות למדיניותו המופקרת על הרשות הפלסטינית וחמאס על גורמים אחרים, צבאיים ופוליטיים, ולבנות את מעמדו המדומה כמר ביטחון שאין בלתו לקראת הבחירות שאינו רוצה להקדים בטענה כי ישראל במלחמה.

תוכנית נתניהו לאחר חמאס

- פרסום המסמך
- שמירה על מדיניות הבידול
- חיזוק שליטת ישראל בעזה
- ניסיון להרחיק את הרשות הפלסטינית
- התנגדות לתוכניות אונר"א
- התעלמות מהקהילה הבינלאומית
- עימות עם בידן

5. שטח C לעולם לא יהיה ישראלי, שאול אריאלי, גלעד הירשברגר וסיון הירש-הפלר, הארץ, 5 במרץ 2024

מאז 2009 מנהלות ישראל והרשות הפלסטינית מאבק על קביעת עובדות בשטח C, למרות שמעמדו נקבע בהסכם אוסלו: "אזור C משמעותו אזורים של הגדה המערבית מחוץ לאזורים A ו B, אשר למעט סוגיות שיידונו במשא ומתן על מעמד הקבע, יועברו בהדרגה לסמכות פלסטינית בהתאם להסכם זה". ישראל נערכה במלוא כוחה למאבק בשלל כלים, שהחשוב שבהם באחרונה היה העברת המינהל האזרחי לשליטת בצלאל סמוטריץ' כשר במשרד הביטחון. הפלסטינים יזמו ב-2009 את "תוכנית פיאד" לבניית תשתיות ומוסדות פלסטיניים על מנת להקים מדינה פלסטינית דה פקטו על כלל שטחי יהודה ושומרון, בגיבוי מדיני ותקציבי של יותר מחצי מיליארד יורו שהעבירו מדינות האיחוד האירופי.

המחקר שלנו בחן את סוגיית השליטה הישראלית אל מול השליטה הפלסטינית בשטחי C בארבעה תחומים — דמוגרפי, מרחבי, כלכלי וחברתי (תמיכה ציבורית). בתחום הדמוגרפי, על פי פרסומי הלמ"ס, מספר הישראלים באזור יהודה ושומרון, שעמד ב-2010 על 311,300, טיפס בשנת 2023 ל-491,548 נפש — עלייה של 58%. למרות ממשלת ה"ימין על מלא" גם ב-2023 העלייה הנומינלית היתה של 13,345 נפש, נמוך ב-4% מהמוצע השנתי בתקופה זו. מספר הפלסטינים בשטח C עלה מ-77,220 ב-2010, ל-354 אלף השנה — עלייה של 504%! הנתון הזה מסביר את הירידה הדרמטית בשיעור הישראלים בסך האוכלוסייה המתגוררת בשטח C. נמצא, כי בעוד שב-2010 שיעור האוכלוסייה היהודית בשטחי C עמד על 81.6%, הרי שבתהליך הדרגתי הוא צנח והגיע ב-2023 ל-58.1%.

מציאות זו היא תוצאה של כמה גורמים: ירידה נמשכת באחוז הגידול השנתי של הישראלים הגרים מעבר לקו הירוק — מ-5% בתחילת התקופה ל-2.7% בסופה. במאזן ההגירה הכולל לשטח C חלה ירידה מ-מ-4,160 יהודים ב-2010 לכמה מאות בודדות בארבע השנים האחרונות. ב-2020 מאזן ההגירה אף היה שלילי (דהיינו, יותר ישראלים עזבו את איו"ש מאשר עברו להתגורר בה). בצד הפלסטיני

נצפה תהליך הפוך: הגירה משמעותית, וגלישה של השטח הבנוי משטחי B ו A –
לשטחי C.

בתחום המרחבי, לאחר "הלבנת" 34 מאחזים לא חוקיים בתקופה זו — מיעוטם באמצעות הגדרתם כיישובים או כמוסדות עצמאיים ורובם כשכונות בהתנחלויות קיימות — הגיע מספר ההתנחלויות ב-2023 ל-127, ומספר המאחזים הלא חוקיים ל-121. לעומת זאת, מספר מקבצי הבתים (מבית בודד ועד עשרות בתים) של הפלסטינים, שעמד ב-2010 על 12,522, הוכפל והגיע לכמעט 28,000 ב-2023, אף על פי שישראל הרסה בתקופה זו כ-8,000 בתים. סך כל השטח הבנוי הישראלי, הכולל התנחלויות, מאחזים, אזורי תעשייה, בסיסים ומעברים, הגיע השנה ל-80 אלף דונם (2.4%) בלבד משטח (C) בעוד שהשטח הבנוי הפלסטיני בשטח C נסק ל-148 אלף דונם. (4.44%)

בתחום הכלכלי ניתן להצביע על שתי מגמות הפוכות. בשל הגידול המתמשך בשיעור אוכלוסיית החרדים בקרב אוכלוסיית המתנחלים (שעומדת כבר על 39%), שיעור הישראלים המדורגים באשכול 1, הנמוך ביותר במדד החברתי כלכלי, הולך וגדל והגיע לכמעט מחצית מכלל האוכלוסייה. מנגד, הממוצע הכלכלי-החברתי של כלל היישובים באיו"ש עלה בהדרגה בשנים האחרונות, זאת כתוצאה מסיוע ממשלתי חסר תקדים בדמות מענקים שונים, ועומד היום על 4.3 בסולם החברתי-הכלכלי. הגידול השנתי של האוכלוסייה הישראלית באיו"ש — המבוסס בשנים האחרונות רובו ככולו על ריבוי טבעי, ש-43% ממנו נתרמו על ידי האוכלוסייה החרדית — מעיד כי מגמה זו, של היחלשות וקיטוב כלכלי בין החרדים לדתיים לאומיים ולחילונים, תאפיין את המתנחלים ותחייב השקעה וגידול מתמיד בתמיכת המדינה.

אמנם, האוכלוסייה הפלסטינית חלשה יותר מבחינה כלכלית מאוכלוסיית המתנחלים, אך ההתפשטות המרחבית של הפלסטינים לתוך שטחי C מתבצעת, בין היתר, בזכות בעלות פרטית על רוב האדמות באזורי ההתיישבות (מרכז ההר מערבה עד לקו הירוק), ובשל תמיכה חיצונית ממדינות ערב וממדינות מהאיחוד האירופי.

המדיניות הישראלית לגבי שטח C כשלה לא רק באופן מעשי: גם הניסיון "להתנחל בלבבות" הציבור הישראלי ולנרמל את החיים באיו"ש כחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל — כשל. למרות פיתוח של יותר ממאה אטרקציות תרבותיות, תיירותיות, ודתיות בגדה, למרות הפיכתה של המכללה ליהודה ושומרון, השוכנת בלב הגדה, לאוניברסיטת אריאל, למרות טשטוש הקו הירוק במפות רשמיות ובספרי הלימוד בבתי הספר, למרות התמיכה הגורפת של האליטה הפוליטית במפעל ההתנחלויות — הציבור הישראלי בכללותו נשאר מסויג כלפי מדיניות התמיכה בהתנחלויות.

ראשית, אפילו לאחר מתקפת 7 באוקטובר, רוב הציבור היהודי מעדיף היפרדות מהפלסטינים (55%) על פני סיפוח או המשך המדיניות הקיימת (ראו תוצאות הסקרים ב www.whatisraelisthink.com—שנית, הציבור הישראלי מסתייג מההטבות שמקבלות ההתנחלויות לעומת יישובים בתוך ישראל. כאשר הצגנו את התקצוב לנפש של הרשויות המקומיות בגדה ב-2023 (3,200 שקלים) לעומת ישראל (2,400 שקלים), רק כרבע מהציבור היהודי תמך בהעדפה של הרשויות בשטחים. כאשר חידדנו את ההשוואה והראינו שביחס ליישובים בפריפריה התקציבים להתנחלויות גדולים, עם פער הולך וגדל לאורך השנים — שיעור התמיכה במדיניות הזאת ירד לפחות מרבע מהציבור היהודי בישראל.

מכאן ניתן להסיק, שממשלות ישראל האחרונות ניסו לבצע מחטף לא רק ביחס לפלסטינים, אלא גם ביחס לציבור הישראלי, המתנגד בכללותו למדיניות התעדוף של ההתנחלויות ולניסיון האגרסיבי להשתלט על שטחי הגדה.

הטלטלה של 7 באוקטובר מהווה הזדמנות לבחון מחדש את המדיניות הישראלית כלפי הפלסטינים וללמוד מכשלי העבר. במקום לנהל מלחמה משיחית ונפסדת על חבל ארץ מאוכלס בפלסטינים שלעולם לא יוכל להיות חלק ממדינת ישראל יהודית ודמוקרטית, ובמקום להמשיך ולהטביע את משאבי המדינה בפרויקט הנדל"ן הכושל ביותר בתולדותיה — יש לנצל את המשבר הנוכחי ולשנות כיוון. אם ישראל תחזור למלא אחר המחויבויות שעליהן חתמה בהסכם הביניים; אם היא תתייחס לשטחי C כאל פיקדון זמני שבעתיד יהיה חלק מהמדינה הפלסטינית; אם היא תאמץ חשיבה ביטחונית רחבה, שמשמעותה הבטחת קיומה כמדינה בטוחה, דמוקרטית ובעלת

רוב יהודי; אם היא תחזור לפתח את הנגב בכלל ואת הנגב המערבי בפרט, כמו גם את הגליל — אזי היא תוכל לנהל מאבק מתוך מאמץ משותף של כל החברה בישראל, ולהפסיק לכלות את מרצה על מטרה אבודה מראש.

6. האם ישראל על סף מלחמת אזרחים? שאול אריאלי, הארץ, 21 במרץ 2024

איור: עמוס בידרמן

מדינת ישראל נתונה במאבק פנימי מאז מלחמת ששת הימים, בין אלו שראו בשטחים שנכבשו פיקדון ליישוב הסכסוך עם העולם הערבי, לבין המשיחיים הלאומניים, שראו בניצחון במלחמה צעד בדרך לגאולה. ביטויי המאבק החריפו עם הזמן, ככל שישראל החזירה שטחים במסגרת הסכמי השלום עם מצרים וירדן, ובעיקר בהסכמי אוסלו עם אש"ף. עתיד ההפיכה המשטרית וההשלכות של אירועי ה-7 באוקטובר יכריעו אם החברה בישראל תעשה את הצעד האחרון ותיכנס למלחמת אזרחים אלימה.

כדי להבין את הקביעה הזאת, יש להבין כיצד כל צד תופש את האירועים הללו במסגרת אמונת היסוד שלו, בהקשר של הקמת מדינת ישראל, מהותה וקיומה. המיתוס המשיחי של אנשי "גוש אמונים" לדורותיו, מבית מדרשם של הרבנים קוק, הראי"ה (אברהם יצחק הכהן) והרצי"ה (צבי יהודה הכהן), הוא ייחודי. הוא לא נובע, כפי שנהוג לחשוב בטעות, מעומק צרה וייאוש אשר מולידים כמיהה לעתיד טוב יותר עם בוא המשיח, אלא מתפישה הפוכה.

לא תחושת הכישלון מעוררת אותו, אלא תחושת ההצלחה והמימוש לקראת גאולה. על פי תפישה זו, יש זמנים שבהם זרעי הגאולה נובטים לנגד עינינו, מה שמכונה "סימני הקץ המגולה": למשל, הצהרת בלפור, החלטת החלוקה, הניצחונות במלחמת

העצמאות ובששת הימים, כל אלה מראים כי הקב"ה החליט לגאול את עם ישראל, ומבטיחים את הגאולה.

כשהרב הצבאי הראשי שלמה גורן נשאל בזמנו כיצד הוא רואה את מדינת ישראל משתלבת בחזון הגאולה המשיחית של עם ישראל, הוא ענה: "ההלכה שוללת את האפשרות של מצב ביניים בתהליך ההיסטורי, ומכירה בשלוש תקופות בלבד: האחת, מכיבוש הארץ על ידי יהושע בן נון עד חורבן בית המקדש, השנייה, תקופת הגלות, השלישית, התקופה המשיחית. אני מאמין שאנחנו נמצאים עכשיו בתחילת התקופה הזו... אני מאמין באמונה שלמה שנזכה לראות בהקמת בית המקדש" ("ידיעות אחרונות", 16.4.1965).

ביכולת לזהות את התוכנית האלוהית ואת "סימני הקץ המגולה" ניחנים רק חברי הקבוצה הזו, כפי שהסביר הרצי"ה את ההצבעה באו"ם על החלטת החלוקה 1947: "מי שהיה נוכח בישיבת האו"ם כשהחליטו על הקמת מדינת ישראל, והיו לו עיניים אמיתיות, היה רואה מי הוא היושב ראש האמיתי באותה ישיבה, שזה לא טריגבלי, הנציג השוודי שישב שם עם הפטיש, אלא הקב"ה ישב שם והחליט: ארגנטינה — כן. בוליביה — לא. ברזיל — נמנעת. ובסוף סיכום הקולות — כן" "אתר המכללה "אורות ישראל."

מכאן שסימני הקץ המגולה הם השלבים המעידים על הצלחה כל עוד הם ממשיכים להופיע. זוהי הצלחה שאסור להפסיקה. למה? כי כפי שהרמב"ם מסביר, רק הישגים היסטוריים לבדם, עד להצלחה המוחלטת, הם אבן הבוחן המובהקת בכל שלב ושלב לאמיתות של התהליך המשיחי. רבי שם טוב אבן גאון כתב במאה ה-14: "ולא נתברר, כי אם על ידי ההצלחה, כפי שכתב הרמב"ם."

ומהי ההצלחה? כך תיאר אותה חנן פורת: "אין קיבוץ גלויות, תקומת המדינה וביטחונה אלא נדבכים ראשונים... לפנינו עוד יעדים כבירים שהם חלק אינטגרלי של הציונות, ובראשם: הקמת 'ממלכת כוהנים וגוי קדוש', השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש — כנקודת מפתח לתיקון עולם במלכות שדי."

איור: מרינה גרצ'אניק

על רקע תפישה זו ניתן להבין את ההפיכה המשטרית ואת ניסיונות החקיקה של ממשלת נתניהו הנוכחית, המונהגת על ידי בצלאל סמוטריץ', איתמר בן גביר וחבריהם ממפלגות הקואליציה. זו נועדה להסיר את המכשולים הארציים בדרך לריבונות יהודית בכל ארץ-ישראל: סירוס הרשות השופטת ובראשה בג"ץ מלפעול נגד החלטות הממשלה, גם אם הן סותרות את ערכי מגילת העצמאות, חוקי היסוד והמשפט הבינלאומי; חיסול התנאים שיאפשרו לאופוזיציה להחליף את הקואליציה בבחירות; השתקת התקשורת העצמאית והביקורתית ושליטה בה עד לגיוסה המלא; דיכוי היוצאים נגד מדיניות הממשלה ועוד.

הפרשנות שנותנים המשיחיים לאירועי ה-7 באוקטובר זהה לפרשנות שלהם את השואה. הרצי"ה מסביר, כי השואה היא בעצם חלק מהתוכנית האלוהית. יש לו הסבר מנוגד לזה של האדמו"ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים, שראה בציונות המודרנית את הסיבה לשואה, משום שהפרה את שלוש השבועות שהשביע הקב"ה את עם ישראל בצאתו לגלות, ובראשן "אין לעלות בחומה", שפירושה איסור דחיקת הקץ וחובה להמתין בשקט לביאת המשיח.

ההסבר של הרצי"ה לשואה נסמך על הגמרא, המוסיפה שבועה נוספת: "שלא ירחיקו את הקץ". דהיינו, יש להימנע ממעשים שיגרמו לגאולה להתרחק. לפיכך, השואה התרחשה משום שבזמן שההשגחה העליונה פתחה את השערים והראתה שאלוהים חפץ שנעלה לארץ ישראל, לא עלו היהודים (בתקופת המנדט), ובכך עברו על השבועה הנ"ל ונענשו": עם ישראל נלקח, נחתך מעומק הגלות אל מדינת ישראל.

שפיכות הדמים של ששת המיליונים זהו חיתוך ממשי בגוף הלאומי. העם כולו מקבל ניתוח שמימי על ידי המשחיתים יימח שמם" (הרצי"ה, "ארץ הצבי").

ואולם, יש תמורה לנענשים בדמות חזרה לנתיב הגאולה שהיא לב ייעודו של העם היהודי, כפי שממשיך ומסביר הרצי"ה: "מתוך החיתוך האכזרי... מתגלה עניין חיינו, של תחיית האומה ותחיית הארץ". מכאן "ברור" שאם עם ישראל ימעד שוב ולא ינצל את ה"עובדה" שאלוהים הוביל אותו לניצחון במלחמת ששת הימים ולכיבוש כל הארץ, ויפסיק את המהלכים של התיישבות והחלת הריבונות היהודית על כל הארץ, יוטל עליו שוב עונש כבד מנשוא.

ברוח זו גם מוסבר הטבח בתושבי הנגב המערבי ב-7 באוקטובר. פרופ' יואל אליצור כתב שבוע לאחר השבת הארוכה ההיא במאמר באתר "סרוגים", שהטבח שביצע חמאס הוא חלק מהתוכנית האלוהית לישראלים ש"מביאים אסונות על עם ישראל ומסכלים את התוכנית האלוהית". הוא קשר בין הטבח לבין החילוניות ואי־קידום רעיון "ארץ ישראל השלמה". כלומר, הקב"ה השתמש בחמאס, כמו בנאצים, כדי לפגוע באלה שמסרבים לשתף פעולה עם תוכניתו.

השלים אותו שר האוצר בצלאל סמוטריץ' שאמר (בריאיון ל"כאן 11" ב-1.11.2023): "אולי היינו צריכים לקבל את המכה הנוראה והכואבת הזאת כדי להיזכר שנייה אחת מי אנחנו ומה אנחנו". כלומר, זה קרה בכדי שהעם היהודי יזכור מהו ייעודו בתהליך המשיחי. גם כאן יש תמורה למחיר: השימוש האלוהי בחמאס כדי לתקוף את ישראל הוא שאפשר לישראל לתקן את ה"טעות" של תוכנית ההתנתקות, ששיבשה את התוכנית האלוהית, ולכבוש מחדש את רצועת עזה.

להשלמת התיקון, כמו שרבים מהמשיחיים מרבים לומר באחרונה, יש לחדש את ההתיישבות היהודית בעזה, לרוקן אותה מיושביה ולספחה לישראל. לשיטתם, זה יהיה הישג בעל משמעות היסטורית, שיצדיק גם את החללים הרבים בקרב צה"ל. כפי שאמרה השרה אורית סטרוק: "שיבה לחבל עזה תהיה כרוכה בקורבנות רבים, אבל בסופו של יום מדובר בחלק מארץ ישראל, זה יקרה כשעם ישראל יבשיל לזה, לדאבוני הרב זה יעלה לנו במחיר דמים" (ערוץ 7, 21.3.2023).

מבחינת המשיחיים המלחמה בעזה היא גם ההזדמנות להסלים את הטרור היהודי נגד הפלסטינים בגדה כדי להביא לעימות כולל, שבסופו תסולק הרשות הפלסטינית, והפלסטינים בגדה המערבית ובעזה יעמדו בפני שלוש הברירות שנכללות ב"תוכנית ההכרעה" שהשיק סמוטריץ' ב-2017: "מי שרוצה לברוח — יברח; מי שרוצה להשלים — ישלים; מי שרוצה לעשות מלחמה — יעשה."

איור: עמוס בידרמן

מכאן שהחזרת סיני למצרים, העברת שטחי A ו B-לרשות הפלסטינית, תוכנית ההתנתקות ופינוי המאחזים הלא חוקיים — כל אלה היו סימנים הפוכים ל"קץ המגולה". הם מעידים כי סופו של התהליך אינו הצלחה ב"הורשת הארץ". לכן אמרה סטרוק באותו ריאיון, כי שיבת המתנחלים לחומש שפונתה בהתנתקות היא "הנקודה הארכימדית", שממנה מתחיל התיקון של חטא ההתנתקות ושל הנסיגות בכלל. "מדינת ישראל עולה בחזרה אל דרך המלך של ההתקדמות, במקום דרך הנסיגות שהיתה קודם". כלומר, המלחמה בעזה נתפשת כהמשך של התהליך המתקן שהממשלה הנוכחית מובילה, בכל מחיר. מבחינתה, אירועי ה-7 באוקטובר וכיבוש הרצועה הם ההוכחה לכך.

לעומת זאת, הציבור החילוני היהודי בישראל רואה באירועים כמו הצהרת בלפור אבני דרך בהקמתה ובשמירה על קיומה של מדינה לעם היהודי במולדתו, תוך

התבססות על צידוקים מדיניים, היסטוריים, משפטיים ומוסריים, גם אם חלקם שונים מאלה שליוו את הקמתן של מדינות לאום אחרות לאחר מלחמת העולם הראשונה. ציבור זה רואה בישראל "מקלט בטוח לעם היהודי", המתקיים לאור ערכי מגילת העצמאות ובראשם דמוקרטיה, שוויון וחברות בקהילה הבינלאומית.

חזון זה, שראשיתו בתפישת "האבות המייסדים" של המדינה, יחדל להתקיים אם ההפיכה המשטרית תצליח. הוא יכול להתקיים כיום רק בהפרדות מדינית מהפלסטינים, במסגרת הרעיון של שתי מדינות. לפיכך, אירועי ה-7 באוקטובר נתפשים כמחיר שהיה אפשר למנוע, פרי הבאושים של מדיניות נתניהו והחלומות המשיחיים של חברי ממשלתו. אמנם סקרים מראים על ירידה בתמיכה בפתרון שתי המדינות בחברה היהודית, אך עדיין יש בה רוב לתומכים בהפרדות מהפלסטינים.

תפישה זו נהנית מתמיכה גורפת של הקהילה הבינלאומית. בעקבות המחיר היקר והמיותר שגבו אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה מישראל, ולנוכח ההרס ברצועת עזה, עם יותר מ-100 אלף נפגעים, הסלמה אזורית ועוד — הקהילה הבינלאומית הפנימה כי היא חייבת ליטול תפקיד פעיל יותר ליישום פתרון שתי המדינות. כך למשל הכריז שר החוץ של האיחוד האירופי, ז'וזף בורל, כי "פתרון שתי המדינות צריך להיכפות על שני הצדדים מבחוץ. (31.1) "

החלוקה האידיאולוגית בין שני הציבורים מלמדת, כי המושגים "ימין" ו"שמאל", היום יותר מתמיד, אינם רלוונטיים למערכת הפוליטית ולחברה בישראל. הם יכולים להתקיים רק כשני קצוות ברצף אחד, שמבוסס על חזון משותף — אלא שלשני הציבורים הללו בישראל אין חזון משותף. מנחם בגין, איש הימין, אמנם שאף למימוש חזון ארץ-ישראל השלמה, אך התחייב ב-1972 לחזון של "האבות המייסדים": "הציונות ... אלה יסודותיה בארץ ישראל, אשר זכותנו עליה אינה ניתנת לערעור, יהיה רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושוויון זכויות לכולם. לא סטינו ולא נסטה מתורה זו, שבה מקופלת צדקת ענייננו."

בסוף דצמבר 1977, מיד לאחר שנבחר לראש הממשלה, התייחס בגין למשיחיים: "אמרתי פעם בוויכוח לאנשי גוש אמונים... יש לכם חולשה אחת — פיתחתם בקרבכם איזה תסביך של משיחיות. "כיום, לכל אחת משתי הקבוצות יש חזון שונה.

תובנה זו מגחיכה את הולדתן של מפלגות המרכז, ואת ההתאהבות של הבוחר הישראלי במרכז שלמעשה אינו קיים. כי בלי בחירה באחד מהחזונות, מנהיגי המרכז המדומיין פועלים בתוך ריק רעיוני שאינו יכול להיתרגם למעשים, וכל ייעודם בממשלות האחרונות הוא לשמש "חמורו של משיח".

אם ישראל תתבצר עם ממשלתה בעמדתה, כפי שכבר עולה מתוכנית "היום שאחרי" שהציג נתניהו, תמשיך בהפיכה המשטרית ותתפוש את ה-7 באוקטובר והמלחמה כאירועים המבטיחים לעד את שליטתה בשטחים ובעם הפלסטיני שחי בהם, היא תיגרר לעימותים אלימים מאוד בין המשטרה ותומכי ההפיכה המשטרית, לבין מתנגדיה. במקביל היא תיגרר — תוך חולשה כלכלית, ביטחונית, חברתית ומוסרית — לעימותים מסוגים שונים עם העם הפלסטיני, העולם הערבי והקהילה הבינלאומית ובראשה ארה"ב. אין הדבר הזה מטריד את המשיחיים, כפי שכתב הרצי"ה בזמנו: "אמר מישהו הערב ברדיו, שמדינת ישראל תלויה באמריקה, ושנחנו מוכרחים להתחשב איתם. זו ממש כפירה במעשה ה'. אנחנו לא תלויים באמריקה, אנחנו תלויים בקב"ה" (אתר מכללת "אורות ישראל").

אם ישראל תאמץ מחדש את הדרך המדינית ליישוב הסכסוך על פי ההחלטות הבינלאומיות — אחרי שתשתחרר מנתניהו, שכל מעייניו נתונים להישרדותו הפוליטית — היא תגלה כי הסיסמה "ביחד ננצח" חשובה בעיני המשיחיים הלאומיים כקליפת השום. אם ישראל המתפכחת לא תשכיל להיערך בתוכה, מבחינה ביטחונית, חברתית וערכית, לקראת מהלכים ליישוב הסכסוך בדרך מדינית, היא עלולה למצוא את עצמה מתמודדת עם האיום שהנחיל הרצי"ה למאמיניו המתחמשים בעזרת בן גביר: "אמרתי וכתבתי שעל יהודה ושומרון, יריחו והגולן, תהיה מלחמה ואין להעלות על הדעת שום ויתורים... אין לנו לבגוד אלא להוסיף תוקף ועוז של קידוש השם."

על ממשלת ישראל האחרת לאמץ את דבריו של יצחק רבין שכתב: "נגד תפישתם הבסיסית, הנוגדת את בסיסה הדמוקרטי של ישראל, היה הכרח להיאבק מאבק אידיאי החושף את המשמעות האמיתית של עמדות הגוש (אמונים) ודרכי פעולתו, ולהוביל למהלך של הסדר קבע עם הפלסטינים" (מתוך "פנקס שירות"). רק כך, על

פי הרציונל של אמונתם, יבינו גם הם את מה שאמור היה להיות מובן לכולם: כי מדובר במשיחיות שקר שמובילה את ישראל אל אובדנה.

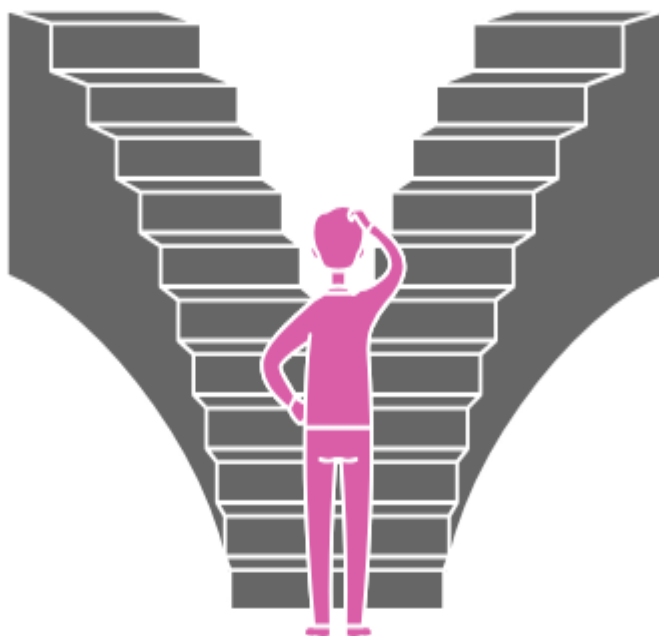
מה הכיוון העתידי של ישראל בעקבות האירועים האחרונים

פתרון משיחי

המשך לכיוון המשיחי הלאומני, רואה בניצחונות העבר סימנים לגאולה עתידית.

פתרון דמוקרטי

אימוץ מחויבויות דמוקרטיות וביטחוניות, תוך התמקדות בשיתוף פעולה עם הפלסטינים.

6. המחיר האמיתי של מפעל ההתנחלות, שאול אריאלי, הארץ, 21 באפריל

2024

במשך שנים רבים ניסו לענות על השאלה מה המחיר שגובה מפעל ההתנחלות בגדה ממדינת ישראל, והצליחו להאיר רק במעט את "החור השחור" הזה. רובם ככולם התרכזו בעלויות הבנייה, התשתיות, הפיתוח, ההטבות המפליגות והביטחון. היום הבנתנו את האירועים האחרונים מחייבת אותנו להרחיב את גבולותיה של מערכת הגורמים הנכללים במחיר, ולהוסיף את מחירם של כלל המבצעים שניהלה ישראל נגד החמאס ברצועת עזה ב-15 השנים האחרונות, את מחיר ההפיכה המשטרית, ומעל הכל — את המחיר הכבד של ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה.

נפתלי בנט, שהיה מנכ"ל מועצת יש"ע, ושותפתו איילת שקד השיקו ב-2012 את "תוכנית ההרגעה" לסיפוח מלא של שטחי C, שהם 60% משטח הגדה. מאז, דרך עשרות הצעות חוק לסיפוח לאחר בחירתו של דונלד טראמפ לנשיא ארה"ב (2016), דרך "תוכנית ההכרעה" של בצלאל סמוטריץ' (2017) ומאות הצהרות בשנה האחרונה על כיבוש עזה וסיפוח כל השטחים — ישראל בראשות בנימין נתניהו עסקה בתרחיש מדיני אחד: סיפוח הגדה.

כדי לספח את הגדה או את רובה, נדרשה ישראל ליצור את התנאים המתאימים. לכך נדרש זמן רב: זמן לגיבוש קואליציה בינלאומית בהובלת ארה"ב התומכת בסיפוח, זמן לשינוי המאזן הדמוגרפי, להשגת שליטה מרחבית, לנישול הפלסטינים ולהרחקתם ולקריסת הרשות הפלסטינית.

את הזמן הדרוש לשינוי ביקשה ישראל להשיג על ידי הקפאה של כל תהליך מדיני עם אש"ף. את ההקפאה סיפקו כל ממשלות ישראל מאז 2009, בראשות נתניהו וגם בנט, באמצעות אסטרטגיית הבידול. כלומר, חיזוק ארגון הטרור חמאס, והחלשת הרשות ואש"ף — הנציג הלגיטימי המוכר של העם הפלסטיני, לרבות על ידי ישראל. זה נעשה כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית לצד ישראל, ולהפריד בין עתידה הפוליטי של רצועת עזה לעתידה הפוליטי של הגדה, על ידי סיפוחה המלא או החלקי לישראל.

במילים אחרות, זרקנו לפלסטינים את ה"עצם" של עזה, שכל גודלה הוא מאית משטחה של ארץ-ישראל, ומכרנו לעולם ובעיקר לעצמנו, שכעת הם יכולים "לכרסם" אותה עד תקבל צורה של סינגפור של המזרח התיכון. הסתרנו את העובדה שבכך אנו מייחלים שיעניקו לנו את השקט הביטחוני לחולל את השינויים הדרושים לסיפוח הגדה.

לפיכך, מאז 2009 ישראל לא ממש נאבקה בחמאס, ואפשרה לקטארים להעביר לו מיליארדי דולרים שהעצימו את כוחו, התחמשותו ופריסתו מסביב לישראל. ומצד אחר, ישראל פגעה ברשות הפלסטינית בכל דרך — מדינית, כלכלית וביטחונית.

את הזמן ניצלה ישראל למהלכים מדיניים ואחרים. בתחום המדיני הושק ב-2020 "חזון השלום" של טראמפ, שעוצב על ידי נתניהו ועוזריו והיה חסר כל ערך מדיני בהיעדרם של הפלסטינים ושל רוב מדינות ערב והעולם מהתהליך ומאימוץ התוכנית. חשיבותו לישראל היתה בקבלת התמיכה של ממשל טראמפ בסיפוח הגדה בתום תקופת ההצעה, בשל הסירוב הצפוי של הפלסטינים. כמו כן, נחתמו "הסכמי אברהם" עם כמה ממדינות ערב כדי לעקוף את הסוגיה הפלסטינית.

לצד זאת ישראל השקיעה עשרות מיליארדים במפעל ההתנחלות. הרחיבה התנחלויות, אפשרה את בנייתם של המאחזים והחוות הלא חוקיים, השיקה תוכנית אב לתחבורה באיו"ש בעלות של 13 מיליארד שקלים, הלבנה עשרות מאחזים לא חוקיים, העבירה מענקים חסרי תקדים לרשויות היהודיות, מימשה תוכנית מים בגדה בעלות של יותר מ-2 מיליארד שקלים, החלה בבניית אזורי תעשייה חדשים, ובשום רגע לא נאבקה כנדרש בטרור היהודי נגד הפלסטינים.

מדיניות הבידול כשלה מול חמאס לא רק ב-7 באוקטובר. היא כשלה שוב ושוב שעה שישראל נאלצה לנהל עשרות מבצעים נגד הארגון במחיר של מאות הרוגים ועשרות מיליארדי שקלים. הכישלונות לא הביאו להתפכחות של הציבור, שחזר ובוחר באדיקות ממשלות ימין קיצוני בכל 15 השנים האחרונות. היו אף רבים שהצדיקו את המחיר הזה תמורת המטרה של מניעת הקמתה של מדינה פלסטינית, מבלי להבין שהמבצעים היו רק הקדימון ל-7 באוקטובר מבחינת חמאס. הבידול נכשל גם

בתחום המדיני: שום מדינה ערבית לא נטשה את פתרון שתי המדינות, להיפך. כך גם ממשל ג'ו ביידן, מדינות אירופה והאו"ם.

זה היה רק עניין של זמן עד אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה. נתניהו העצים את הכוחות הדתיים הקיצוניים בשני הצדדים: המשיחיים-לאומנים והחמאס. אלו התחזקו עד שחשו בנוח לפרסם תוכניות (כמעט זהות) להכרעת הצד השני באופן מלא. סמוטריץ' פרסם כאמור את תוכנית ההכרעה ב-2017, וחמאס פרסם את תוכנית "אחרית הימים" ב-2019.

ב-2023 ראו שני הצדדים הזדמנות בכינונה של הממשלה החדשה. בעוד שסמוטריץ' ובן גביר הגבירו ככל יכולתם את המתח עם הפלסטינים — כדי להביא לעימות בגדה שיאפשר לממש את תוכנית ההכרעה, החמאס ערך את הכנותיו בעזה ל"מבול אל אקצא". ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה היו התוצאה של ההסלמה, בניצוחו של נתניהו שהיה זחוח, יהיר ועיוור לתוצאות מדיניותו.

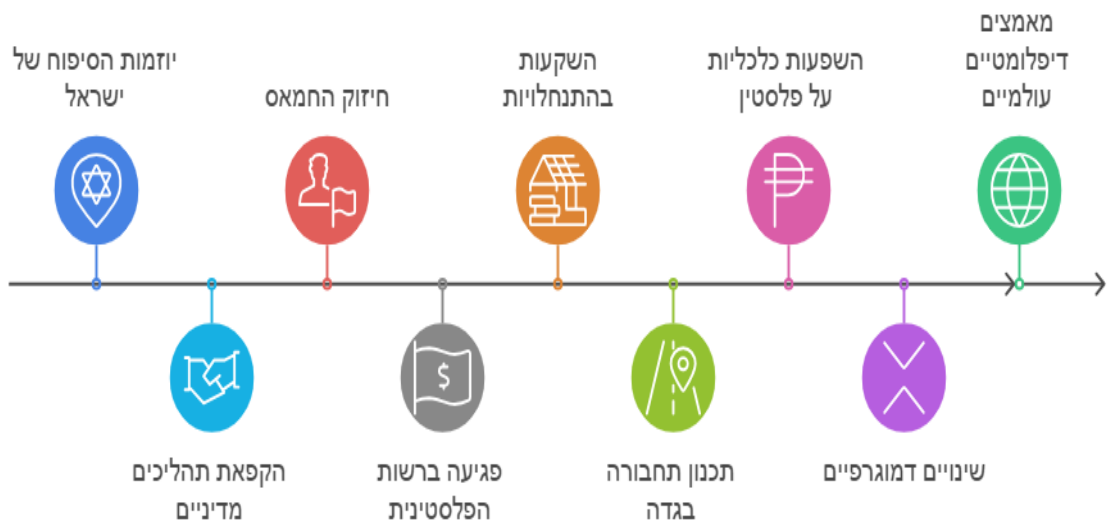
המחיר הכבד הזה היה לשווא. כפי שכבר פרסמנו, מפעל ההתנחלות בגדה נכשל בהשגת מטרותיו הפוליטיות על ידי יצירת התנאים לסיפוח הגדה או רובה. גם בשטח C חלו שינויים דרמטיים בתקופה הזאת. ב-2010 שיעור המתנחלים מאוכלוסיית שטח זה עמד על 82%, והשנה הוא צנח ל-58%. שיעור המתנחלים מכלל אוכלוסיית הגדה לא עולה על 13%. השטח הבנוי הישראלי בשטח C עמד ב-2010 על 44% מכלל השטח הבנוי, והשנה הוא צנח ל-35%. 99% מהאדמות הפרטיות בשטח C הן בבעלות פלסטינית.

כישלון מתמשך זה תרם יותר מכל להולדתה של ההפיכה המשטרית. זו נועדה להציל את מפעל ההתנחלויות הכושל על ידי הכפפת המינהל האזרחי לסמוטריץ', שפיצל את הסמכות והאחריות לביטחון באופן לא הגיוני בינו לבין שר הביטחון. לכך נוספו חוקים המנוגדים למשפט הבינלאומי, כמו חוק ההסדרה שבא לגזול אדמות פלסטיניות פרטיות, או שמנוגדים לרוח חוקי היסוד, כמו עילת הסבירות. שניהם נפסלו על ידי בג"ץ. אותו בג"ץ שהחלשתו וסירוסו עומדים בראש סדר העדיפות של מחוללי ההפיכה המשטרית.

לכן, את המחיר הכבד של כל המבצעים הללו, של ההפיכה המשטרית ושל ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה, יש להוסיף ל"חור השחור" של מחיר מפעל ההתנחלות. "חור שחור", שאף שהמסה שלו קטנה כפי שראינו, הוא שואב את מוסריותה, כלכלתה, ביטחונה ועתידה של החברה במדינת ישראל כבר 57 שנים.

כל יום שעובר ללא הקפאה של מפעל ההתנחלות וחתירה לפתרון מדיני, הוא יום נוסף שבו מפעל ההתנחלות מגדיל את המחיר הנתבע מהחברה בישראל — בעזה ובגדה, בגבול הצפון ובעוטף עזה, בירושלים ובכל פינה במדינה. אנו משלמים במישור הביטחוני, החברתי, המוסרי, הכלכלי, וביחסינו עם העולם כולו ובראשו ידידתנו ארה"ב. ללא הליכה לבחירות מוקדמות וכינונה של ממשלה בעלת מדיניות שונה אשר תפנה את ישראל לדרך חדשה, המחיר הזה יילך ויאמיר עד לקריסתה של ישראל שאנו מכירים.

ההשפעות והעלות של ההתנחלויות

7. הסקרים הפלסטיניים שקדמו למתקפה מראים: 2023 הייתה נקודת מפנה, גלעד הירשברגר, סיון הירש-הפלר ושאל אריאלי, הארץ, 9 במאי 2024, הארץ

באחרונה עלתה ברשת שאלת האמינות של סקרי דעת קהל פלסטיניים. ההנחה הרווחת בחברה הישראלית היא שכל הפלסטינים חושבים אותו הדבר כי הדבר שעליו הם חושבים הוא השמדת ישראל. דעת הקהל הפלסטינית לרוב אינה מעניינת את הציבור הישראלי, שספקן לגבי מהימנות הסקרים וכנות התשובות של הפלסטינים. הציבור הישראלי מגלה עניין בסקרים אלה רק כשממצאיהם מתקפים את דיעותיו על הפלסטינים. כך למשל, סקרים שנערכו לאחר ה-7 באוקטובר ומצאו תמיכה גורפת של הפלסטינים במתקפת חמאס, זכו לתהודה רבה בתקשורת וברשתות החברתיות בישראל.

מעבר לנטייה הכמעט מיידית להגיב לממצאי הסקרים הללו בקריאה "אמרנו לכם", כדאי שנשאל את עצמנו האם מעקב לאורך זמן אחר הסקרים עשוי לספק תמונה לגבי זרמי העומק בחברה הפלסטינית, ולגבי מידת ההשפעה של ישראל עליהם. האם הסקרים יכולים לחשוף שינויים ותמורות בדעת הקהל, להאיר נקודות עיוורון ולהדליק נורות אזהרה בטרם אסון? ניתוח של סקרים פלסטיניים על ידי קבוצת המחקר "תמרור" (שהחתומים מטה הם מנהליה) מראה כי ניתן היה לזהות את ניצני הפורענות של ה-7 באוקטובר כבר בתחילת 2023, כאשר החברה הפלסטינית עברה שינוי תודעתי משמעותי לגבי הסכסוך, לגבי ההנהגה הפלסטינית, ובמיוחד לגבי דפוס המאבק לעצמאות המועדף עליה.

"המרכז הפלסטיני לחקר מדיניות וסקרים, (PCPSR) ערך יותר מ-50 סקרים בקרב האוכלוסייה הפלסטינית ב-15 השנים האחרונות (2008–2023), בגדה המערבית וברצועת עזה עם מדגמים גדולים (1,200 נשאלים בממוצע) המייצגים את האוכלוסייה הפלסטינית הבוגרת (מעל גיל 18). בעיקרון, כל סקר מתמודד עם בעיות מתודולוגיות, טעות דגימה, וליקויים הפוגעים בדיוק שלו. אולם כאשר בוחנים יותר מ-50 סקרים שנערכו לאורך זמן, מתקבלת תמונה מקיפה על דעת הקהל הפלסטינית לאורך 15 שנה, עם שינויים התואמים את ההתרחשויות שחלו בתקופה. להלן ניתוח ראשון מסוגו של עשרות הסקרים הללו.

ראשית, אנו מוצאים שחיקה מתמשכת בקרב הפלסטינים בתמיכה בפתרון שתי המדינות, בדומה לשחיקה בתמיכה בו בציבור הישראלי. בעוד שב-2010 יותר ממחצית מהציבור הפלסטיני (57%) תמכו בפתרון שתי המדינות, בחלוף עשור, ב-2021, התמיכה ירדה ל-40%.

במהלך 2023, חודשים ספורים לפני ה-7 באוקטובר, התחולל שינוי דרמטי בדעת הקהל הפלסטינית לגבי פתרון מדיני עם ישראל. בסקרים שנערכו במרץ וביוני 2023 התמיכה בפתרון שתי מדינות צנחה לשפל היסטורי, של פחות משליש — 27% במאוס, ו-28% ביוני. מה שהיה צריך לשמש איתות אזהרה בישראל אינו רק הירידה החדה, אלא העובדה שהשינוי היותר משמעותי חל דווקא בקרב הציבור הפלסטיני שעד אז ישב על הגדר ללא עמדה מדינית מגובשת.

אם במשך יותר מעשור כשליש מהציבור הפלסטיני היה אמביוולנטי לגבי פתרון שתי המדינות, הרי שב-2023 2% בלבד ממנו ציינו שאינם יודעים או אינם בטוחים מה דעתם בנושא. ב-2023 המתלבטים ירדו מהגדר ועברו למחנה של המתנגדים להסדר מדיני עם ישראל — שנסק לגבהים חדשים עם כ-70% מהציבור הפלסטיני. שינוי מגמה בולט עוד יותר ניכר בתמיכה של הפלסטינים בהתנגדות אלימה ככלי במאבק. סקרים שנערכו בשנים 2014–2021 הצביעו על ירידה בתמיכת הציבור הפלסטיני בהתנגדות אלימה, מ-44% ב-2014 ל-37% ב-2021. רוב הציבור הפלסטיני באותן השנים (כ-60%) העדיף התנגדות לא אלימה, ושיעור זה נותר יציב באותן השנים. באופן דומה, בשנים 2008–2021 נמצאה ירידה בתמיכה בפיגועים בתחומי מדינת ישראל מ-48% ב-2008 ל-38% ב-2021. במקביל נרשמה עלייה בהתנגדות לפיגועים נגד אזרחים ישראלים, מ-49% ב-2008 ל-57% ב-2021.

והנה, ב-2023 רואים שינוי מגמה דרמטי. סקרים שנערכו במרץ, יוני וספטמבר 2023, הצביעו על עלייה בתמיכת הפלסטינים בהתנגדות אלימה: 54% במרץ, 52% ביוני, ו-53% בספטמבר. כמו כן, 58% מהפלסטינים הביעו תמיכה במאבק מזוין ובאינתיפאדה במרץ ובספטמבר 2023. במקביל, היתה ירידה בתמיכה בהתנגדות לא אלימה, מכ-60% לפני 2023 ל-49% במרץ 2023.

לא פחות חשוב: השינוי התודעתי שחל בציבור הפלסטיני ב-2023 ניכר גם בעמדותיו כלפי ההנהגה הפלסטינית, ובפרט כלפי הרשות הפלסטינית, ובהתחזקות רצונו לפרקה. שינוי תפישתי של הפלסטינים לגבי הנהגת הרשות צריך היה להדליק נורת אזהרה בקרב מקבלי ההחלטות בישראל. במהלך עשור, יותר ממחצית הציבור הפלסטיני התנגד לפירוק הרשות הפלסטינית (57% ב-2010 ו-53% ב-2021), וזאת למרות השחיתות שפשתה בגוף זה ותפקודו הלקוי. אולם שנת 2023 מציינת שינוי מגמה גם מבחינת התפישה של הרשות: במרץ באותה שנה רק 43% מהפלסטינים הביעו התנגדות לפירוקה.

גם בתפישת הציבור הפלסטיני לגבי מצבו הכללי חל שינוי, אם כי פחות חד מאשר בתחומים האחרים. ניכר שהציבור הפלסטיני חש שחלה הרעה כללית והדרגתית במצבו. כך למשל, ב-2008 40% מהפלסטינים סברו שהמצב הכללי של האוכלוסייה הפלסטינית רע, ואילו ב-2021 נסק שיעור הסוברים כך ל-57%. מגמה זו המשיכה אל תוך 2023 שבה הגיע שיעורם ל-60%. עם זאת, באופן מפתיע, בספטמבר 2023 חל שינוי מגמה ורק 52% מהציבור הפלסטיני חשו כי המצב הכללי של הפלסטינים רע.

נתוני הסקרים הפלסטיניים מתכנסים כולם לשנת 2023 ומראים, בדרכים שונות, ששנה זו היתה קו פרשת מים עבור הפלסטינים וחשוב מכך, היא היתה נקודת מפנה ביחסם לישראל ולסכסוך. כמובן שהנתונים אינם מוכיחים קשר סיבתי בין דעת הקהל לבין המתקפה הרצחנית של חמאס ב-7 באוקטובר, אך תהיה זו טעות להתעלם מהתכנסות התהליכים שהתרחשו לנקודה בזמן, שהיתה סמוכה למועד האסון.

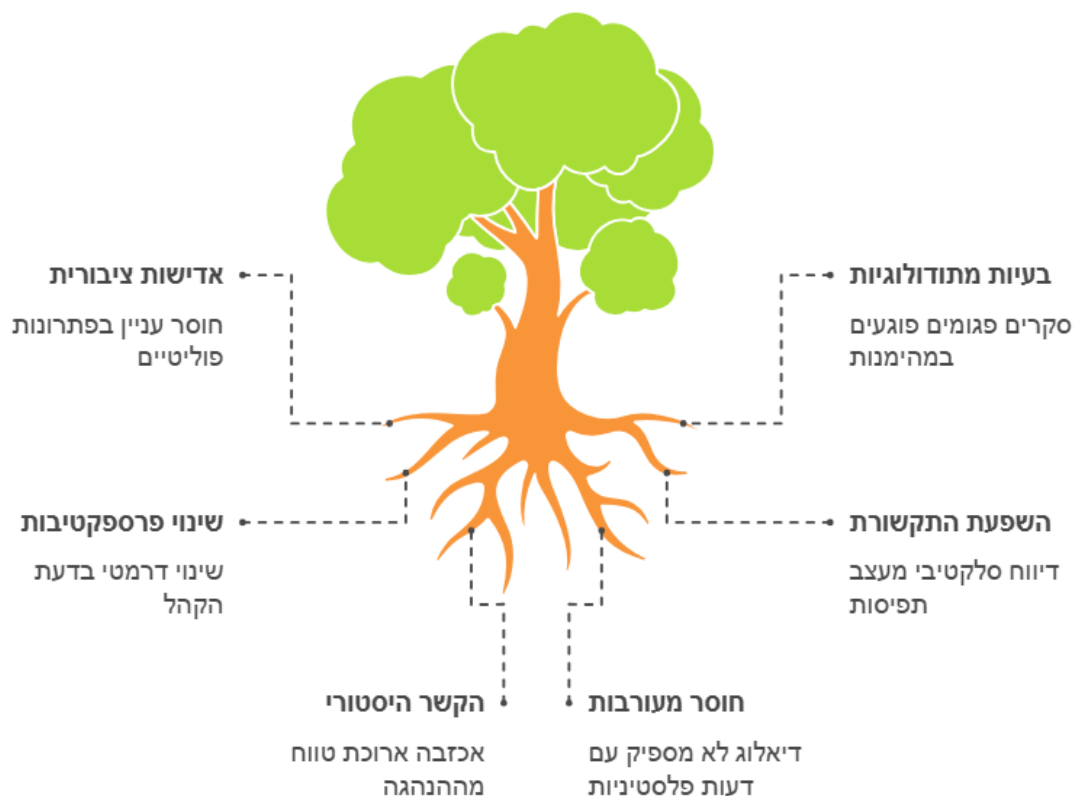
מה קרה ב-2023 שיכול להסביר שינוי כה בולט בדעת הקהל הפלסטינית? בצד הישראלי, האירוע הדרמטי ביותר היה השבעת ממשלת הימין הקיצונית ביותר בתולדות ישראל בדצמבר 2022. ממשלה זו קרעה סופית את המסכות מעל מצג השווא של תהליך מדיני, שבנימין נתניהו עוד ניסה לשמר שנתיים קודם לכן ב"עסקת המאה" הכושלת של טראמפ.

ממשלה זו חרטה על דגלה את סיפוח השטחים וחבריה תמכו בגלוי בפרובוקציות ואלימות של מתנחלים נגד הפלסטינים בשטחים. ייתכן שזה הותיר את הציבור

הפלסטיני בתחושה שהמסלול המדיני ליישוב הסכסוך על פי ההחלטות הבינלאומיות וההסכמים שנחתמו בעבר — נחסם סופית, וכי במקומו ישראל צפויה ליישם את "תוכנית ההכרעה" של סמוטריץ'.

חמאס הוא הנושא באחריות למתקפה, לטבח ולפשעי המלחמה, והחברה הפלסטינית התומכת בו שותפה לאחריות. אך חשוב שגם אנו כחברה נלמד באלו תנאים נובט ומתפתח זרע הפורענות ומה חלקנו בכך. נותר רק לקוות שההנהגה והציבור בישראל ישכילו להבין שדעת הקהל הפלסטינית אינה קבועה. היא נעה לאורך השנים מתמיכה בטרור לתמיכה בהתנגדות לא אלימה וחזרה לתמיכה בטרור, והיא מושפעת מעמדת ישראל ומהתנהגותה. אם חפצי חיים אנו, עלינו לראות את השפעת הלאומנות ההרסנית שמכתיבה את הטון בממשלה הנוכחית על דעת הקהל הפלסטינית, ואת הקשר בין לאומנות זו לנתיב המסוכן שאנו נעים בו כעת.

תמיכה הולכת ופוחתת של הפלסטינים בפתרון שתי המדינות

8. זה אנחנו שהפקרנו, שאול אריאלי, הארץ, 22 במאי 2024

עצוב לגלות כמה רבים הם המסרבים להכיר בכך שהפקרת החטופים אינה "חציית קו אדום" של ממשלת נתניהו, אלא המשך טבעי ורצוף של שנים רבות שבהן אנחנו, כן אנחנו, החברה הישראלית, הפכנו לחברה מפקירה ומופקרת.

אנחנו הפקרנו את מערכת החינוך של ילדינו בידי לאומנים ו/או משיחיים שעמלו נמרצות להחדיר את משנתם באמצעות תוכניות של "זהות יהודית" ו"מורשת יהודית", שאינן אלא מונחים מכובסים לתהליכי הדתה משיחית וחיזוקה של "היהדות הסגורה" הרואה בעם היהודי עם לבדד ישכון.

אנחנו הפקרנו את השירות במשטרת ישראל, במג"ב וברבות מהיחידות הלוחמות לשכבות החלשות בחברה הישראלית. אלו שעדיין רואות במערכות הללו ערוץ למוביליות, ומוכנות לשלם את המחיר בציות לשרים מסוגם של בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר.

אנחנו הפקרנו את ניצולי השואה, הנכים, מחוסרי דיור ופגועי הנפש לגחמות של שרי אוצר ואחרים שהעמיקו את הקיטוב החברתי-כלכלי בחברה הישראלית.

אנחנו הפקרנו את החברה הערבית בישראל לכנופיות פרוטקשן רצחניות.

אנחנו הפקרנו את המערכת הפוליטית לעסקנים מושחתים, לבורים, לחסרי כישורים ניהוליים, לבעלי אג'נדות משיחיות שהולידו ממשלות כושלות ועלובות.

אנחנו מפקירים את מערכת הבריאות לשרים שראו בה ערוץ נוסף להעדפה סקטוריאלית והפקירו בתורם את החולים, המתמחים והסטאז'רים לתקנים ושעות של עבדות.

אנחנו מפקירים את זכותנו להשתמש בתחבורה ציבורית בשבתות ובחגים, ומפקירים את בטיחותנו בכבישים לפורעי חוק לסוגיהם הנהנים מאוזלת ידן של המשטרה והרשויות המקומיות.

אנחנו מפקירים את כספי המסים שלנו להוצאות חסרות אחריות וחסרות תוחלת מדינית וחברתית, לחברה החרדית, למפעל ההתנחלות, לחברות ממשלתיות עם

אלפי משרות מומצאות, לעמותות של "אנשי שלומנו" ולרווחת משפחת ראש הממשלה.

אנחנו מפקירים את האמת נוהים אחרי פייק־ניוז ופייק־ריאלטי שעיתונאים מטעם מוכרים לנו. הפקרנו את המילה הכתובה, הספר, המאמר והמחקר לטובת הרשתות החברתיות, בניסיון כושל להבין את התורה כולה על רגל אחת. הפקרנו את המחקר המדעי, הפקרנו את הרמה האקדמית, הפקרנו את מדעי הרוח והחברה ואפשרנו לדורות של סטודנטים לסבול מבורות בהיסטוריה שלנו, בתולדות הציונות והסכסוך הישראלי-ערבי.

הפקרנו והפקרנו ברשימה ארוכה וכואבת. אנחנו ולא אחרים.

הפקרת החטופים היא המחיר שתובעת ממשלת ישראל של נתניהו כדי לכבוש את עזה, לקדם את רעיונות הסיפוח, להבטיח את הבדלנות הפריזיטית של החברה החרדית, את השחיתות המוסדית של מפלגת השלטון ואת הישרדותו האישית של נתניהו.

החזרת החטופים, מתים וחיים, חייבת להיות גם תחילת החזרתה של האחריות והסולידריות החברתית לעומק ליבה של החברה הישראלית, יהודית וערבית יחדיו. יידרשו לכך שנים לא מעטות של הקרבה אישית בסדר גודל חלוצי. החלופה לכך ברורה.

חזרת האחריות החברתית בישראל

9. כן, שתי מדינות לשני עמים. שאול אריאלי, מיכאל בן יאיר, אור גורן ודני חקלאי, הארץ, 20 ביוני 2024

טבח ה-7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיו חייבים להיות נקודת מפנה ביחסה של ישראל לסכסוך הישראלי-פלסטיני. אנחנו נוכחים שוב במגבלות הכוח, ולומדים שההסתמכות עליו בלבד אינה יכולה להבטיח יציבות וביטחון לתושבי ישראל. כדי להשיג ביטחון ויציבות עלינו לחשוב על אופייה של המדינה ועל מקומה באזור: האם ברצונה להשתלב בו, תוך מימוש חזונה הדמוקרטי ותוך הכרה בזכויות הלאומיות של שכניה הפלסטינים, או שברצונה להתקיים כמדינת קסרקטין החיה על חרבה כנטע זר במזרח התיכון.

ישראל קמה לאחר מלחמת העולם השנייה והשואה, בעקבות הכרה בינלאומית רחבה שראשיתה בהצהרת בלפור ובכתב המנדט, ושקבעה כי יש להבטיח לעם היהודי בית לאומי במולדתו ההיסטורית, שישמש לו "מקלט בטוח" לאחר הרדיפות שהיו מנת חלקו במשך מאות שנים. הכרה זאת נסמכה על זיקתו ההיסטורית של העם היהודי לארץ ישראל ועל הכרה בזכותו להגדרה עצמית ככל עם אחר.

ואולם מדינת ישראל לא קמה בארץ ריקה. היישוב הערבי חי במרחב של פלשתינה-א"י במשך מאות שנים, והיכה כאן שורשים. יש לו זיקה היסטורית רצופה לארץ שאינה נופלת מהזיקה היהודית ההיסטורית לארץ ישראל כמולדת האבות.

בעת כינון המנדט הבריטי ב-1922, 90% מתושבי הארץ היו ערבים, ובבעלותם היו רוב הקרקעות הפרטיות בפלשתינה-א"י. למרות מציאות זו, "עקרון ההגדרה העצמית לא הוחל על פלשתינה בעת הינתן המנדט... בשל השאיפה לאפשר הקמת הבית הלאומי היהודי" (דו"ח ועדת החלוקה ב-1947). אילו העיקרון היה מוחל, אז הוא היה מעניק לערבים מדינה.

רק ב-1947, לאחר מאבק של רבע מאה, הפנימה הקהילה הבינלאומית כי לשני העמים יש זכות למדינה במולדתם, כפי שחיים ויצמן היטיב לסכם במילים, "צדק בצדק נגע". בהחלטת העצרת הכללית של האומות המאוחדות מיום 29.11.1947, הוחלט לחלק את פלשתינה-א"י המנדטורית ולהקים בה שתי מדינות — יהודית וערבית — המקיימות איחוד כלכלי (וירושלים כגוף נפרד בשליטת האו"ם). שטחה

של המדינה היהודית היה גדול יותר (55%), אף על פי שהאוכלוסייה הערבית היתה גדולה פי שניים מהאוכלוסייה היהודית.

היישוב העברי בארץ ישראל קיבל את תוכנית החלוקה של האו"ם, בעוד שההנהגה הפלסטינית דחתה אותה והובילה לפרוץ מלחמת העצמאות ב-1947. המלחמה היתה ארוכה, ובחלקה השני, לאחר ההכרזה על מדינת ישראל, הצטרפו גם מדינות ערב ללחימה לצד הפלסטינים. תוצאותיה היו הרות אסון ליישוב הפלסטיני (הנכבה). חלקו גורש או ברח והיה לפליט מחוץ לגבולות פלשתינה-א"י, ורובו נשאר בתום המלחמה בשטחים שנותרו מחוץ לגבולות מדינת ישראל, המוכרים כיום כגדה המערבית (שסופחה לירדן) ורצועת עזה (שנותרה בשליטת מצרים).

ממשלת ישראל בראשות דוד בן-גוריון ויתרה על האפשרות להשתלט צבאית על הגדה המערבית במלחמה, כדי להימנע משליטה בשטחים עם רוב פלסטיני. למרות גבולותיה הצרים, ישראל שלפני מלחמת ששת הימים (1967) התמודדה היטב עם הסיכונים הביטחוניים מצד שכניה, והעשור שבין מבצע סיני (1956) לבין מלחמת ששת הימים היה השקט והבטוח ביותר בתולדות ישראל, ככל שמדובר בפעולות טרור ובסיכונים ביטחוניים מהגדה המערבית ומרצועת עזה.

רבות ממדינות העולם הכירו בישראל אחרי מלחמת העצמאות, וקווי שביתת הנשק מ-1949 היו גבולותיה של המדינה עם פרוץ מלחמת ששת הימים. מלחמה זו הביאה לשינוי טריטוריאלי קיצוני בשטחי ארץ ישראל הנתונים לשליטת ישראל (קווי '67). ישראל כבשה את הגדה המערבית ואת רצועת עזה, ומאז היא שולטת באופן ישיר או עקיף בעם הפלסטיני שחי באזורים אלה.

אף שראש הממשלה באותם ימים, לוי אשכול, סבר כי יש להחזיק את השטחים הכבושים כפיקדון עד להסדר קבע, בפועל ממשלות המערך פעלו על פי תוכנית אלון שכללה התנחלות בשטחים. ואכן, לאחר המלחמה החלה ההתנחלות בשטחים הכבושים, בגדה המערבית וברצועת עזה. גוש אמונים, שקם ב-1974, היה נושא דברה של תנועת ההתנחלות המשיחית וזכה לתמיכה רבה מההנהגה הישראלית החדשה, בראשות מנחם בגין מהליכוד, לאחר בחירות 1977.

למרות שישראל הכירה בהחלטת מועצת הביטחון 242 מנובמבר 1967 — "שטחים תמורת שלום" — בפועל היא דחתה אותה לטובת התנחלות בכל שטחי ארץ ישראל המנדטורית ואף מעבר להם, בחצי האי סיני וברמת הגולן. בישראל הלכה והתגבשה מאז שאיפה משיחית בלתי מוסרית ובלתי מציאותית, לפיה יש "לגאול" את כל שטחי ארץ ישראל, אף כי בחלקים רבים שלהם חי עם אחר זה מאות בשנים, ואפילו שהדבר מנוגד למשפט הבינלאומי. על עשיית צדק בין שני העמים, שזיקתם למולדת המשותפת חזקה, לא מדברים יותר. לא מדברים גם על הסכנה הביטחונית הכרוכה בשאיפה המשיחית הזאת.

האינתיפאדה הראשונה שפרצה ברצועת עזה בדצמבר 1987 הבהירה היטב כי השליטה בעם אחר כרוכה במעשים לא מוסריים וגובה מאיתנו מחיר בלתי נסבל. בעקבות זאת, התגבשה בקרב המנהיגות האחראית בישראל הכרה בכך שיש להביא לסיום הסכסוך בין שני העמים תוך חלוקת הארץ ביניהם: החל ביצחק רבין ("רואה בעניין ההפרדה נושא מרכזי"), דרך אהוד ברק ("רואה בהפרדה צורך לאומי עליון של הדמוגרפיה, הזהות והדמוקרטיה הישראלית") ואריאל שרון ("האמנתי וקיוויתי שנוכל להיאחז לעד [בשטחים]... אך המציאות המשתנה בארץ, באזור ובעולם חייבה אותי להערכה אחרת ולשינוי עמדות"), ועד לאהוד אולמרט ("או שתי מדינות או שישראל גמורה").

כך הגענו להסכמי אוסלו (1993) ולמשא ומתן באנאפוליס (2008), ולתקווה לסיום הסכסוך לעשיית צדק בין העמים, תוך התחשבות במציאות שנוצרה לאחר מלחמת העצמאות, ועם תיקונים קלים לפי קווי '67. באותה עת רוב הציבור בישראל קיבל עמדה זו ותמך בה.

אבל כוחות קיצוניים בקרב שני העמים הביאו להכשלת הסכמי אוסלו. לאחר רצח רבין — שהיה מזוהה עם הסכמים אלה ועם סיום הסכסוך בין העמים תמורת החזרת שטחים ומתן הגדרה עצמית לפלסטינים בשטחם — ולאחר שהמו"מ בקמפ דייוויד ביולי 2000 על הסדר קבע נכשל ופרצה האינתיפאדה השנייה, חלה התרחקות של הציבור היהודי בישראל מהרעיון של חלוקת הארץ לשתי מדינות. התרחקות זו, שהועמקה בתקופת שלטונו של בנימין נתניהו, גרמה לייאוש בקרב הציבור

הפלסטיני, ולהגברת מעשי הטרור נגד הישראלים, שהגיעו לשיא בטבח ה-7 באוקטובר.

גם עתה, כשמונה חודשים לאחר טבח ה-7.10, יש עמדות משיחיות-לאומניות בקרב הציבור הישראלי הקוראות להתנחלות יהודית בכל הארץ שבין הירדן לים, לסיפוח השטחים ולשליטה בעם הפלסטיני החי בהם. להנהגה המדינית הנוכחית חלק מכריע בקידום עמדות אלה, החותרות לכונן מדינה יהודית בין הירדן לים, שתממש, לשיטתם, את עליונותו של העם היהודי על העם הפלסטיני החי לצדו באותה ארץ.

הרעיון של הכרה בזכויות העם הפלסטיני להגדרה עצמית ולעצמאות ריבונית הושתק וכמעט נמחק מהשיח בקרב הציבור היהודי, ומכל מקום אינו קיים בקרב ההנהגה הישראלית הנוכחית. גישה זו מגלמת העדר ערכי מוסר והגינות ביחסים בין העמים, מזלזלת בהתנגדות שהיא מעוררת בעם הפלסטיני ובעולם, ומתעלמת מהסכנות הביטחוניות הממשיות הכרוכות בה לעצם קיומה של ישראל כמדינה דמוקרטית עם רוב יהודי מוצק.

מצב זה מחייב, היום יותר מבעבר, לגבש תנועה עממית בקרב הציבור היהודי בישראל ובעולם, שתכיר בקשר העמוק של העם הפלסטיני לחבל הארץ שבין הים לירדן, בזכויותיו הטבעיות והלגיטימיות להגדרה עצמית, לעצמאות ולמדינה ריבונית בת-קיימא בשטחים, לצד מדינת ישראל. רק כך יהיה אפשר לתקן את העוול שנגרם לעם הפלסטיני כתוצאה מהחרגת פלשתינה-א"י מעקרון ההגדרה העצמית ב-1922, ומהמחירים שנגבו ממנו בעקבות מלחמת העצמאות ב-1948 (הנכבה) והכיבוש במלחמת ששת הימים. רק תיקון כזה יוכל לסיים את הסכסוך בין ישראל לבין העם הפלסטיני, ורק כך ניתן להבטיח באמת את ביטחון ישראל ותושביה.

אנחנו מודעים לרגשות העזים בקרבנו בנוגע לקשר ההיסטורי לארץ ישראל כמולדת האבות, ולקושי הרגשי העמוק של רבים לוותר על השליטה בחלק מחבלי המולדת ההיסטורית. אולם עלינו להבין ולהפנים, כי גם לפלסטינים קשר היסטורי לארץ. אמנם קשר זה החל לפני מאות שנים — ולא לפני אלפי שנים כמו הקשר של העם היהודי — אבל הוא לא פחות עמוק וחזק מהקשר של העם היהודי לארץ.

קשר היסטורי מבוסס על התיישבות, התערות והחיים של בני אדם, הם ואבותיהם ואבות אבותיהם, בחבלי הארץ. לכן, בלי להתנכר לתחושותיהם של בני שני העמים ולקושי שלהם לוותר על חבלי ארץ במולדת המשותפת — אין כל אפשרות אחרת אלא לחלקה ביניהם לשתי מדינות, תוך הבטחת הסידורים הדרושים לשמירה על ביטחונה של ישראל.

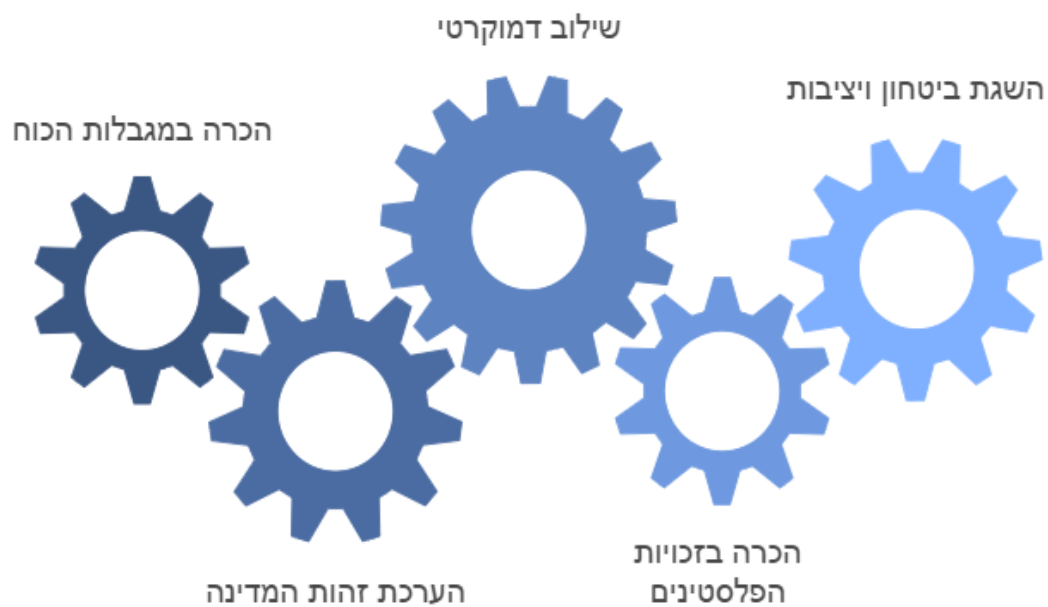
התנועה העממית שעליה אנחנו מדברים צריכה לומר את דברה בקול גדול, והיא עשויה לזכות גם בתמיכה איתנה מצד מדינות רבות בעולם, החפצות ביישוב הסכסוך תוך עשיית צדק עם העם הפלסטיני והבטחת קיומה וביטחונה של ישראל.

אנו קוראים לאזרחי ישראל, יהודים וערבים, להצטרף לתנועה עממית זו, לפעולה ציבורית חוץ-פרלמנטרית למימוש החזון האמור, וקוראים למפלגות הפוליטיות בישראל לאמץ את החזון הזה ולממשו. אנו קוראים לפלסטינים לתת ידם לחזון זה ולפעול ביחד עם ישראל למימושו.

חלוקת הארץ לפי ההחלטות הבינלאומיות הקובעות שישראל תקבל 78% מהשטח של א"י המנדטורית ופלסטין תקבל 22% משטחה — עדיין אפשרית. המשא ומתן באנאפוליס 2008 הראה כי ישנם פתרונות מעשיים והוגנים לכל הסוגיות שבלב הסכסוך: גבולות, ביטחון, ירושלים, פליטים ועוד. נדרשת הנהגה אמיצה בשני הצדדים שתאמץ את הפתרונות ותוביל את הציבור להאמין ולתמוך בהם למען האינטרסים הלאומיים האמיתיים של שני הצדדים.

אין שלום וביטחון לישראל ללא עשיית צדק לעם הפלסטיני; ואין צדק לעם הפלסטיני ללא שלום וביטחון לישראל. הדברים שלובים אלה באלה, ואין לנתקם. זאת הדרך הנכונה לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, וזאת הדרך הנכונה להבטיח את קיומם, שלום וביטחונם של בני שני העמים, החפצים ככל בני האנוש בחיי שלום, שלווה ואחוה במדינותיהם העצמאיות והחופשיות במולדת המשותפת שבין הים לירדן.

השגת ביטחון ישראלי ויציבות

10. כמעט שלא נותר זמן לעצור את נתניהו, שאול אריאלי, הארץ, 4 ביולי 2024

איור: עמוס בידרמן

משחר הציונות המודרנית ועד היום הנרטיב הציוני המצדיק הקמת מדינה לעם היהודי בארץ ישראל נדחה על ידי הפלסטינים ועל ידי העולם הערבי כולו. הם דחו בתוקף את הצידוקים המדיניים והמשפטיים באשר לזכותו של העם היהודי להגדרה עצמית במולדתו, שעוגנה בהצהרת בלפור, בכתב המנדט ובהחלטת החלוקה. הם דחו את הצידוק ההיסטורי, כלומר את הקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל, שזכה להכרה בינלאומית, והם דחו את הצידוק המוסרי, בדבר הצורך לתת "מקלט בטוח" לעם שנרדף מאות בשנים.

מבחינת הפלסטינים והעולם הערבי היה צדק אחר: בפלשתינה הערבית של סוף מלחמת העולם הראשונה היתה צריכה לקום מדינת כל תושביה, שבה היה רוב ערבי מוצק, על פי עקרון ההגדרה העצמית שהנחה את הקהילה הבינלאומית באותם ימים, בהובלת חבר הלאומים. כשאפשרות זו נשללה מהם על ידי הקהילה הבינלאומית באמצעות הצהרת בלפור ושלטון המנדט, בנימוק ש"עקרון ההגדרה העצמית לא הוחל על פלשתינה בעת שנוצר המנדט ב-1922 בשל השאיפה לאפשר את הקמת הבית הלאומי היהודי" (דו"ח החלוקה, 1947), הם ביקשו לממש בכוח את הצדק על פי תפישתם: "נציג הסוכנות היהודית אמר... כי הערבים הם שפתחו בלחימה... למעשה איננו מכחישים עובדה זו... אמרנו לעולם... כי איננו מסכימים

שפלשתינה הקטנה תחולק... וכי אנו מתכוונים להילחם נגדה" (ג'מאל אל-חוסייני, נציג הוועד הערבי העליון, במועצת הביטחון של האו"ם ב-16 באפריל 1948).

המלחמה שלהם נמשכה באמצעות עם ה"פדאיון" בשנות ה-50 ופעולות הטרור של הארגונים הפלסטיניים אחרי מלחמת ששת הימים. בסופו של דבר, בתהליך שהחל אחרי 1967 ונמשך עד 1988, שני גורמים הכריעו את התודעה והעמדה של אש"ף, הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני, והביאו להשלמתו עם קיומה של ישראל.

הראשון בסדר ההיסטורי לאחר החלטת החלוקה והקמת המדינה, היה העליונות הצבאית של היישוב העברי ומדינת ישראל. הניצחונות במלחמת העצמאות, במלחמת סיני ומעל לכל במלחמת ששת הימים, ערערו את ההנחה כי ניתן להשמיד את ישראל ולכונן במקומה מדינה ערבית בפלסטין.

תדמית העליונות הצבאית של ישראל נפגעה במלחמת יום הכיפורים לנוכח ההצלחה של מצרים וסוריה להפגיע ולכבוש שטחים בסיני וברמת הגולן, אך העובדה שהמלחמה הסתיימה כשצה"ל ניצב בקילומטר ה-101 מקהיר ו-40 קילומטרים מדמשק, וחתימת הסכם השלום עם מצרים, הצליחו לשקמה. מלחמות לבנון הראשונה והשנייה, מלחמת המפרץ, הנסיגה החד-צדדית מלבנון ויישום תוכנית ההתנתקות, שוב כירסמו בתדמית העליונות הצבאית, אך בבסיסה היא עדיין נשמרה.

הגורם השני להשלמה עם קיומה של ישראל הוא הלגיטימציה הבינלאומית לזכותה להתקיים בקווי 1967, כפי שהיא באה לידי ביטוי בהחלטת מועצת הביטחון 242 אחרי מלחמת ששת הימים, ובהחלטה 338 אחרי מלחמת יום הכיפורים. את שני הגורמים הללו היטיב לסכם ב-2.11.18 אוסאמה ימאני, משפטן סעודי ובעל טור ביומן הסעודי הממסדי "עוכאט": "אנו נלחמים בישראל וחותרים להביא לקצה, שעה שהיא עובדה קיימת וישות ממשית שיש לה יחסים בינלאומיים וקשרי ידידות עם רוב מדינות העולם. אנו חותרים להשמיד מדינה שיש לה כוח ויכולת שמאפשרים לה להכניע את כל מי שתוקף אותה ומאיים על קיומה."

לאורך השנים ההתפתחות של שני הגורמים הללו, הלגיטימציה הבינלאומית ותדמית העליונות הצבאית — בצד קריסת בריה"מ, התנתקות ירדן מהגדה המערבית,

הגליית הנהגת אש"ף מלבנון לתוניסיה — חוללו תמורה בתודעה הפלסטינית, וב-1988 אש"ף הכיר בהחלטת החלוקה 181, שבה נקבע כי תקום מדינה יהודית; ובהחלטות 242 ו-338, שמשמען שעל ישראל לסגת משטחי הגדה ועזה. שטחים אלה, לפי החלטת העצרת הכללית 67/19 מכ"ט בנובמבר 2012, ישמשו להקמת מדינה פלסטינית על לא יותר מ-22% משטחי פלשתינה-א"י המנדטורית.

חשוב להדגיש, כי בדומה למה שקרה בצד הישראלי באותן שנים — לא חל שינוי בנרטיב הפלסטיני בדבר העוול הגדול ומהות הצדק. מה שהשתנה הוא העמדה לגבי עתיד הסכסוך ויישובו. אש"ף נע מגישת "כולה שלי" לגישה של פשרה שמבוססת על ההחלטות הבינלאומיות. "אבדה הזדמנות החלוקה של 1947, ולפניה אבדה הזדמנות החלוקה של ועדת פיל. אך איננו רוצים לאבד הזדמנות נוספת. לפיכך קיבלנו את חלוקת 1948 ו-1967, שאיננה כוללת יותר מאשר 22% מפלסטין ההיסטורית" — כך אמר מחמוד עבאס ב-23 באפריל, 2008, בריאיון לערוץ "אל ערבייה".

על רקע שינוי זה ותהליכים נוספים, כמו התחזקות איראן ופרוץ האינתיפאדה הראשונה, אימצו ראשי הממשלה יצחק רבין, אהוד ברק ואהוד אולמרט מדיניות שנועדה להבטיח את הלגיטימיות של ישראל ואת עליונותה הצבאית, על ידי שמירה על היחסים המיוחדים עם ארצות הברית ועל הסכמי השלום עם מצרים וירדן, וקבלת פתרון שתי המדינות תוך הפרדות מהפלסטינים על בסיס פשרה. בניגוד להם, בנימין נתניהו פעל במשך רוב שנות כהונתו נגד ההיגיון הזה. בממשלתו הנוכחית הוא הביא לשיא את הפגיעה הקשה והכרוסום העמוק בשני הגורמים הנ"ל, המבטיחים את ביטחונה ועתידה של ישראל.

נתניהו עירער את הלגיטימציה הבינלאומית של ישראל כאשר "עצר את הסכמי אוסלו", כדבריו, ושלל כל יוזמה לקידום פתרון שתי המדינות המבוסס על ההחלטות הבינלאומיות והפרמטרים שגובשו במשא ומתן בין ישראל ואש"ף. לצד זאת הוא טיפח במשך שנים את חמאס — שותפו להתנגדות לפתרון שתי המדינות ולהסכם שלום — והחליש את אש"ף ואת הרשות הפלסטינית, כדי לטעון בפני העולם שרשות חלשה וארגון הטרור חמאס אינם יכולים להיות פרטנר. במשך עשור וחצי הוא הקפיא

את התהליך המדיני ונמנע מלהכות בחמאס ברצינות. הוא התפלפל עם העולם באמצעות מושגים מכובסים כמו "שלום כלכלי", "ניהול הסכסוך" ו"צמצום הסכסוך", כדי לתת זמן לחבריו הקואליציוניים המשיחיים להכריע את הפלסטינים בגדה בעזרת מפעל ההתנחלות.

נתניהו הורס את יחסי ישראל עם ארה"ב, מצרים וירדן, דוחק את ישראל לעמדה של המצורעת העולמית, מכרסם בשיטתיות בתדמיתה המוסרית ופוגע בלגיטימיות הבינלאומית שממנה נהנתה מאז הקמתה. הוא דבק באשליה כי ניתן להתעלם מהסוגיה הפלסטינית, גם אחרי שחזינו בהתנפצות האשליה הזו ב-7 באוקטובר. כיום כל הקהילה הבינלאומית מאוחדת בתמיכתה בפתרון שתי המדינות, וישראל מאבדת את תמיכת הטובות שבידידותיה. טיפוח ההתנחלויות בניסיון להביא לסיפוח הגדה יערער את הלגיטימציה שלה אפילו בקווי 67'.

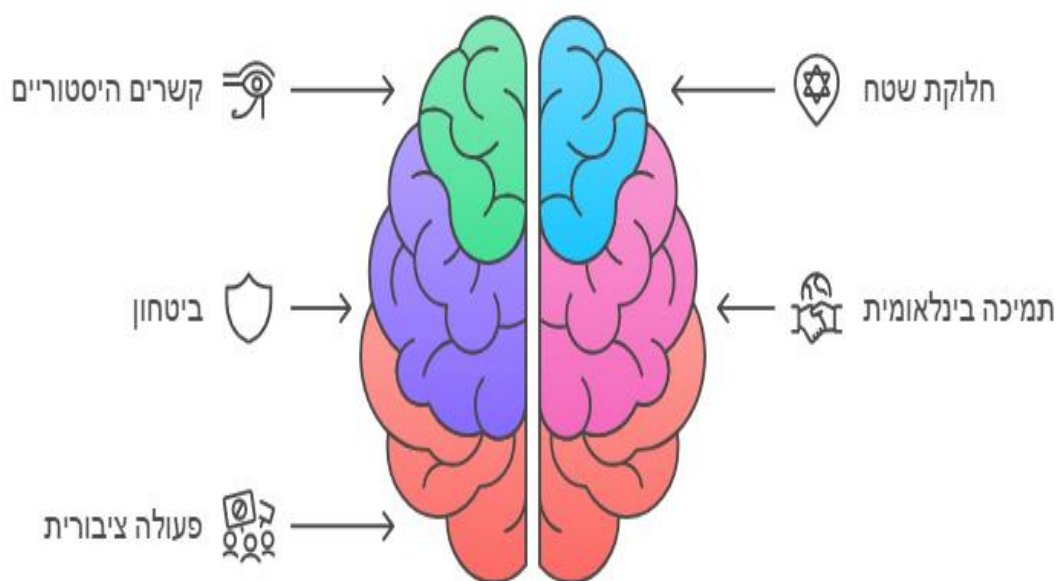
בהקשר לעליונות הצבאית, שימור הסכסוך עם הפלסטינים בטענה השגויה שהזמן פועל לטובתנו, תוך ניסיון לעקוף את הסכסוך באמצעות החתימה על הסכמי אברהם או עסקת טראמפ המגוחכת, לצד ביטול הסכם הגרעין עם איראן — כל אלה העניקו לאיראנים את הזמן הדרוש להתקדם אל סף פצצה גרעינית ולחמש שליחים (חיזבאללה, חמאס, הג'יהאד האיסלאמי, החותים ומיליציות שיעיות בסוריה) היכולים לשבש באופן חמור את החיים והביטחון בארץ — כפי שקורה מאז ה-7 באוקטובר.

נתניהו אף הוביל את ההפיכה המשטרית למען הישרדותו הפוליטית, תוך שהוא מתעלם מאזהרות מערכת הביטחון. זו חזרה והזהירה כי אויבי ישראל רואים בשבר הגדול שנגרם לחברה הישראלית שעת כושר למוטטה סופית — ואכן חמאס ה"מורתע" ניפץ ב-7 באוקטובר את "קיר הברזל" ואת תדמית העליונות הצבאית של המדינה.

את הכישלונות, האסונות והטעויות הקולוסליות הללו מובילים נתניהו וממשלותיו. בתחילה מתוך אידיאולוגיה קיצונית, לאומנית ומשיחית מוטעית, ובשנים האחרונות גם מתוך אינטרס של הישרדות פוליטית. אבל אסור לשכוח גם את חלקם של נפתלי בנט, גדעון סער, אביגדור ליברמן ושותפיו הקואליציוניים העכשוויים של נתניהו במדיניות הזאת.

לחברה בישראל כמעט שלא נותר זמן לעצור את התהליך ההרסני הזה. עליה להבין שאם לא תתייצב היום בכל כוחה כדי לעצור את ההידרדרות בלגיטימציה הבינלאומית ובעליונות הצבאית של ישראל, בעתיד הלא רחוק היא עלולה לשלם על כך את המחיר בנוסח מצדה או חורבן ירושלים ובית שני.

נתיב לשלום משותף

11. ההתנחלויות: פרויקט הנדל"ן הכושל של ישראל, שאול אריאלי, סיון הירש-
הפלר וגלעד הירשברגר, הארץ, 18 ביולי 2024

איור: ערן וולקובסקי

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) מסוּף מאי על הדמוגרפיה הישראלית בגדה המערבית (ללא מזרח ירושלים), מעידים על כישלון מתמשך של מפעל ההתנחלות. המגמות הדמוגרפיות הרב-שנתיות וההסלמה בגדה, על רקע המלחמה בעזה, שמים לאל את מאמצי ממשלת נתניהו-סמוטריץ' להכריע את הפלסטינים בגדה באמצעות השקעות תקציביות חסרות תקדים בהתנחלויות. גם הלבנת המאחזים הלא חוקיים, השינויים הארגוניים הדרמטיים במינהל האזרחי ובמשרד הביטחון, אלימות המתנחלים נגד הפלסטינים ואוזלת ידו של צה"ל בהתמודדות איתה — אינם משנים את תמונת הכישלון הכללית.

מתחילת 2023 ועד סוף מאי 2024 (17 חודשים) עברו מישראל לגדה המערבית 615 בני אדם, יותר מאלו שחזרו לישראל. ביותר משליש מההתנחלויות (47) היה בתקופה זו מאזן הגירה כולל שלילי (כלומר, יותר אנשים עזבו אותן מאלה שהגיעו אליהן מישראל וחו"ל). השיאניות הן מודיעין עלית (-1,076), מעלה אדומים (-582), אפרת (-199), חשמונאים (-149). התופעה היחידה שסייעה לרכך במעט את

המגמה השלילית היתה הגעתם של 965 עולים מחו"ל ישירות להתנחלויות. כלומר, היגרו לגדה יותר תושבים מחו"ל מאשר תושבים מישראל.

האוכלוסייה בגדה ממשיכה לגדול באותו קצב כמו בעשור האחרון, ומספר התושבים שם הגיע בסוף מאי 2024 ל-497,589 בני אדם, הגרים ב-134 התנחלויות ו-120 מאחזים לא חוקיים. אבל רובו המכריע של הגידול בגדה בתקופה הנ"ל — 92% מכלל הגידול — היה כתוצאה מריבוי טבעי (לידות פחות פטירות) שעמד בתקופה זו על 17,814 נפש. בחינה מהירה מגלה, כי כמחצית מהריבוי הטבעי (46%) מקורו בשתי הערים החרדיות הגדולות — מודיעין עלית וביתר עלית — וביחד עם גבעת זאב המתחרדת שיעור הריבוי הטבעי של שלושתן מהווה כמחצית מכלל הריבוי הטבעי בגדה. שלוש ההתנחלויות הללו בלבד, הסמוכות לקו הירוק, נמצאות במרחב ההסכמה שצפוי להסתפח לישראל במסגרת חילופי שטחים בהסכם קבע.

מעקב רב-שנתי שאנו עורכים בקבוצת המחקר "תמרור", בהסתמך על נתוני הלמ"ס, מעלה תמונה מרתקת ומפתיעה.

ראשית, ביחס לארבע הערים היהודיות שבהן מתגוררים קרוב למחצית (43%) מהישראלים בגדה: אריאל, הקטנה מכולן, והחילונית ברובה, שאוכלוסייתה בשש השנים האחרונות מדשדשת סביב 20–21 אלף נפש, הולכת ומתבגרת. שיעור תושביה מתחת לגיל 19 הוא פחות מרבע מהאוכלוסייה. כמחצית מבעלי זכות הבחירה מצביעים לליכוד, ומעטים מהם למפלגות הימין הקיצוני או החרדים (שיעור החרדים בעיר הוא שולי — כ-1.3%). העיר מדורגת באשכול הכלכלי-חברתי 6, מעל הממוצע בגדה, שהוא אשכול 4.

גם מעלה אדומים, העיר השנייה בגודלה, חילונית ומדורגת באשכול כלכלי-חברתי 6, וסובלת מאז 2013 ממאזן הגירה כולל שלילי, שהולך ומחריף. אוכלוסייתה בשבע השנים האחרונות מתנדנדת סביב 38 אלף תושבים ואינה צומחת. גם היא הולכת ומתבגרת, ושיעור התושבים בה מתחת לגיל 19 צנח לכשליש. כמחצית ממצביעי הצביעו לליכוד (שיעורם במגמת ירידה בעשור האחרון), ועוד כ-30% למפלגות הימין הקיצוני. כ-20% בעיר מצביעים למפלגות החרדיות, למרות שאוכלוסייתה החרדית מהווה רק כ-3%. המגמות הללו בערים החילוניות מסבירות את הצניחה

בשיעור החילונים בקרב כלל המתנחלים בגדה מ-35% ב-2010, ל-26% במאי 2024.

ביתר עלית, השלישית בגודלה, ברובה המוחלט חרדית (93.1% מהתושבים). אחרי שנתיים של מאזן הגירה שלילי, התהפכה המגמה, ואוכלוסיית העיר גדלה ל-68,363 נפש, בעיקר בשל ריבוי טבעי. 60% ממצביעיה הצביעו ליהדות התורה, ו-30% לש"ס. העיר מדורגת באשכול הכלכלי-חברתי הנמוך ביותר, 1. מודיעין עלית, הגדולה מארבע הערים, גם היא חרדית (95.8% מתושביה), ומדורגת באשכול הכלכלי-חברתי הנמוך ביותר. גם היא סובלת בעשור האחרון ממאזן הגירה כולל שלילי, המטושטש על ידי ריבוי טבעי גבוה, ומספר תושביה הגיע במאי 2024 ל-86,816 נפש. 80% ממצביעיה הצביעו ליהדות התורה והשאר לש"ס. בשל הריבוי הטבעי בערים הללו עלה שיעור החרדים בקרב הישראלים בגדה מ-32% ב-2010 ל-37% במאי 2024. שלוש הערים הגדולות, הכוללות 90% מהאוכלוסייה העירונית, צפויות להסתפח לישראל במסגרת הסדר קבע.

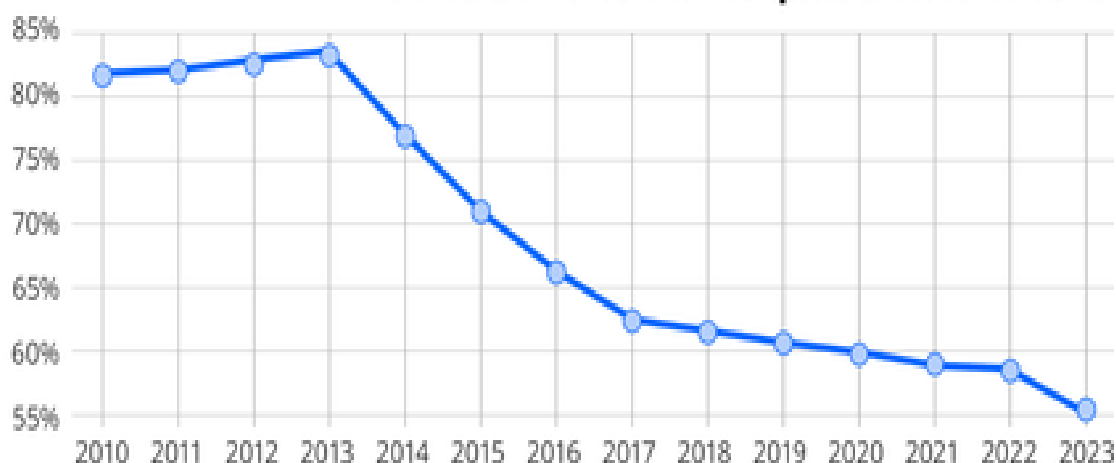
שנית, המעקב שאנו עורכים מעלה תמונה מעניינת גם ביחס ל-14 המועצות המקומיות, שבהן מתגוררים כחמישית (22.2%) מהישראלים בגדה: במועצה המקומית הגדולה ביותר, גבעת זאב, שיעור החרדים עבר את מחצית האוכלוסייה. האוכלוסייה צומחת בקצב גבוה במיוחד, והשנה נסקה ל-22,503 נפש (יותר מאוכלוסיית אריאל). גם בעמנואל החרדית, הגידול השנתי הואץ, והאוכלוסייה הגיעה ל-5,142 נפש.

במועצות החילוניות הגידול באוכלוסייה התמתן והתייצב כדלקמן: אורנית 9,397 נפש, אלפי מנשה 8,000, בית אריה 5,603, והר אדר 4,140. מעלה אפרים, הקטנה במועצות המקומיות, שהלכה ודעכה בשנים 2005-2013, החלה שוב לגדול ומונה כיום 1,419 נפש — עדיין פחות ממספר תושביה לפני כשני עשורים.

במועצות המקומיות הדתיות-לאומיות המגמה מעורבת: חלקן גדלו, כמו אפרת שצמחה ל-11,940, קרני שומרון שצורפה לה מעלה שומרון וגדלה ל-10,179 נפש, שער השומרון החדשה — שנולדה מאיחוד שערי תקווה ועץ אפרים — גדלה ל-9,027, קרית ארבע ל-7,601, אלקנה ל-4,453. חלק מהן התייצבו, למשל בית אל

עם 6,469 תושבים, וקדומים עם 4,600 נפש. למעשה, רוב המועצות המקומיות (תשע מתוך 14), הכוללות 77% מכלל התושבים, צפויות להסתפח לישראל במסגרת חילופי שטחים בהסדר קבע.

שיעור הישראלים מתוך כלל האוכלוסייה בשטח C

מקור: לח"ם ישראל ולח"ם של הרש"פ

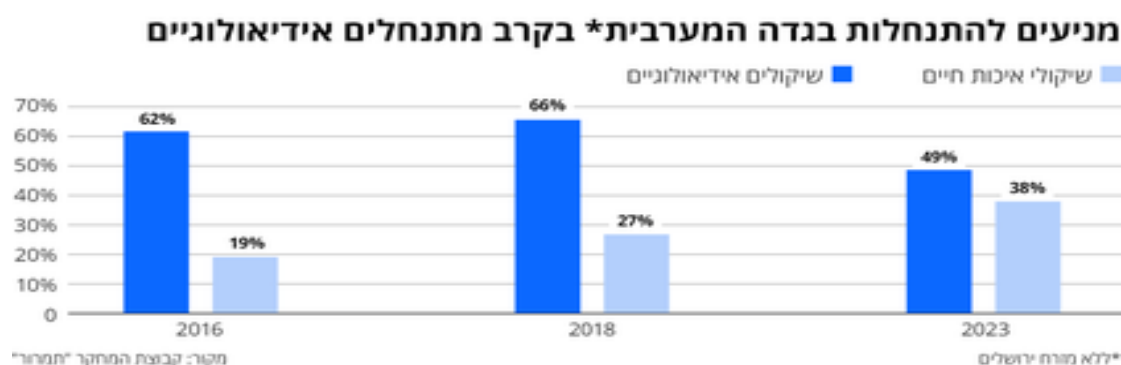
בשש המועצות האזוריות, שבהן גרים כשליש (35%) מהישראלים תושבי הגדה, מצאנו מגמות מעורבות. המועצות הדתיות-לאומיות, הנהנות ממרב המשאבים הממשלתיים, ממשיכות לצמוח. למשל, מטה בנימין, הגדולה ביותר מבחינת אוכלוסייתה, גדלה ל-78,089. מועצת השומרון, הגדולה ביותר בשטחה, גדלה ל-46,152 תושבים, גוש עציון גדלה ל-27,812 אלף תושבים והר חברון הגיעה ל-11,842. לעומתן, בערבות הירדן החילונית יש 6,767 תושבים, ובמגילות ים המלח, הקטנה ביותר והחילונית, רק 2,254 תושבים. כלומר, בכל בקעת הירדן ואזור ים המלח, שהם יותר משליש משטח הגדה, מספר הישראלים נותר נמוך מאוד — פחות מ-10,000.

למגמות הנ"ל שמאפיינות את העשור האחרון יש כמה השלכות מרכזיות. הראשונה, שיעור החרדים באוכלוסייה היהודית בגדה עלה ל-37%. אוכלוסייה זו, לצד התנחלויות אחרות עניות, גורמת לכך שיותר מ-40% מהמתנחלים משתייכים לאשכול החברתי-כלכלי הנמוך ביותר. (1) לשם השוואה, שיעור זה גדול כמעט פי עשרה משיעור המשתייכים לאשכול 1 בתחומי ישראל.

האוכלוסייה היהודית בגדה נעשית עם הזמן ענייה יותר ותלויה יותר בסבסוד ממשלתי. לשם המחשה, שיעור ההשתתפות של הממשלה, באמצעות מענקים שונים, הגיע בשנת 2022 ל-63% בממוצע מהתקציב הרגיל, ול-60% מהתקציב הלא רגיל של כלל 24 הרשויות בגדה. זאת, בעוד שממוצע ההשתתפות בתחומי הקו הירוק לתקציב רגיל הוא 42%, ולתקציב לא רגיל — 39%. ולא פחות חשוב: כשליש מהתמיכה הממשלתית בגדה מוקצה לרווחה. למרות שהישראלים שם הם כ-5% מאוכלוסיית ישראל, הם זוכים ל-7.22% (2,340,613,000 שקלים) מכלל המענקים הממשלתיים לתקציב הרגיל, ול-8.1% (740,855,000 שקלים) מהמענקים לתקציב לא רגיל.

המימון של משלמי המסים הישראלים מחולק באופן הסותר את ההמלצות של ועדות שונות, וגורם לכך שבעוד שממוצע ההכנסה לנפש בתקציב הרגיל בתחומי ישראל הוא 8,832 שקל, ממוצע ההכנסה המקבילה לתושב הגדה הוא 10,300 שקל. כלומר, בממוצע, האוכלוסייה בגדה נהנית משירותים משופרים יותר בהשוואה לאוכלוסיית ישראל, בתחומי הרווחה, החינוך והתרבות.

הרעפת המשאבים הזו מקבלת ביטוי בדעת הקהל של המתנחלים. ערכנו שלושה סקרים ייחודיים בשנים 2016–2023 בקרב מדגמים מייצגים וגדולים של האוכלוסייה היהודית הבוגרת (מעל גיל 18) בגדה, כדי לבחון את עמדות הציבור לגבי מגוון פתרונות מדיניים בסוגיה הטריטוריאלית. מהסקרים עולה, כי עם הזמן מתנחלי "איכות החיים" הופכים ליותר אידיאולוגיים, ואילו המתנחלים האידיאולוגיים מציינים את איכות החיים כסיבה מרכזית למגורים בגדה.

כך למשל, בשנת 2016 רק 19% מהציבור האידיאולוגי ציינו את איכות החיים כמניע להתיישבות בגדה, וב-2023 38% מציבור זה הצהירו שהם מתנחלים גם מסיבות של איכות חיים. במקביל, המרכיב האידיאולוגי בהתנחלות אמנם נותר המניע החשוב ביותר, אבל ב-2023 הוא אפיין 49% מהמתנחלים, לעומת 62% בשנת 2016.

ההשלכה השנייה של המגמות הסוציו-דמוגרפיות הללו היא, שלמרות הגידול הנומינלי במספר הישראלים בגדה, שיעורם מכלל אוכלוסיית הגדה הוא 14% בלבד. כלומר, באוכלוסיית הגדה יש רוב ערבי מוצק, וסיפוחו יערער לחלוטין את המאזן הדמוגרפי של ישראל, או לחלופין את המשטר הדמוקרטי שלה, אם לא יוענקו לפלסטינים זכויות שוות, כפי שבצלאל סמוטריץ' הצהיר.

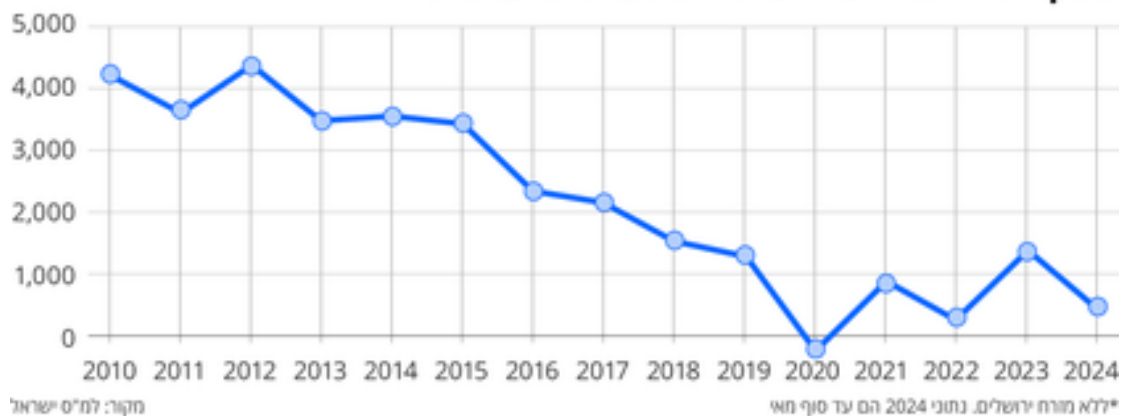
ההשלכה השלישית היא, שהגידול המתמיד באוכלוסייה הפלסטינית בשטח C, שמונה כיום כ-392 אלף תושבים, הופך גם את סיפוח שטחי C ללא ריאלי מבחינה דמוגרפית, ביטחונית וכלכלית. שיעור הישראלים בשטח C, שהיה רוב מובהק, צנח מ-82% בשנת 2010 ל-55% בסוף 2023. מכאן, שדבריה של השרה אורית סטרוק, שקראה באחרונה להאיץ את ההתנחלות בדרום הר חברון — "אמרתי לו, בצלאל אני מבקשת קודם כל הר חברון, הוא קיבל את זה" — הם חסרי משמעות מבחינת השליטה בשטח. שכן, מדרום לגוש עציון, במחוז חברון, חיים כ-18 אלף ישראלים בקרב אוכלוסייה פלסטינית המונה 822 אלף נפש (2.1% בלבד).

ההשלכה הרביעית היא, שיותר ממחצית (59%) מהישראלים שגרים מעבר לקו הירוק גרים בסמוך לו (עד חמישה קילומטרים), ויסופחו לישראל במסגרת חילופי שטחים. אפילו מרבית אלו המתגוררים בטווח שבין חמישה לעשרה ק"מ — כמו מעלה אדומים, גבעת זאב ואפרת — יסופחו לישראל במסגרת הסכם קבע. למרות שמספר ההתנחלויות המבודדות המרוחקות מהקו הירוק (10 ק"מ ויותר) הוא כמחצית מכלל ההתנחלויות בגדה (46%) ועומד על 62, אוכלוסייתן מועטה (123 אלף תושבים, שהם 24% מהישראלים בגדה), ורובן שייכות לזרם הלאומני-משיחי, שבחר להתנחל שם כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית. גם בסוגיה זו רואים בסקרים שערכנו כי יש להבחין בין הציבור האידיאולוגי לציבור "איכות החיים". בסוגיה של סיפוח חד-צדדי של השטחים למשל, ב-2023 תמכו בצעד כזה כשני

שלישים (66%) מהמתנחלים האידיאולוגיים, לעומת כשליש (35%) ממתיישיב "איכות חיים."

יש לזכור כי חילופי שטחים של פחות מ-4% במסגרת תהליך מדיני יאפשרו את הישארותם של 80% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק בריבונות ישראל, כאשר מרבית המפונים יהיו כאלה המשתייכים לזרם האידיאולוגי של הימין המשיחי. כאן הממצאים מהסקרים מצביעים על הקצנה בקרב ציבור המתנחלים בכל הנוגע לאפשרות של פינוי. אם ב-2016 רק כחמישית (19%) ממתנחלי איכות חיים ופחות ממחצית (44%) מהמתנחלים האידיאולוגיים ציינו שיסרבו להתפנות מהיישוב שלהם בכל תנאי במקרה שישראל תגיע להסכם עם הפלסטינים, הרי שב-2023 35% ממתנחלי איכות חיים ו-56% מהאידיאולוגיים אמרו שיסרבו להתפנות במסגרת הסכם.

מאזן הגירה כולל של ישראלים לגדה המערבית*

גם אם יוצע למתנחלים כולם פיצוי מידי על ביתם ורכושם במתווה פינוי-פיצוי, בקרב מתנחלי איכות חיים ההסכמה לפינוי ירדה מ-66% ב-2016 ל-55% ב-2023, ובקרב המתנחלים האידיאולוגיים היא ירדה מ-45% ב-2016 ל-35% ב-2023. המגמות הנ"ל מלמדות, שהאידיאולוג נהפך לבורגני והבורגני נהפך לאידיאולוג. טשטוש הזהויות הוא תוצר ישיר של נורמליזציה של הכיבוש בקרב החברה הישראלית.

עובדות אלו, המוסתרות מהציבור, או מוצגות רק כמספר נומינלי של מתנחלים בלי להתייחס לנתונים חשובים כמו ריבוי טבעי, יחס הגירה וגידול דמוגרפי של הפלסטינים, מראות כי המציאות האמיתית הפוכה לחלוטין מחזיונותיה של שרת

ההתיישבות והמשימות הלאומיות, המדברת על "תקופה של נס" שנראה שרק היא ותומכיה חווים בתקופה קשה זו. הנתונים והעובדות ממחישים את האבסורד שבמדיניות של ממשלת בנימין נתניהו, המבקשת למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית בכל מחיר". נתניהו איתנו על מלא, "אמר בצלאל סמוטריץ' בחודש שעבר (9.6) בכנס באחת ההתנחלויות בשומרון.

בעשור האחרון העבירו ממשלות ישראל בראשות נתניהו ונפתלי בנט מיליארדים רבים לטובת המתנחלים בגדה המערבית (לא כולל מזרח ירושלים), דרך מענקים ממשלתיים למיניהם. הן סבסדו את החברה החרדית, ההולכת וצומחת בגדה, באופן שמשאיר אותה תלויה במענקים המופרזים, וכחלק מאתנן קואליציוני הן סללו כבישים במיליארדים להתנחלויות המבודדות. הן תמכו במאחזים הלא חוקיים בכספי משלם המסים, דרך המועצות האזוריות, תוך שהן דורסות ברגל גסה את סדרי המינהל התקין, עוצמות עין מול אלימות המתנחלים — והכל בניסיון להחיות את פרויקט הנדל"ן הכושל ביותר של מדינת ישראל.

הממשלה הנוכחית ממשיכה להקריב את הדמוקרטיה הישראלית, גם בעת מלחמה, תוך העמקת ההפיכה המשטרית בשטחים למען מפעל ההתנחלות. למעשה, בשבועות האחרונים השלים סמוטריץ' את ההפיכה המשטרית בגדה לאחר שהעביר כמעט את כל הסמכויות השלטוניות שם, למעט אלה הנוגעות לביטחון, מהצבא למנגנון אזרחי שהוא עומד בראשו. זה נעשה על ידי מינוי איש שלומו ל"סגן ראש המינהל האזרחי לעניינים אזרחיים".

צעד זה מרוקן מסמכויות את ראש המינהל האזרחי, וכמוהו כסיפוח של הגדה. הוא מאפשר לסמוטריץ' לשלוט בפועל בניהול המקרקעין בגדה, בתכנון ובניה, בפיקוח ואכיפה על בנייה לא חוקית, בפיקוח וניהול של רשויות מקומיות, ברישוי מקצועות, במסחר וכלכלה, ובניהול שמורות הטבע ואתרי העתיקות. הצעד מאפשר לסמוטריץ' לאשר ולממן הקמת שכונות חדשות וחוות רועים, לצד הרס בתים של פלסטינים שנבנו ללא היתר.

השאלה הגדולה היא — האם גם הציבור החרדי והציבור החילוני ישתפו בסופו של דבר פעולה עם המהלכים שמקדם ציבור לאומני משיחי קטן? האם לנוכח ההטבות

הכלכליות המפליגות שמלוות מעבר לגדה, חרדים וחילונים יעברו לשם באלפיהם באופן שישנה את המגמות הדמוגרפיות השליליות ויבטל את ההיתכנות הקיימת היום לפתרון שתי המדינות? האם בזבז משאבי המדינה לשם מימוש החזון המשיחי ללא כל תוחלת מדינית יימשך, וימשיך לפגוע במעמדה, בתדמיתה, בכלכלתה ובעיקר בביטחונה של מדינת ישראל?

12. דווקא עכשיו יש הזדמנות היסטורית לשלום. אסור להחמיץ אותה, שאול אריאלי, הארץ, 8 באוגוסט 2024

כל חזון דורש תוכנית יישום. החזון של נתניהו, בנט וסמוטריץ' הוא שלטון יחיד במדינה אתנוקרטית שתקבע עליונות יהודית בכל "ארץ ישראל השלמה", תחת אידיאולוגיה של "עם לבדד ישכון", ו"העולם יתרגל לכך", כפי שהבטיח נפתלי בנט. את החזון הלאומני-משיחי הזה הם ביקשו ליישם באמצעות "תוכנית ההרגעה" המדומיינת של בנט לסיפוח שטחי C מ-2012, ואחר כך באמצעות "יוזמת השלום" המגוחכת של הנשיא דונלד טראמפ מ-2020, שנהגתה על ידי בנימין נתניהו, וכיום הם מבקשים ליישמו בעיקר באמצעות "תוכנית ההכרעה" המשיחית של בצלאל סמוטריץ', שפורסמה ב-2017.

בתוך עשור חזון עוועים זה הפך את ישראל למצורעת בעולם, גרם לפגיעה ביכולות ובמעמד של צה"ל, הרס את משטרת ישראל, החליש את מערכת המשפט, העמיק את הקיטוב החברתי תוך הידרדרות במדרון חלקלק לעבר מלחמת אזרחים, ערער את היחסים עם ארה"ב, דרדר את הכלכלה הישראלית, דחף ישראלים לחו"ל, העמיק את השחיתות הממסדית, הגביר את האנטישמיות בעולם, החליש את מערכת החינוך, הרחיק את יהודי העולם מישראל, פגע בסולידריות בחברה הישראלית, ומאיים לפגוע בהסכמי השלום עם מצרים וירדן.

לנוכח הסכנה ישראל חייבת לחזור לחזון הציוני — מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי, שחיה בביטחון כחלק ממשפחת העמים — ולהשלים אותו. לשם כך נחוצה הנהגה שתאמץ אותו בקול ברור, ותעשה כל שביכולתה בכדי ליישמו. בתחומים רבים בישראל נדרש תיקון, אך אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה בעקבותיהם חזרו וחיידו את מרכזיות הסכסוך הישראלי-פלסטיני. יישוב הסכסוך ייצור מציאות נוחה יותר לחברה בישראל לטפל בתחומים האחרים, ולא להפך. למרות הלכי הרוח הקשים בחברה הישראלית ובחברה הפלסטינית בעקבות טבח ה-7 באוקטובר והרס רצועת עזה במלחמה, יש להציב כבר היום תוכנית להשלמת מימוש החזון הציוני. ההיסטוריה מלמדת שלעתים קרובות מתוך הרס ואכזריות הדדית צומחת

תובנה בדבר הצורך בפשרה גם בלי אהבת מרדכי (או ישמעאל), שאולי תוביל יום אחד גם לפיוס.

תוכנית הנשיא ג'ו ביידן למזרח התיכון, שעל סדר היום, בנויה משלושה מרכיבים: הראשון, היערכות אזורית מול איראן ושלוחיה באזור, שתשרת את ביטחון ישראל. השני, קידום מדינה פלסטינית. השלישי, נורמליזציה בין סעודיה וישראל. צעדים משלימים של התוכנית כוללים הפסקה של הלחימה בעזה ובצפון ושחרור החטופים. ההסכם האמריקאי-סעודי צריך לכלול "חבילה" ישראלית-פלסטינית, שתתבסס על מחויבות ליישוב הסכסוך לפי מודל שתי המדינות.

ב"חבילה" יהיו שני שלבים. הראשון, הצהרה מחייבת: על ישראל להכריז על מחויבותה לפתרון שתי המדינות, ועל הפלסטינים להבטיח ייצוג לגיטימי של העם הפלסטיני. לשם כך עליהם לקיים בחירות לפרלמנט, לנשיאות ולמועצה הלאומית הפלסטינית של אש"ף, לפרק את חמאס מהזרוע הצבאית שלו, וכל המועמדים לבחירות צריכים להכיר בישראל ובהסכמים שנחתמו עמה.

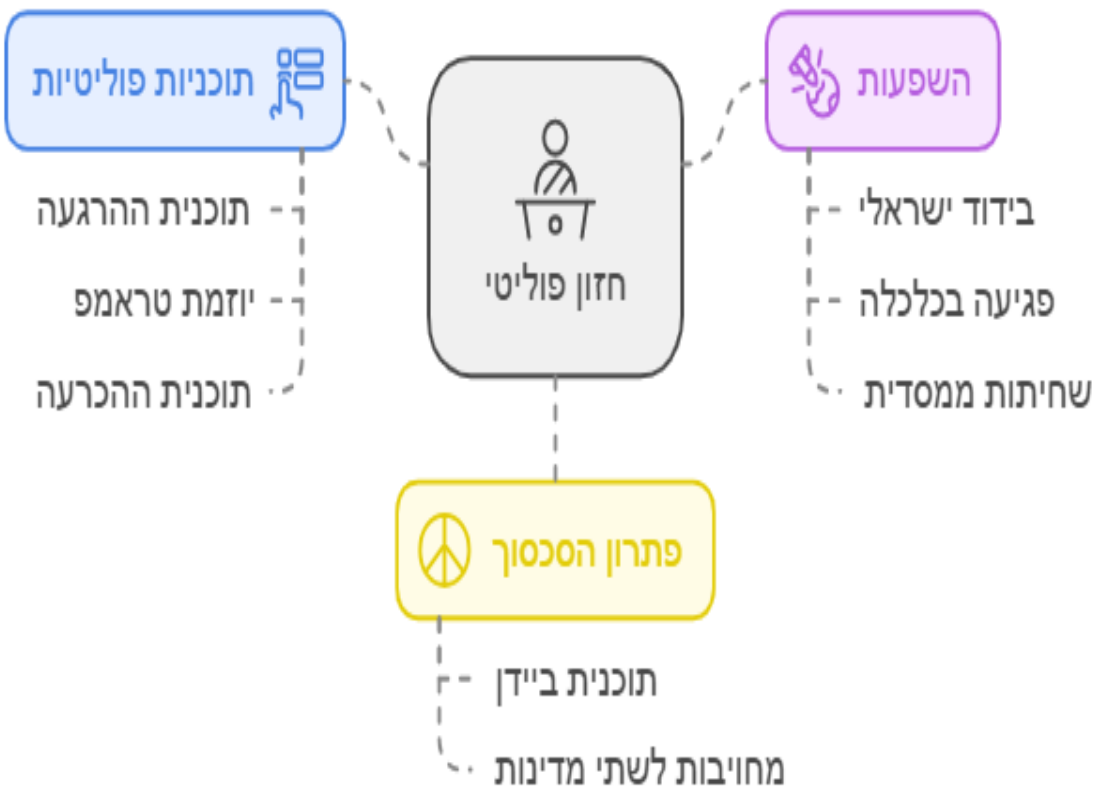
השלב השני (שמותנה בהשלמת השלב הראשון), כולל מהלכים ליצירת אמון ולבניית המדינה הפלסטינית שבדרך. על ישראל להציג וליישם תוכנית ריאלית לרציפות טריטוריאלית פלסטינית בגב ההר, במתווה שתוכנן על ידי אריאל שרון ואהוד אולמרט במסגרת "תוכנית ההתנתקות" המורחבת, שגובשה ב-2004 ו"תוכנית ההתכנסות" מ-2006. אלה כללו פינוי התנחלויות מבודדות לאורך כביש 60 המחבר את הערים הפלסטיניות המרכזיות בגדה.

ישראל תחדש את המעבר הבטוח, עם מתן עדיפות למתכונת הבטוחה יותר של מסילת רכבת, לפי התכנון ערב ההתנתקות מעזה ב-2005, שתחבר בין עזה לעיירה תרקומיא על בסיס מסילת הרכבת בין אשקלון לקריית גת. הפלסטינים, שייחזו לראשונה מרציפות טריטוריאלית, יתחייבו לפרוס תחנות משטרה לאכיפת החוק והסדר ולהפגנת משילות בכל השטחים שבאחריותם, והרשות הפלסטינית תפרוס את כוחותיה ברצועת עזה ותחדש את התיאום הביטחוני עם ישראל שם. במקביל, על ישראל להתחייב להעביר באופן קבוע ובלתי מותנה את כספי המסים שהיא גובה בעבור הרשות, ועל שני הצדדים לעדכן את הסכמי פריז, העוסקים בכלכלה.

בגמר יישום ה"חבילה" הישראלית-פלסטינית, שעשוי לארוך חודשים רבים, ישראל תמשיך להחזיק בסמכות הביטחונית באיו"ש, תיהנה מתיאום עם המשטרה הפלסטינית הן בגדה והן בעזה, ותחזיק בבקעת הירדן. ישראל תשקם את יחסיה עם ירדן ומצרים, ועם הקהילה הבינלאומית ובראשה ארה"ב. הפלסטינים ייהנו מרציפות טריטוריאלית, מגוף לגיטימי אחד לניהול המו"מ מול ישראל והעולם, משליטה משופרת בכלכלתם ומחזוק השליטה הביטחונית בגדה ובעזה בשטחים שבאחריותם. במקביל, ארה"ב, סעודיה וישראל יממשו מהלכים ראשוניים לנורמליזציה ולכינון ברית אזורית.

הצעד הבא יהיה יישוב מדורג של הסכסוך הישראלי-פלסטיני בהסכמי קבע במסגרת "תוכנית ההשלמה" המוצעת להלן. בכפוף להצלחת יישום ה"חבילה" ייפתחו שלושה ערוצי מו"מ להסדרי קבע". הראשון, בין ישראל לפלסטין, בתיווך אמריקאי-ערבי, על ארבע סוגיות הליבה: גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים, בהתאם לפרמטרים שנקבעו באנאפוליס 2008. השני, מו"מ בין ישראל לעולם הערבי על פי הצעת השלום של הליגה הערבית, שיעסוק בעיקרו בצעדי הנורמליזציה ובברית האזורית מול איראן ושלוחיה. השלישי, מו"מ בין ישראל ופלסטין לקהילה הבינלאומית על הסכמים כלכליים וביטחוניים, על מנגנון להסדרת סוגיית הפליטים, על סיוע צבאי ועוד. עם החתימה על כלל ההסכמים בשלושת הערוצים יחל יישומם במקביל ובאופן מותנה על ציר זמן אחד.

גיבושה ויישומה של "תוכנית ההשלמה" עשויים לארוך כמה שנים, אך על הצדדים להבין כי זו האפשרות היחידה לעצור את ההסלמה החמורה ולהציב תקווה מחודשת בפני העמים. לא נפריז אם נאמר כי זוהי הזדמנות היסטורית — שלצערנו נקנתה במחיר חייהם של עשרות אלפי פלסטינים ויותר מ-1,500 ישראלים, הרס הרצועה ופינוי של יישובי הנגב המערבי וצפון הארץ. לכן אסור להחמיצה. האתגר הגדול הניצב בפני שתי החברות, הישראלית והפלסטינית, הוא לבחור בהנהגות ראויות שיובילו אותן לעתיד שונה מהמציאות שהן חוות במאה השנים האחרונות.

13. אם ישראל תמשיך להתנער מחלוקת הארץ "הנהר עד הים" יטביע אותה,
שאל אריאלי, הארץ, 12 בספטמבר, 2024

מאז מלחמת העולם השנייה, כמעט אף מלחמה בין מדינות לא לוותה בשלילת זכותה של מדינה להתקיים, או בשלילת זכותו של עם להגדרה עצמית. הטבח שביצע חמאס ביישובי הנגב המערבי ב-7 באוקטובר ותוכניתו להקים את מדינת פלסטין על חורבות ישראל, לצד שלילת כל הסדר מדיני על ידי ממשלת נתניהו — מבטאים את הגישה הרווחת בקרב הפונדמנטליסטים החמאסניקים מחד, והמשיחיים-הלאומנים הישראלים מאידך. כל צד שולל באופן מוחלט את זכויותיו של הצד השני.

גישה זו נהפכה שגורה בשיח המדיני והציבורי בפי שני הצדדים. חמאס ותומכיו תובעים מדינה אחת ושוללים את זכותה של ישראל להתקיים ואת זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית במולדתו; ישראל שוללת את הקמתה של מדינה פלסטינית לצדה ואת זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית.

שתי העמדות הללו מנוגדות למשפט הבינלאומי, ולהחלטותיה של הקהילה הבינלאומית. לעמדת חמאס העקרונית, תחת הסיסמה "מהים ועד הנהר", מצטרפים באופן חסר תקדים רבים מאוד בעולם. השאלה היא, למה? האם מדובר באנטישמיות המסורתית? בבורות? באנטי-ישראליות? או אולי בכישלון ההסברה הישראלית? או שמא יש לכך הסבר אחר?

כפי הנראה, כמו בהרבה שאלות מורכבות, התשובה נעוצה בגורמים שונים, ובכללם הגורמים שנמנו לעיל. עם זאת, בקהילה הבינלאומית ישנם כאלו שאינם נמנים עם האנטישמיות המסורתית ואינם בורים, ובכל זאת הם אינם מוכנים לקבל כצודק את ה"נרטיב" הישראלי. עמדתם מבוססת על נימוקים הגיוניים לשיטתם, המתייחסים לשורש הסכסוך, שהחל עם הצהרת בלפור בנובמבר 1917. עלינו, הישראלים, להכיר היטב את ההיגיון שמאחורי עמדתם, אם חפצים אנו להבין את המציאות ולקבל הכרעות חיוניות לעתידנו.

עם תום מלחמת העולם הראשונה וכינונו של חבר הלאומים ב-1919, החליף עקרון ההגדרה העצמית את העיקרון האימפריאלי במערכת הבינלאומית. התוקפנות והכיבוש כדרך להשגת ריבונות על טריטוריות נשללו, והתבססה ההכרה כי לכל עם

עם רוב בקרב תושבי ארץ, זכות טבעית לקבוע את עתידו המדיני והחברתי. במילים אחרות: "ארץ שייכת לתושביה ולא לכובשיה."

איזו מציאות התקיימה במרחב פלשתינה המנדטורית בסוף אותה מלחמה? מתוך אוכלוסייה של קצת יותר מ-750 אלף איש, 90% היו ערבים ו-10% יהודים, ויותר מ-93% מהאדמות הפרטיות היו בבעלות ערבית. על רקע מציאות זו דרשו ערביי הארץ בדצמבר 1920 בקונגרס הערבי הלאומי השלישי שהתקיים בחיפה, לממש את זכותם להגדרה עצמית ו"לכונן ממשלה של בני הארץ שתהיה אחראית בפני מועצה מייצגת, אשר העם הדובר ערבית שישב בפלשתינ עד ראשית המלחמה (כולל היהודים, ש"א) יבחר את חבריה, כפי שהדבר נעשה בעיראק ובעבר הירדן."

המעצמות המנצחות, בריטניה, צרפת וארצות הברית, התעלמו מהמציאות בפלשתינה ולא שעו לתביעה הערבית להגדרה עצמית, בהיותם רוב תושבי הארץ. בוועידת סן רמו ב-1920 החליטו המעצמות האירופיות לכלול את הצהרת בלפור בכתב המנדט שניתן לבריטניה, וב-1922 חבר הלאומים אישר את כתב המנדט. 25 שנה מאוחר יותר הודתה ועדת החלוקה של האו"ם, כי "עקרון ההגדרה העצמית לא הוחל על פלשתינה בעת שנוצר המנדט ב-1922, בשל השאיפה לאפשר את הקמת הבית הלאומי היהודי."

החרגת פלשתינה מעקרון ההגדרה העצמית היתה חסרת תקדים. פרופסור אדוארד סעיד, חבר המועצה הלאומית הפלסטינית, כתב ב-1979 על הצהרת בלפור: "חשיבותה של ההצהרה נעוצה בראש ובראשונה בהיותה הבסיס החוקי לתביעתה של הציונות על פלסטין. ושנית, והדבר חשוב יותר לעניינו כאן, היתה זו הצהרה שאת מידת חריגותה אפשר לתפוש רק אם מבינים היטב את המציאות הדמוגרפית או האנושית בפלסטין" (מתוך "שאלת פלסטין").

הבריטים הצמידו להחרגה הזו תנאי: הם התנו את הקמת הבית הלאומי היהודי בכך, "שלא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות", והוסיפו, לבקשת היהודים, שלא תהיה פגיעה גם "בזכויות ובמעמד המדיני של יהודים בכל ארץ אחרת". בכתב המנדט, שכלל את הצהרת בלפור, הוסיפה וחזרה הקהילה הבינלאומית על התנאי, וכתבה כי יוקם בית לאומי יהודי "תוך שמירת

הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי פלשתינה, ללא הבדל גזע ודת". כלומר, בתמורה להחרגת פלשתינה ולשמירת זכויות היהודים ברחבי העולם, הבית הלאומי היהודי יהיה דמוקרטי וישמור על שוויון זכויות לכל תושביו.

ב-1947 השלימה הקהילה הבינלאומית עם חוסר ההיתכנות לקיומה של מדינה אחת, בנימוק ש"ישנם היום בפלשתינה כ-650 אלף יהודים וכמיליון ו-200 אלף ערבים, שונים זה מזה באורח חייהם ובאינטרסים הפוליטיים שלהם" (דו"ח החלוקה 1947). היא הוסיפה והדגישה, כי "התביעות על פלשתינה, הן של הערבים והן של היהודים, שתיהן בעלות תוקף ולא ניתן ליישב אותן זו עם זו". ועל כן קבעה, כי "מכל ההצעות שהוצעו, החלוקה (של הארץ) היא המעשית ביותר."

עסקת החבילה — החרגת פלשתינה-א"י מעקרון ההגדרה העצמית בתנאי ברור שתכונן בארץ דמוקרטיה — היתה ברורה מאוד להנהגה הציונית מתחילת הדרך. דוד בן-גוריון קבע ב-1918, כי "לא רצוי ולא ייתכן לנשל מן הארץ את תושביה הנוכחיים. לא זוהי תעודת הציונות. אילו היתה הציונות שואפת לרשת את מקומם של תושבי הארץ הנוכחיים — כי אז לא היתה אלא אוטופיה מסוכנת וחזון-שווא מזיק וריאקציוני". זאב ז'בוטינסקי החרה החזיק אחריו, והתחייב ב-1923: "את הרחקתם של הערבים מארץ ישראל הנני חושב לבלתי מתקבלת על הדעת בהחלט; בארץ ישראל תמיד ישבו שני עמים... הנני מוכן להישבע בשמנו ובשם צאצאינו שלא נפר לעולם שיווי זכויות זה, ולא נעשה ניסיון לדחוק את רגליו של מישהו."

גם מנחם בגין חזר ועמד על ההתניה הקריטית הנ"ל לקבלת לגיטימציה בינלאומית להקמת מדינת ישראל, וכתב ב-1972: "הציונות...אלה יסודותיה בארץ ישראל, אשר זכותנו עליה אינה ניתנת לערעור, יהיה רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושוויון זכויות לכולם. לא סטינו ולא נסטה מתורה זו, בה מקופלת צדקת ענייננו". מאוחר יותר, ב-1978, הציע את תוכנית האוטונומיה, שבסופה השטחים הכבושים היו אמורים להסתפח לישראל והפלסטינים היו אמורים לקבל אזרחות ישראלית.

ובחזרה לימינו. ממשלת ישראל בראשות בנימין נתניהו שוללת את כל האפשרויות. היא שוללת את פתרון שתי המדינות, והיא שוללת מתן אזרחות ושוויון זכויות לאחר סיפוח השטחים. מדיניותה זו מפירה את ההתחייבות הציונית הבסיסית לתהליך

החריג שבאמצעותו הוקמה מדינת ישראל. הסרבנות הפלסטינית לחלוקת הארץ ב-1948 חדלה להיות פקטור רלוונטי, לאחר שב-1988 הפלסטינים קיבלו את החלטת החלוקה 181 ואת ההחלטות המכירות בישראל בקווי מאי 1967, וחזרו על כך בהכרה ההדדית עם ישראל בספטמבר 1993: "אש"ף מכיר בזכותה של ישראל להתקיים בשלום ובביטחון, מכיר בהחלטות מועצת הביטחון 242 ו-338."

דעת הקהל הבינלאומית, השוללת את קיומה של ישראל גם בקווי '67, טוענת שאם ישראל אינה מקיימת את חלקה בעסקת החבילה ההיסטורית, אזי יש לקבל את התביעה הפלסטינית למדינה אחת (ברוח דברי ג'ונתן אלן, סגן השגריר הבריטי באו"ם, בנובמבר 2017, בנאום באו"ם לרגל 100 שנה להצהרת בלפור: "בואו נזכור שהיו שני חלקים להצהרה, החלק השני לא קיים").

אין הכוונה להגשמת ה"חלום" של חמאס למדינת שריעה "מהים עד לנהר", אלא לתביעה שהציג מחמוד עבאס בנאום באו"ם ב-2017: "פתרון המדינה האחת הוא פתרון אפשרי — אך לא באופן שאותו מקדמת ממשלת ישראל, אלא תחת עיקרון של שוויון זכויות מלא... אם פתרון שתי המדינות ייהרס בשל יצירת מציאות של מדינה אחת עם שתי מערכות חוק — אפרטהייד — זה יהיה כישלון. ולא לכם או לנו תהיה ברירה אלא להמשיך את המאבק ולדרוש זכויות שוות לכל תושבי פלסטין ההיסטורית. זה לא איום, אלא אזהרה שנובעת מכך שהמדיניות הישראלית חותרת באופן מסוכן תחת פתרון שתי המדינות."

בנוסף, האנטישמים מרחיבים וטוענים, שאם ישראל מפירה את חלקה בעסקת החבילה, ופוגעת בזכויות הפלסטינים שתחת כיבושה, הרי שניתן גם להפר את החלק המבטיח אי-פגיעה "בזכויות ובמעמד המדיני של יהודים בכל ארץ אחרת" בעולם.

לא כל טענה אפשר להדוף על ידי תיוגה כאנטישמית או כנובעת מבורות, גם אם טענות רבות הן אכן כאלו. מתברר, שלמרות שיש מי שמנסים לערער על הסדר הבינלאומי הקיים, המבוסס על העיקרון של הגדרה עצמית ועל שלילת הכיבוש, כמו נשיא רוסיה ולדימיר פוטין באוקראינה, הקהילה הבינלאומית עדיין דבקה בסדר הקיים.

ישראל צריכה להחליט, האם לבחור בפתרון שתי המדינות התואם את ההחלטות הבינלאומיות מאז 1937 (ועדת פיל), או לבחור במדינה אחת שוויונית, על פי ההתחייבות שנטלה על עצמה התנועה הציונית בקונגרס הציוני הראשון בבאזל ב-1897: "הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית בארץ ישראל, שיובטח במשפט העמים". כל סטייה מהתחייבות זו על ידי ממשלת ישראל הנוכחית, מבטלת את "צדקת ענייננו" ופותחת מקום לקהילה הבינלאומית לכוון סדר חדש בפלשתינה-א"י המנדטורית, לרבות מדינה אחת, שבתוך זמן קצר תהיה בעלת רוב ערבי.

תוצאות הסכסוך הישראלי-פלסטיני

14. גם אחרי 7 באוקטובר, ראשי המערכת הפוליטית ממשיכים להתעלם מהסכסוך, שאול אריאלי ומעוז רוזנטל, הארץ, 10 באוקטובר 2024

נדמה היה כי מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר סדקה את חומת ההכחשה שבנתה המערכת הפוליטית בישראל בנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני בכלל, וליישובו בפרט. הסכסוך חזר באחת, במלוא עוזו, למרכז השיח הישראלי, האזורי והעולמי, אחרי שנים שנדחק לשוליים, וקיווינו שזה יכריח את הפוליטיקאים להביט במציאות הכואבת ולהצביע, בצד העיסוק במלחמה בעזה, על מטרות מדיניות ארוכות טווח — על דרך ליישובו.

התבדינו. בחודשים האחרונים עוסקים ראש הממשלה בנימין נתניהו וממשלתו — ועל דרך השלילה, גם בכירים מהאופוזיציה — בעיקר בסוגיות הקשורות לשרידות הקואליציה, כמו הסוגיה של החלפת שר הביטחון יואב גלנט בגדעון סער, תוך כדי מלחמה בכמה חזיתות.

לא רק שלא חל שינוי ברמת העיסוק ביישוב הסכסוך — גם העיסוק במלחמה הנוכחית עלה לתקופה מסוימת, אך במהרה דעך שוב. קיים ניגוד בין המלחמה וההחלטות הגורליות שהיא מחייבת את הנהגת המדינה לקבל ביחס למטרותיה המדיניות — בהן האפשרות להפוך את המלחמה למקפצה ליישוב הסכסוך — לבין העיסוק באינטרס של שימור הקואליציה. הניגוד הזה מעורר תהיות לגבי מידת המחויבות של ההנהגה להשגת מטרות המלחמה, וכן לגבי התכלית המדינית של המלחמה מבחינתה.

בקבוצת המחקר "תמרור" אנו בוחנים את תשומת הלב שמקדישה ההנהגה הפוליטית בישראל לסכסוך הישראלי-פלסטיני, בעיקר בהקשר של השגת מטרות ארוכות טווח: סיפוח חלקי או מלא של שטחי הגדה המערבית ואולי גם רצועת עזה, או יישוב הסכסוך במסגרת פתרון שתי המדינות.

בדיקת סדר יומה של ההנהגה הפוליטית בישראל במחקר שערכנו מתייחסת לשלושה תחומים: סדר היום הפומבי, המתבטא בציוצי ראשי מפלגות ברשת X (לשעבר טוויטר), סדר היום הפרלמנטרי המעמיק יחסית, שמשתקף בוועדות

הכנסת, וסדר היום הממשלתי, כפי שהוא משתקף בהחלטות הממשלה המתוות את כיווני הפעולה של הרשות המבצעת.

השיח של ראשי המערכת הפוליטית בישראל ממשיך להתעלם מהסכסוך, מהשלכותיו ומהצורך ליישב אותו, ממש כפי שהיה לפני 7 באוקטובר. לפני המלחמה מצאנו כי התקבלו החלטות מעטות בנושא בממשלות ה-35, ה-36 וה-37 (בשנים 2020–2023), והתקיימו מעט מאוד דיונים בנושא בוועדות בכנסות ה-23, ה-24 וה-25, ואלה נגעו רק לצעדים מכווני סיפוח.

השיח של ראשי המערכת הפוליטית ברשתות החברתיות שיקף תמונה דומה. בניתוח של כ-70 אלף ציוצים של ראשי כל המפלגות ב, X–בין דצמבר 2018 למאי 2023 נמצא שהוקדשה תשומת לב מועטה לנושא הישראלי-הפלסטיני. הצייצנים המרכזיים על הנושא היו ממפלגות הימין הדתי והשמאל החילוני, שצייצו בעיקר תמיכה או התנגדות לאפשרות של סיפוח. ראשי מפלגות המרכז בחרו שלא לעסוק בנושא. הסוגיה הפלסטינית נדחקה לקרן זווית, ונהפכה לסרח עודף בשיח הציבורי בישראל.

בעקבות 7 באוקטובר זיהינו עלייה זמנית בהתייחסות לסכסוך בטווח הקצר, אך בתוך זמן קצר חזרה ההתעלמות לרמתה לפני המלחמה. ברבעון השלישי של 2023 רק חמישה ציוצים עסקו בסיפוח, וציוץ אחד בהיפרדות. ברבעון השני של 2024 פירסמו מנהיגי המפלגות שני ציוצים על היפרדות (בן גביר), חמישה ציוצים על סיפוח (אחד של בצלאל סמוטריץ, 'שניים של יאיר גולן ושניים של אחמד טיבי'), ציוץ אחד (של אביגדור ליברמן) שעסק בעקיפין בפתרון שתי המדינות, ואף לא ציוץ אחד על שמירת הסטטוס קוו בסכסוך.

לעומת זאת, בהתייחסות לרצועת עזה ולאירועים ביטחוניים היתה עלייה חדה: 59 ציוצים ברבעון השלישי של שנת 2023, ש-15 מהם מוטים לימין ("מיטוט חמאס") ואחד לשמאל. ברבעון הרביעי היו כבר 219 ציוצים כאלה, 26 מהם מזוהים עם הימין ושמונה עם השמאל.

ברבעון הראשון של 2024 היו ברשת 184 ציוצים שאזכרו נושאים ביטחוניים, 30 מהם נטו לימין ו-24 לשמאל. כלומר, ההתייחסות לפתרונות עומק לסכסוך היתה

דלה מאוד, והדגש העיקרי היה על המצב הביטחוני העכשווי, פעמים רבות מתוך פילטרים אידיאולוגיים של הציצן או הציצנית (218 אזכורים של עזה, חמאס, חיזבאללה ואיראן).

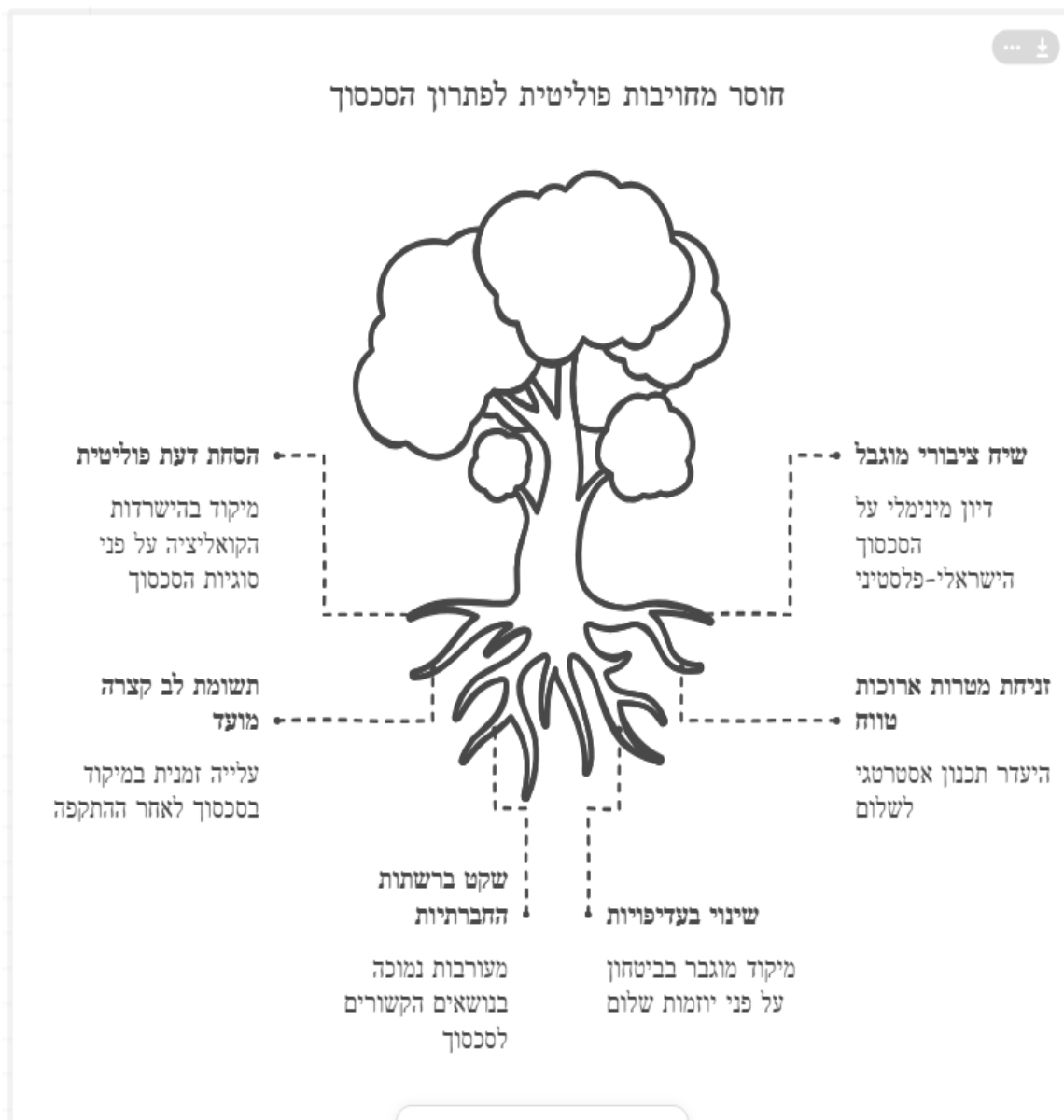
בוועדות הכנסת נמשך שיח נמרץ על הסיפוח לאורך כל הכנסת ה-25 (עם מאות אזכורים), בעוד שכיווני מדיניות אחרים — למשל היפרדות — הופיעו בתדירות נמוכה הרבה יותר. לצד זאת, ככל שהמלחמה התארכה ירד דרמטית מספר האזכורים הקשורים לפתרונות ארוכי טווח, וחזר לתדירות הנמוכה שאיפיינה אותו לפני המלחמה.

העיסוק בעזה בוועדות הכנסת עבר תהליך דומה: מספר האזכורים עלה בחדות, מ-150 אזכורים ברבעון השלישי של 2023 ל-1,332 ברבעון הרביעי שלה. ברבעון הראשון של 2024 המספר אף עלה ל-1,797, אך הוא קרס ברבעון השני של השנה ל-13 אזכורים בלבד. כלומר, בלב הדיון הפרלמנטרי, שאמור לשקוד על בחינת סדר היום הישראלי, הופנתה תשומת הלב מעיסוק בסכסוך — בטווח הקצר ובטווח הארוך — לנושאים אחרים.

מבחינת סדר היום הממשלתי: עם כניסת הממשלה הנוכחית לתפקידה זיהינו בהחלטות הממשלה עלייה ברורה בהתייחסויות לסיפוח שטחי הגדה המערבית. אולם מאז 7 באוקטובר שכיחות ביטויים אלה ירדה. לעומת זאת, יש עשרות התייחסויות להיבטים ביטחוניים של הסכסוך: 325 אזכורים ברבעון הרביעי של 2023, לעומת 18 אזכורים ברבעון שקדם לו, ו-179 אזכורים ברבעון הראשון של 2024. ברבעון השני של 2024 ירד מספרן של כלל ההתייחסויות לעזה בהחלטות הממשלה ל-14.

נראה כי ההנהגה הפוליטית בישראל חזרה לתעלולים הקואליציוניים השגורים בכנסת. תמונת מצב עגומה זו מעידה שוב ושוב על כך שהקואליציה הנוכחית מושקעת כולה בהישרדותה, וענייני הסכסוך — כולל מטרות מדיניות ופתרונות אפשריים — תופסים מקום שולי בסדר היום שלה, כפי שהוא בא לידי ביטוי ברשתות החברתיות, בכנסת ובהחלטות הממשלה.

גם האופוזיציה לא מעמידה חלופה עקרונית להמשך הדשדוש בסוגיה הפלסטינית באופן עקבי ורציף. למעט הצהרות בודדות של חברי הכנסת יאיר גולן, יאיר לפיד ואיימן עודה, שהביעו תמיכה בפתרון שתי המדינות (עם הסתייגויות שונות), המערכת הפוליטית בכללותה אינה מקשרת בין לקחי המלחמה לבין צורך ליישב את הסכסוך בדרך זו או אחרת. היא חזרה לשגרת הסטטוס קוו המדומה שהוליד את ה-7 באוקטובר.

15. מה באמת העניקה הצהרת בלפור לעם היהודי? שאול אריאלי, הארץ, 31

באוקטובר 2024

השבוע נציין 107 שנים להצהרת בלפור. הפלסטינים רואים את תחילת הסכסוך הישראלי-הפלסטיני במועד מתן ההצהרה (2 בנובמבר 1917), "שיצרה את הבסיס החוקי לתביעתה של הציונות על פלסטין", כדברי אדוארד סעיד, חבר הוועד הפועל של אש"ף ("שאלת פלסטין", 1979).

הישראלים גם הם רואים בהצהרה שניתנה על ידי ממשלת בריטניה את הבסיס המדיני והמשפטי לתביעתם להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. הבסיס הזה קיבל משנה תוקף בכתב המנדט אשר כלל את ההצהרה, ניתן לבריטניה בוועידת סן רמו באפריל 1920 ואושר על ידי חבר הלאומים ב-24 יולי 1922. רבים מהישראלים סבורים בטעות, שההצהרה והמנדט העניקו לעם היהודי את ארץ ישראל ואת עבר הירדן המזרחי כולו, או לפחות את ארץ ישראל המערבית כולה — אבל היסטורית אין זה נכון.

טענתם היא, שעבר הירדן המזרחי נקרע מעל פלשתינה ב-1922 בניגוד להתחייבויות מפורשות שניתנו בהצהרת בלפור ובכתב המנדט. העם היהודי, ממשיכים ישראלים אלה וטוענים, נאלץ בעל כורחו לקבל את החלוקה של פלשתינה, שהקנתה לערבים 77% משטחה (90 אלף קמ"ר של עבר הירדן המזרחי), בשעה שהיהודים נאלצו להסתפק ב-23% בלבד משטחה (26 אלף קמ"ר של ארץ ישראל). מכל זה נובעת, לשיטתם, מסקנה אופרטיבית לימינו אנו: אין להסכים בשום תנאי לחלוקה נוספת של השטח שממערב לירדן.

טענות ברוח זו נפוצות בשיח הציבורי בישראל. אריה אלדד, ח"כ לשעבר, כתב ב-2016: "ב-24 ביולי 1922 אישרה מועצת חבר הלאומים את נוסח המנדט הבריטי, שהיה מבוסס על הצהרת בלפור, אולם חודשיים לאחר מכן קבעה המועצה, על פי בקשת ממשלת בריטניה, שהוראת המנדט בדבר הקמתו של בית לאומי יהודי לא תחול על 'עבר הירדן המזרחי'. עבדאללה, בן חוסיין מלך חיג'אז, נתמנה 'אמיר של עבר הירדן'. כך נקרעו 77% משטחה של ארץ ישראל, ו'הבית הלאומי ליהודים' שהובטח בהצהרת בלפור הצטמצם ל-23% משטח הארץ" ("דעת").

מוסכם על הכל כי לב־לבה של ההבטחה הבינלאומית לעם היהודי בהקשר של זכותו להגדרה עצמית במולדתו ההיסטורית נמצא ב"הצהרת בלפור". אך האם אכן היתה במסמך זה הבטחה לתת ליהודים את עבר הירדן המזרחי או את ארץ ישראל המערבית כולה? כאן צריך להתחקות בקצרה אחר האירועים שהובילו להכרזה, ואחר האירועים שהתבססו עליה בהמשך.

בנובמבר 1914, הרברט סמואל, שר הפנים היהודי בממשלת בריטניה, העלה בפני שר החוץ, אדמונד גריי, את ההצעה להקים אזור יהודי אוטונומי בפלשתינה (in Palestine) למילה הקטנה in ("ב-") יש משמעות מרכזית בהקשר הזה. ב-18 ביולי 1917, הוגשה בקשה רשמית של ההסתדרות ציונית לממשלת בריטניה לקבל ריבונות במסגרת החסות הבריטית על הארץ. כך נולדה אפוא הצהרת בלפור המפורסמת.

בלב ההצהרה עומד המונח Palestine מונח זה היה מוכר הן בשפות אירופיות והן בערבית (פלסטין), וציין באופן כללי את אזור ארץ־ישראל, אבל לא היה שום מחוז או חבל ארץ מוגדר שנשא את השם הזה. במילים אחרות: בעת שניתנה הצהרת בלפור, השטח של פלשתינה, שבו אמור היה לקום הבית הלאומי היהודי, לא היה שטח מוגדר עם גבולות ברורים ומוכרים. הגבולות נקבעו רק שנים אחר כך, כאשר בריטניה קיבלה את המנדט על השטח מידי חבר הלאומים.

ממשלת בריטניה בחרה אפוא להימנע ממתן התחייבות לגבי כל שטחה של פלשתינה. אבל היא נמנעה גם מאמירה ברורה בשאלה בסיסית יותר: מה בדיוק ההתחייבות מחייבת, ומה היא שוללת. אפשר להיווכח בכך, בין היתר, כאשר משווים בין הנוסח שהופיע בטיוטה האחרונה שהציעה ההסתדרות הציונית ונדחה על ידי הממשלה הבריטית — "ממשלת הוד מלכותו מקבלת את העיקרון שארץ ישראל צריכה לקום מחדש כבית הלאומי של העם היהודי" — לבין נוסח ההצהרה כפי שאושרה לבסוף: "ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בפלשתינה."

אם כן, בנוסח הסופי שלה, הצהרת בלפור לא שללה — אך גם לא חייבה — הקמת ישויות מדיניות אחרות בתחומי פלשתינה. מכאן אנו למדים, שבהצהרה נקבע באופן

פוזיטיבי וחד־משמעי כי הישות המדינית תקום בפלשתינה, אבל לא בכל שטחה של פלשתינה המנדטורית (פלשתינה־א״י), לאחר קביעת גבולותיה; ולא נשללה — כשם שלא חויבה — האפשרות שתוקם ישות מדינית אחרת, נוספת, בשטח פלשתינה־א״י.

בתום מלחמת העולם הראשונה, ב-4 ביוני 1918, נפגשו חיים ויצמן והאמיר פייסל (בנו של חוסיין מלך ח'יגאז) מצפון לעקבה, וב-3 בינואר 1919 הם חתמו בלונדון על ההסכם שנודע לימים כ"הסכם פייסל-ויצמן". סעיף ב' של ההסכם קבע, כי "מיד לאחר הדיונים בוועידת השלום ייקבעו הגבולות המוחלטים שבין המדינה הערבית ('סוריה הגדולה') ובין ארץ ישראל על ידי ועדה מוסכמת מטעם שני הצדדים". המונח "מדינה יהודית" לא הוזכר במפורש, אבל סעיף ג' של ההסכם למעשה הורה על כך, משום שמופיעה בו התחייבות לקיום הצהרת בלפור ככתבה וכלשונה.

עם זאת יש להדגיש, כי פייסל שרבט בכתב ידו תנאי נוסף לקיום ההסכם — שאף נחתם כתזכיר נפרד על ידי ויצמן — ולפיו "אם יבססו את תביעת הערבים כפי שביקשתי בתזכירי... שהוגש לשר החוץ הבריטי, אוציא לפועל את הכתוב בהסכם זה. אם ייעשו שינויים, לא תהיה חובה עלי להוציא חוזה זה לפועל". אחת מאותן תביעות היתה כינונה של "סוריה הגדולה". תביעה זאת לא מומשה — מה שאכן העמיד בסימן שאלה את תקפותו של ההסכם כולו.

כך או כך, מהשתלשלות האירועים אנו למדים שכבר ב-1919, עוד לפני מתן כתבי המנדט במרחב הערבי וקביעת גבולותיהם, ההסתדרות הציונית הסכימה, לראשונה, שלא לכלול בתביעותיה את כל עבר הירדן המזרחי, שכן ברוב שטחו אמורה היתה לקום הממלכה בראשות פייסל (ומנגד, זו היתה הפעם הראשונה שבה מנהיג ערבי בכיר הכיר בהצהרת בלפור).

חודש לאחר חתימת ההסכם, בפברואר 1919, הציגה התנועה הציונית בפני ועידת השלום בוורסאי את הצעתה למתווה גבולותיה של פלשתינה, שיבטיח בסיס כלכלי לקיומה של מדינה מודרנית: "השטח הגיאוגרפי של ארץ ישראל צריך להיות גדול ככל שאפשר, כדי שיוכל להכיל אוכלוסייה גדולה ותוססת, אשר תוכל ביתר קלות

לשאת את העול של ממשלה מודרנית". סך גודלו של השטח בהצעה: כ-45 אלף קמ"ר — כמעט פי שניים מן השטח של פלשתינה-א"י שנקבע בסופו של התהליך.

מתווה ההצעה גובש בכפוף לכמה אילוצים מדיניים ש"חישקו" את ההסתדרות הציונית. החשוב שבהם לענייננו הוא ההבנות שהושגו בין ויצמן לפייסל, אשר צימצמו את הדרישות הציוניות ממזרח לנהר הירדן, כך שהן "נעצרו" במסילת הברזל החיג'אזית ממערב לעמאן. מכאן שגם ההצעה המקסימלית של ההסתדרות הציונית לגבולות ארץ ישראל, עמדת הפתיחה המרחיבה ביותר, המוצגת בתחילתו של משא ומתן, לא כללה את רוב שטחה של ממלכת ירדן של היום.

הצעת התנועה הציונית לגבולות ארץ ישראל, 1919

התביעה הציונית התייחסה ל-18 אלף קמ"ר בלבד מתוך כ-90 אלף קמ"ר — לא יותר מחמישית משטח עבר הירדן המזרחי. לאריה אלדד ולאחרים הטוענים כי בריטניה וחבר הלאומים גזלו מהעם היהודי שטח של 77 אלף קמ"ר יש לומר: מאחר שהעם היהודי מעולם לא דרש שטח זה, אלא רק חלק קטן ממנו, הוא מעולם לא נגזל. גם הצעה מקסימלית זו שהציגו ראשי הציונות נדחתה כידוע.

כתב המנדט על פלשתינה, שניתן לבריטים על ידי מעצמות ההסכמה בוועידת סן רמו באפריל 1920, כלל כאמור את הצהרת בלפור והטיל על בריטניה, כמעצמה המנדטורית, את האחריות למימושה בפלשתינה, "במסגרת אותם גבולות שייקבעו על ידי מעצמות הברית הראשיות (בריטניה וצרפת)". כלומר, הגבולות לא הוגדרו בוועידה עצמה, אלא נקבעו מאוחר יותר. כך למשל, הגבול הסופי בין סוריה ופלשתינה-א"י נקבע רק ב-1923. ההחלטה בעניין הגבולות האזוריים קיבלה את אישור חבר הלאומים, וכך זכתה ללגיטימציה בינלאומית.

החלטות ועידת סן רמו נחתמו אמנם אחרי הצהרת בלפור, אבל הן לא סותרות את האמור בה, משום שהן התמקדו אך ורק בקביעת ההבחנה בין סוריה, מסופוטמיה ופלשתינה, על ידי חלוקה עקרונית בין צרפת ובריטניה. בשום אופן לא ניתנה במסגרתן התחייבות להקים את הבית הלאומי היהודי בכל שטח פלשתינה; ההפך הוא הנכון: החלטות הוועידה חוזרות על הנוסח של הצהרת בלפור ללא שום שינוי.

בחודש מרץ 1921 הכריז שר המושבות החדש וינסטון צ'רצ'יל בוועידת קהיר, כי בששת החודשים הבאים עבדאללה ימשיך לשלוט כאמיר על עבר הירדן המזרחי, במעמד בלתי תלוי במסגרת המינהל הבריטי של פלשתינה. עוד נקבע באותה הכרזה, כי המנדט שבריטניה קיבלה על פלשתינה ועל מסופוטמיה יחול גם על עבר הירדן המזרחי, אשר ינוהל בידי מערכת ערבית עצמאית בפיקוח בריטי. אבל עדיין לא נקבעו הגבולות בין שלושת אזורי המנדט הללו.

כמה חודשים לאחר ההכרזה של הבריטים, עוד בטרם קיבלה את אישורו של חבר הלאומים (הריבון הרשמי) ב-22 ביוני 1922, פרסם צ'רצ'יל את "הספר הלבן", שבו פירט את כוונותיה המדיניות של בריטניה בנוגע לעתיד ארץ-ישראל תחת שלטון המנדט, ובכלל זה התוכנית להקצות את עבר הירדן המזרחי לאמיר עבדאללה.

האם היתה בכך נסיגה של בריטניה מהצהרת בלפור? לא, מאחר שכאמור, המחויבות הבריטית בהצהרה היתה להקים בית לאומי ליהודים בפלשתינה, ולא יותר מכך. בספר הלבן צ'רצ'יל חזר והדגיש, כי "ממשלת הוד מלכותו רוצה להפנות תשומת לב לעובדה שנוסח ההצהרה הנ"ל (בלפור) אינו מתכוון לומר כי פלשתינה כולה תהפוך לבית לאומי יהודי, אלא שבית כזה יוקם בפלשתינה". ב-7 ביולי 1922 הפרלמנט הבריטי אישר את הספר הלבן ברוב גדול.

ב-24 ביולי 1922 אישרה מועצת חבר הלאומים את המנדט ואת הנוסח המחודש שלו, שבו הודגש כי הגבולות ייקבעו על ידי המעצמות, כי בריטניה היא בעלת המנדט וכי יש ליישם את הצהרת בלפור. אשר לעבר הירדן המזרחי, בסעיף 25 של כתב המנדט נקבע, ש"בשטחים המשתרעים בין הירדן לבין גבולה המזרחי של פלשתינה (שטחי עבר הירדן המזרחי)... יהיה הממשל המנדטורי רשאי, בהסכמת מועצת חבר הלאומים, למנוע או לעכב את יישומם של תנאי המנדט הזה, אשר לפי שיקול דעתו אינם ישימים לתנאי המקום הקיימים, וליצור בעבור המינהל בשטחים אמצעים שייחשבו מתאימים לתנאים הנתונים".

הנה כי כן, המהלך שנקטו הבריטים — לעגן את החלטתם המדינית להעניק את עבר הירדן המזרחי לעבדאללה בנימוק מתחום הנוהג הבינלאומי — זכה להצלחה: הוא אושר על ידי חבר הלאומים.

ב-1 בספטמבר 1922 פירסם הרברט סמואל, הנציב העליון, צו המוציא את עבר הירדן המזרחי מתחולת הצהרת בלפור, וקובע את הגבול בין פלשתינה-א"י ועבר הירדן המזרחי. ב-14 במאי 1923 אישרה מועצת חבר הלאומים באופן סופי את הוצאת עבר הירדן המזרחי מתחולתם של סעיפי המנדט הנוגעים להקמת בית לאומי יהודי בארץ ישראל.

התנועה הציונית לא רוותה נחת מהשתלשלות האירועים. אבל למרות הרטוריקה של שק-ואפר, להסתדרות הציונית לא נותר אלא לקבל את הגזירה, והיא אכן קיבלה אותה. בנאום שנשא ויצמן בוועידה הציונית ב-25 באוגוסט 1922 הוא הדגיש, כי "ההנהלה הציונית, יחד עם אותם חברים של הוועד הפועל שנמצאו בהישג יד, הסכימו לקבל אותו (את "הספר הלבן", ש"א)". זאב ז'בוטינסקי סמך גם הוא את ידיו

על ההחלטה ואמר לקראת סוף 1922: "הנני שותף מלא באחריותה של ההנהלה בלונדון לחתימת הסכמתנו לספר הלבן".

הנה כי כן, כפי שניתן להיווכח, הגבול המזרחי של פלשתינה-א"י נקבע והתקבל בתהליך מסודר ועקבי, שתאם את כלל ההחלטות הבינלאומיות. לשם המחשה, רק באוגוסט 1924 לאחר שאביו, מלך חיג'אז, ויתר על השטח הזה, הכריז עבדאללה על סיפוח המחוזות הדרומיים של עמאן ועקבה לעבר הירדן המזרחי. ממילא התנועה הציונית דרשה רק חמישית מהשטח ששייך לממלכה היום.

הבסיס הלא מעורער של התהליך היה הצהרת בלפור, שבה נקבע כי הבית הלאומי היהודי יקום בפלשתינה, כלומר בחלק ממנה, בכל גבול שבו היא תוגדר. כתב המנדט שאושר על ידי חבר הלאומים אפשר לבריטים להוציא את עבר הירדן המזרחי מתחולתה של הצהרת בלפור — החלטה שהסתדרות הציונית, בצר לה, קיבלה.

לחבר הלאומים היתה הסמכות לקיים את ההליך הזה. נזכיר שוב: חבר הלאומים הוא שאישר להחריג את פלשתינה-א"י, שהיה בה רוב ערבי מכריע, מעקרון ההגדרה העצמית, ולהקים בה בית לאומי לעם היהודי שחי מחוץ לארץ ישראל. סמכותו הלגיטימית היא שאפשרה לו לאשר את עמדת הבריטים, שביקשו לדחות את הבקשה הציונית לצרף חלק קטן מעבר הירדן המזרחי לפלשתינה-א"י.

השטח שבסופו של דבר יועד למדינה היהודית (55% מפלשתינה-א"י שממערב לירדן), וגם אושר על ידי הקהילה הבינלאומית כמימוש של הצהרת בלפור, החלטת ועידת סן רמו וכתב המנדט, הוא זה שהוגדר בהחלטת החלוקה ב-1947 (החלטה 181). על כן, בהכרזת העצמאות של מדינת ישראל נקבע כי היא נעשתה "על יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות".

בעקבות מלחמת העצמאות, גבולות החלוקה הוחלפו בסופו של דבר בקווי שביתת הנשק שנקבעו ב-1949 (שהעניקו למדינת ישראל 78% משטח פלשתינה-א"י), והחלטה 242 של האו"ם, שהתקבלה לאחר מלחמת ששת הימים ב-1967, הכירה בהם, במשתמע, כגבולותיה של מדינת ישראל ("על ישראל לסגת משטחים שנכבשו בסכסוך האחרון").

בהמשך, חוות דעת מייעצת של בית הדין הבינלאומי בהאג לעניין גדר ההפרדה מיוני 2004, נתנה לכך תוקף של טריבונול משפטי בינלאומי. החלטת האו"ם ב-29 בנובמבר 2012 לאשרר את "זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית ולעצמאות — במדינת פלסטין על השטח הפלסטיני הכבוש מאז 1967", אינה סותרת את הצהרת בלפור, אלא תואמת את ההצהרה בדבר הקמת מדינה יהודית בחלק מפלשתינה-א".

16. סכנות הסיפוח: מחיר בלתי נסבל למדינת ישראל, שאול אריאלי,

הארץ, 15 בנובמבר 2024

עם היוודע תוצאות הבחירות בארה"ב, על פיהן דונלד טראמפ יחזור לבית הלבן, בצלאל סמוטריץ' הכריז כי שנת 2025 תהיה שנת החלת הריבונות על הגדה המערבית.

הכרזה דומה הכריז נפתלי בנט ב-2016, במרוץ הקודם של טראמפ לנשיאות ארה"ב:

"בנושא ארץ ישראל אנחנו צריכים לעבור מבלימה להכרעה. אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מארץ ישראל הריבונית. אנחנו צריכים לפעול היום, ואנחנו צריכים למסור את הנפש."

הכרזה דומה לזו של סמוטריץ' הכריז בנט ב-2016, במרוץ הקודם של טראמפ לנשיאות ארה"ב: "בנושא ארץ ישראל אנחנו צריכים לעבור מבלימה להכרעה. לסמן את החלום, שיהודה ושומרון יהיו חלק מא"י הריבונית"

ואכן, מאז הושקה יוזמת טראמפ בינואר 2020 ועד לימים אלו, בתקופת כהונתו של בנט כראש ממשלה, וכהונתו של סמוטריץ' כשר האוצר ושר במשרד הביטחון, "הולבנו" 22 מאחזים ו-79 מאחזים חדשים הוקמו, למעלה ממחיצתם במהלך המלחמה (אחד מהם הוקם ב-2021 ו"הולבן" ב-2024).

מחקר מקיף שנערך על ידי "מפקדים למען ביטחון ישראל", מציג תמונה מדאיגה של ההשלכות הצפויות מסיפוח שטחים בגדה המערבית. המחקר, שנמשך שנה שלמה, מזהיר כי גם סיפוח חלקי עלול להוביל לתגובת שרשרת הרסנית שתסכן את מעמדה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

תומכי הסיפוח מאמינים שניתן לספח שטחים בהדרגה, תוך מזעור ההשלכות השליליות. אולם המחקר מראה כי זוהי אשליה מסוכנת. סיפוח של שטח C או אפילו חלק ממנו, צפוי להוביל בתהליך הדרגתי להתמוטטות הרשות הפלסטינית, להפסקת התיאום הביטחוני, ולהשתלטות צה"ל על כל שטחי הגדה המערבית. במצב כזה,

ישראל תיאלץ להקים ממשל צבאי ולקחת אחריות על חייהם של 2.8 מיליון פלסטינים.

סיפוח שטח C או חלקו, יוביל בהדרגה להתמוטטות הרשות הפלסטינית, הפסקת התיאום הביטחוני והשתלטות צה"ל על שטחי הגדה. ישראל תיאלץ להקים ממשל צבאי ולקחת אחריות על חיי 2.8 מיליון פלסטינים

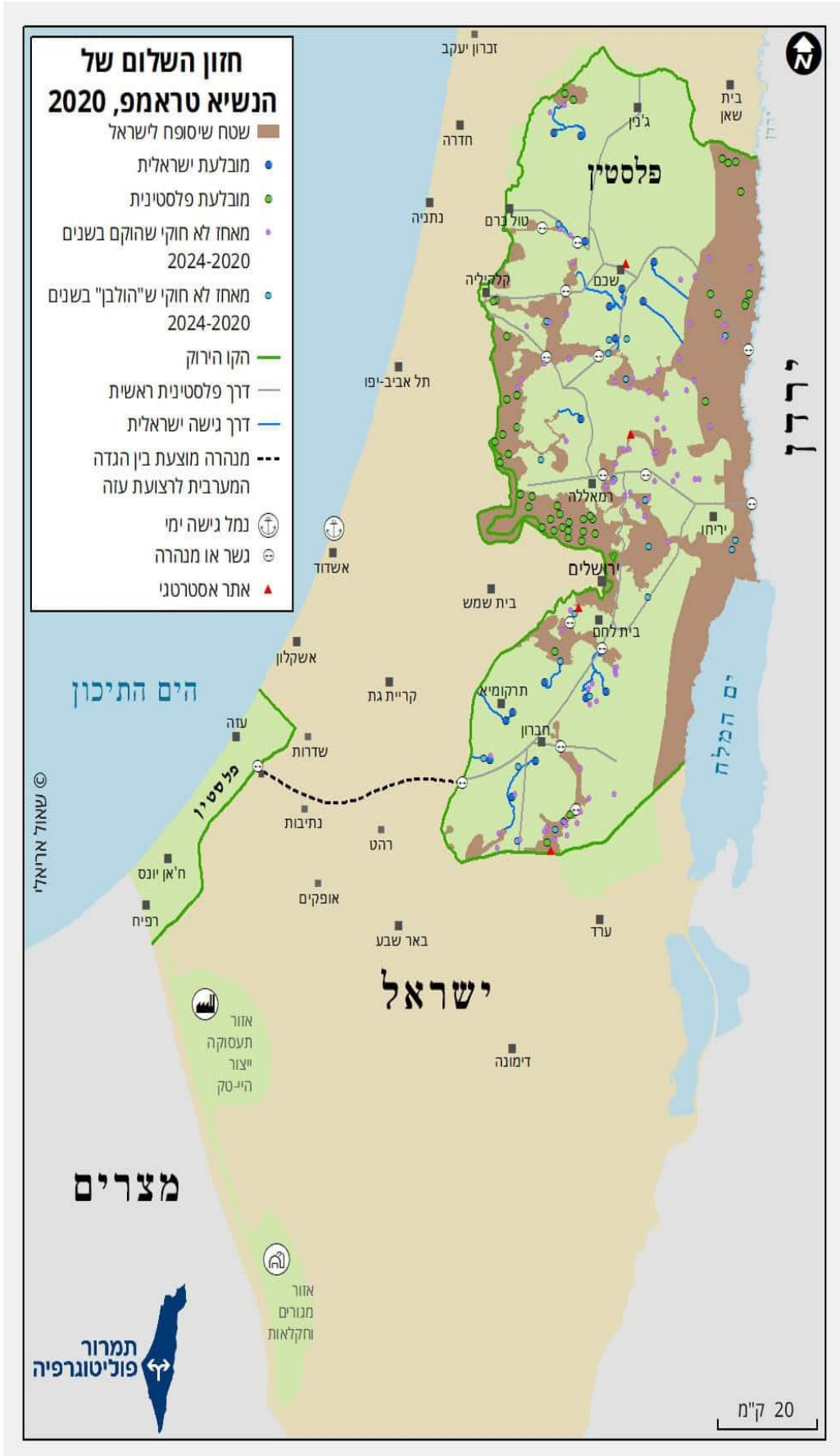
העלויות הכלכליות של מהלך כזה מוערכות ב-14.5 מיליארד דולר בשנה, כולל הוצאות על שירותי בריאות, חינוך וביטוח לאומי לתושבים הפלסטינים. בנוסף, צפויה פגיעה משמעותית בכלכלה הישראלית בשל ירידה בהשקעות זרות, סנקציות בינלאומיות ונזק לתוצר.

בהיבט הביטחוני, צה"ל יידרש להכפיל את נוכחותו בשטח, מה שיפגע משמעותית במוכנות למלחמה בחזיתות אחרות. שיתוף הפעולה הביטחוני החיוני עם ירדן ומצרים צפוי להיפגע קשות, והדבר עלול אף לערער את היציבות בממלכה ההאשמית.

בזירה הבינלאומית, ישראל צפויה להיקלע למשבר דיפלומטי חמור. גם אם ממשל טראמפ יתמוך במהלך, מדינות אירופה וחלק ממדינות ערב צפויות להגיב בחריפות, כולל סנקציות כלכליות ודיפלומטיות. הלגיטימציה הבינלאומית של ישראל תיפגע קשות, והיא עלולה למצוא את עצמה במעמד של מדינה מצורעת, בדומה לדרום אפריקה בתקופת האפרטהייד.

החשש המרכזי הוא שסיפוח יוביל לנקודת אל-חזור, שבה ישראל תיאלץ לבחור בעתיד בין שתי אפשרויות בלתי אפשריות: מדינה דו-לאומית שבה תאבד את הרוב היהודי, או משטר אפרטהייד שבו מיליוני פלסטינים יחיו תחת שלטון צבאי ללא זכויות אזרח מלאות.

המחקר ממליץ להימנע מכל צעד של סיפוח, זוחל או חקיקתי, ולקדם במקום זאת מדיניות של היפרדות מהפלסטינים תוך שמירה על שליטה ביטחונית של צה"ל בשטח עד להסדר מדיני. כל החלטה על סיפוח חייבת להתקבל רק לאחר בחינה מעמיקה של כל ההשלכות ובמסגרת הסכמה לאומית רחבה.

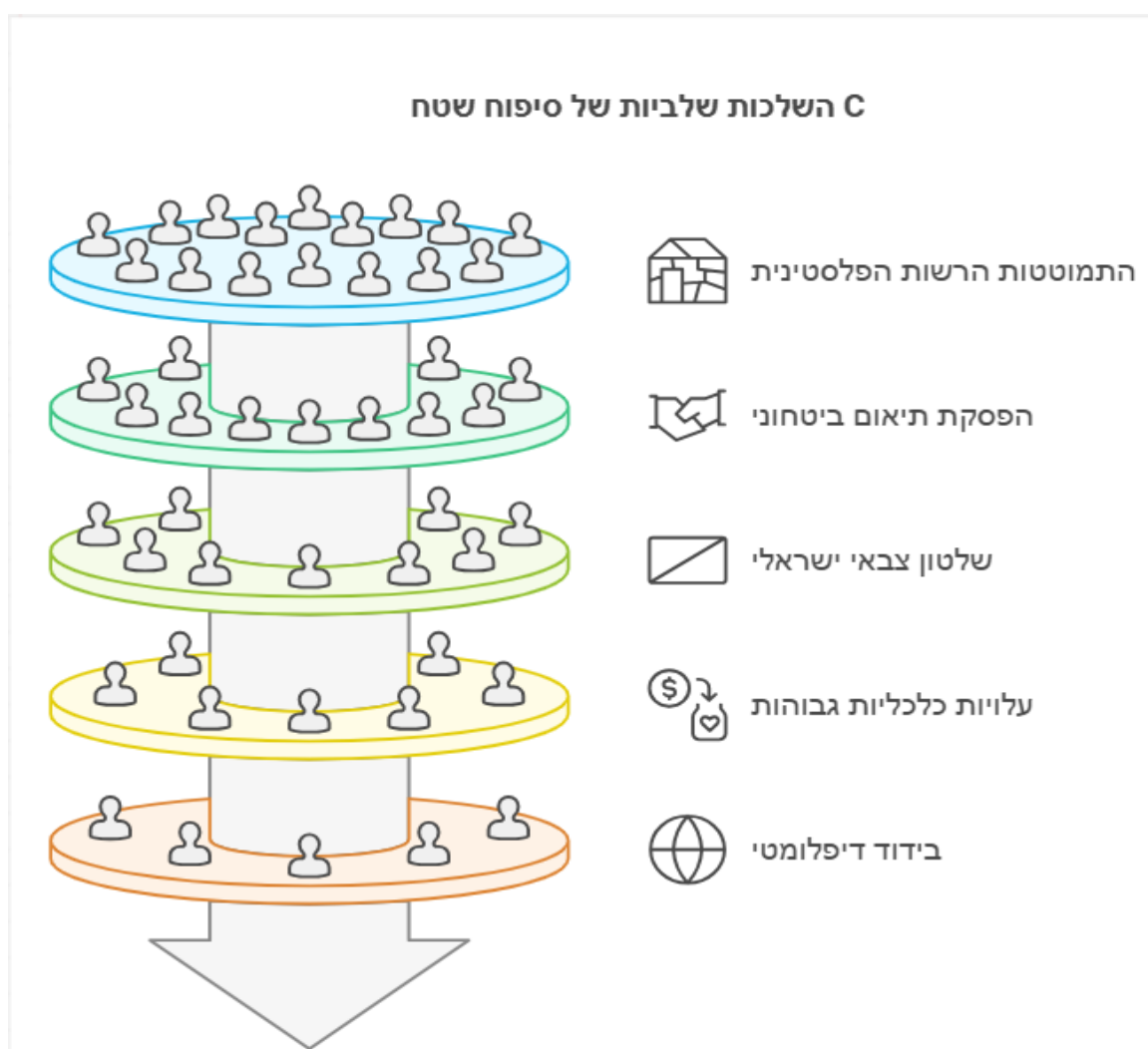

החשש המרכזי הוא שסיפוח יוביל לנקודת אל-חזור, בה ישראל תיאלץ לבחור בין שתי אפשרויות בלתי אפשריות: מדינה דו-לאומית בה תאבד את הרוב היהודי, או משטר אפרטהייד ושלטון צבאי על מיליוני פלסטינים

בסופו של דבר, המסקנה היא ברורה: סיפוח, גם אם חלקי, מסכן את החזון הציוני ואת עתידה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. במקום להיכנע לאשליות של "הזדמנות היסטורית", על מקבלי ההחלטות לשקול בכובד ראש את המחיר הכבד שישראל עלולה לשלם על מהלך כזה.

בעת הזו, כשרעיונות הסיפוח צוברים תאוצה בשיח הפוליטי, חיוני שהציבור הישראלי יהיה מודע להשלכות ההרסניות של מהלך כזה. האשליה שניתן לספח שטחים ללא מחיר כבד היא מסוכנת, והמחיר של טעות כזו עלול להיות בלתי הפיך.

17. למרות תוכנית שמונת היעדים, הימין המשיחי נכשל בגדול, שאול אריאלי, סיון הירש-הפלר וגלעד הירשברגר, הארץ, 28 בנובמבר 2024

עשן המלחמה ואבק ההריסות בעזה, בלבנון, בנגב המערבי ובצפון, המאבק הציבורי למען השבת החטופים והמחאה בקפלן, מספקים לממשלת ישראל, בהובלת בצלאל סמוטריץ', את המיסוך הדרוש לקידום מואץ ונרחב של שאיפותיה המשיחיות בגדה המערבית. אם נביט מעבר למיסוך, נוכל לזהות את "תוכנית האב" שמקדם הימין המשיחי-לאומני במלוא המרץ, שנועדה למנוע את פתרון שתי המדינות ולהביא לסיפוח עתידי.

ואולם, מול השאיפות המשיחיות הללו מתקיימת מציאות דמוגרפית הפוכה. נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) על אוכלוסיית הישראלים בגדה המערבית נכון לסוף אוגוסט 2024 חושפים את הכישלון הגדול של הימין המשיחי. למרות המאמצים להגדיל את מספר המתנחלים בגדה, מספרם מדשדש והמציאות אינה תואמת את החזון.

נאמנים לחזון המשיחי-לאומני, סמוטריץ', איתמר בן גביר, אורית סטרוק ואחרים הטילו וטו על סיום המלחמה בעזה ועל שחרור החטופים, ופרמו את הקשר בין מדיניות לשיקולי ביטחון לאומי, כדי להשיג את הזמן הדרוש למימוש "תוכנית האב" שלהם — ביטול ההיתכנות המרחבית לפתרון שתי המדינות.

בניגוד לאוזלת היד של הימין המשיחי וההפקרות שלו בכל מה שקשור לניהול המדינה והמלחמה, ולאתגרי הכלכלה, התעסוקה, החינוך והתחבורה, הרי שלטובת מימוש תוכנית האב אנשיו מפגינים ראייה אסטרטגית. מחקר רב-שנתי שערכנו בקבוצת "תמרור" זיהה שמונה יעדים בתוכנית האב האסטרטגית:

היעד הראשון: יצירת רצף יישובים יהודיים לאורך "דרך אלון" (כבישים 578–508–458), מכביש ירושלים-יריחו ועד למחולה בצפון הבקעה, באמצעות בניית לא פחות מ-30 מאחזים לא חוקיים (שלושה כבר נבנו במלחמה). דרך זו, שנשללה בתחילת שנות ה-70 במסגרת "תוכנית אלון", שולטת מן המורדות המזרחיים של השומרון בבקעת הירדן ובצמתים בכבישים המחברים בין בקעת הירדן ל"גב ההר" — שם

שוכנות הערים הפלסטיניות המרכזיות שכם ורמאללה — ובראשם צומת חמרה, צומת תפוח (זעתרה) וצומת רימונים.

היעד השני: יצירת רצף התיישבותי יהודי לאורך כביש 60, המחבר את כל הערים הפלסטיניות הראשיות, מג'נין בצפון ועד חברון בדרום. זה ייעשה באמצעות בניית 30 מאחזים (מתוכם חמישה נבנו במלחמה). שליטה בכביש זה מאפשרת שליטה בגב ההר, ויכולת לבתר את הרצף הטריטוריאלי והתחבורתי הפלסטיני בגדה המערבית, הדרוש לקיום מדינה בת-קיימא.

היעד השלישי: חיבור ההתנחלויות המבודדות בגב ההר לבקעת הירדן. התנחלויות אלו היו עתידות להתפנות לפי כל הצעה ישראלית שהועלתה בעבר במו"מ, לפי "תוכנית ההתנתקות" המקורית שקידם אריאל שרון, ולפי "תוכנית ההתכנסות" שקידם אהוד אולמרט. כדי למנוע את פינון, הימין המשיחי בנה חמישה מאחזים ממזרח לאלון מורה, ושישה ממזרח לאיתמר. לא פחות חשוב: הוא קידם סלילת צירים עוקפים למאחזים ולהתנחלויות אלו, כמו למשל כביש עוקף חווארה שסלילתו הושלמה לפני שנה בעלות של 800 מיליון שקל. זה נעשה במסגרת "תוכנית אב לתחבורה באיו"ש", שהוקצו לה 7 מיליארד שקל לחמש השנים הקרובות (כ-20% מתקציב פיתוח הכבישים בישראל).

היעד הרביעי: יצירת רצף התיישבותי בין אריאל להתנחלויות עלי ושילה, ומשם לבקעת הירדן. לשם כך נבנו 21 מאחזים לא חוקיים, שניים מהם במהלך המלחמה. שמונה מהם כבר "הולבנו" בתור שכונות ביישובים קיימים או כיישובים עצמאיים. גם כאן ה"הלבנה" מאפשרת פיתוח מואץ של תשתיות ושכונות מגורים, וקבלת הטבות תקציביות מפליגות.

היעד החמישי: במקביל לחיזוק "גושי ההתנחלויות" הקיימים, נעשה מאמץ ליצור ארבעה "גושים" חדשים: בדרום-מזרח הר חברון, בין ההתנחלויות מעון וסוסיא, הוקמו 16 מאחזים, אחד מהם במלחמה. במזרח גוש עציון, באזור תקוע ונוקדים, הוקמו 16 מאחזים, מתוכם שלושה במלחמה, וכצפוי — חמישה מהם כבר "הולבנו". בצפון בקעת הירדן, הוקמו שמונה מאחזים, ששלושה מהם "הולבנו". ולבסוף,

במערב השומרון, בין פדואל לקרני שומרון, הוקמו 12 מאחזים, שמהם "הולבנו" כבר חמישה.

היעד השישי: חיבור טריטוריאלי של גוש עציון לירושלים וניתוק חמישה כפרים פלסטיניים — בתיר, חוסאן, וולג'ה, נחלין וואדי פוכין — מעיר המחוז שלהם, בית לחם. באמצע אוגוסט, במהלך המלחמה, צייץ (ברשת X) השר במשרד הביטחון, סמוטריץ': "חיבור גוש עציון לירושלים — משימה לאומית. יישוב חדש בגוש עציון; פורסם קו כחול של 602 דונם להקמה של היישוב נחל חלץ".

היעד השביעי: השלמת אזורי החיץ האורבניים היהודיים (שכונות ה"טבעת" שבנייתן החלה ב-1971) בצפון ירושלים לשם ניתוק רמאללה ממזרח ירושלים, ובדרום העיר לשם ניתוק בית לחם ממזרח ירושלים. בצפון העיר אנו עדים לסגירת הפער הטריטוריאלי בין שכונת רמות אלון לרמת שפט, ומרמת שפט לצומת הגבעה הצרפתית ולגבעת המבתר. על הפרק עומדת בניית שכונת עטרות (במקום שדה התעופה שהושבת בשנת 2000), שתכלול 11 אלף דירות לאוכלוסייה חרדית. לשכונה זו יחובר הכביש החדש — מיישובי מזרח בנימין, דרך מחלף אדם שהושקעו בו 400 מיליון שקלים, דרך הכביש השקוע מתחת למעבר קלנדיה (שהושקע בו סכום דומה) ועד לכביש 45 לכיוון מודיעין במערב. ההתנחלויות החרדיות, תל ציון וכוכב יעקב, יחוברו גם הן אל שכונת עטרות. בדרום העיר הולכת ונשלמת בניית שכונת גבעת המטוס המפרידה בין בית צפאפא לבית לחם, ומתוכננת בניית שתי שכונות נוספות.

היעד השמיני: יצירת רצף התיישבותי מירושלים ועד בקעת הירדן, דרך מעלה אדומים. במרכז התוכנית בניית שכונת "מבשרת אדומים" (E1), שאמורה להוסיף למעלה אדומים כ-4,000 יחידות דיור. בנוסף, בין ירושלים לצומת אלמוג הוקמו לא פחות מ-14 מאחזים לא חוקיים.

חשוב לציין, שלשני היעדים האחרונים נלווה יעד נוסף, והוא שימור הרוב היהודי בירושלים, ההולך ומצטמצם כבר שלושה עשורים בשל מאזן הגירה שלילי. נזכיר כי ב-1967, לאחר מלחמת ששת הימים, שיעור הפלסטינים באוכלוסיית העיר היה 26%, וכיום שיעורם הוא 40%, כמעט כולם גרים במזרחה.

יותר ממחצית היהודים שעזבו את הבירה הם חרדים שידם אינה משגת לגור בעיר. השכונות החדשות שנבנות בירושלים מיועדות ברובן לאוכלוסייה זו, כדי למנוע את עזיבתה. מהלך זה, אם יצליח, ירכז בתוך פחות מעשור רבע מהחברה החרדית בישראל באזור ירושלים, ידרדר את העיר, שכבר צללה מאשכול 6 במדד החברתי-כלכלי לאשכול 2, לשפל עמוק עוד יותר, ויותר את בירת ישראל עיר ענייה מאוד בעלת רוב לא-ציוני.

הטקטיקה של הימין המשיחי כוללת רפרטואר פעולה מגוון, אך כזה שחוזר על עצמו בשני העשורים האחרונים, תוך דריסת החוק הבינלאומי והחוק הישראלי ברגל גסה: בניית מאחזים לא חוקיים, הלבנת מאחזים לא חוקיים קיימים, סלילת כבישים ותשתיות, הריסת בתי פלסטינים ואלמות של מתנחלים נגד פלסטינים — מהטרדות יומיומיות ועד פגיעה ברכוש, גירוש קהילות, פגיעה ואף הריגה.

המעמד של סמוטריץ' כשר אוצר השולט במינהל האזרחי במסגרת תפקידו כשר במשרד הביטחון, הוא שילוב מנצח מבחינתו, המדיר את שר הביטחון משליטה בנעשה בשטחים. במקביל, סמוטריץ' מקבל רוח גבית משיתוף פעולה הדוק עם השר בן גביר ומשטרותו, ומנצל את עצימת העיניים של צה"ל.

תוכנית האב של הימין המשיחי אינה ניתנת למימוש בלא שיתוף פעולה הדוק בין משרדי הממשלה לחמש המועצות האזוריות, שכל שמונת היעדים הם בתחום שיפוטן (למעט השכונות בירושלים). רשויות אלו נהנות מהשתתפות ממשלתית בתקציבן הרגיל ובתקציבן הלא רגיל בשיעור של 60%–80% (50%–90% יותר מהממוצע בישראל), בעיקר בתחומי הרווחה והחינוך. באופן אבסורדי זה מעמיד את ההוצאה העירונית לנפש בקרב אוכלוסיית המתנחלים, שהיא ענייה יחסית לממוצע בישראל, ברמה גבוהה הרבה מעל לממוצע בישראל. לא יהיה זה מפתיע לגלות כי מחצית מהבחרים ברשויות אלה הצביעו לבן גביר וסמוטריץ', ועוד כרבע הצביעו לליכוד.

המגמה של סבסוד ממשלתי חריג קיבלה ביטוי מובהק בשלושה סקרים שערכנו בשנים 2016–2023 בקרב מדגמים גדולים של האוכלוסייה היהודית בגדה המערבית, כדי לבחון עמדות לגבי פתרונות מדיניים. בסקרים נמצא, כי עם הזמן

המתנחלים האידיאולוגים מגלים את איכות החיים, ומתנחלי איכות החיים מתחילים לחבק את האידיאולוגיה. כך למשל, ב-2016 רק 19% מהאידיאולוגים ציינו את איכות החיים כמניע מרכזי להתיישבותם בגדה, ואילו ב-2023 38% ציינו זאת כמניע מרכזי. במקביל אנו מזהים מגמה של הקצנה וחוסר נכונות להתפנות תמורת פיצוי בקרב מתנחלי איכות חיים. בעוד שב-2016 66% ממתנחלים אלה הביעו נכונות להתפנות תמורת פיצוי, ב-2023 שיעור המוכנים להתפנות ירד ל-55%.

המועצה האזורית מטה בנימין, בראשות ישראל גנץ, שמאז מאי השנה הוא גם יו"ר מועצת יש"ע, היא השיאנית, ומחזיקה בתחומה 59 מאחזים לא חוקיים, שעשרה מהם נבנו במלחמה. במקביל בוצעו בה 168 הריסות בתים של פלסטינים על ידי המינהל האזרחי, וגורשו ממנה שמונה קהילות פלסטיניות בשנה האחרונה. אחריה, מועצה אזורית שומרון בראשות יוסי דגן, שבתחומה 40 מאחזים לא חוקיים — שניים מהם הוקמו במהלך המלחמה, ובשנה האחרונה נהרסו בה ארבעה בתים.

במועצה האזורית הר חברון יש 28 מאחזים (ארבעה הוקמו במלחמה), בוצעו בה 50 הריסות בתים וגורשו שמונה קהילות פלסטיניות. המועצה האזורית גוש עציון כוללת 25 מאחזים (ארבעה הוקמו במלחמה), בוצעו בה 22 הריסות בתים וגורשו שלוש קהילות פלסטיניות. ואחרונה, מועצה אזורית ערבות הירדן, שבה 21 מאחזים (ארבעה הוקמו במלחמה), בוצעו בה 41 הריסות בתים וגורשו שבע קהילות.

באירועי האלימות נגד פלסטינים שהתרחשו מאז תחילת המלחמה ודווחו על ידי משרד האו"ם לעניינים הומניטריים, נשמר דירוג האלימות במועצות אלה: מטה בנימין עם 502 אירועי אלימות, שומרון עם 389 אירועים, הר חברון — 202 אירועים, גוש עציון — 63, וערבות הירדן — 40. יש לציין כי בארבע הערים היהודיות בגדה וב-14 מועצות מקומיות בה (וכן במועצה האזורית מגילות ים המלח) אין מאחזים בלתי חוקיים, ותושביהן, ככלל, אינם נוטלים חלק באלימות נגד פלסטינים.

מנתוני הלמ"ס לסוף אוגוסט 2024 נראה, כי כל הצעדים הללו מעידים על ניסיון נואש למנוע את היתכנות פתרון שתי המדינות, ולהכשיר את סיפוח הגדה המערבית, או רובה (שטח C). זהו ניסיון נואש, משום שכל המהלכים המרחביים של המתנחלים כושלים לנוכח המגמות הדמוגרפיות השליליות בקרב האוכלוסייה הישראלית בגדה.

למרבה האירוניה, החיכוך שיוזמים המתנחלים כדי להצית את הגדה ולנצל את התבערה לגירוש פלסטינים, מביא לתוצאה הפוכה: לפי הנתונים, מתחילת השנה עזבו את הגדה המערבית 791 ישראלים יותר משעברו אליה (מאזן הגירה כולל שלילי), 623 עזבו לישראל (מאזן הגירה פנימי שלילי), ולראשונה בעשור האחרון עזבו לחו"ל 168 יותר משהגיעו (מאזן הגירה בינלאומי שלילי).

מגמה זו בולטת בקרב ארבע הערים שבהן חלק הארי של תושבי ההתנחלויות (43%): במודיעין עלית, הגדולה ביותר, עזבו 286 תושבים יותר משעברו אליה. זו השנה הרביעית ברציפות שהעיר החרדית סובלת ממאזן הגירה שלילי. בביתר עלית, השנייה בגודלה, אף היא חרדית, עזבו 261 יותר משעברו אליה. זאת לאחר שבשנה שעברה התאוששה קמעה ממאזן הגירה שלילי במיוחד — ב-2022 עזבו 1,858 איש יותר משעברו אליה.

במעלה אדומים עזבו 440 יותר משעברו אליה, וזו השנה התשיעית עם מאזן שלילי ב-12 השנים האחרונות. ובאריאל, העיר הקטנה מכולן, נוספו מתחילת השנה שני תושבים בלבד, לאחר שבעשר מתוך 20 השנים האחרונות היה בעיר לסירוגין מאזן הגירה שלילי. גם 14 המועצות המקומיות בגדה סובלות ממאזן הגירה שלילי — עזבו אותן 339 איש יותר משעברו אליהן. בולטות בהן אפרת עם מאזן הגירה שלילי של 195, וקרית ארבע עם 124.

במועצות האזוריות התמונה מגוונת: גוש עציון נהנתה מתוספת של 172 איש, מגילות ים המלח — מתוספת של 236, הר חברון — 61, שומרון — 383. לעומתן במטה בנימין היה מאזן הגירה שלילי של 239, ובערבות הירדן מאזן שלילי של 73. למעשה, הריבוי הטבעי (לידות פחות פטירות) בהתנחלויות נהפך לגורם היחיד לגידול נומינלי שנתי. עד סוף אוגוסט הוא עמד על 8,385 נפש, כאשר שיעור גבוה ממנו הגיע מהיישובים החרדיים (במודיעין עלית 2,131, בביתר עלית 1,740, בגבעת זאב 409, בעמנואל 128).

שיעור החרדים בקרב הישראלים בגדה הוא 35% (פי שלושה משיעורם בישראל), ויש לכך שלוש השלכות משמעותיות: שיעור הילדים עד גיל 19 הוא 50% מכלל

האוכלוסייה שם, מה שגורר עלייה מתמדת בתשלומי הביטוח הלאומי והרווחה. שיעור הישראלים בגדה באשכול החברתי-כלכלי הנמוך ביותר (אשכול 1) ממשיך לגדול (42%), וכיום כמעט מחצית מהאוכלוסייה זקוקה לסבסוד ממשלתי. בשל מגמות אלו שיעור המתנחלים מכלל אוכלוסיית ישראל נותר 5%, ושיעורם מכלל אוכלוסיית הגדה הוא 14%. דרמטית יותר היא הצניחה המשמעותית בשיעור היהודים בשטח C (מ-82% ב-2010 ל-55% בלבד ב-2024).

הכישלון הדמוגרפי והמרחבי (כלל השטח הישראלי הבנוי הוא 1.5% בלבד משטח הגדה), הוליד בשנים האחרונות את תופעת החוות (שהן חלק מהמאחזים הלא חוקיים). לפי נתוני "שלום עכשיו" ו"כרם נבות", יש כיום לא פחות מ-108 "חוות חקלאיות" המאוכלסות במספר זעום של אנשים, רובם בני נוער, שהשתלטו על כ-650 אלף דונם (כ-12% משטח הגדה) על ידי הרחקת הפלסטינים באמצעים חוקיים ולא חוקיים.

משרד ההתיישבות והחטיבה להתיישבות הקצו להן תקציב של 54 מיליון שקלים, ולאילו נוספים מיליונים רבים ממשרד החקלאות, ממשרד הנגב והגליל, מתנועת "אמנה" ועוד. באחרונה הועמדו לרשות החוות הללו יחידות הגנה מרחבית. אלה מאוישות בתושבי ההתנחלויות והמאחזים, הלובשים מדים ומצוידים בנשק, ולצד אבטחת יישובים הם פועלים באלימות נגד הפלסטינים.

בתוכנית האב שלהם סמוטריץ' וחבריו מגדילים את מספר הישראלים שייאלצו להתפנות במקרה של הסכם, אך הם ודאי מודעים לכך שהמהלכים המרחביים שהם מקדמים אינם מביאים לשינוי דרמטי במציאות הדמוגרפית, שיאפשר לספח את הגדה או אפילו רק את שטח C, בלי לפגוע ברוב היהודי בישראל. ואולם, ממרום מעמדם הפוליטי, הם מנסים במהלכים כוחניים, עתירי משאבים ומתוקשרים, לקבע בתודעה של רבים מהישראלים שאינם בקיאים בעובדות בשטח, את הרושם הכוזב שהמציאות היא בלתי הפיכה, כדי לחסל כל תמיכה ציבורית בהסכם קבע.

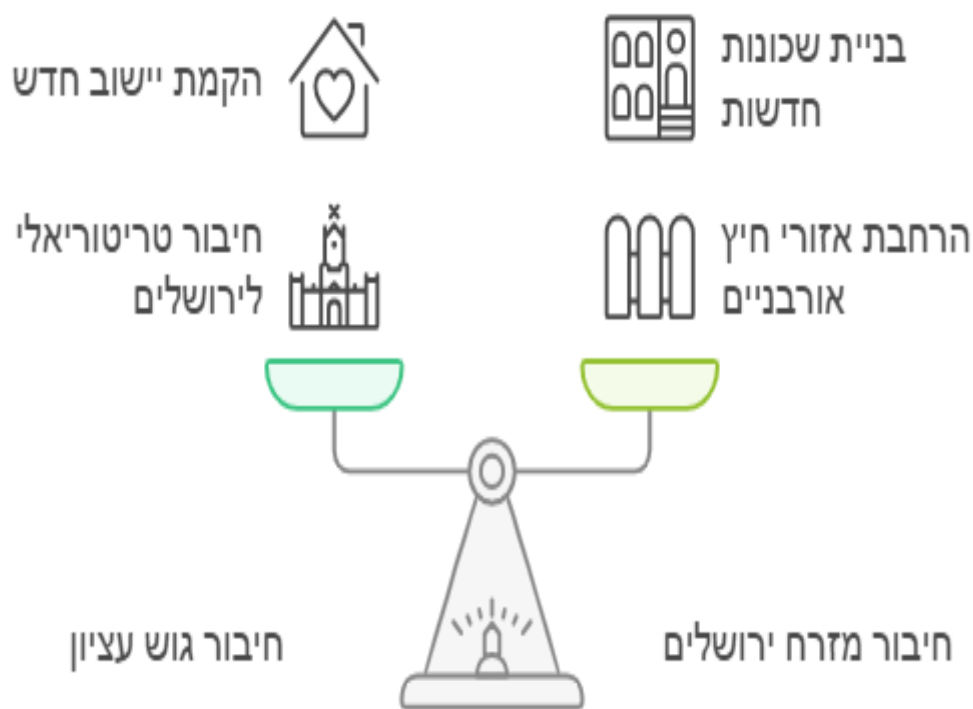
אין לזלזל בשבר האמוני הגדול שעלול להיווצר בקרב המשיחיים הלאומנים לנוכח הפער בין המציאות לחזון שלהם, בדומה לשבר בעקבות פינוי סיני, ההתנתקות והסכם אוסלו. זה מסביר את נכונותם "ללכת עד הסוף" בהקרבת הדמוקרטיה, שלטון

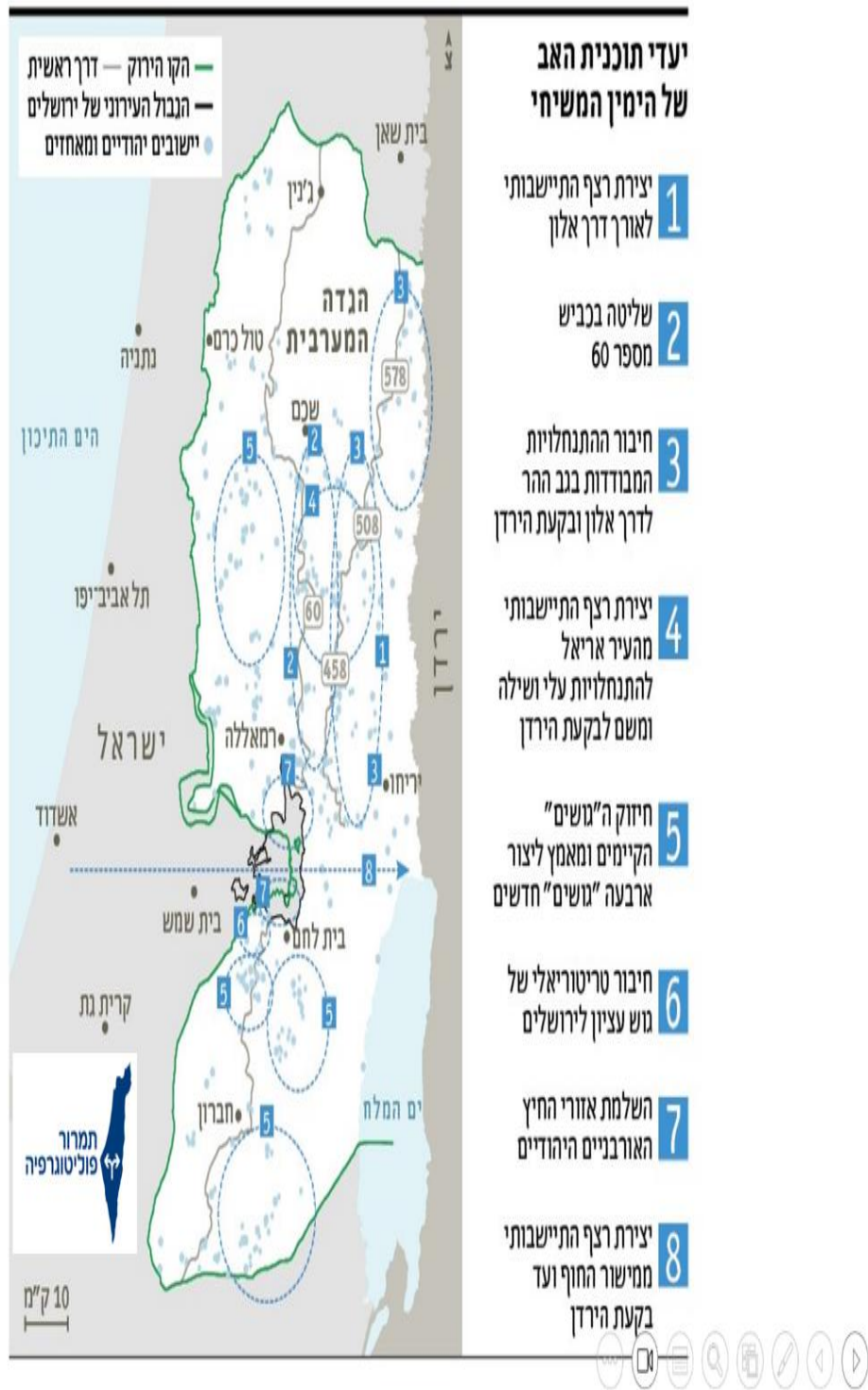

החוק, מערכת המשפט, החיילים בעזה ובלבנון, הסכמי השלום, היחסים עם יהודי העולם, היחסים עם ארה"ב והסולידריות החברתית.

קנאותם העזה מגיעה לשיאה בהקרבת החטופים, ובטענתם שזהו המחיר שעל תושבי הנגב המערבי לשלם בשל דבקותם בקידום שלום. כל עוד הם מאמינים שבמחירים אלו נוכל לספח את הארץ כולה, דבר לא ירפה את ידיהם — זולת הסכמי שלום הכרוכים בהחזרת שטחים.

אם הרוב השפוי בישראל שואף לעתיד אחר, עליו להכיר את העובדות בשטח ולפזר את הערפל. הדרך היחידה היא להתעורר ולהיאבק בהם עד חורמה. אחר כך יגיע הזמן לנחם.

18. אין היתכנות לתוכנית הסיפוח ביהודה ושומרון, שאול אריאלי, זמן

ישראל, 5 בדצמבר 2024

בשבוע שעבר התכנסו במלון רמדה בירושלים עשרות פעילים, אישי ציבור וראשי רשויות המזוהים עם הימין, במסגרת כנס יוצא דופן שארגנה מועצת יש"ע, בהובלת ח"כ אביחי בוארון, מתוך הבנה שיש להגיע עם תוכנית אופרטיבית לפעולה בשנים הקרובות, כשממשל טראמפ ייכנס לבית הלבן.

המטרה של הכנס: "ניצור את התנאים להפיכת יהודה, שומרון והבקעה לחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל". התוכנית נולדה מתוך ההבנה שהמגמות הקיימות במפעל ההתנחלות בגדה המערבית אינן מאפשרות שינוי המציאות, כפי שהטיב להסביר ח"כ בוארון: "אנחנו נמצאים בחלון הזדמנויות שאותו אנחנו יכולים לנצל בצורה טיפשה או חכמה... אם ננצל אותו בצורה טיפשה, נהיה עם 700 אלף תושבים ועוד איקס בתים בעוד ארבע שנים..." (האמת היא שלפי המגמות הקיימות, בעוד ארבע שנים מספר הישראלים בגדה לא יעלה על 570 אלף).

על בסיס הנתונים של קבוצת המחקר "תמרור" נבקש לבחון את הפרטים, ההיתכנות והמשמעויות של מרכיבי התוכנית הגרנדיזית הזו: הקמת ארבע ערים חדשות, אחת מהערים חרדית ואחת דרוזית, הפיכת יישובים אסטרטגיים לערים, החלת תחום שיפוט של המועצות האזוריות גם על השטח שבין היישובים, החלת ריבונות על השטח הפתוח, והקמת רשויות מוניציפליות ערביות, שיבואו במקום הרשות הפלסטינית (חנן גרינווד, ישראל היום, 1/12/24).

המרכיב הראשון – בניית ארבע ערים חדשות. ניתן להניח כי תמצא אוכלוסייה חרדית ליישוב עיר נוספת, למרות העובדה ששתי הערים החרדיות, ביתר עלית ומודיעין עלית, סובלות בחמש השנים האחרונות ממאזן הגירה שלילי.

הגורם החשוב יהיה מיקומה של העיר, לאור הניסיון הכושל עם ההתנחלות עמנואל, שהוקמה לפני 40 שנה בלב השומרון ומספר תושביה כיום עומד על 5,500 בלבד. אם תמוקם שלא על הקו הירוק וממערב לגדר הביטחון – סיכוייה נמוכים ביותר לפרוח.

לגבי שתי הערים האחרות, יש לזכור כי החילוניים נוטשים את הגדה. ב-2010 הם היוו 36% מהמתנחלים וכיום רק 26%. והקמת עיר דרוזית – מבלי לתקן את חוק הלאום!?

ניתן להניח כי תמצא אוכלוסייה חרדית ליישוב עיר נוספת, למרות העובדה ששתי הערים החרדיות, ביתר עלית ומודיעין עלית, סובלות ממאזן הגירה שלילי. עיר חילונית ועיר דרוזית הן עוד פחות מציאותיות

המרכיב השני – הפיכת מעלה אפרים, אפרת, עלי, נחליאל וקריית ארבע לערים. מעלה אפרים הוקמה לפני כמעט 50 שנה ומספר תושביה עומד כיום על 1,692 נפש בלבד! המועצה הייתה אמורה להעניק שירותים לתושבי הבקעה אך גם מספרם של אילו אינו עולה על 7,500 נפש. אין בה תעשייה, חקלאות או תיירות. המועצה ממוקמת באשכול החברתי-כלכלי 6, אך הממשלה מממנת 75% מתקציבה הרגיל.

אפרת היא מועצה שמספר תושביה צמח ל-12,392 נפש, אם כי היא סובלת בשלוש השנים האחרונות ממאזן הגירה שלילי. שטחה הבנוי עומד על 1,400 דונם בלבד. היא מדורגת באשכול 7 במדד החברתי-כלכלי אבל הממשלה תומכת ב-70% מתקציבה הרגיל. היא קרובה מאוד לירושלים ולביתר עלית, כך שלא תמשוך אוכלוסייה חרדית או חילונית אליה, גם אם היא נהנית מכביש גישה ארצי נוח (מספר 60).

עלי ממוקמת בלב השומרון ושייכת למועצה האזורית מטה בנימין, הרחק מירושלים ומתל אביב. אוכלוסייתה אינה מגיעה ל-5,000 נפש ושטחה הבנוי אינו עולה על שטח העיר העתיקה בירושלים. היא נשענת על הציר הארצי 60 אך אין בה כל תעשייה.

נחליאל שבמערב בנימין היא התנחלות קטנה מרוחקת מצירי תנועה ראשיים (כמו 443), בה חיים 744 איש בשטח קטן מ-200 דונם. המועצה המקומית קריית ארבע מונה רק 7,600 נפש וסובלת ממאזן הגירה שלילי כבר כמעט עשור. חלשה ביותר כלכלית (אשכול 2) ונמצאת בלב אוכלוסייה פלסטינית המונה קרוב ל-850 אלף איש.

עם סיפוח שטח C גבולה של ישראל עם השטחים הפלסטינים יגדל מ-311 ק"מ, אורכו של הקו הירוק, ל-1,800 ק"מ – פי שלושה מאורכם של כל גבולות ישראל

המרכיב השלישי, החלת תחום השיפוט של המועצות על כל שטח C. מדובר בהכפלה של פי 10 בשטח השיפוט של המועצות. למשל, מועצה אזורית שומרון תצמח מ-72 קמ"ר ל-680 קמ"ר, מהלך שיאפשר שליטה בכל אתרי הארכיאולוגיה שמספרם בשטח C מגיע ל-2,000, ובכל עשרות אתרי התיירות שמחוץ ליישובים.

החלת הריבונות והקמת רשויות מוניציפליות ל-400 אלף הפלסטינים החיים בשטח C תחייב תקציב שוטף, במודל של מזרח ירושלים, של 15 מיליארד שקל בשנה, ולכך יש להוסיף עשרות מיליארדים לתשתיות ומוסדות מתחייבים על פי החוק הישראלי.

עם סיפוח שטח C גבולה של ישראל עם השטחים הפלסטינים יגדל מ-311 ק"מ, אורכו של הקו הירוק, ל-1,800 ק"מ – פי שלושה מאורכם של כל גבולות ישראל! אם תתקבל החלטה להקים מכשול הרי שמדובר בעלות של 60 מיליארד שקל נוספים וגיוס מילואים קבוע לפעילות הביטחון השוטף.

כמו כן, למעלה ממחצית שטח C הינו בבעלות פרטית פלסטינית של תושבים משטחי A ו-B. כיצד מתכוונים המתכננים לתת להם גישה לאדמתם, או פשוט הם יפקיעו אותה!?

התוכנית להפוך את בקעת הירדן למרכז אנרגיה סולארית של ישראל צריך לקחת בחשבון את ההולכה לישראל מהמקום הנמוך ביותר בעולם מערבה דרך גב ההר המגיע ל-800 מטרים מעל פני הים.

מיותר יהיה לדבר על היתכנות לתוכנית הזו, או להניח כי ישראל תוכל לשאת כלכלית, ביטחונית או מדינית את ההשלכות שלה. היטיב בזמנו יהושפט הרכבי להסביר את ההבדל בין חזון לפנטזיה, כשכתב ב-1982: "סכנת טעות לאומית טבועה בעצם הווייתנו כארץ של חזון, שכן החזון מבקש לשנות את המציאות. אולם גודל החזון, המתנה את הגשמתו, היא מציאותיותו, הטמונה בכך שלמרות שהחזון מבקש להתעלות על המציאות, רגליו תמיד נטועות בה. זה ההבדל בין חזון לבין פנטזיה המרחפת על כנפי האשליה".

תוצאות תוכנית ההתיישבות

השפעות דמוגרפיות

ניתוח השפעות
דמוגרפיות של
המהלכים

הקמת ערים חדשות

הקמת ערים חדשות
כדי למשוך אוכלוסייה
נוספת

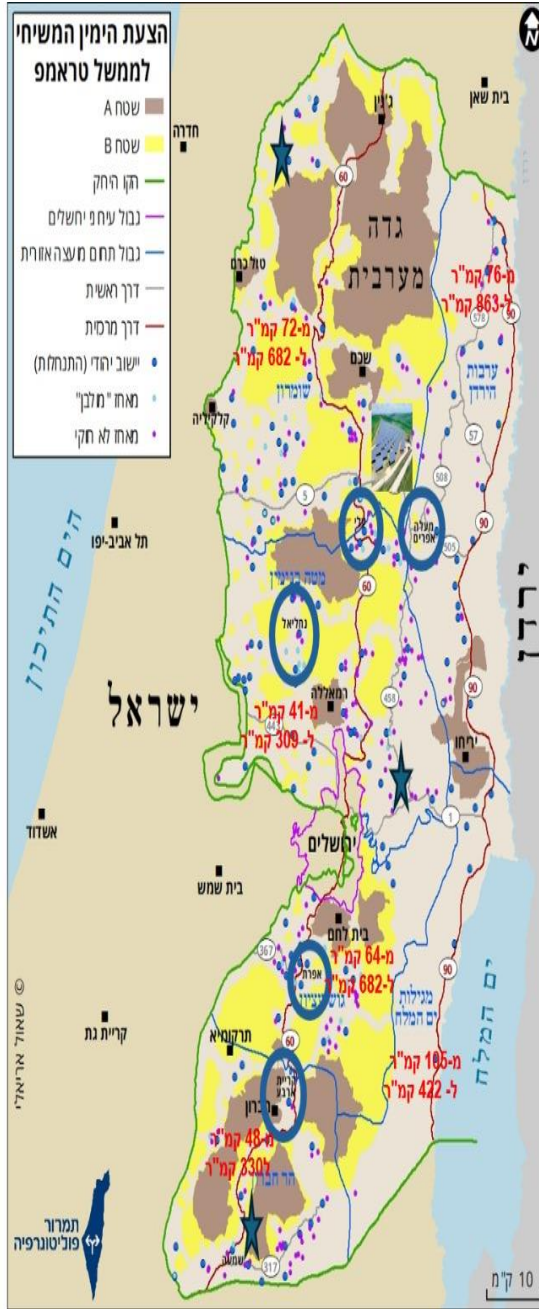

**הקמת רשויות
מוניציפליות**
הקמת רשויות
מוניציפליות חדשות

**הרחבת תחומי
שיפוט**
הרחבת תחומי שיפוט
כדי לכלול שטחים
פתוחים

תוכנית הימין לממשל טראמפ

1. הפיכת כביש 60 וכביש 90 לאוטוסטרדות
2. הפיכת 5 התנחלויות קטנות לערים "אסטרטגיות"
3. בניית 4 ערים חדשות
4. הפיכת בקעת הירדן למרכז האנרגיה הסולארי לישראל
5. הגדל שטח השיפוט של המועצות האזוריות לכל שטח C

- כביש מהיר
- "עיר אסטרטגית"
- עיר חדשה
- מרכז אנרגיה סולרית
- שינוי בשטח השיפוט של המועצה האזורית

לוח אירועים

2020

28 בינואר 2020 - טראמפ ונתניהו מציגים את "חזון השלום של הנשיא טראמפ" -
תכנית השלום בין ישראל לפלסטינים.

24 במאי 2020 - בבית המשפט המחוזי בירושלים החל משפטו של נתניהו בתיק
1000, תיק 2000 ותיק 4000. נתניהו נאשם בעבירות שוחד, מרמה
והפרת אמונים.

17 במאי 2020 - הושבעה הממשלה ה-35 – ממשלת נתניהו- גנץ.

13 באוגוסט 2020 - נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ הודיע על כינון יחסים
דיפלומטיים בין ישראל לאיחוד האמירויות בתיווך אמריקני, בתמורה
הסכימה ישראל להקפיא את תוכנית הסיפוח.

2021

1 בינואר 2021 - במהלך מבצע לתת כתף ישראל הגיעה למיליון מתחסנים
נגד מגפת הקורונה, מקום ראשון בעולם במספר המתחסנים לנפש

21 בינואר 2021 - ג'ו ביידן הופך לנשיא ה-47 של ארצות הברית.

23 במרץ 2021 - נערכו הבחירות לכנסת ה-24.

30 באפריל 2021 - התרחש אסון הר מירון, האסון האזרחי הגדול ביותר
שהתרחש במדינת ישראל בו 45 בני אדם נהרגו ומעל 100 נפצעו.

10 במאי 2021 - צה"ל יוצא למבצע שומר חומות שנשמר 11 ימים.

13 ביוני 2021 - השבעת ממשלת ישראל ה-36 ומינוי נפתלי בנט לראש הממשלה
של ממשלת השינוי.

7 ביולי 2021 - יצחק הרצוג מתמנה לנשיא המדינה במקום ראובן ריבלין.

2022

27 במרץ 2022 - תחילתה של וועידת פיסגה בהשתתפות שרי החוץ של ישראל,

מרוקו, בחריין, איחוד האמירויות ומצרים וכן מזכיר המדינה

האמריקאי אנתוני בלינקן.

30 ביוני 2022 - אושר פיזור מוקדם של הכנסת העשרים וארבע שהוביל

אוטומטית לחילופים בממשלת ישראל השלושים ושש בין נפתלי

בנט ליאיר לפיד בתפקיד ראש ממשלת ישראל.

20 ביולי 2022 - ביקור נשיא ארצות הברית ג'ו ביידן בישראל.

5 באוגוסט 2022 - תחילתו של מצבע עלות השחר.

1 בנובמבר 2022 - בחירות לכנסת ה-25.

29 בדצמבר 2022 - השבעת ממשלת ישראל ה-37 וחזרת בנימין נתניהו לרשות

ראש ממשלת ישראל.

2023

4 בינואר 2023 - יריב לוין שר המשפטים מציג את רפורמת לוין

7 בינואר 2023 - תחילת הפגנות כנגד הרפורמה המשפטית במסגרת המחאה נגד

ממשלת ישראל ה-37.

29 בינואר 2023 - ביקור של מזכיר המדינה האמריקאי אנתוני בלינקן בישראל

וברשות הפלשתינית.

26 במרץ 2023 - בנימין נתניהו מפטר את שר הבטחון גלנט לאחר שזה קורא

להשהיית הרפורמה.

24 ביולי 2023 - צמצום עילת הסבירות - אושרה ההצעה לצמצום עילת הסבירות

כחלק מהרפורמה המשפטית בקריאה שנייה ושלישית ברוב של 64

תומכים ו-0 מתנגדים.

7 באוקטובר 2023 - טבח השביעי לאוקטובר בישראל. בעקבות המתקפה הכריזה ממשלת ישראל על **מלחמת חרבות ברזל**.

24 בנובמבר 2023 - תחילתו של הסכם הפסקת האש במהלכו שחררו חמאס 106 חטופים.

2024

2 בינואר - חוסל סאלח אל-עארורי, סגן ראש הלשכה המדינית של חמאס, בתקיפת מל"ט ישראלי בבירות.

6 בינואר - צה"ל משלים את כיבוש העיר עזה במהלך התמרון הקרקעי ברצועת עזה במסגרת מלחמת חרבות ברזל.

13 באפריל - המתקפה האיראנית על ישראל: בתגובה על ההתנקשות במוחמד רזא זאהדי מבוצעת תקיפה אווירית נרחבת על ידי איראן משטחה, וכמו גם על ידי מילציות איראניות משטחי מדינות נוספות, נגד ישראל. במסגרתו התקיפה נורו לעבר ישראל בין 110–130 טילים בליסטיים, כ-185 כטב"מים ו-36 טילי שיוט. במבצע הגנה נרחב ירטו כוחות ההגנה של צה"ל והקואליציה הצבאית בהובלת ארצות הברית, 99 אחוז מהאיומים.

19 במאי - נשיא איראן איברהים ראסי נהרג לאחר שמסוקו התרסק סמוך לגבול איראן-אזרבייג'ן

30 במאי - נשיא ארצות הברית לשעבר דונלד טראמפ הורשע על ידי חבר מושבעים בפרשת תשלום דמי שתיקה לכוכבת הפורנוגרפיה סטורמי דניאלס.

13 ביולי - ניסיון ההתנקשות בדונלד טראמפ בפנסילבניה: במהלך עצרת בחירות בפנסילבניה נורה נשיא ארצות הברית לשעבר דונלד טראמפ על ידי תומאס מת'יו קרוקס ונפצע באוזנו.

31 ביולי - איסמעיל הנייה ראש השלכה המדינית של חמאס נהרג בתקיפה המיוחסת לישראל בטהראן בירת איראן.

- 25 באוגוסט - צה"ל פתח במתקפת מנע על חיזבאללה שנועדה למנוע מחיזבאללה לשגר אלפי רקטות לעבר ישראל בתגובה להתנקשות בפואד שוכר.
- 17 בספטמבר - פיצוץ של אלפי זימוניות שהיו בידי אנשי חיזבאללה ברחבי לבנון וסוריה.
- 18 בספטמבר - פיצוץ של מכשירי ווקי-טוקי רבים של אנשי חיזבאללה ברחבי לבנון
- 19 בספטמבר - פתיחת מבצע חיצו הצפון של חיל האוויר הישראלי במסגרת החזית הצפונית במלחמת חרבות ברזל.
- 27 בספטמבר - מבצע סדר חדש: בתקיפה של חיל האוויר הישראלי במפקדת חיזבאללה ברובע הדאחיייה שבביירות נהרג המזכיר הכללי של חיזבאללה חסן נסראללה, ועימו נהרגו מפקדים בכירים נוספים בחיזבאללה
- 16 באוקטובר- הריגת יחיא סינוואר: מנהיג חמאס יחיא סינוואר נהרג בהיתקלות עם כוח ברפיח .
- 20 בנובמבר 2024- דונאלד טראמפ נבחר בשנית לנשיא ארה"ב.
- 27 בנובמבר – החלה הפסקת האש שהביאה לסיומה של החזית הצפונית במלחמת חרבות ברזל
- 5 בנובמבר - נשיא ארצות הברית לשעבר דונלד טראמפ זוכה לכהונה שנייה בבחירות לנשיאות ארצות הברית.
- 1 בדצמבר - ארגוני מורדים במערב סוריה כובשים את חלב.
- 8 בדצמבר - כחלק מהתגובה הישראלית לנפילת משטר אסד בסוריה השתלטו כוחות צה"ל על אזור החיץ המפריד בין ישראל לבין סוריה ברמת הגולן , כולל על החלק הסורי של פסגת החרמון.

הכתובת על הקיר

בשנת 2020 פרסמתי את אוסף המאמרים השישי שלי תחת השם הברור כל כך "הכתובת על הקיר" (בעברית, באנגלית ובערבית). במסגרתו הוקדש כל החלק הראשון למאמרים המתארים את התהליכים שהובילו להפיכה המשטרית בעשור הקודם.

בחרתי לרכז את תמצית כלל המאמרים שעסקו בכך במאמר אחד.

הנבואה שהתגשמה: עשור של אזהרות מפני ההפיכה המשטרית (ינואר 2025)

במאמר שפרסמתי לפני כשבע שנים (מה למדו השנה תלמידי ישראל? כמה שפחות, הארץ, 12.6.2018) כתבתי: "בתרבות הזאת, המקדשת את העכשווי והנקודתי, אנו מתקשים לעקוב אחר תהליכים המתרחשים על פני שנים ארוכות ולהבינם, עד לרגע שבו חיתוך נקודתי של תמונת המציאות משקף לנו את מלוא עוצמתו והשלכותיו של התהליך שבו היינו נתונים". מילים אלו מקבלות היום משמעות טראגית ומהדהדות בעוצמה מטלטלת, כאשר ההפיכה המשטרית - שהצבור התעלם מסימניה המוקדמים, שנראו כבר לפני למעלה מעשור - מתממשת בשלב המכריע שלה לנגד עינינו.

ממצאי סקר מטריד שערכו במאי 2020 פרופ' סיון הירש הפלר ופרופ' גלעד הירשברגר חשפו את ההסבר להתעלמות: רוב הציבור היהודי הישראלי מרגיש שהזהות שלו נמצאת תחת איום, חושש שלא יוכל להמשיך לחיות כאן, ומרגיש שהוא על סף תהום. ובכל זאת, באופן פרדוקסלי, רובו המכריע סבור שכל החששות יתבדו והכול יהיה בסדר. תופעת ההכחשה הזו היא בדיוק מה שאפשר את התפתחות המשבר במשך למעלה מעשור.

דברים אלו מקבלים משנה תוקף היום, כאשר הברית המסוכנת שנרקמה בין שלוש קבוצות אינטרסים מרכזיות - המפלגות הלאומניות-משיחיות המבקשות את המסגרת הארגונית-משפטית והאתנן הדמוגרפי החרדי בגדה המערבית כדי למנוע כל הסדר מדיני עם הפלסטינים, המפלגות החרדיות המבקשות את האתנן התקציבי שיבטיח את המשך הנהגתן את החברה החרדית במדיניות של התבדלות

והסתגרות, ומפלגת הליכוד בראשות נתניהו המבקש את האתנן האישי של ראשות הממשלה ומנעמי השלטון – ממשיכה ביתר שאת בקידומה של ההפיכה המשטרית, שעה שהצבור ממוקד במלחמה ובהחזרת החטופים.

כבר ב-2013, במאמרי "בעבור חופן סיסמאות חלולות" (הארץ, 6.1.13), עמדתי על השורשים העמוקים של הפער בין תומכי ושוללי ההפיכה המשטרית, והצבעתי על השאלות המהותיות שיקבעו את עתידה של ישראל: "מהי הציונות שלאורה כל צד רוצה לחיות - חילונית או דתית? מה היא המדינה - ארגון המודרני שמבטיח את קיומו והגדרתו העצמית של העם היהודי בארצו, או שלב ביניים בדרך לכינונה של מלכות דוד?" שאלות אלו לא היו תיאורטיות גרידא, אלא שיקפו מתח עמוק בין שתי תפיסות עולם מנוגדות בחברה הישראלית: האחת רואה בדמוקרטיה ערך יסוד והמשטר המועדף במדינה היהודית, והשנייה רואה בה רק שלב ביניים בדרך לכינון הסנהדרין. המתח הזה התבטא גם בשאלות מהותיות נוספות: "האם המוסדות הנבחרים של המדינה רשאים להחליט גם ביחס לגבולות מדינת ישראל, או שאלו נתונים מתוקף ההבטחה האלוהית?" ו"מה נותן תוקף לקניין - רישום מקרקעין חוקי או ההבטחה האלוהית?"

במאמר "שאלה של איזון" (מולד, 27.5.14) עמדתי על התהום האידיאולוגית העמוקה הפעורה בין השניים, כפי שהתבטאה בדברי מנהיגי הציונות הדתית. הזהרתי מפני הסכנה לדמוקרטיה והבאתי את דבריו המטרידים של בני קצובר, יו"ר ועד המתיישבים בשומרון, שאמר ב-2011: "כיום לדמוקרטיה הישראלית יש תפקיד אחד מרכזי והוא להיעלם מהשטח". דברים אלו לא נאמרו בחלל ריק. הם שיקפו תפיסת עולם שלמה של הגוש המשיחי-לאומני, שראה בדמוקרטיה כלי זמני בלבד. הרב שלמה גורן ניסח בזמנו את עמדתם בבהירות. שעה שנשאל באיזו צורה הוא רואה את מדינת ישראל משתלבת בחזון הגאולה המשיחית של עם ישראל, הוא אמר "ההלכה שוללת את האפשרות של מצב ביניים בתהליך ההיסטורי ומכירה בשלוש תקופות בלבד: האחת, מכיבוש הארץ על ידי יהושוע בן נון עד חורבן בית המקדש, השנייה, תקופת הגלות, השלישית, התקופה המשיחית. אני מאמין שאנחנו נמצאים עכשיו בתחילת התקופה הזו...אני מאמין באמונה שלמה שנזכה לראות בהקמת בית המקדש" (ראיון לידיעות אחרונות ב-16 באפריל 1965). חנן פורת הרחיב וכתב ב-

2008 "...אין קיבוץ גלויות, תקומת המדינה וביטחונה אלא נדבכים ראשונים... לפנינו עוד יעדים כבירים שהם חלק אינטגרלי של הציונות, ובראשם: הקמת "ממלכת כוהנים וגוי קדוש", השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש - כנקודת מפתח לתיקון עולם במלכות ש-די" (בהקדמה ל"כנגד כל הסיכויים"). פרופ' הלל וייס, מראשוני המתנחלים, הרחיק לכת אף יותר כשקבע: "מקור הסמכות של מדינת היהודים... אינו הכנסת, ולא שלטון החוק ולא ממשלת ישראל, אלא נצח ישראל. כל עוד הכנסת ומוסדותיה מייצגים את הישות נצח ישראל, הם לגיטימיים. אינם מייצגים, אינם לגיטימיים." במאמר "חמורו של משיח לובש פשיזם" (הארץ, 21.4.2017) הצבעתי על הקשר בין המשיחיות הפוליטית ביחס לארץ ישראל לבין הופעת סממנים פשיסטיים בחברה הישראלית. הזהרתי כי הניסיון להביא את המשיח בידי אדם - חברי הבית היהודי ועמיתיהם בליכוד - מציף את ישראל בסממנים של פשיזם.

ב-2015, במאמר "מפוררים את הבית" (הארץ, 4.6.15), הבהרתי כי "קו ההפרדה עובר כיום בין אלו הסבורים שהזכות של העם היהודי על ארץ ישראל כולה גוברת על כל זכות אחרת, גם במחיר פגיעה בדמוקרטיה... לבין אלה המבקשים להבטיח שישראל תהיה מדינה דמוקרטית של העם היהודי". באותה תקופה, הזהרתי במאמר "שופטים על הכוונת" (הארץ, 3.12.2015) מפני המתקפה המתזמרת נגד בית המשפט העליון, שלא הייתה מקרית או ספונטנית, אלא חלק ממהלך מתוכנן היטב-הכתובת שוב על הקיר. מהבהבת באדום ניאוני... אנחנו נמצאים עמוק בתוך מלחמה על אופייה ומשטרה של מדינת ישראל". יריב לוין טען אז כי בבג"ץ "יש אחיזה חזקה של שמאל רדיקלי", וש"הגיע העת להחזיר את בית המשפט העליון למקומו ולתפקידו הטבעי". הוא הציע "לפעול לשינוי שיטת בחירת השופטים על מנת להבטיח כי הרכבו של בג"ץ יהיה מאוזן ופולרליסטי". נפתלי בנט הצטרף בטענה ש"אם עודף ההתערבות יימשך, נפעל לבלימת אקטיביזם זה. ממשלה צריכה למשול ושופטים צריכים לשפוט". העליון הוצג כגוף שפוגע בביטחון. "חבל שבית המשפט מעניק זריקת עידוד לאויב הערבי ולמכונת הטרור שהוא מפעיל כלפינו", אמר בצלאל סמוטריץ'. מירי רגב הזהירה: "אם בג"ץ לא יאפשר לנו לחזק את ההרתעה ולהעניש בחומרה את המרצחים, הוא יישא באחריות להמשך גל הטרור".

תחת התובנה כי כיבוש וסיפוח אינם יכולים לדור בכפיפה אחת עם דמוקרטיה וזכויות אזרח, ההפיכה המשטרית נועדה להבטיח כי ישראל הלא דמוקרטית תחיל את ריבונותה על הגדה המערבית ורצועת עזה. ב-2018, המגמות האלה החלו לקבל ביטוי חקיקתי מובהק. במאמר "חפשו את פסקת ההתגברות אצל הרב קוק" (הארץ, 14.5.18) הסברתי כי "פסקת ההתגברות אינה התחלה ולצערנו אינה סוף. אך היא דגל שחור שמתנופף מעל עתידה של הדמוקרטיה בישראל". המהלך החקיקתי הזה שאב את השראתו מאידאולוגיה בת מאה שנה, במשנתו של הרב קוק, והיווה צעד משמעותי בדרך להחלשת מערכת המשפט ושינוי אופייה הדמוקרטי של המדינה. במאמר "אסור שיעבור יום בלי מחאה נגד הממשלה הזאת" (הארץ, 27.8.2018) הדגשתי כי "ישראל תבחר אם לצעוד בדרך הלאומנות וסיפוח שטחי הגדה המערבית, או אם להסתובב בפניית פרסה ולשוב למדיניות על פי רוח מגילת העצמאות. אין חלופה אחרת או דרך שלישית."

ב-2020, כשהמשבר העמיק, כתבתי במאמר "המלחמה על הדמוקרטיה" (על צד שמאל, 16.5.20): "בישראל מתקיימת מלחמה פנימית. לא הפיכה צבאית, ועדיין לא מלחמת אזרחים. זוהי מלחמה על המשטר ועל התרבות הפוליטית בין מיעוט של אזרחים, הנלחם על קיומה של מערכת דמוקרטיה ליברלית ועל שלטון החוק", לבין "הרוב ה'נתיני', הפועל ליצירת מערכת כללים חדשה הנעה בין אתנוקרטיה לבין רודנות". זהו מאבק בין שתי תפיסות עולם מנוגדות ביחס למסגרת הפוליטית והכללים החלים על המשתתפים בה, וביחס לתפקידו ולמעמדו של האזרח בחברה דמוקרטית.

באותה שנה, במאמר "האם נתניהו הפך לאנטי ציוני?" (הארץ, 29.10.20), חשפתי את המנגנון המורכב שאיפשר את ההפיכה. נתניהו בנה ומטפח את הבסיס הפוליטי שלו באמצעות מתן אתננים לקבוצות שונות: את החרדים הוא מתגמל בתקציבי ענק, בשחרורם מהשתתפות בכוח העבודה ומנשיאה בנטל הביטחוני; את הלאומנים המשיחיים הוא מתגמל בתקציבי ענק למפעל ההתנחלות, בבלימת כל תהליך מדיני, בהתקפות על בית המשפט העליון ובהדתה של מערכת החינוך; ואת "ישראל השנייה" הוא מתגמל ב"ג'ובים" מיניסטריאליים ובאפשרות לפגוע בערכי התרבות הישראלית הקאנונית.

לבסוף, ב-2022, במאמר "הבעיה היא שהרוב הדומם צמוד לכורסת הטלוויזיה שלו" (הארץ, 23.6.22), הזהרתי כי "המאבק בין קבוצות האתוס השונות בחברה מקבל לאחרונה סממנים ראשונים של מלחמת אזרחים". ההתמודדות עם תהליך הרסני זה מחייבת שינוי של אתוס הסכסוך ויצירת אתוס חדש - "האתוס הישראלי" - תוך מיזוג מרכיבי האמת משני האתוסים וזניחת מרכיבי הבדיה שבהם. הזהרתי כי ללא שינוי כזה, "ככל שהאתוס המשיחי יגבר, הניכור שלו כלפי ערכי הדמוקרטיה, הליברליזם וחירויות הפרט ידרדר את החברה בישראל להתנגשויות אלימות יותר".

היום, כשאנו עדים להתממשות האזהרות הללו בצורה הברורה והמסוכנת ביותר, חשוב להבין שלא מדובר בהתפתחות פתאומית או בלתי צפויה. זהו תהליך שתוכנן היטב והתפתח לאורך שנים, תוך ניצול ציני של מנגנוני הדמוקרטיה כדי לפגוע בה מבפנים. הכתובת הייתה על הקיר כל הזמן, אך רבים מאיתנו העדיפו להתעלם ממנה, להדחיק את המשמעויות, ולהאמין שהכול יהיה בסדר.

כיום, החברה בישראל ניצבת בפני הכרעה היסטורית. כפי שכתבתי במאמרי "על מה הבחירות?" (הארץ, 5.9.19), "במשך יותר ממאה שנה היתה הציונות הקנונית-חילונית הדומיננטית בחברה הישראלית. היא אפשרה את קיומה והתפתחותה של יריבתה, הציונות הלאומנית-משיחית. כיום, כשהציונות הלאומנית-משיחית הולכת ותופסת את הבכורה, בחסות האדישות הציבורית, היא רואה בקיום המשותף 'שעטנז' אסור, מגלה אפס סובלנות, ומצהירה שיש להכחיד את הציונות הקנונית-החילונית". "אין ולא היו חילונים בישראל" אמר ח"כ שמחה רוטמן, ממובילי ההפיכה המשטרית, בפודקאסט של דניאל דושי (מעריב, 12 בדצמבר 2024).

במאמר "נואמים בבלפור ומתעלמים מהפיל בכיכר" (הארץ, 18.12.20) הדגשתי את הקשר הבל ינתק בין ההפיכה המשטרית והמשך הסכסוך עם הפלסטינים, וכתבתי כי "על המפגינים בבלפור להציג תפישה רעיונית שלמה - מדינית, ביטחונית, חברתית וכלכלית - שתציע חלופה למדיניות נתניהו. הסכם וגבולות קבע הם לב השינוי הנדרש לטובת ליכוד החברה הישראלית במסגרת מדינית, שחבריה - מבחירה חופשית - יחויבו להכיר בה כזו המגדירה אותם ואת זהותם יותר מכל המאפיינים השונים האחרים".

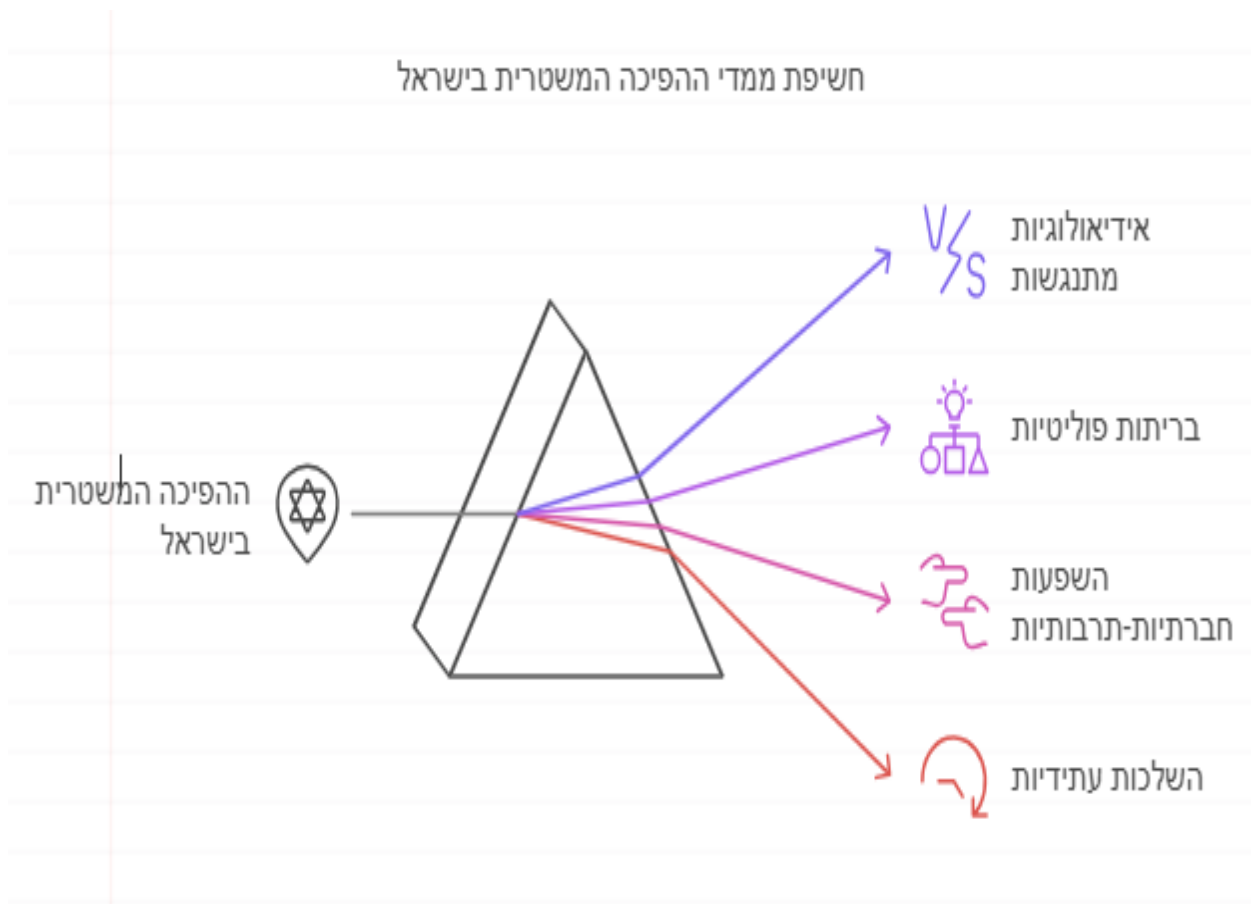
השאלה כעת אינה האם ניתן היה למנוע את ההפיכה המשטרית, אלא האם נצליח לעצור אותה בטרם תשנה את פני המדינה באופן בלתי הפיך. כפי שכתבתי במאמר "ישראל פשוט תקרוס" (הארץ, 13.1.19), "אם ממשלות ישראל ימשיכו להתעלם מהמגמות ארוכות הטווח... מדינת ישראל 'לא תוכל שאת' את המצב. היא תקרוס, ותהפוך למדינה שונה במהותה ובמטרתה מחזון האבות המייסדים של הציונות".

האם החברה הישראלית תתעורר בזמן כדי להגן על הדמוקרטיה, או שמא נמשיך להיות עדים להתממשות נבואת הזעם שהתרענו מפניה לאורך העשור האחרון? התשובה לשאלה זו תלויה במידה רבה ביכולתנו להתעורר מהאדישות ולהבין שהמאבק על דמותה הדמוקרטית של המדינה מתרחש כאן ועכשיו, בד בבד עם הצורך ליישב את הסכסוך עם הפלסטינים, וכי אין לנו את הפריבילגיה להמשיך ולהאמין ש"הכול יהיה בסדר".

כפי שהזהרתי במאמר "המהפכה, הבורות והמשיחיות" (הארץ, 26.12.15), המגמות הללו מתחזקות דווקא בשל "התנחלות בלבבות" שהובילו בנט, סמוטריץ וחבריהם, לאחר שורה של טראומות אמוניות שמקורן בהתרסקות המשיחיות על סלע המציאות, כמו ההתנתקות ופינוי מאחזים. במסגרת זו, במערכת החינוך, תחת הנהגתו של נפתלי בנט, לאחר שקודמיו הוציאו תכנים ציוניים בסיסיים מתוכנית הלימודים (כמו על הרצל), הוכנסו תכנים לאומניים ומשיחיים לתוכנית הלימודים. הדרך למנוע את קריסת הדמוקרטיה עוברת בהבנה שאנחנו חייבים להתעורר עכשיו, להתאחד סביב ערכי הדמוקרטיה, ולהיאבק על דמותה של המדינה. אחרת, כפי שכתבתי, "המהפכה, שמוביל בשנים האחרונות המיעוט הלאומני-משיחי, ניזונה מאדישותם המקוממת ומבורותו המתעצמת של הרוב. כשהיא תושלם, היא תפוגג את החזון הציוני ותשליכהו אל פח האשפה של ההיסטוריה, ולראש רשימת ההחמצות של העם היהודי".

עשור של התראות מפורטות ומנומקות לא הצליח למנוע את המשבר הנוכחי. הסיבה לכך נעוצה לא רק באסטרטגיה מתוכננת של הכוחות המבקשים לפרק את הדמוקרטיה הישראלית, אלא גם באדישות הציבורית ובנטייה להדחיק את חומרת המצב. כפי שכתבתי ב-2018, "אין צורך בשנאה פעילה כדי לאפשר את המשך קיומם של תהליכים הרסניים - די באדישות הציבור". הכתובת הייתה על הקיר במשך

עשור שלם. אחרי לכתו של נתניהו, במהרה בימינו, תישאר החברה הישראלית שסועה, מפולגת ומסוכסכת. כל יורש עתידי שלו, שיהיה נאמן לחזון הציוני-הלאומי, יידרש לנס כדי לאחות את התפרים שנפרמו.

להורדת האוסף המלא ללא כל תשלום בשלוש שפות יש להיכנס לקישור הבא

<https://www.shaularieli.com/wp-content/uploads/2021/03/%D7%94%D7%9B%D7%AA%D7%95%D7%91%D7%AA-%D7%A2%D7%9C-%D7%94%D7%A7%D7%99%D7%A8-%D7%9E%D7%99%D7%99%D7%9C-1.pdf>

שאול אריאלי

מפות נוספות

